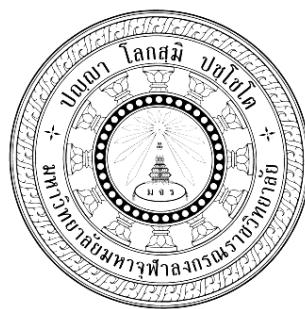

รายงานการวิจัย

แผนงานวิจัย เรื่อง

ชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธ : การพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อ
เสริมเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่

The Cultural Community on Buddhhit Way: The Development
and the Creative Upgrading of Arts and Culture for Supplementing
the Local Economy on the Foundation in Phrae Province

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชลธิชา จิรภัคพงศ์

พระครูโสภณกิตติบัณฑิต,ผศ.ดร.

รองศาสตราจารย์พูนทรัพย์ เกตุวีระพงศ์

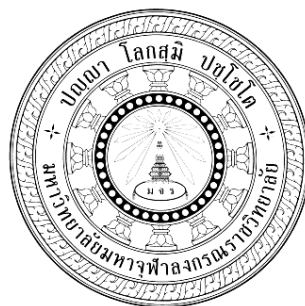
นางสาวพัฒน์นรี อัฐวงศ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800766059

รายงานการวิจัย

แผนงานวิจัย เรื่อง

ชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธ : การพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อ
เสริมเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่

The Cultural Community on Buddhith Way: The Development
and the Creative Upgrading of Arts and Culture for Supplementing
the Local Economy on the Foundation in Phrae Province

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชลธิชา จิรภักคพงศ์

พระครูโสภณกิตติบัณฑิต, ผศ.ดร.

รองศาสตราจารย์พูนทรัพย์ เกตุวีระพงศ์

นางสาวพัฒน์นรี อัฐวงศ์

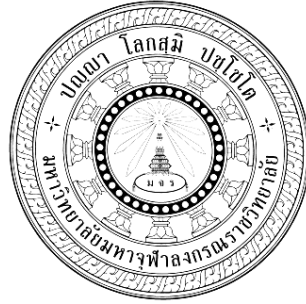
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800766059

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Research Program

The Cultural Community on Buddhist Way: The Development
and the Creative Upgrading of Arts and Culture for Supplementing
the Local Economy on the Foundation in Phrae Province

BY

Assistant Professor Chonthicha Jirapakpong
Phrakhrusoponkittibundit, Assistant Professor Dr.

Associate professor Phoonsrap Ketveerapong

Miss. Patnaree Attawong

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phrae Campus

B.E. 2566

Research Project Funded

By Thailand Science Research and Innovation Fund

MCU RS 800766059

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	ชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธ : การพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่
ผู้วิจัย:	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชลธิชา จิรภัคพงศ์, พระครูโสภณกิตติบัณฑิต, ผศ.ดร. รองศาสตราจารย์พูนทรัพย์ เกตุวีระพงศ์ และนางสาวพัฒน์นรี อัฐวงศ์
ส่วนงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่
ปีงบประมาณ:	๒๕๖๖
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดการความรู้งานศิลปวัฒนธรรมสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชา จังหวัดแพร่ เพื่อพัฒนาและยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก จังหวัดแพร่ และเพื่อวิเคราะห์และนำเสนอรูปแบบการพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๓๐ คน ได้แก่ ผู้ประกอบการหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ สมาชิกกลุ่มหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ ปราชญ์ท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบลเหมืองหม้อ นักการศึกษา ประธานกลุ่มหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ ผู้รู้ด้านการออกแบบหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ ตัวแทนผู้บริหารองค์กรตัวแทนจำหน่าย โดยใช้วิธีดำเนินการวิจัย ได้แก่ ๑) การวิจัยเชิงเอกสาร ๒) การวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม ๓) การวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยการสัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อออกแบบและพัฒนาชุดความรู้ และการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ เครื่องมือที่ใช้การวิจัยเป็นแบบการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม ชุดปฏิบัติการ และการอบรมเชิงปฏิบัติการ การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาพิจารณาประเด็นหลักและแบ่งออกเป็นประเด็นย่อย

ผลการวิจัยพบว่า

๑. การจัดการความรู้งานศิลปวัฒนธรรมสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชา จังหวัดแพร่ ประกอบด้วย ๑) การกำหนดความรู้ ควรคำนึงถึงว่าองค์ความรู้ใดจำเป็นอย่างไรในการที่จะก่อให้เกิดการส่งเสริมด้านเศรษฐกิจชุมชน เน้นคดีด้านวัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยมที่มีอยู่ในท้องถิ่น องค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นฐานที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนสร้างสรรค์อันนำไปสู่การสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน ๒) การสร้างและแสวงหา สมาชิกในชุมชนควรมีการพัฒนาการเรียนรู้และการพัฒนากิจกรรมกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ และหน่วยงานภาครัฐควรมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการดำเนินงานของชุมชน ได้แก่ เป็นผู้สนับสนุน เป็นผู้ส่งเสริมและเป็นผู้ประสานงาน ๓) การจัดเก็บความรู้ ควรพิจารณาถึงวิธีการในการเก็บรักษา เช่น การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจน การจัดเก็บองค์ความรู้ในรูปสารสนเทศเพื่อให้เข้าถึงข้อมูลได้ง่ายยิ่งขึ้น ๔) การแบ่งปันความรู้ ดำเนินการส่งเสริมให้ชุมชนแลกเปลี่ยนความรู้เป็นระบบที่เลี้ยง การส่งเสริมให้เป็นชุมชนนักปฏิบัติ และการส่งเสริมเครือข่ายการเรียนรู้อำเภอพระพรหมระหว่างชุมชนที่ประกอบอาชีพหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ ๕) การใช้ประโยชน์ ส่งเสริมเครือข่ายการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับอาชีพหัตถกรรมจักสานระหว่าง

ชุมชนภายนอก หรือกลุ่มอื่นๆ ที่สนใจที่ประกอบอาชีพหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ เพื่อเป็นการสืบทอดองค์ความรู้ดังกล่าว

๒. การพัฒนาและยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก จังหวัดแพร่ พบว่า ๑) องค์ความรู้การยกระดับการผลิตและการเพิ่มมูลค่าศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่ ประกอบด้วย การส่งเสริมการเรียนรู้ และการยกระดับผลิตภัณฑ์จักสาน ๒) การพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ และการออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ต้นแบบ ควรการนำลวดลายดั้งเดิมมาผสมผสานกับแนวคิดศิลปะเชิงสร้างสรรค์มาพัฒนาเพื่อสร้างมูลค่าผลิตภัณฑ์ให้มีเอกลักษณ์ ซึ่งนำทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในชุมชนมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบลวดลาย ได้แก่ ดอกสัก ซึ่งต้นสักเป็นพืชเศรษฐกิจจังหวัดแพร่ มาเป็นลวดลายของผลิตภัณฑ์ ๓) การพัฒนาระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมไม้ไผ่เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่ เป็นการลงมือปฏิบัติเพื่อพัฒนาระดับและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมไม้ไผ่ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคและผลิตภัณฑ์มีความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

๓) รูปแบบการพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่ ประกอบด้วย ๑) การจัดการองค์ความรู้ เป็นการดำเนินการจัดระบบองค์ความรู้ของชุมชนที่เกี่ยวกับหัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่ ชุมชนควรดำเนินการจัดระบบองค์ความรู้ของชุมชนที่เกี่ยวกับหัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่ โดยอาศัยกระบวนการจัดการความรู้ ได้แก่ การกำหนดความรู้ การสร้างและแสวงหาความรู้ การจัดเก็บความรู้ การแบ่งปันความรู้ และการใช้ประโยชน์ความรู้ นำมาซึ่งการอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองให้คงอยู่ ๒) การถ่ายทอดองค์ความรู้ เป็นการแบ่งปัน แลกเปลี่ยนความรู้ ชุมชนควรมีรูปแบบในการดำเนินการถ่ายทอดองค์ความรู้ในชุมชนที่หลากหลาย เช่น การอบรม การจัดงานสัมมนาแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน เป็นต้น แล้วบันทึกภูมิปัญญาท้องถิ่นผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างองค์ความรู้ที่สามารถถ่ายทอดให้แก่บุคคลอื่นได้ เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างยั่งยืน ๓) การพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการ เป็นการอบรมพัฒนาฝีมือผู้ประกอบการ ศึกษาดูงานกลุ่มที่ประสบผลสำเร็จ กิจกรรมการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกภายในชุมชนและภายนอกชุมชน ตลอดจนการเปิดรับข้อมูลข่าวสารต่างๆ ๔) การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ เป็นการพัฒนา ปรับปรุง หรือเปลี่ยนแปลงผลิตภัณฑ์ให้ตรงตามความต้องการของผู้บริโภค โดยคำนึงถึงรูปแบบ มาตรฐานการผลิต ความทนทานของผลิตภัณฑ์ ๕) การประเมินผลิตภัณฑ์ เมื่อผ่านขั้นตอนของการสร้างสรรค์และพัฒนาผลิตภัณฑ์แล้วต้องมีการตรวจสอบว่าผลิตภัณฑ์นั้นมีความละเอียดประณีต ความสวยงาม ความคงทนของผลิตภัณฑ์หรือไม่นำไปสู่ความพึงพอใจของผู้บริโภค

Research Title: The Cultural Community on Buddhist Way: The Development and the Creative Upgrading of Arts and Culture for Supplementing the Local Economy on the Foundation in Phrae Province

Researcher: Assistant Professor Chonthicha Jirapakpong,
Phrakhrusoponkittibundit, Assistant Professor, Dr.,
Associate Professor Phoonsrap Ketveerapong and
Miss. Patnaree Attawong

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phrae Campus

Fiscal Year: 2023

Research Scholarship Sponsor: Thailand Science Research and Innovation Fund

Abstract

This study aimed to manage knowledge concerning community's creative arts and cultures based on the King's philosophy in Phrae province; to enhance production processes and add value to creative arts and cultures; and to analyze and present the model for developing and enhancing creative arts and cultures aiming to improve grassroots economy of Phrae province. The 30 key informants were bamboo basketry entrepreneurs, members of bamboo weaving product group, local scholars, community leaders, representatives of Meung Mor Subdistrict Administrative Organization, educators, presidents of the bamboo weaving product group, experts in bamboo weaving product design, and consumer and dealer representatives. The research methods used in this study were 1) Documentary research, 2) Qualitative research applying interview and focus group discussion, 3. Action research using workshop to design, develop knowledge package, and enhance new products. The research instruments were interview, focus group discussion, and workshops. The data were analyzed by using content analysis, divided into major and minor issues.

The results revealed as follows.

1. Knowledge management concerning creative arts and cultures based on the King's Philosophy consisted of the following elements. 1. Knowledge identification: The bodies of knowledge could be used in community economy enhancement by emphasizing culture, tradition, and social value. The body of knowledge relating to local wisdom was regarded as basis of a creative community economy, leading to the growth of community income. 2. Knowledge creation and acquisition: The community

members could develop themselves and government organizations could take part in this stage. 3. Knowledge organization: Product storage could be considered such as managing the knowledge in the form of online resources. 4. Knowledge sharing: Knowledge exchange could take place through a mentoring system. The Community of Practice: COP should be developed, as well as expanding occupational learning networks among communities focusing on bamboo weaving products. 5. Knowledge use: The knowledge could be transferred, leading to knowledge inheritance.

2. The body of knowledge for enhancing production processes and adding value to creative arts and cultures with the goal of boosting the grassroots economy of Phrae province consisted of promoting learning and upgrading basketry products. In terms of developing the prototype, the original pattern could be merged into the concept of creative arts and cultures to create product unity and identity. "Dok Sak," regarded as one of Phrae province's natural resources with significant economic value, could be used in pattern design. The development of manufacturing processes to add value to bamboo basketry products was the activity that matched customers' needs, leading to the formation of product identity.

3. The model for developing and enhancing creative arts and cultures to improve grassroots economy of Phrae province consisted of the following elements. 1. Knowledge management: The community knowledge concerning bamboo basketry products was organized. The community could manage knowledge systems using knowledge management processes that lead to local wisdom inheritance consisting of knowledge identification, knowledge creation and acquisition, knowledge organization, knowledge sharing, and knowledge use. 2. Knowledge transferring: The body of knowledge was shared and exchanged. The community could have a model for transferring knowledge by using diverse activities such as workshops and seminars for knowledge exchange, leading to ongoing learning processes. 3. The development of entrepreneurs' potentiality: There could be a field trip to study the successful groups and the activities for transferring and exchanging knowledge among members inside and outside the community. 4. Product creation: It was regarded as product development to meet customer needs. The product pattern, standard, and durability could be taken into account. 5. Product evaluation: The developed products were evaluated. They could be examined in terms of refinement, attractiveness, and durability, resulting in client satisfaction.

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัย เรื่อง ชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธ : การพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่ ในครั้งนี้ได้ดำเนินการสำเร็จไปได้ด้วยดี ผู้วิจัยขอขอบพระคุณกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ที่ได้ให้การสนับสนุนงบประมาณ ขอขอบพระคุณผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ที่ให้คำปรึกษาตั้งแต่ต้นจนเสร็จเป็นรูปเล่มสมบูรณ์ และขอขอบพระคุณคณะผู้วิจัยโครงการย่อยที่ ๑ และคณะผู้วิจัยโครงการย่อยที่ ๒ ที่ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเป็นที่เรียบร้อยมีรายละเอียดที่ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้ใหญ่นามว่า ๓ ผู้ใหญ่นามว่า ๗ ตำบลเหมืองหม้อ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลเหมืองหม้อ และตัวแทนกลุ่มชุมชนเหมืองหม้อทุกท่านที่เป็นผู้ให้ข้อมูลการวิจัยครั้งนี้และส่งผลให้การวิจัยสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชลธิชา จิรภักคพงศ์

๓๐ กันยายน ๒๕๖๖

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญภาพ	จ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๕
๑.๓ ปัญหาการวิจัย	๕
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๕
๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๗
๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย	๘
๑.๗ ประโยชน์ที่จะได้จากการวิจัย	๙
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๐
๒.๑ แนวคิดชุมชนวิถีพุทธ	๑๐
๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับเศรษฐกิจฐานราก	๑๘
๒.๓ ศาสตร์พระราชา	๒๓
๒.๔ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการความรู้	๓๑
๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น	๔๐
๒.๖ แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างสรรค์	๕๒
๒.๗ แนวคิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์	๕๙
๒.๘ แนวคิดเกี่ยวกับงานหัตถกรรมเชิงสร้างสรรค์	๖๖
๒.๙ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖๙
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๗๔
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๗๔
๓.๒ พื้นที่การวิจัย	๗๕
๓.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๗๖
๓.๔ เครื่องมือการวิจัย	๗๙
๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย	๘๑
๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล	๘๓
๓.๗ การนำเสนอผลการศึกษวิจัย	๘๔

สารบัญ (ต่อ)

๓.๘ สรุปกระบวนการวิจัย	๘๔
บทที่ ๔ ผลการวิจัย	๘๖
๔.๑ ชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธ บริบท ปัญหาและอุปสรรคในการหัตถกรรม ไม้ไผ่ของชุมชนบ้านเหมืองหม้อ อำเภอมืองแพร่ จังหวัดแพร่	๘๖
๔.๒ การจัดการความรู้งานศิลปวัฒนธรรมสร้างสรรค์ระดับชุมชนตาม ศาสตร์พระราชจังหวัดแพร่	๙๗
๔.๓ การพัฒนาและยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานศิลปวัฒนธรรม เชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก จังหวัดแพร่	๑๑๔
๔.๔ การวิเคราะห์และนำเสนอรูปแบบการพัฒนาและยกระดับ ศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่	๑๓๐
๔.๕ องค์ความรู้เกี่ยวกับชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธ : การพัฒนาและ ยกระดับระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมเศรษฐกิจ ชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่	๑๓๓
บทที่ ๕ สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ	๑๓๖
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๔๑
๕.๒ อภิปรายผล	๑๕๑
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๖๑
บรรณานุกรม	๑๖๓
ภาคผนวก	๑๖๘
ภาคผนวก ก เครื่องมือการวิจัย	๑๖๙
ภาคผนวก ข หนังสือเชิญผู้ให้ข้อมูล	๑๘๑
ภาคผนวก ค การรับรองการนำไปใช้ประโยชน์	๑๘๙
ภาคผนวก ง ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย	๑๙๑
ภาคผนวก จ เอกสารชุดความรู้การจัดการความรู้ศิลปวัฒนธรรมเชิง สร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราช จังหวัดแพร่	๑๙๓
ประวัติผู้วิจัย และคณะ	๒๕๔

สารบัญภาพ

ภาพที่ ๑	กรอบแนวความคิดการวิจัย	๘
ภาพที่ ๒	กรอบแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	๓๐
ภาพที่ ๓	สรุปกระบวนการวิจัย	๘๕
ภาพที่ ๔	กิจกรรม “กระบวนการถอดองค์ความรู้” ครั้งที่ ๑	๘๗
ภาพที่ ๕	กิจกรรม “กระบวนการถอดองค์ความรู้” ครั้งที่ ๒	๘๗
ภาพที่ ๖	กิจกรรม “กระบวนการถอดองค์ความรู้” ครั้งที่ ๓	๘๘
ภาพที่ ๗	การลงพื้นที่ศึกษาสภาพปัจจุบันของชุมชนหัตถกรรมไม้ไผ่บ้านเหมืองหม้อ	๘๙
ภาพที่ ๘	ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไม้ไผ่	๙๐
ภาพที่ ๙	การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการร่วมงานแสดงสินค้า	๙๑
ภาพที่ ๑๐	การลงพื้นที่สัมภาษณ์ชุมชนบ้านเหมืองหม้อ	๙๘
ภาพที่ ๑๑	ผลิตภัณฑ์จักสานของชุมชนบ้านเหมืองหม้อ	๑๐๐
ภาพที่ ๑๒	ผลิตภัณฑ์เดิม “แอ็บข้าว”	๑๐๗
ภาพที่ ๑๓	ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเชิงสร้างสรรค์จักสานไม้ไผ่	๑๐๗
ภาพที่ ๑๔	การสนทนากลุ่มเพื่อพัฒนาชุดความรู้	๑๑๑
ภาพที่ ๑๕	ชุดความรู้	๑๑๓
ภาพที่ ๑๖	การลงพื้นที่สัมภาษณ์กลุ่มหัตถกรรมไม้ไผ่ชุมชนเหมืองหม้อ	๑๑๕
ภาพที่ ๑๗	การสนทนากลุ่มย่อยเพื่อการพัฒนาและการออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ต้นแบบ	๑๑๗
ภาพที่ ๑๘	ลายจักสานแอ็บข้าวแบบดั้งเดิม	๑๑๘
ภาพที่ ๑๙	ผลิตภัณฑ์ลายดั้งเดิม	๑๑๘
ภาพที่ ๒๐	ดอกสักพืชเศรษฐกิจของจังหวัดแพร่	๑๒๐
ภาพที่ ๒๑	ขั้นตอนการพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์และการออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ต้นแบบ	๑๒๔
ภาพที่ ๒๒	ผลิตภัณฑ์ลายดอกสัก	๑๒๔
ภาพที่ ๒๓	การให้ความรู้ รูปแบบ และลวดลายในการจักสาน	๑๒๖
ภาพที่ ๒๔	ผลิตภัณฑ์ต้นแบบ	๑๒๗
ภาพที่ ๒๕	การพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อยกระดับและเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์	๑๒๙
ภาพที่ ๒๖	ผลิตภัณฑ์ที่ได้รับคัดเลือก	๑๒๙
ภาพที่ ๒๗	รูปแบบการพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่	๑๓๑
ภาพที่ ๒๘	องค์ความรู้เกี่ยวกับชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธ : การพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่	๑๓๔

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาประเทศไทยในระยะที่ผ่านมาได้มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจและเทคโนโลยีโดยใช้คนเป็นเครื่องมือหรือปัจจัยสำคัญในการผลิต เพื่อตอบสนองความต้องการพัฒนาเพื่อให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยให้ความสำคัญถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ แม้ว่าประเทศไทยจะประสบความสำเร็จในการบรรลุเป้าหมายด้านการขยายตัวทางเศรษฐกิจเป็นอย่างดี แต่ผลของการพัฒนาได้ก่อให้เกิดปัญหาที่สำคัญหลายประการ เช่น ปัญหาความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติด ปัญหาทางด้านศีลธรรม และปัญหาด้านความปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สิน ปัญหาการกระจายรายได้ ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนไทย ประเทศไทยนับเป็นประเทศหนึ่งในประชาคมโลกจึงย่อมถูกกระแสโลกผลักดันไปในทางเดียวกันกับประเทศอื่นๆ โดยต้องเชื่อมโยงสัมพันธ์กับประชาคมโลกมากขึ้นทั้งในทางเศรษฐกิจสังคม และการเมืองหากประเทศไทยเลือกที่จะดำเนินไปในระบบเศรษฐกิจเสรีนิยมตามกระแสโลกอย่างขาดความรู้เท่าทันโลกาภิวัตน์และขาดความเข้าใจในบริบทของตนเองก็จะเกิดภาวะเสี่ยงที่ต้องเผชิญกับผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและมีแนวโน้มรุนแรงมากขึ้น ทั้งนี้ประเทศไทยควรนำทุนที่มีศักยภาพ มาใช้ประโยชน์อย่างบูรณาการและเกื้อกูลกัน พร้อมทั้งเสริมสร้างให้แข็งแกร่งเพื่อเป็นรากฐานการพัฒนาประเทศที่สำคัญได้แก่ การเสริมสร้างทุนสังคม (ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนทางวัฒนธรรม) จัดการความเสี่ยง และปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลง มีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรและได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นธรรม สำหรับการเสริมสร้างทุนเศรษฐกิจ (ทุนกายภาพ ทุนทางการเงิน) ให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับการต่อยอดจากความสำเร็จเชื่อมโยงศักยภาพสู่การพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจและชุมชนตามแนวระเบียงเศรษฐกิจ ต่างๆ เพื่อสนับสนุนการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและการกระจายความเจริญในการพัฒนาชุมชน จังหวัดและเมืองตามแนวระเบียงเศรษฐกิจ รวมถึงพื้นที่เชื่อมโยงอื่นภายในประเทศ โดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ มุ่งเน้นการนำความคิดสร้างสรรค์และการพัฒนา นวัตกรรม เพื่อทำให้เกิดสิ่งใหม่ที่มีมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจทั้งในเรื่องกระบวนการผลิตและรูปแบบผลิตภัณฑ์และบริการใหม่ๆ รวมถึงการใช้นวัตกรรมสำหรับ การพัฒนาสินค้าและบริการทั้งในระดับพื้นบ้าน จนถึงระดับสูงซึ่งมีผลต่อคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนในวงกว้าง ดังนั้น จะเป็นช่วงที่มุ่งเน้นการพัฒนาบนฐานภูมิปัญญา ที่เกิดจากการใช้ความรู้และทักษะ การใช้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การวิจัยและพัฒนาและการพัฒนานวัตกรรม นำมาใช้ในทุกด้านของการพัฒนา การพัฒนาสอดคล้องกับกรอบเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ขยายและสร้างฐานรายได้ใหม่ที่ครอบคลุมทั่วถึงมากขึ้นควบคู่

ไปกับการต่อยอดฐานรายได้เดิม และเป็นการพัฒนาที่เกิดจากการฉีกกำลังในการผลักดันขับเคลื่อนร่วมกันของทุกภาคส่วน (Thailand ๔.๐)^๑

สังคมไทยในอดีตเป็นสังคมเกษตรกรรมที่ผู้คนสามารถผลิตปัจจัยในการดำรงชีวิตได้เอง เป็นส่วนใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นอาหารหรือเครื่องใช้ต่าง ๆ งานจักสานหรือเครื่องจักสาน เป็นงานหัตถกรรมและศิลปหัตถกรรมที่มีความเกี่ยวเนื่องกับวิถีชีวิตของคนไทยมาช้านาน พวกผู้หญิง ก็จะทำงานบ้าน เช่น เตรียมทอผ้า ไว้ใช้สำหรับคนในครอบครัว ผู้ชายก็จัดเตรียมเครื่องใช้ ต่าง ๆ เช่น จักสาน ตะกร้า กระบุง บุงก็ ลอบ ไซ ข้อง ซ่อมแซมบ้าน ซ่อมแซมเครื่องมือเกษตร พอถึงฤดูฝนก็เริ่มทำนาอีก วัฏจักรหมุนเวียนกันอยู่อย่างนี้ งานจักสานเป็นงานหัตถกรรมที่ชาวบ้านทำเพื่อใช้ในครัวเรือนมาแต่โบราณ แม้ในปัจจุบัน งานจักสานหรือเครื่องจักสานจะมีอยู่น้อย แต่ก็ยังคงมีอยู่ทั่วไปทุกภาคในประเทศ นอกเหนือจากประโยชน์ใช้สอยแล้ว งานจักสานยังสะท้อนวัฒนธรรม สะท้อนความคิดสร้างสรรค์ และภูมิปัญญาของชาวบ้านได้อีกด้วย แสดงให้เห็นว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นความรู้ดั้งเดิมที่บรรพบุรุษสั่งสมไว้ ถือได้ว่าเป็นรากฐานสำคัญของสรรพความรู้ต่าง ๆ ดังที่ปรากฏอยู่ในงานหัตถกรรม เครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ มีงานหัตถกรรมพื้นบ้านหลายชนิด มิได้มีคุณค่าเป็นเพียงเครื่องมือ เครื่องใช้ที่มีประโยชน์ในการใช้สอย และมีความสวยงามเท่านั้น แต่ได้แฝงไว้ด้วยภูมิความรู้ทางวิทยาศาสตร์และความรู้ต่าง ๆ อีกมากมาย ภูมิปัญญาพื้นบ้านในแต่ละท้องถิ่น เกิดจากการที่ชาวบ้านแสวงหาความรู้เพื่อเอาชนะอุปสรรคทางธรรมชาติที่จำเป็นในการดำรงชีวิต เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิตและวิถีชีวิตชาวบ้านที่แสดงถึงความเอื้อเฟื้อช่วยเหลือกันในชุมชน ทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีวัฒนธรรมร่วมกันในชุมชน โดยทั่วไปภูมิปัญญาพื้นบ้านจึงเป็นรูปแบบการดำเนินชีวิตที่เรียบง่ายไม่ซับซ้อน ในอดีต วิถีชีวิตของมนุษย์มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับธรรมชาติอย่างยิ่ง มีความพยายามสั่งสมความรู้จากประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน เพื่อประดิษฐ์สิ่งของเครื่องมือเครื่องใช้ในลักษณะของงานหัตถกรรมมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ เช่น การนำเถา ต้น หรือใบของพืช มาสอดไขว้ขัดกันอย่างง่าย ๆ แล้วพัฒนาผลดลยให้ละเอียดประณีต จนได้ภาชนะจักสานที่มีคุณลักษณะตามที่ต้องการ การทำเครื่องจักสานจึงเริ่มจากสัญชาตญาณในการพัฒนา และการสร้างสรรค์ของมนุษย์ แล้วพัฒนาเรื่อยมาจนเป็นการทำเพื่อใช้สอยตามสภาพการดำรงชีวิต เพื่อสนองความต้องการตามความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมในที่สุด เครื่องจักสานจึงเป็นงานหัตถกรรมที่มีคุณค่า เป็นงานสร้างสรรค์ของชาวบ้านที่ใช้สอยได้ดี สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน มีรูปทรงและลวดลายสวยงาม ลวดลายจากการสาน สอดหรือถักนั้น เกิดจากความพยายามและสติปัญญาของมนุษย์ นอกจากนี้รูปแบบของเครื่องจักสานยังสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของชุมชนที่แตกต่างกันไป^๒ ซึ่งเรียกว่าเป็นการสร้างงานหัตถกรรมเชิงสร้างสรรค์

^๑ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๔**, (กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๕๙), หน้า ๒ – ๓.

^๒ วิบูลย์ ลิ้มสุวรรณ, **ศิลปะชาวบ้าน**, (กรุงเทพฯ : อมรินทร์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๗๒ – ๒๘๑.

งานหัตถกรรมเชิงสร้างสรรค์ เป็นแนวคิดในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของผู้ประกอบการนั้น สามารถแบ่งที่มาของแนวคิด ได้ ๒ องค์ประกอบ คือ การพัฒนาผลิตภัณฑ์บนพื้นฐานของการใช้มรดกทางวัฒนธรรม (cultural asset) ผลิตภัณฑ์จะมีลักษณะที่เน้นเฉพาะความเป็น ภูมิปัญญา มรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นมีความเป็นอัตลักษณ์ของตน เช่น รูปแบบลวดลาย สี สัน วัสดุและกรรมวิธีการผลิต ที่มีลักษณะเฉพาะตัวของตนเอง และการพัฒนาผลิตภัณฑ์บนพื้นฐานของการใช้ข้อมูลความต้องการจากกลุ่มผู้บริโภค (market oriented) ผลิตภัณฑ์จะมีลักษณะที่เน้นความต้องการของกลุ่มผู้บริโภคเป็นหลัก ร่วมสมัย และเข้ากับสมัยนิยมในปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการใช้งาน รูปแบบลวดลาย สี สัน วัสดุที่ใช้ในการผลิตและคุณภาพของสินค้า ทั้งนี้การสร้างสรรค์ผลงานหัตถกรรมที่ก่อให้เกิดคุณค่า ๔ ประการ ได้แก่ คุณค่า ความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น คุณค่าของวัสดุและกรรมวิธีการผลิต คุณค่าทางความงาม และคุณค่าทางประโยชน์ใช้สอย ที่ได้กล่าวมานั้นจะต้องนำมาประสานบูรณาการ อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับท้องถิ่น ซึ่งจะเป็แนวทางในการออกแบบและพัฒนาสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ให้เกิดคุณค่า เกิดความยั่งยืน และสามารถเพิ่มมูลค่า ของสินค้าให้กับผู้ผลิต ผู้จำหน่ายสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์^๓

ภาคเหนือหรือล้านนาไทยเป็นดินแดนที่มีศิลปวัฒนธรรมเฉพาะถิ่นเป็นของตนเอง ดังนั้นจึงเป็นเหตุให้เครื่องจักสานในภาคเหนือมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างไปจากภาคอื่น นอกจากนี้ ภาคเหนือหรือล้านนาไทยมีสภาพภูมิศาสตร์ที่แตกต่างไปจากภาคอื่นๆ สภาพการประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมทำให้ภาคเหนือเป็นแหล่งผลิตเครื่องมือเครื่องใช้จักสานที่สำคัญ นอกจากนี้ภาคเหนือยังมีวัตถุดิบหลายชนิดที่นำมาทำเครื่องจักสานได้ เช่น กก แห้ง ใบลาน และไม้ไผ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งไม้ไผ่ซึ่งมีหลายชนิดที่ใช้ทำเครื่องจักสานได้ดี นอกจากสภาพภูมิประเทศและการประกอบอาชีพของภาคเหนือที่เอื้ออำนวยให้ประชาชนทำเครื่องจักสานแล้ว ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และศาสนาของภาคเหนือก็เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้เครื่องจักสานภาคเหนือมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง “หัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ถือเป็นหัตถกรรมประเภทหนึ่งที่สร้างรายได้ให้กับชุมชน เนื่องจากมีวัสดุอุปกรณ์ที่หาได้ในท้องถิ่น ผู้คนสามารถผลิตปัจจัยในการดำรงชีวิตได้เอง โดยเฉพาะเครื่องใช้ต่างๆ งานจักสานหรือเครื่องจักสาน เป็นงานหัตถกรรมและศิลปหัตถกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนไทยมาช้านาน งานจักสานเป็นงานหัตถกรรมที่ชาวบ้านใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้านซึ่งเป็นที่มาความรู้ดั้งเดิมที่บรรพบุรุษสั่งสมไว้ ถือได้ว่าเป็นรากฐานสำคัญของสรรพความรู้ต่าง ๆ ดังที่ปรากฏอยู่ในงานหัตถกรรม เครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ มีงานหัตถกรรมพื้นบ้านหลายชนิดมิได้มีคุณค่าเป็นเพียงเครื่องมือ เครื่องใช้ที่มีประโยชน์ในการใช้สอย และมีความสวยงามเท่านั้น แต่ปัจจุบันหัตถกรรมจักสานเป็นการเสริมสร้างอาชีพให้กับชุมชนในท้องถิ่น เสริมสร้างรายได้เพื่อชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น รวมทั้งพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งและสามัคคีขึ้น เป็นทางเลือกหนึ่งในการประกอบอาชีพของชุมชน สามารถนำทุนทางสังคมมาใช้กันอย่างกว้างขวาง

^๓ ตระกูลพันธ์ พัทธเมธา, “ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมกับการพัฒนาสู่สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์”, วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย สาขาสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศิลปะ, ปีที่ ๓๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๙) : หน้า ๗๑ – ๗๓.

^๔ สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนไทย เล่มที่ ๒๒, เครื่องจักสาน, (กรุงเทพฯ: ม.ป.พ., ๒๕๕๔), หน้า ๑๓.

จังหวัดแพร่มีผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นศิลปวัฒนธรรมที่เป็นรู้จักโดยทั่วไป ได้แก่ ผ้าหม้อห้อม ผ้าทอตีนจก เฟอร์นิเจอร์ไม้สัก แต่ยังมีอีกผลิตภัณฑ์หนึ่งที่เป็นผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นศิลปวัฒนธรรม นั่นคือ ผลิตภัณฑ์จากหัตถกรรมจักสาน ชุมชนบ้านเหมืองหม้อ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ถือได้ว่าเป็นอีกชุมชนหนึ่งในจังหวัดแพร่ที่มีการทำหัตถกรรมงานจักสานอยู่เป็นจำนวนมากไม่น้อยโดยเฉพาะเครื่องจักสานที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ตัวอย่างเช่น แอบข้าว โตก ฝาชี แอบหมาก แอบเมี่ยง ข้าวชนิดต่างๆ ไซ สุ่ม ฆ้อง เป็นต้น งานจักสานเป็นอีกหนึ่งโครงการหนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล เพื่อให้ชุมชนสามารถประกอบอาชีพจักสานทำให้สร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชน ตลอดจนถึงเพื่อการส่งเสริมความรู้ด้านงานจักสานแก่ชุมชนและผู้สนใจในอาชีพ ได้สืบทอดงานจักสานให้คงอยู่ หัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ถือเป็นหัตถกรรมประเภทหนึ่งที่สร้างรายได้ให้กับชุมชนเนื่องจากมีวัสดุ อุปกรณ์ที่หาได้ในท้องถิ่น จากผลิตภัณฑ์ของชุมชนเหมืองหม้อที่กล่าวมาข้างต้นส่วนมากจะเป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นเครื่องในชีวิตประจำวัน เครื่องมือประกอบการทำมาหากินซึ่งก็เป็นที่ต้องการของผู้บริโภคส่วนหนึ่ง แต่ปัจจุบันกลุ่มผู้บริโภคมีมากยิ่งขึ้นได้ขยายกว้างมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้ความต้องการของผลิตภัณฑ์ของผู้บริโภคมีความหลากหลาย มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่นอกเหนือจากผลิตภัณฑ์ที่เป็นเครื่องในชีวิตประจำวัน เครื่องมือประกอบการทำมาหากิน และปัจจุบันมีนวัตกรรมใหม่ๆ มาช่วยในการออกแบบและการผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคมากยิ่งขึ้น แต่อย่างไรก็ตามศิลปวัฒนธรรมที่เป็นผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจักสานชุมชนเหมืองหม้อ ยังไม่ได้รับการพัฒนาระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ อีกทั้งผู้ประกอบการในชุมชนยังมีการพัฒนาทักษะการสร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ค่อนข้างน้อย จึงส่งผลให้ขาดทักษะในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคในปัจจุบัน ตลอดจนถึงชุมชนยังไม่ได้เปิดพื้นที่ทางสังคมและพื้นที่การเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์สู่สาธารณะให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนอันจะนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในชุมชน สอดคล้องกับ ชลธิชา จิรภักคพงศ์ และคณะ^๕ ได้ศึกษาเรื่อง วิสาหกิจจักสานจังหวัดแพร่: องค์ความรู้และการจัดการเชิงเครือข่ายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน พบว่า องค์ความรู้และระบบการจัดการเชิงเครือข่ายที่มีผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของวิสาหกิจจักสานจังหวัดแพร่ ควรพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ให้มีความหลากหลายเพื่อเป็นทางเลือกให้กับผู้บริโภค ทั้งในด้านขนาด ลวดลาย รูปทรง ที่นอกเหนือจากผลิตภัณฑ์ดั้งเดิม พัฒนาสร้างสรรค์เพื่อใช้ประโยชน์ในด้านอื่น ๆ ได้ เพื่อเพิ่มมูลค่าและสร้างความแตกต่างให้กับผลิตภัณฑ์ การพัฒนากิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ของสมาชิกกลุ่ม การจัดเวทีเรียนรู้เรื่องการพัฒนาด้านการผลิตและมีการรวมกลุ่มกันคิดประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์อื่นๆ สำหรับใช้ในชีวิตประจำวัน และความต้องการของตลาด ที่นอกเหนือจากผลิตภัณฑ์ดั้งเดิม พัฒนาสร้างสรรค์เพื่อใช้ประโยชน์ในด้านอื่น ๆ ได้ เพื่อเพิ่มมูลค่าและสร้างความแตกต่างให้กับผลิตภัณฑ์

จากความสำคัญและที่มาของปัญหาดังกล่าวข้างต้น คณะผู้วิจัยจึงได้จัดทำแผนงานวิจัย เรื่อง ชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธ : การพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้าง

^๕ชลธิชา จิรภักคพงศ์ และคณะ, “วิสาหกิจจักสานจังหวัดแพร่: องค์ความรู้และการจัดการเชิงเครือข่ายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน”, วารสารการจัดการ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม – กันยายน ๒๕๖๒) : หน้า ๖๗ – ๗๐.

เศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่ นี้ขึ้น เพื่อศึกษาจัดการความรู้งานศิลปวัฒนธรรมสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชาเป็นอย่างไร การพัฒนาและยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากมีลักษณะเป็นอย่างไร ซึ่งการดำเนินการในแผนงานมีโครงการวิจัยย่อยภายใต้แผนงาน จำนวน ๒ โครงการ ได้แก่ ๑) การจัดการความรู้งานศิลปวัฒนธรรมสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชา จังหวัดแพร่ ๒) การพัฒนาและยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก จังหวัดแพร่ ทั้งนี้แผนงานดังกล่าวทำให้เกิดการเสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชน เพิ่มศักยภาพในการรวมกลุ่มเพื่อสร้างอาชีพและเป็นชุมชนนวัตกรรมเนื่องจากการนำอัตลักษณ์ของชุมชนมาสร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์ของตนเองตนเองได้มากขึ้น นำไปสู่การเพิ่มรายได้ของชุมชนอย่างยั่งยืน ตลอดจนนำมาซึ่งการอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองให้คงอยู่ต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อจัดการความรู้งานศิลปวัฒนธรรมสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชา จังหวัดแพร่

๑.๒.๒ เพื่อพัฒนาและยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก จังหวัดแพร่

๑.๒.๓ เพื่อวิเคราะห์และนำเสนอรูปแบบการพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

๑.๓.๑ การจัดการความรู้งานศิลปวัฒนธรรมสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชา จังหวัดแพร่ เป็นอย่างไร

๑.๓.๒ การพัฒนาและยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก จังหวัดแพร่ มีวิธีการอย่างไร

๑.๓.๓ รูปแบบการพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่ มีลักษณะเป็นอย่างไร

๑.๔.ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยในแผนงานวิจัย เรื่อง ชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธ : การพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่ คณะผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาในการศึกษา คือ ๑) การจัดการความรู้งานศิลปวัฒนธรรมสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชา จังหวัดแพร่ ๒) การพัฒนาและยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก จังหวัดแพร่ ประกอบไปด้วยโครงการย่อย ๒ โครงการ ซึ่งคณะผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาของแต่ละโครงการย่อย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑ การจัดการความรู้ศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชา จังหวัดแพร่ โดยกำหนดเนื้อหาในการศึกษาที่สำคัญ คือ ๑) การกำหนดความรู้ ๒) การสร้างและแสวงหา ๓) การจัดเก็บความรู้ ๔) การแบ่งปันความรู้ ๕) การใช้ประโยชน์ เพื่อเป็นข้อมูลในการพัฒนาชุดความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชาจังหวัดแพร่

๒. การพัฒนาและยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก จังหวัดแพร่ โดยกำหนดเนื้อหาในการศึกษาที่สำคัญ คือ ๑) องค์ความรู้การยกระดับการผลิตและการเพิ่มมูลค่าศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่ ได้แก่ (๑) การส่งเสริมการเรียนรู้ (๒) การยกระดับผลิตภัณฑ์จักสาน (๒) การพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไม้ไผ่เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่ (๓) การพัฒนายกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก จังหวัดแพร่

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่

คณะผู้วิจัยจึงกำหนดพื้นที่กรณีศึกษาจังหวัดแพร่ ได้แก่ พื้นที่ในเขตบ้านเหมืองหม้อ ตำบลเหมืองหม้อ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ เนื่องจากเป็นชุมชนที่มีภูมิปัญญาพื้นบ้านที่มีคุณค่าควรแก่การศึกษานุรักษ์ถ่ายทอดและสืบทอดไว้ให้เป็นสมบัติของชาวจังหวัดแพร่ ในด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน เป็นชุมชนที่ได้มีการจัดการองค์ความรู้เพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนของจังหวัดแพร่ และเป็นชุมชนที่มีความสำคัญในระดับชุมชนหรือเป็นสถานที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้านอาชีพโดยเฉพาะงานศิลปหัตถกรรม ผลิตภัณฑ์ชุมชน สนับสนุนการพัฒนางานศิลปหัตถกรรมและผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อการสร้างเอกลักษณ์และการสร้างผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ของชุมชน

๑.๔.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

โครงการวิจัยย่อยที่ ๑ เป็นการศึกษาการจัดการความรู้ศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชาจังหวัดแพร่ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสัมภาษณ์เชิงปฏิบัติการ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งหมด จำนวน ๔๗ รูป/คน ประกอบไปด้วย

๑) ผู้ให้ข้อมูลที่มีความรู้และเกี่ยวข้องกับการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมหัตถกรรมไม้จักสาน เชิงสร้างสรรค์โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ในชุมชนบ้านเหมืองหม้อ จำนวน ๕ คน ได้แก่ ผู้ประกอบการหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ ปราชญ์ทองถิ่นด้านหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๓ เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลเหมืองหม้อ

๒) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับประเด็นการพัฒนาชุดความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมหัตถกรรมไม้จักสานเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชาจังหวัดแพร่ โดยการสัมภาษณ์เชิงปฏิบัติการ จำนวน ๑๐ คน ได้แก่ เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลเหมืองหม้อ นักการศึกษา สมาชิกกลุ่มหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ ผู้ประกอบการหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ ประธานกลุ่มหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ ปราชญ์ทองถิ่นด้านหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๗

๓) นำเสนอชุดความรู้ศิลปวัฒนธรรมหัตถกรรมไม้ไผ่สาน เชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชาจังหวัดแพร่ จำนวน ๓๒ คน ได้แก่ คณะผู้วิจัย หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ผู้ประกอบการ สถาบันการศึกษา ชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้อง

โครงการย่อยที่ ๒ เป็นการพัฒนาและยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก จังหวัดแพร่ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกการสนทนากลุ่มย่อยและการอบรมเชิงปฏิบัติการ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งหมด จำนวน ๓๒ คน ประกอบไปด้วย

๑. ผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษาองค์ความรู้การยกระดับการผลิตและการเพิ่มมูลค่าศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่ จำนวน ๕ คน ได้แก่ สมาชิกกลุ่มหัตถกรรมไม้ไผ่ ผู้ประกอบการหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ ประธานกลุ่มหรือผู้แทน ผู้นำชุมชน ปราชญ์ท้องถิ่น

๒. ผู้ให้ข้อมูลในการพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ และการออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ต้นแบบ เพื่อให้ได้หัตถกรรมจักสานที่มีลักษณะที่เป็นอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่เกิดการยกระดับการผลิตและการเพิ่มมูลค่าศิลปวัฒนธรรมเพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่ จำนวน ๑๐ คน ได้แก่ สมาชิกกลุ่มหัตถกรรมไม้ไผ่ ประธานกลุ่มหรือผู้แทน ผู้นำชุมชน ปราชญ์ท้องถิ่น ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้รู้ด้านการออกแบบหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ ผู้ประกอบการหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ ตัวแทนผู้บริโภค ตัวแทนจำหน่าย

๓. กลุ่มเป้าหมายการพัฒนายกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมไม้ไผ่เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่ จำนวน ๑๗ คน ได้แก่ ผู้ให้การอบรมเชิงปฏิบัติการการถ่ายทอดผลงานการพัฒนายกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมไม้ไผ่เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่ ได้แก่ ปราชญ์ท้องถิ่น ผู้รับการอบรมเชิงปฏิบัติการ ได้แก่ ผู้ประกอบการหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่

๑.๕ นิยามศัพท์ในการวิจัย

๑.๕.๑ ชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธ หมายถึง พื้นที่ทางวัฒนธรรมที่มีรากฐานมาจากศรัทธาของชุมชน ภูมิปัญญาของชุมชน หรือทุนในชุมชนที่บ่งบอกถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนนั้นๆ ตลอดจนเป็นพื้นที่ที่มีการพึ่งตนเองของชุมชน ยึดหลักเส้นทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) ได้แก่ พึ่งพาตนเองด้านจิตใจ พึ่งพาตนเองด้านสังคม พึ่งพาตนเองด้านทรัพยากรธรรมชาติ พึ่งพาตนเองด้านเทคโนโลยี อันจะนำไปสู่การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ ที่ก่อให้เกิดรายได้ของคนในท้องถิ่น

๑.๕.๒ ศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ หมายถึง สิ่งที่เกิดจากการประกอบอาชีพหรือผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากการประกอบอาชีพของชุมชนที่แสดงให้เห็นถึงรากฐานทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาของชาวบ้าน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนนั้นๆ โดยได้จากการนำวัสดุไม้ไผ่ในท้องถิ่นมาสร้างสรรค์เพื่อส่งผลให้เกิดลักษณะของผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ๆ คือ ๑) การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ทางด้านหัตถกรรมจักสาน ๒) ผลิตภัณฑ์มีรูปแบบที่หลากหลาย ๓) มีความทันสมัยตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค ๔) สามารถสร้างรายได้เพิ่มให้แก่ชุมชน

๑.๕.๓ เศรษฐกิจชุมชนฐานราก หมายถึง กิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ ที่คนในท้องถิ่นชุมชนได้มีส่วนร่วมคิดร่วมทำร่วมรับประโยชน์ของประชาชน และร่วมกันเป็นเจ้าของ มีรากฐานมาจาก

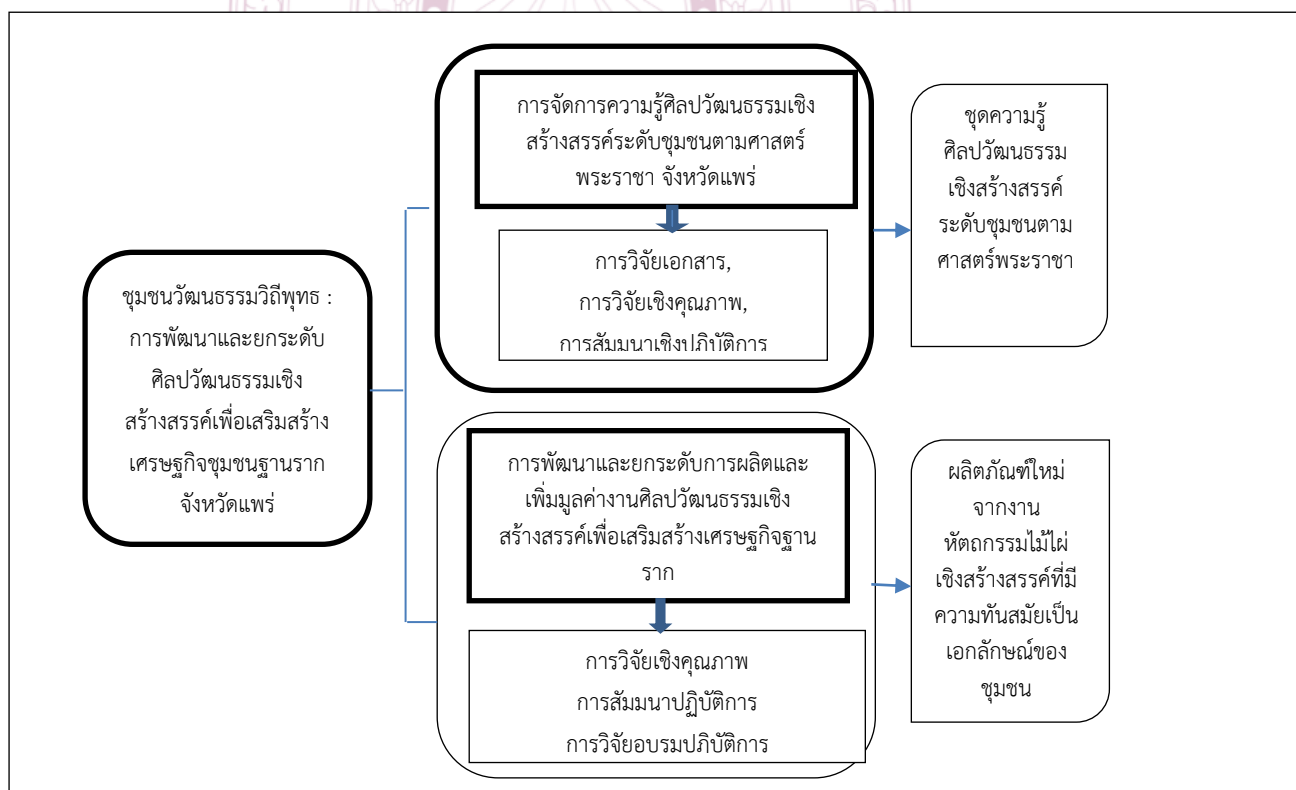
ศักยภาพของชุมชน ภูมิปัญญาของชุมชน หรือทุนในชุมชน เป็นการสร้างการเติบโตจากปัจจัยภายในที่มีอยู่ในท้องถิ่นเอง

๑.๕.๓ การพัฒนาและยกระดับการผลิต หมายถึง กระบวนการในการเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่เพื่อให้ได้สินค้าที่มีคุณภาพสอดคล้องกับความต้องการของตลาด ลดต้นทุนในการผลิตโดยใช้ทรัพยากรที่มีในท้องถิ่นคือไม้ไผ่ซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม อีกทั้งส่งผลให้เกิดการอนุรักษ์และสืบสานศิลปวัฒนธรรมของชุมชน

๑.๕.๔ การจัดการความรู้ หมายถึง การรวบรวมองค์ความรู้ของงานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ชุมชนบ้านเหมืองหม้อ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ตามแนวทางศาสตร์พระราชาและนำมาจัดระบบให้เป็นหมวดหมู่ เพื่อนำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการผลิตและออกแบบผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์

๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนงานวิจัย เรื่อง ชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธ : การพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่ นี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ที่แสดงถึงเป้าหมายและตัวชี้วัดของโครงการ และมีการแสดงความเชื่อมโยงโครงการย่อยทั้ง ๒ โครงการ เพื่อตอบเป้าหมายร่วมกัน ดังนี้

ภาพที่ ๑ กรอบแนวคิดการวิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑ ได้ชุดความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชา จังหวัดแพร่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้นำองค์ความรู้ดังกล่าวไปเป็นข้อมูลพื้นฐานแก่ผู้ประกอบการในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ต่อไป

๑.๗.๒ ได้องค์ความรู้การยกระดับการผลิตและการเพิ่มมูลค่าศิลปวัฒนธรรมเพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้นำองค์ความรู้ดังกล่าวไปเป็นข้อมูลพื้นฐานแก่ผู้ประกอบการในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ต่อไป

๑.๗.๓ ได้ต้นแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไม้ไผ่เชิงสร้างสรรค์ นำไปสู่ยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมไม้ไผ่เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่

๑.๗.๔ ได้ผลิตภัณฑ์ใหม่จากกระบวนการพัฒนาและยกระดับการผลิตงานหัตถกรรมไม้ไผ่เชิงสร้างสรรค์ที่มีความทันสมัยเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ส่งผลให้ผู้ประกอบการมีผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ออกสู่ตลาดมากยิ่งขึ้น นำไปสู่การยกระดับรายได้สู่การเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากตลอดจนนำมาซึ่งการอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองให้คงอยู่

๑.๗.๕ ได้รูปแบบการพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้นำรูปแบบดังกล่าวไปเป็นข้อมูลพื้นฐานแก่ผู้ประกอบการในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค ตลอดจนสามารถขับเคลื่อนผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบ้านเหมืองหม้อออกสู่ตลาดนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่การเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากต่อไป

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

คณะผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธ : การพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่ โดยการศึกษาจากเอกสาร ตำรา บทความวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ครอบคลุมประเด็นที่การวิจัย คณะผู้วิจัยได้กำหนดแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๒.๑ แนวคิดชุมชนวิถีพุทธ

๒.๒ แนวคิดเศรษฐกิจฐานราก

๒.๓ แนวคิดศาสตร์พระราชา

๒.๔ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการความรู้

๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

๒.๖ แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างสรรค์

๒.๗ แนวคิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์

๒.๘ แนวคิดเกี่ยวกับงานหัตถกรรมเชิงสร้างสรรค์

๒.๙ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดชุมชนวิถีพุทธ

๒.๑.๑ วิถีพุทธ

วิถีพุทธ คือ สัจธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ คือ อริยสัจ ๔ สามารถนิยาม วิถีพุทธ ได้ ว่าเป็น วิถีแห่งการประจักษ์แจ้งสัจจะ หรือ วิถีแห่งการทำความจริงให้ปรากฏ ซึ่งความจริงที่ต้องประจักษ์แจ้งหรือทำให้ปรากฏนั้น มีอยู่ ๔ มิติหลักๆ คือ

๑. ความจริงของทุกข์หรือปัญหาต่างๆ (ทุกข์สัจจะ) เป็นความจริงที่เราต้องรู้หรือเข้าใจอย่างถ่องแท้ว่าทุกข์หรือปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นนั้น คืออะไร มีขอบเขต และผลกระทบอย่างไร

๒. ความจริงของสาเหตุแห่งทุกข์หรือปัญหาต่างๆ (สมุทัยสัจจะ) เป็นความจริงที่เราต้องรู้และแก้ไขให้ได้ หรือจัดการแก้สาเหตุที่แท้จริงของปัญหาให้ได้

๓. ความจริงของความพ้นทุกข์หรือเป้าหมายของการแก้ปัญหา (นิโรธสัจจะ) เป็นความจริงที่เราต้องบรรลุถึง หรือทำให้เกิดความชัดเจนว่าเป้าหมายในการแก้ปัญหาคืออะไร ประโยชน์สุขที่แท้จริงที่เราต้องการคืออะไร

๔. ความจริงของทางพ้นทุกข์หรือทางแก้ปัญหา (มรรคสัจจะ) เป็นความจริงของทางแก้ปัญหาที่เราต้องสร้างขึ้นและใช้ปฏิบัติเพื่อขจัดสาเหตุที่แท้จริงของปัญหา และบรรลุเป้าหมาย หรือประโยชน์สุขที่แท้จริงประเด็นสำคัญของวิถีพุทธตามหลักอริยสัจ ๔ ในการจะแก้ปัญหาได้สำเร็จเราต้องรู้เข้าใจ "สัจจะ" หรือความจริงของปัญหา สาเหตุ เป้าหมาย และแนวทาง โดยมีวิธีปฏิบัติต่อความจริงแต่ละอย่างแตกต่างกัน

ออกไป ความจริงของปัญหาจะต้องถูกระบุออกมาให้ชัดเจนว่าคืออะไร สาเหตุของปัญหาจะต้องถูกจัดให้หมดไป เป้าหมายของปัญหาจะต้องบรรลุถึง และแนวทางแก้ปัญหาจะต้องสร้างขึ้นและใช้ปฏิบัติให้สามารถจัดสาเหตุของปัญหาและบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้จริง

วิถีพุทธ คือ หลักธรรมต่างๆ ที่เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เหมาะสมกับการจัดการชุมชนวิถีพุทธ ในแต่ละด้าน ดังนี้ ด้านเศรษฐกิจ (ทิฐธัมมิกัตถประโยชน์ บ้างเรียกว่า หัวใจเศรษฐกิจ "อุ อา กะ สะ" ขยันหา ขยันเก็บ เลือกรับ เลือกใช้) ด้านสังคม (หลักศีลธรรม) 3) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (อวาสสัปปายะธรรม) และ ด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม (หลักสังคหัตถุธรรม) อธิบายได้ดังนี้

ทิฐธัมมิกัตถประโยชน์ เป็นหลักธรรมในพุทธศาสนา คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน ๔ อย่าง บ้างเรียกว่า หัวใจเศรษฐกิจ "อุ อา กะ สะ" อาจเรียกสั้นๆ ว่า ทิฐธัมมิกัตถะ (เนื่องจาก อรรถะแปลว่า ประโยชน์อยู่แล้ว จึงไม่จำเป็นต้องมีประโยชน์ ซ้ำซ้อนกันสองคำก็ได้) หรืออาจเรียกเต็มๆ ว่า ทิฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม ๔ หมายถึง ธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน หลักธรรมอันอานวยประโยชน์สุขขั้นต้น เพื่อประโยชน์สุขสามัญที่มองเห็นกันในชาตินี้ ที่คนทั่วไปปรารถนา มี ทรัพย์ ยศ เกียรติ มิตร เป็นต้น อันจะสำเร็จด้วยธรรม ๔ ประการ คือ^๑

๑. อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น เช่นขยันหมั่นเพียร เลี้ยงชีพด้วยการหมั่นประกอบกิจการ เป็นผู้ขยันไม่เกียจคร้านในการงานนั้น ประกอบด้วยปัญญาเครื่องสอดส่อง อันเป็นอุบายในการงานนั้น ให้สามารถทำได้สำเร็จ

๒. อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษาโภคทรัพย์ (ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร โดยชอบธรรม) เขารักษาคุ้มครองโภคทรัพย์เหล่านั้นไว้ได้พร้อมมูล ไม่ให้ถูกลัก หรือทำลายไปโดยภัยต่างๆ

๓. กัลยาณมิตตตา คบคนดี ไม่คบคนชั่ว อยู่อาศัยในบ้านหรือนิคมใด ย่อมดำรงตนเจรจา สนทนากับบุคคลในบ้านหรือนิคมนั้น ซึ่งเป็นผู้มีสมาจารบริสุทธิ์ ผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา

๔. สมชีวิตา อยู่อย่างพอเพียง รู้ทางเจริญทรัพย์และทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์ แล้วเลี้ยงชีพพอเหมาะไม่ให้สุรุ่ยสุร่ายฟุ่มเฟือยนัก ไม่ให้ผิดเคืองนัก ด้วยคิดว่า รายได้ของเราจะต้องเหนือรายจ่าย และรายจ่ายของเราจะต้องไม่เหนือรายได้

หลักธรรมที่ส่งเสริมเศรษฐกิจตามวิถีพุทธ เมื่อได้ทราบหลักการและการสอดประสานระหว่างระบบเศรษฐกิจ ในฐานะที่เป็นพสกนิกรชาวไทย ก็ควรน้อมนำแนวคิดปรัชญาแบบเศรษฐกิจพอเพียง มาประยุกต์ใช้และในฐานะที่เป็นพุทธศาสนิกชนก็ควรน้อมนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ที่จะนำเสนอต่อไปนี้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอีกทางหนึ่ง พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ กล่าวไว้ว่า งานคือเงินเงินคืองานบันดาลสุข หมายความว่า มนุษย์กับงานต้องมาด้วยกันต้องทำงานเพื่อประกอบอาชีพให้มีความสุขอย่างพอเหมาะพอควร และงานที่ทำงานต้องเป็นงานที่ปราศจากโทษ ไม่ทำตนเอง สังคม สภาพแวดล้อมให้เดือดร้อน รู้จักวิธีการหาทรัพย์วิธีใช้ทรัพย์ เรียกว่า หาเงินเป็น ใช้เงินเป็น มิใช่หาเงินได้ ใช้เงินได้ ต้องเป็นคนตั้งใจทำมาหากินและทำมาหาเก็บรู้จักสร้าง

^๑ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒.

หลักฐานและรู้จักใช้ทรัพย์สมบัติให้เป็นประโยชน์ โดยที่ผู้ปฏิบัติได้เช่นนี้ชื่อว่าได้ปฏิบัติหลักธรรมที่ส่งเสริมเศรษฐกิจตามวิถีพุทธ หรือหลักธรรมที่ส่งเสริมประโยชน์สุขในปัจจุบัน ซึ่งเรียกว่า ญาณธัมมิกัตถสังวัตตนิกรรม ๔ ประการคือ

๑.อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น มีความเพียรพยายามในการประกอบอาชีพ คือต้องเป็นอาชีพสุจริต ฝึกฝนอาชีพที่ประกอบนั้น ให้มีความรู้และเข้าใจอย่างถ่องแท้งจนเป็นผลสำเร็จด้วยดี และศึกษาหาวิธีการที่ดีและ เหมาะสมเพื่อพัฒนางานให้ดียิ่งขึ้นไป

๒.อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา รู้จักเก็บออมรักษา ค้มครอง บริการจัดการทรัพย์ และงานที่ตนทำไว้ด้วยความเพียรอันชอบธรรม ด้วยกำลังงานของตน ไม่ให้เป็นอันตรายหรือเสื่อมสลายไป ผู้ถึงพร้อมด้วยการรักษา จะมีลักษณะที่เด่นชัด ๕ ประการ คือ

๒.๑ พอใจ รู้จักหยุดความพอใจไว้กับทรัพย์และงานที่ตนทำมิให้เกิดอันตรายหรือเสื่อมสูญไป

๒.๒ พอดี รู้จักปล่อยวางใจไว้กับทรัพย์และงานที่ตนทำมิให้ถลำไปสู่ธรรมฝ่ายต่างใช้จ่ายแต่พอดี

๒.๓ พอเพียง รู้จักคิด คือคิดได้ คิดเป็นและคิดถูก รู้จักหยุด คือหยุดได้ หยุดเป็น และหยุดถูก ไม่คิดออกนอกไปจากกรอบของกุศลธรรม

๒.๔ พอละ รู้จักทำใจ คือรู้และเข้าใจที่จะพัฒนาทรัพย์และ งานที่ตนทำในการทำให้ชีวิต มีความเป็นอยู่ที่ดี

๒.๕ พอแล้ว รู้จักหยุดใจไม่ให้ตกเป็นทาสของกิเลส คือ ความโลภ ความโกรธและความหลง อันจะเป็นเหตุให้ทำชั่วทางกาย วาจา และใจ ขาดความรู้ขั้น สัมมา และเมตตาธรรม เป็นคน เห็นแก่ตัวสร้างความเดือดร้อนแก่ตน

๓. กัลยาณมิตรตตา คบเพื่อนดี ปัจจัยสำคัญสิ่งหนึ่งของคนเราคือการคบเพื่อน ถ้าคบเพื่อนดี ชีวิตจะรุ่งโรจน์ ถ้าคบเพื่อนไม่ดีชีวิตจะร่วง

๔. สมชีวิตา เลี้ยงชีวิตพอเหมาะ รู้จักกำหนดรายรับรายจ่ายอย่างเหมาะสมกับฐานะ กำหนดรายได้และกำหนดรายเหลืออย่างพอดี ดำเนินชีวิตไม่ให้ฟุ่มเฟือยหรือฝืดเคืองเกินไป กำหนดให้มีรายเหลือ มีประหยัดเก็บออมไว้ส่วนหนึ่งในยามจำเป็น ดังคำกลอนที่ว่า มี สลึงพึงบรรจบให้ครบบาปอย่าให้ขาดสิ่งของต้องประสงค์มีน้อยใช้น้อยค่อยบรรจบ อย่าจ่าย ลงให้ มากจะยากนานความเลี้ยงชีวิตที่เหมาะสมเช่นนี้ เรียกว่าขั้น เลี้ยงชีวิตพอเหมาะ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)^๒ กล่าวว่า หลักศีล แปลว่า การรักษาจิตใจให้เรียบร้อย และยังหมายถึงข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม การรักษาปกติตามระเบียบวินัย ปกติมารยาทที่สะอาดปราศจากโทษข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว ข้อปฏิบัติในการฝึกกายวาจาให้ดียิ่งขึ้น ความสุจริตทางกายวาจาและอาชีพ เพราะ “ศีล” เป็นสิ่งสำคัญที่ควรจะมีก่อน เพราะศีลเป็นเบื้องต้นแห่งความดีงาม เป็นที่พึ่งเบื้องต้น เป็นมารดาแห่งกัลยาณธรรมและเป็นบ่อเกิดแห่งกุศลธรรมทั้งปวง คำว่า ศีล แปลว่า ปกติ สิ่งใดเป็นปกติสิ่งนั้นย่อมไม่มีโทษ อย่างบ้านเมืองสงบเป็นปกติ หมายความว่า ปราศจากภัยจากภายในและภายนอก คนมีความปกติภายใน

^๒ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๒.

ตนคือ ไม่มีภัยเบียดเบียน มีอาหารเครื่องนุ่งห่มที่อยู่อาศัยเป็นปกติ คนที่อยู่ร่วมกันไม่เบียดเบียนก่อทุกข์แก่กัน คือ ไม่ฆ่ากัน ไม่ทำร้ายกัน ไม่ลักฉ้อแย่งชิงกัน ไม่ลักลอบทำช้ำกัน ไม่ซัดหกลองลงกัน ไม่ขี้เมาก่อความรำคาญทะเลาะวิวาทกัน ในครอบครัวนั้นก็อยู่เป็นปกติไม่มีใครเดือดร้อนลำบากทุกข์ยาก คำว่า ปกตินี้ จึงหมายถึง ความเรียบร้อยภายในตัวบุคคลแต่ละคนและทั้งหมู่คณะที่อยู่ร่วมกัน ปกตินี้มาจากภาษาบาลี คือ ศีล การรักษาจิตใจให้เรียบร้อย และยังหมายถึงข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม การรักษาปกติตามระเบียบวินัย ปกติมารยาทที่สะอาดปราศจากโทษ^๓

หลักสังคหัตถุ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ใน สังคหัตถุสูตร (อง.จตุกก. (บาลี) ๒๑/๒๕๖/๓๗๓).ว่า“ทานญจ เปยวชฌญจ อตถจริยา จ ยา อิธ สมานตตตา จ ฌเมสุข ตตถ ตตถยถารห” หลักสังคหัตถุ ๔ ประกอบด้วย ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานตตตา^๔ ได้ให้ความหมายของ สังคหะ ว่าวิธีสังเคราะห์ หมายถึงวิธีปฏิบัติเพื่อยึดเหนี่ยวน้ำใจคนอื่นที่ยังไม่เคยรักใคร่นับถือหรือที่รักใคร่นับถืออยู่แล้วให้สนิทแนบยิ่งขึ้น พุดง่ายๆ สังคหัตถุ ก็คือ เทคนิควิธีท ทำให้คนรัก หรือมนต์ผูกใจคนนั่นเอง มี ๔ ประการ คือ

๑. ทาน คือการให้ คือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของตลอดถึงให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน

๒. ปิยวาจา คือ วาจาเป็นที่รัก วาจาสุดดีมน้ำใจ หรือวาจาซาบซึ้งใจ คือกล่าวคำสุภาพไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคี ให้เกิดไมตรีและความรักใคร่นับถือ ตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมยอมตาม

๓. อตถจริยา คือ การประพฤติประโยชน์ คือ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม

๔. สมานตตตา คือ ความมีตนเสมอ ทำตนเสมอด้วยปลาย ปฏิบัติสม่ำเสมอในชนทั้งหลาย และเสมอในสุขทุกข์โดยรวมรับรู้ร่วมแก้ไข ตลอดถึงวางตนเหมาะสมแก่ฐานะ ภาวะบุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม ถูกต้องตามธรรมในแต่ละกรณี

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต)^๕ กล่าวว่า หลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจคน และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี ประกอบด้วย

๑. ทาน ให้ปัน คือ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือสงเคราะห์ด้วยปัจจัยสี่ ทุน หรือ ทรัพย์สินสิ่งของ ตลอดจนให้ความรู้ ความเข้าใจ และศิลปวิทยา

๒. ปิยวาจา พูดอย่างรักกัน คือ กล่าวคำสุภาพ ไพเราะ น่าฟัง ชี้แจง แนะนำสิ่งที่ เป็น ประโยชน์ มีเหตุผล เป็นหลักฐาน ชักจูงในทางที่ดีงาม หรือแสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจ รู้จักพูด ให้เกิดความเข้าใจดี สมานสามัคคี เกิดไมตรี ทำให้รักใคร่นับถือ และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

^๓ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฐายีมหาเถร), **ธรรมคดี**, (กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๖), หน้า ๖.

^๔ อ้างแล้ว, **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, หน้า ๔๑๒.

^๕ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) **ธรรมบุญชีวิต**, พิมพ์ครั้งที่ ๘๒, (กรุงเทพฯ : บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๒๕.

๓. อุตถจริยา ทำประโยชน์ คือ ช่วยเหลือด้วยร่างกาย และ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการต่าง ๆ บำเพ็ญประโยชน์ รวมทั้งช่วยแก้ไขปัญหาละช่วยปรับปรุงส่งเสริมในด้านจริยธรรม

๔. สมานัตตตา เอาตัวเข้าสมาน คือ ทำตัวให้เข้ากับเขาได้ วางตนเสมอต้นเสมอปลาย ให้ความเสมอภาค ปฏิบัติสม่ำเสมอต่อคนทั้งหลาย ไม่เอาเปรียบ และเสมอในสุขทุกข์ คือ ร่วมสุข ร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน

วิถีพุทธหลักการวิธีการโดยอาศัยหลักพุทธธรรมเป็นกระบวนการและบูรณาการเพื่อการจัดการชุมชน ให้ชุมชนนั้นมีความเป็นอยู่ที่ดี สามารถพึ่งตัวเองได้อย่างยั่งยืน เป็นหลักธรรมที่มีมิติของการพัฒนาชุมชน ดังนี้^๖

๑. อริยสัจ ๔ มิติในการพัฒนาชุมชน คือ หลักในการพัฒนาชุมชนบนวิถีแห่งความเป็นจริง

๒. ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ มิติในการพัฒนาชุมชน คือ หลักในการพัฒนาชุมชนเพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิต

๓. ศีล ๕ มิติในการพัฒนาชุมชน คือ หลักในการพัฒนาชุมชนบนพื้นฐานความถูกต้อง

๔. สังคหัตถุ ๔ มิติในการพัฒนาชุมชน คือ หลักในการพัฒนาชุมชนบนพื้นฐานความความสามัคคีสมานสามัคคีของคนในชุมชน

ทิพาภรณ์ เยสุวรณ์^๗ ได้ศึกษา เรื่องหลักธรรมกับการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง จากการศึกษาพบว่า การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งหรือการทํานุบำรุงชุมชนให้เจริญซึ่งเป็นหลักการสากลที่น่าพาดคนชุมชนสังคมไปสู่เป้าหมายที่เป็นความสุข ชุมชนเข้มแข็งต้องมีหลักธรรมที่สำคัญในเป็นหลักธรรมที่ใช้ในการพัฒนาชุมชนสังคมและประเทศ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ตามนโยบายที่ได้วางเอาไว้โดยการกำหนดเป้าหมายของสังคมว่าจะเน้นอะไร และสุดท้ายสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นภายในสังคมชุมชนประเทศชาติที่ยั่งยืนประกอบด้วย หลักธรรม คือ จักร ๔ ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ ๔, อิทธิบาท ๔, พละ ๕, หลักธรรมที่ใช้เพื่อพัฒนาสังคมหรือช่วยสงเคราะห์คนในชุมชน คือ หลักสังคหัตถุ ๔ หลักธรรมที่ผู้บริหารได้มีวิจารณ์ญาณ คือ อคติ ๔, หลักพรหมวิหาร ๔ การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งตามแนววิถีพุทธเป็นทิศทางการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานการพึ่งตนเองโดยอาศัยกระบวนการจัดการชุมชนในการพัฒนาด้านต่าง ๆ โดยมีวิธีคิดที่มีพื้นฐานจากระบบคิดเดิมของชุมชนหรือภูมิปัญญาพื้นบ้านผสมผสานกับวิธีคิดและระบบการจัดการของสังคม

๒.๑.๒ การจัดการชุมชนตามแนววิถีพุทธ

ประเทศไทยนับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติมาเป็นเวลานานกว่า ๘๐๐ ปี ความเป็นพุทธมีความเข้มข้นตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ปัญหาสังคมในปัจจุบันที่เกิดขึ้นทำให้รัฐบาล หน่วยงานราชการ สถาบันการศึกษาหันกลับมาทบทวนแนวทางในการพัฒนาประเทศว่าจะ

^๖ ทาริตา แดงเส็ง, ญัฐวิภา ทองรุ่ง และ กัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์, “การพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ”,

Journal of Modern Learning Development, Vol. 5 No. 4 (July – August 2020) : 249.

^๗ ทิพาภรณ์ เยสุวรณ์, “หลักธรรมกับการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง”, วารสารธรรมวิทย์, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๒), หน้า ๓๑๒ – ๓๑๖.

เดินทางไปในทิศทางใด จึงจะเหมาะสมกับสังคมไทย จึงได้มีการกำหนดแนวทางที่ใช้ความเป็นอยู่ดั้งเดิมที่แฝงไปด้วยความผูกพันกับศาสนา และวัฒนธรรมที่เคยถูกมองว่าเป็นความล้าสมัย กลับมาเป็นแนวทางที่ต้องเดินอีกครั้ง เช่น โรงเรียนวิถิพุทธ ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนคุณธรรม นับเป็นบทบาทที่สำคัญอีกครั้งหนึ่งที่แสดงถึงความพยายามนำแนวคิดที่ดีที่เคยมีมาแต่อดีตซึ่งศาสนาเคยให้ผู้คนมาแล้ว เพราะวัดในอดีต ไม่ได้สอนเรื่องจิตใจอย่างเดียว หากแต่ยังอำนวยประโยชน์ทางวัตถุแก่บุคคล เช่น เป็นแหล่งสมบัติกลางแก่ชุมชนสามารถหยิบยืมมาใช้ได้ นอกจากนั้นพระยังเป็นหมอหรือครูวิชาทางโลกแล้ว บางครั้งพระสงฆ์ยังเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชน เช่นการสร้างถนนหนทาง ขุดบ่อน้ำ อีกทั้งยังเป็นแหล่งสงเคราะห์ปัจจัย ๔ แก่ชาวบ้านที่ยากจน ใครที่ยากมีงมีศรีสุข ก็นิยมมาทำบุญที่วัด ในด้านสังคมนั้นวัดยังเป็นสถานที่พบปะ ประชุม สังสรรค์ ในคราวที่มีงานเทศกาลต่างๆ นอกจากนั้น พิธีกรรมต่างๆ ยังสามารถหล่อหลอมจิตใจของชาวบ้านทุกคนเป็นหนึ่งเดียวกันได้ แม้กระทั่งยามมีข้าศึกศัตรูเข้ามารุกราน ยังได้อาศัยพระผู้ทรงวิทยาคมเป็นเป็นศูนย์รวมจิตใจให้มีความกล้าหาญปกป้องถิ่นกำเนิดของตน สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่อยู่ในความทรงจำของผู้คนที่ผ่านวัยมาน้อยกว่า ๔๐ - ๕๐ ปี คำว่า ชุมชนวิถิพุทธ จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่ทุกคนมองเห็นว่าน่าจะเป็นทางออกหนึ่งของสังคมไทย

ในปัจจุบันคำว่า “ชุมชน” ได้ถูกนำไปใช้ในความหมายที่กว้างออกไปจากเดิม เพราะชุมชนได้เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งปรับเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว และมีผลกระทบต่อโครงสร้างชุมชนเดิม ลักษณะของชุมชนปรับเปลี่ยนไปตามลักษณะของชุมชนตามลักษณะหน้าที่ (Functional Community) มากกว่าที่จะเป็นชุมชนลักษณะทางภูมิศาสตร์ (Geographical Community) กล่าวคือ ความสัมพันธ์ของคนในขอบเขตพื้นที่ (Area) จะเปลี่ยนไปเป็นลักษณะของเครือข่ายของกลุ่มที่มีกิจกรรมทางสังคมต่างๆ คล้ายคลึงกัน มีความสนใจร่วมกัน มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน เช่น ชุมชนมุสลิม ชุมชน จส.๑๐๐ ในกรุงเทพฯ เราไม่สามารถบอกได้ว่าชุมชนนี้อยู่ตรงไหน แต่ทุกคนมีความรู้สึกถึงความเป็นพวกเดียวกันชุมชนก็เกิดขึ้นได้ ชุมชน หมายถึง การที่คนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความพยายามทำอะไรร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ ซึ่งรวมถึงการติดต่อสื่อสารกัน (Communicate) ความเป็นชุมชนอยู่ที่ความร่วมมือกัน ความเป็นชุมชนอาจเกิดขึ้นในสถานที่และสถานการณ์ต่างๆ กัน^๔ เช่น

๑. ความเป็นชุมชนในครอบครัว
๒. ความเป็นชุมชนในที่ทำงาน
๓. ความเป็นชุมชนวิชาการ (Academic community)
๔. ความเป็นชุมชนสงฆ์

ความเป็นชุมชนมิได้เริ่มต้นขึ้นด้วยธรรมเนียมแห่งความร่วมมือร่วมใจ ในทางตรงกันข้าม ธรรมเนียมแห่งความร่วมมือร่วมใจ เป็นสิ่งที่ก่อรูปขึ้นทีละน้อยจากกระบวนการทำงานร่วมกันของคนในชุมชน ธรรมเนียมของความร่วมมือนั้น เป็นสิ่งที่เกิดหรือพัฒนาขึ้นในระหว่างทางหรือหลังจากที่คนได้มาทำ งานร่วมกัน นอกจากนี้การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการแก้ปัญหาชุมชน เป็น

^๔ ประเวศ วะสี, พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน, ๒๕๕๐), หน้า

ตัวกระตุ้นให้เกิดสำนึกความเป็นชุมชนและยังเป็นตัวส่งเสริมให้ประชาชนอยากทำงานร่วมกันในอนาคต วิถีพุทธ หมายถึงแนวทางการดำเนินชีวิตของคนไทยที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย วิถีพุทธ จึงเป็นแหล่งรวมความรู้เรื่องสังคม วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ ภูมิปัญญาของคนไทย การประเพณี ปฏิบัติ การศึกษาอบรม และการสืบทอดวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ดังนั้นสังคมไทยในปัจจุบันจึงมีบางส่วนที่ตั้งคำถามว่าแล้ววิถีชีวิตชาวพุทธที่แท้จริงควรเป็นอย่างไร ซึ่งในปัจจุบันได้มีนักวิชาการได้เสนอแนวคิดโดยหลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้สภาพชีวิตที่กล่าวได้ว่าเป็นวิถีชาวพุทธ ดังนี้ ๑. เน้นการพึ่งตนเอง ๒. การเน้นการใช้ชีวิตอย่างไม่ประมาท ๓. การเน้นอธิษฐานหรือการละเว้นจากการสร้างเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดความรุนแรง ๔. การเน้นการดำเนินชีวิตและประกอบอาชีพการงานที่เป็นประโยชน์สุจริต และมีมานะ อดทน หรือสัมาอาชีวะ ๕. การเน้นการมาเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ๖. พยายามละกิเลสและความโลภ ๗. การเน้นความซื่อสัตย์ สุจริต มีความละเอียดและเกรงกลัวการกระทำความผิด

วิถีชุมชนชาวพุทธ เป็นการขยายหลักธรรมบางข้อมาขยายให้มีมิติทางสังคมที่กว้างขึ้น คือแทนที่จะมีความหมายเพียงแต่ละบุคคล ก็มาขยายเป็นคุณธรรมต่อสังคมซึ่งมีขอบเขตที่ต้องรักษาร่วมกัน เช่นในส่วนที่เป็นรูปธรรม คือ สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เช่นแม่น้ำ ลำคลอง ป่าไม้ ถนน ทรัพยากรธรรมชาติ สวนสาธารณะ ฯลฯ ส่วนที่เป็น นามธรรม คือ หลักการ กฎระเบียบ ข้อปฏิบัติ กฎหมาย ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะต้องมีความเข้าใจ รู้ในประโยชน์และโทษ ตามหลักการทางพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญเพราะเป็นประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ของสังคม ความรู้สึกมีส่วนร่วมในรักษาสารณสมบัติในชุมชนทั้งที่เป็นสถานที่ วัดถ้ำของ และที่สำคัญที่สุดคือ วัฒนธรรม ประเพณี ภาษาท้องถิ่น สิ่งเหล่านี้กำลังจะเลือนหายไปกับกระแสโลกาภิวัตน์ แต่ถ้าหากชุมชนวิถีพุทธ กลับมามีความเข้มแข็ง ทุกคนตระหนักในหน้าที่ที่ต้องรักษา หวงแหน วิถีชุมชนชาวพุทธ ก็จะไม่มีแต่เพียงแต่ชื่อเท่านั้น แต่อยู่ในชีวิตจิตใจของชาวไทยทุกคน พร้อมทั้งพัฒนาตนตามหลักพระพุทธศาสนาให้มีคุณภาพเพื่อน าวาพาดนและชุมชนมุ่งสู่ความเป็นอารยะ อันจะเกิดความสันติสุขอย่างแท้จริง และยังยืนในวิถีพุทธตลอดไป

ประเทศไทยนับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติมาเป็นเวลานานกว่า ๑๐๐๐ ปี ความเป็นพุทธมีความเข้มข้นตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย จนกระทั่งความเจริญก้าวหน้าจากดินแดนตะวันตกได้เข้ามาพร้อมการเดินทางมาติดต่อค้าขาย การล่าอาณานิคม การเผยแผ่ศาสนา ที่มาพร้อมกับการเจริญสัมพันธไมตรี ได้เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของชาวไทยที่ละน้อย ด้วยความเปิดใจกว้างรับวัฒนธรรมอื่นๆ ทำให้ความยึดมั่นในวัฒนธรรมดั้งเดิมของคนไทยต้องเผชิญกับการรุกรานของลัทธิบริโภคนิยม ซึ่งลัทธิไหลทะลุทะลวงเข้ามา ความสำนึกของคนในชาติมีกำลังอ่อนลง โดยไม่รู้สึกรู้สีกว่า คำว่า “พุทธ” จึงเป็นเพียงสัญลักษณ์ของกลุ่มชนเท่านั้น พร้อมกับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงเป็นการใช้ชีวิตที่มิได้นึกถึงความเป็นพุทธ สารพันที่เกิดขึ้นและสั่งสมเรื่อยมาทุกยุคทุกสมัย ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นทำให้รัฐบาล หน่วยงานราชการ สถาบันการศึกษาหันกลับมาทบทวนแนวทางในการพัฒนาประเทศว่าจะเดินทางไปในทิศทางใด จึงจะเหมาะสมกับสังคมไทย จึงได้มีการกำหนดแนวทางที่ใช้ความเป็นอยู่ดั้งเดิมที่แฝงไปด้วยความผูกพันกับศาสนา และวัฒนธรรมที่เคยถูกมองว่าเป็นความล้าสมัย กลับมาเป็นแนวทางที่ต้องเดินอีกครั้ง เช่น โรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนคุณธรรม นับเป็นบทบาทที่สำคัญอีกครั้งหนึ่งที่แสดงถึงความพยายามนำแนวคิดที่เคย

มีมาแต่อดีตซึ่งศาสนาเคยให้ผู้คนมาแล้ว เพราะวัดในอดีต ไม่ได้สอนเรื่องจิตใจอย่างเดียว หากแต่อำนวยความสะดวกทางวัตถุแก่บุคคล เช่น เป็นแหล่งสมบัติกลางแก่ชุมชนสามารถหยิบยืมมาใช้ได้ นอกจากนั้นพระยังเป็นหมอหรือครูวิชาทางโลกแล้ว บางครั้งพระสงฆ์ยังเป็นผู้ดำเนินการพัฒนาชุมชน เช่นการสร้างถนนหนทาง ขุดบ่อน้ำ อีกทั้งยังเป็นแหล่งสงเคราะห์ปัจจัย ๔ แก่ชาวบ้านที่ยากจน ใครที่อยากมีศรีสุข ก็นิยมมาทำบุญที่วัด ในด้านสังคมนั้นวัดยังเป็นสถานที่พบปะ ประชุม สังสรรค์ ในคราวที่มีงานเทศกาลต่างๆ นอกจากนั้น พิธีกรรมต่างๆ ยังสามารถหล่อหลอมจิตใจของชาวบ้านทุกคนเป็นหนึ่งเดียวกันได้ แม้กระทั่งยามมีข้าศึกศัตรูเข้ามารุกราน ยังได้อาศัยพระผู้ทรงวิทยาคมเป็นเป็นศูนย์รวมจิตใจให้มีความกล้าหาญปกป้องถิ่นกำเนิดของตน สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่อยู่ในความทรงจำของผู้คนที่ผ่านวัยมาไม่น้อยกว่า ๔๐ – ๕๐ ปี คำว่า “ชุมชนวิถีพุทธ” จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่ทุกคนมองเห็นว่าน่าจะเป็นทางออกหนึ่งของสังคมไทย

การจัดการชุมชนตามวิถีพุทธนั้น แบ่งออกเป็น ๕ ประเด็น คือ ^๙

๑. การจัดการชุมชนบนวิถีแห่งความเป็นจริง คือ กระบวนการจัดการชุมชนโดยอาศัยสภาพแวดล้อมในชุมชน มองเห็นซึ่งหลักการ กระบวนการ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน เพื่อเป็นหลักในการพัฒนาชุมชน

๒. การจัดการชุมชนเพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิต คือ การดำเนินการ กิจกรรม โครงการต่างๆ ต้องเป็นการดำเนินการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนและเกิดประโยชน์โดยตรงต่อประชาชนในการดำเนินชีวิต

๓. การจัดการชุมชนบนพื้นฐานความถูกต้อง คือ การจัดการต่างๆ ต้องมีความถูกต้อง เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของคนในชุมชน นอกจากนั้นชุมชนเองก็ดำเนินชีวิตบนพื้นฐานความถูกต้องด้วย

๔. การจัดการชุมชนบนพื้นฐานความสบายใจ คือ การจัดการต่างๆในชุมชนนั้น ต้องให้ประชาชนได้รับรู้รับทราบ ทั้งนี้เพื่อให้คนในชุมชนเกิดความสบายใจ และรู้ถึงการจัดการ การดำเนินโครงการ กิจกรรมต่างๆ อีกด้วย

๕. การจัดการชุมชนบนพื้นฐานความความสามัคคีของคนในชุมชน คือ ในการจัดการชุมชนนั้นไม่ว่าจะเป็นการดำเนินกิจกรรม โครงการต่างๆ ต้องสร้างความสามัคคีของคนในชุมชน ให้คนในชุมชนดำเนินชีวิตได้อย่างเป็นปกติสุข

ดังนั้นสรุปได้ว่า การจัดการชุมชนตามแนวทางของพระพุทธศาสนา ตามบทบาทของผู้คนในชุมชน สังคม ที่ต้องดูแลรักษาร่วมกัน เช่น สภาพแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ สาธารณประโยชน์ ฯลฯ และการอยู่ร่วมกันอย่างมีกฎระเบียบ ข้อปฏิบัติ กฎหมาย มีความเข้าใจ รู้ในประโยชน์และโทษตามหลักการทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ของสังคม มีความรู้สึกมีส่วนร่วมในรักษาสาธารณสมบัติ เช่น สถานที่ วัตถุสิ่งของ วัฒนธรรม ประเพณี ภาษาท้องถิ่น และพร้อมที่พัฒนาตนตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อน าพาตนและชุมชนมุ่งสู่ความเป็นอริยะและเกิดความสันติสุขอย่างยั่งยืน โดยมีกระบวนการสำคัญของชุมชน คือ กระบวนการตัดสินใจภายในชุมชน หรือพฤติกรรมตัดสินใจในเรื่องสาธารณะของชุมชน นั่นคือ การตัดสินใจกิจการสาธารณะ จะต้อง

^๙ ทาริตา แดงเส็ง, ญัฐวิภา ทองรุ่ง และ กัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์, “การพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ”, *Journal of Modern Learning Development*, Vol. 5 No. 4 (July – August 2020) : 252.

ดำเนินไปอย่างไม่รีบร้อน และบังคับให้คนในชุมชนตัดสินใจ แต่ต้องดำเนินการหลัง “กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน” ซึ่งหมายถึง การแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน เพื่อทำความเข้าใจให้ตรงกัน เช่น อะไรคือสิ่งที่มีคุณค่าต่อเราในฐานะที่เป็นชุมชน อะไรคือผลประโยชน์ร่วมของเรา ในฐานะที่เป็นชุมชน เรามีเป้าหมายตรงกันหรือไม่ อะไรคือสิ่งที่เรา(ชุมชน)คิด เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น กระบวนการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนระหว่างคนในชุมชนและสาธารณะจะทำให้เรารู้ในสิ่งที่เราต้องการจะรู้ซึ่งไม่สามารถรู้ได้โดยลำพัง การเรียนรู้ของชุมชนแยกไม่ขาดจากการสร้างสำนึกสาธารณะ การเรียนรู้ของชุมชนเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาชุมชนในวิถีทางที่ทำให้ประชาชนรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน การสร้างความเป็นชุมชนจึงเป็นหนึ่งเดียวกับการกระตุ้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ชุมชนที่อุดมไปด้วยชีวิตสาธารณะที่มีสุขภาพดี หรือชุมชนที่มีประชาสังคมที่เข้มแข็ง จึงมิได้เป็นอะไรอื่น นอกจากชุมชนแห่งการเรียนรู้ ความเป็นชุมชนมิได้เริ่มต้นขึ้นด้วยธรรมเนียมแห่งความร่วมมือไม่ร่วมมือ ในทางตรงกันข้าม ธรรมเนียมแห่งความร่วมมือไม่ร่วมมือ เป็นสิ่งที่ก่อรูปขึ้นที่ละน้อยจากกระบวนการทำงานร่วมกันของคนในชุมชน ธรรมเนียมของความร่วมมือนั้น เป็นสิ่งที่เกิดหรือพัฒนาขึ้นในระหว่าง หรือหลังจากที่คนได้มาท างานร่วมกัน นอกจากนี้การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการแก้ปัญหาชุมชน เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดสำนึก ความเป็นชุมชน และยังเป็นตัวส่งเสริมให้ประชาชนอยากทำงานร่วมกันในอนาคต

๒.๒ .แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับเศรษฐกิจฐานราก

๒.๒.๑ ความหมายเศรษฐกิจฐานราก

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน“เศรษฐกิจฐานราก” คือระบบ เศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น ที่สามารถพึ่งตนเองภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มีการช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อซึ่ง กันและกัน มีคุณธรรม และเป็นระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาด้านอื่น ๆ ในพื้นที่ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ผู้คน ชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน ระบบเศรษฐกิจฐานรากหรือ เศรษฐกิจชุมชน เป็นระบบเศรษฐกิจแนวราบที่ส่งผลและสร้างความสัมพันธ์ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่าง ผู้คนในชุมชนท้องถิ่น มิใช่เป็นเฉพาะเศรษฐกิจแนวตั้งแบบปัจเจกแต่สามารถทำให้เกิดความร่วมมือ เกิดโอกาส และความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเศรษฐกิจร่วมของชุมชนกับเศรษฐกิจของปัจเจก เป็นระบบเศรษฐกิจที่มีลักษณะ ความร่วมมือเป็นหุ้นส่วนสร้างความสัมพันธ์ทั้งในชุมชนท้องถิ่นและในระดับที่กว้างขวางอื่น ๆ และภายนอก ทั้งนี้องค์ประกอบสำคัญของเศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็ง ประกอบด้วย ๑) มีการรวมกลุ่ม ๒) มีการจัดการระบบ การเงินของชุมชน ๓) มีระบบการจัดการทุนชุมชนที่ครอบคลุมทุนทางสังคม ทุนคน ฟื้นฟูทรัพยากร ๔) มี ระบบข้อมูลที่ทันสมัยรอบด้านทั้งภายในและภายนอก ๕) มีระบบการผลิตของชุมชนทั้งขั้นพื้นฐานและ ก้าวหน้า ๖) สร้างความร่วมมือในทุกระดับและทุกมิติ เพื่อให้เกิดความร่วมมือให้บรรลุเป้าหมายและ สัมพันธภาพที่ดี ๗) มีระบบการอยู่ร่วมกัน ๘) มีคุณธรรม จริยธรรม ๙) มีความเป็นเจ้าของร่วมกัน ๑๐) คนในพื้นที่ของชุมชนสามารถมีส่วนร่วม^{๑๐}

^{๑๐} สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), คู่มือส่งเสริมการพัฒนา “ระบบเศรษฐกิจฐานราก. (กรุงเทพฯ : สำนักสนับสนุนขบวนองค์กรชุมชน และสำนักสื่อสารการพัฒนา, ๒๕๕๙), หน้า ๑๙-๒๓.

ศาสตราจารย์ ดร.นฤมล นิราทร ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจฐานราก ไว้ว่า “เศรษฐกิจฐานราก” เป็นการประกอบอาชีพของประชาชนในระดับฐานรากหรือท้องถิ่น เศรษฐกิจฐานรากที่พบเห็นอยู่ทั่วไป คือ อาชีพอิสระขนาดเล็ก เช่น การค้า หาบเร่ แผงลอย บริการรถรับจ้างสาธารณะ วิสาหกิจชุมชน เป็นต้น ในหลายกรณีกิจกรรมเหล่านี้เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายเศรษฐกิจฐานราก เช่น ผู้ค้าหาบเร่แผงลอยซื้อสินค้าจากผู้ค้าในตลาดซึ่งรับสินค้ามาจากเกษตรกรหรือชุมชน วินมอเตอร์ไซค์ให้บริการขนส่งสินค้า ความสำคัญของเศรษฐกิจฐานรากต่อระบบเศรษฐกิจยั่งยืนได้จากมูลค่าทางเศรษฐกิจ สำหรับหาบเร่แผงลอย งานศึกษาของคณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำของวุฒิสภาระบุว่า ในปี ๒๕๖๒ ยอดขายของหาบเร่แผงลอยในกรุงเทพมหานครสูงถึง ๖๗,๗๒๘ ล้านบาทต่อปี ตัวเลขนี้มาจากการคำนวณรายได้และการบริโภคที่เพิ่มขึ้น (MPC) โดยประมาณการผู้ค้าหาบเร่แผงลอยไว้ที่ ๑๗๐,๐๐๐ ราย มีรายได้วันละ ๑,๐๐๐ บาท ทำงานเดือนละ ๒๐ วัน งานศึกษานี้ยังเสนอว่า ร้อยละ ๗๐ ของรายได้ของผู้ค้าจะถูกใช้จ่ายเพื่อซื้อวัตถุดิบเพื่อการผลิต และกว่าร้อยละ 80 ของวัตถุดิบที่ใช้นั้นผลิตในท้องถิ่น ตัวเลขนี้สะท้อนรายได้ที่หมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจของประเทศได้อย่างชัดเจน ลีกลงไปในมูลค่า คือ “คุณค่า” เศรษฐกิจฐานรากทำให้คนจำนวนมากโดยเฉพาะกลุ่มแรงงานช่วงวัยกลางคนขึ้นไป ที่มีโอกาสจำกัดในการทำงานได้มีงานทำ มีรายได้ ไม่เป็นภาระด้านสวัสดิการสังคม แก้ไขทั้งปัญหาความยากจน เหลื่อมล้ำ และยังสร้างผู้ประกอบการด้วย ในปี ๒๕๖๓ Bio-Thai ระบุว่า การค้าปลีกแบบดั้งเดิมมีส่วนการจ้างงานถึงร้อยละ ๘๖.๓ ในขณะที่การจ้างงานในร้านค้าปลีกสมัยใหม่และร้านสะดวกซื้อคิดเป็นเพียงร้อยละ ๑๓.๗ ตลาดสดและหาบเร่แผงลอยอาหารยังเป็นพื้นที่สำคัญของความมั่นคงทางอาหาร การศึกษาในปี ๒๕๖๑ ระบุว่า หากไม่มีอาหารหาบเร่แผงลอย ชาวกรุงเทพมหานครต้องจ่ายค่าอาหารเพิ่มขึ้นเดือนละ ๓๕๗ บาท คนชั้นกลางและผู้มีรายได้สูงยังบริโภคอาหารจากหาบเร่แผงลอยเช่นกัน บทบาทในเชิงวัฒนธรรมก็เป็นทั้ง “มูลค่า” และ “คุณค่า” ที่เรามองข้ามไม่ได้ ภูมิปัญญาด้านอาหารและวิถีการบริโภคเป็น “ทุนวัฒนธรรม” ที่สามารถสร้างมูลค่ามหาศาล ส่งเสริมการท่องเที่ยวทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ด้วยศักยภาพด้านต่างๆ ข้างต้นของเศรษฐกิจฐานราก จึงไม่น่าแปลกใจที่ประเทศจีนและอีกหลายประเทศ สนับสนุนให้หาบเร่แผงลอยเป็นเครื่องมือในการฟื้นฟูเศรษฐกิจหลังการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 สำหรับรัฐบาลไทย นโยบายสนับสนุนการประกอบอาชีพอิสระปรากฏชัดเจนตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๔ จนถึงปัจจุบัน ส่วนหนึ่งน่าจะมาจากความตระหนักต่อเปลี่ยนแปลงในกระบวนการจ้างงาน ทำให้โอกาสการเป็นลูกจ้างลดลง สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในทัศนคติต่อการทำงาน แรงงานรุ่นใหม่ รวมทั้งคนชั้นกลางหันมาประกอบอาชีพอิสระมากขึ้น จำนวนหาบเร่แผงลอยในกรุงเทพจึงเพิ่มขึ้นต่อเนื่อง ในขณะที่การบริหารจัดการที่ผ่านมายังไม่สามารถขจัดปัญหาที่เรื้อรัง ทั้งความไม่สะอาด ไม่เป็นระเบียบ คุณภาพสินค้า ปัญหาสุขอนามัย และที่สำคัญที่สุดคือเป็นอุปสรรคต่อการสัญจร แต่หากพิจารณาในเชิงยุทธศาสตร์ บนฐานความเข้าใจในพลวัตของเศรษฐกิจโลกาภิวัตน์หลังวิกฤติโรคระบาด บริบทที่แท้จริงของเศรษฐกิจสังคมไทย และศักยภาพของเศรษฐกิจฐานรากต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทยการบริหารจัดการหาบเร่แผงลอยต้องการวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน นโยบายที่รอบด้าน เชื่อมโยงการทำงานของหน่วยงานทั้งในระดับท้องถิ่นและส่วนกลาง เพื่อผลักดันให้หาบเร่

แผนกลยุทธ์ทั้ง “มูลค่า” ทางเศรษฐกิจ และ “คุณค่า” ทางสังคมวัฒนธรรมอย่างเต็มที่ ท่ามกลาง กระแสการเปลี่ยนแปลงที่ประเทศไทยกำลังเผชิญ ^{๑๑}

จุฑารัตน์ พรหมทัต ได้ให้ความหมายของ เศรษฐกิจฐานรากไว้ว่าเป็นระบบ เศรษฐกิจที่มีการรวมกลุ่มกันของคนในชุมชนเพื่อร่วมมือกันจัดการทรัพยากรในชุมชนทั้งเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมและความเป็นเจ้าของร่วมกัน สร้างความร่วมมือในทุกระดับและ ทุกมิติ เพื่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันซึ่งจะทำให้สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างเข้มแข็งและ ยั่งยืนต่อไป เศรษฐกิจฐานราก ถือเป็นแนวคิดและรูปแบบเศรษฐกิจที่ทุกหน่วยงานให้ความสำคัญ ซึ่งเป็นเศรษฐกิจที่เน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนโดยคำนึงถึงทรัพยากร ศักยภาพ และทุนในชุมชนที่ มีอยู่เป็นสำคัญ ซึ่งทำให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจทั้งในด้านการผลิต การแปรรูป การจัดจำหน่ายและ การบริโภค โดยครอบคลุมเศรษฐกิจในหลายด้าน ได้แก่ การเกษตร ราคาสินค้า และการท่องเที่ยว ภาครัฐได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจและการกระจายรายได้ไปยังชุมชนอย่างแท้จริง เพื่อ แก้ปัญหาให้คนในชุมชนหลุดพ้นภาวะความยากจนเรื้อรัง โดยได้ริเริ่มแนวคิด โครงการหนึ่งตำบลหนึ่ง ผลิตภัณฑ์ในการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่อยู่บนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้าน วัฒนธรรม ประเพณี และการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ความเป็นอัตลักษณ์ของสินค้าและบริการ และกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพ มาตรฐานตรงกับความต้องการของตลาด (ตลาดนำการผลิต) เพื่อสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน โดยมี หลักการ นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาผลิตเป็นสินค้าหรือบริการอย่างมีคุณภาพ คำนึงถึงอัตลักษณ์ของ ท้องถิ่นจนเป็นที่ยอมรับของสากล นำศักยภาพของท้องถิ่น เช่น วัตถุดิบ หรือความเชี่ยวชาญมา พัฒนาเป็นสินค้าหรือบริการด้วยความคิดอย่างสร้างสรรค์ นำไปสู่การพึ่งพาตนเอง และเป็นการ กระตุ้นให้คนในท้องถิ่นสร้างรายได้ด้วยตนเอง จากการดำเนินการดังกล่าวทำให้ชุมชนทั่วประเทศไทย มีการผลิตสินค้าและบริการ ออกมาจำหน่ายจำนวนมาก ภาครัฐและภาคเอกชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้การสนับสนุนทั้งด้านการผลิตการตลาด ตลอดจนจัดหาสร้างที่ออกจำหน่ายอย่างเต็มที่ ทำให้สินค้าชุมชนได้รับความสนใจและมีรายได้เข้าจำนวนมาก ^{๑๒}

ประเวศ วะสี ได้ให้ความหมายของ “เศรษฐกิจฐานราก” คือ ฐานของประเทศถ้า ฐาน แข็งแรงจะรองรับประเทศทั้งหมดให้มั่นคง ถ้าเศรษฐกิจฐานรากกับเศรษฐกิจมหภาคเชื่อมโยง อย่างเกื้อกูลกัน จะเกิดการพัฒนาอย่างบูรณาการ สมดุล ยั่งยืนและก้าวหน้า ความเข้มแข็งของ เศรษฐกิจฐานรากอยู่ที่การมี สัมมาชีพเต็มพื้นที่และความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน โดยการมี สัมมาชีพเต็มพื้นที่ทำให้เกิดความร่มเย็นเป็น สุข ครอบคลุมอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง เป็นรูปธรรมของ เศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งนี้วิสาหกิจ รายงานฉบับสมบูรณ์การศึกษาความคิดเห็น เกี่ยวกับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ๘ ชุมชน หมายถึง ระบบ เศรษฐกิจชุมชนที่ส่วนหนึ่งซ้อนทับกับการมีสัมมาชีพเต็มพื้นที่ อีกส่วนหนึ่ง หมายถึง สมรรถนะในการ

^{๑๑} นฤมล นิราทร, บทความ “เศรษฐกิจฐานราก: บทความและความท้าทาย”. กรุงเทพฯธุรกิจ, <<https://www.bangkokbiznews.com/business/economic/1033040>>, ๑๙ ตุลาคม ๒๕๖๕.

^{๑๒} จุฑารัตน์ พรหมทัต, บทความ “สร้างแบรนด์ชุมชน เสริมแกร่งให้เศรษฐกิจฐานราก”. นักวิชาการ พาณิชยชำนาญ, (กลุ่มพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก กองนโยบายการสร้างเสริมความเข้มแข็งทางการค้า สำนักงานนโยบาย และยุทธศาสตร์การค้า). <<http://www.tpsa.moc.go.th/th/node/11357>>, ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๕.

จัดการของชุมชนที่พัฒนาต่อยอดธุรกิจ อุตสาหกรรมชุมชน และการเชื่อมโยงกับการตลาด ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนทำให้ชุมชนเข้มแข็งมากขึ้นและเกิดการเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจมหภาค อย่างเกื้อกูลและเข้มแข็งไปด้วยกัน ซึ่งสมาชิกวิสาหกิจชุมชนอาจมีได้ ดังนี้

- ๑) เศรษฐกิจฐานชุมชน เกษตรกรรม
- ๒) การแปรรูปอาหารและความเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์อาหาร
- ๓) อุตสาหกรรมชุมชน ตลาด ชุมชน วิสาหกิจชุมชน
- ๔) การท่องเที่ยวชุมชน
- ๕) พลังงานชุมชน
- ๖) ธนาคารต้นไม้
- ๗) การแพทย์แผนไทย และสมุนไพร
- ๘) การมีวิชาช่างเต็มทั้งตำบล
- ๙) สถาบันการเงินของชุมชนระดับตำบล
- ๑๐) ระบบข่าวสาร ชุมชน

ทั้งนี้เศรษฐกิจชุมชนเป็นเศรษฐกิจบูรณาการที่เชื่อมโยงชีวิต สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม เพื่อการ พัฒนาอย่างยั่งยืน ส่วนเศรษฐกิจมหภาคเป็นเศรษฐกิจพลัง^{๑๓}

๒.๒.๒ องค์ประกอบสำคัญของเศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็ง^{๑๔}

- ๑) มีการรวมกลุ่ม เพื่อสร้างพลังในการทำงานร่วมกัน ความสามารถที่จะเจรจาต่อรองและประสานงานทั้งภายใน และกับภายนอกอย่างมีประสิทธิภาพ
- ๒) มีการจัดการระบบการเงินของชุมชน การบูรณาการทุนร่วมกัน มีกองทุนของชุมชนที่เข้มแข็ง สามารถเป็นกลไก การเงินของชุมชนในการพัฒนาทั้งเศรษฐกิจสังคม อาชีพ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมของชุมชน และของคนในชุมชน
- ๓) มีระบบการจัดการทุนชุมชนที่ครอบคลุมทุนทาง สังคม ทุนคน ฟื้นฟูทรัพยากร วิถีวัฒนธรรมภูมิปัญญา อัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น ประวัติศาสตร์
- ๔) มีระบบข้อมูลที่ทันสมัยรอบด้านทั้งภายในและ ภายนอก เพื่อการวิเคราะห์ระบบของท้องถิ่น อาชีพ รายได้ รายจ่าย การผลิต ฐานเศรษฐกิจ ที่ดิน ความเป็นอยู่ของคนใน ชุมชน ข้อมูลความรู้ระบบเศรษฐกิจเกี่ยวข้องภายนอก เป็นฐานสำคัญในการวางแผนชุมชน การวางแผนเพื่อการตัดสินใจ การติดตาม วัดผลและรายงานผล
- ๕) มีระบบการผลิตของชุมชนทั้งขั้นพื้นฐานและ ก้าวหน้า ที่ได้มาตรฐาน มีมูลค่าเพิ่มและสามารถเชื่อมโยง ระบบเศรษฐกิจภายนอกได้

^{๑๓} ประเวศ วะสี , วิธีการและกลไกยุทธศาสตร์ประชารัฐสร้างความเข้มแข็งเศรษฐกิจฐานรากบนหลักการเศรษฐกิจพอเพียง .(นนทบุรี: หมอชาวบ้าน) ,๒๕๕๘, หน้า ๑-๒๗.

^{๑๔} สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), คู่มือส่งเสริมการพัฒนา “ระบบเศรษฐกิจฐานราก, หน้า ๒๑ – ๒๒.

๖) สร้างความร่วมมือในทุกระดับและทุกมิติ เพื่อให้เกิด ความร่วมมือให้บรรลุ เป้าหมายและสัมพันธภาพที่ดี ทั้ง ระดับกลุ่มต่อกลุ่ม กลุ่มกับชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัด ภูมิภาค หรือรวมตัวกันเป็นเครือข่ายประเด็นต่างๆได้ เช่น เครือข่ายเกษตรอินทรีย์ เครือข่ายข้าว เครือข่าย ประมง พื้นบ้าน เครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชน เครือข่ายภูมิทัศน์วิถี วัฒนธรรม หรือการสร้าง ความร่วมมือระหว่างชุมชนกับ หน่วยงานต่างๆ เป็นต้น

๗) มีระบบการอยู่ร่วมกัน หรือเคารพกติกา จารีตประเพณีใน การอยู่ร่วมกัน ระบบ สวัสดิการการดูแลซึ่งกันและกันและการ อยู่ร่วมกับธรรมชาติและสังคมใหญ่อย่างสร้างสรรค์และ เกื้อกูล

๘) มีคุณธรรม จริยธรรมในการทำกิจกรรม การประกอบ กิจการ ทั้งด้านเศรษฐกิจ และสังคม หรือการดำรงชีวิต

๙) มีความเป็นเจ้าของร่วมกัน โดยคนในชุมชนร่วมทุนร่วม กิจกรรมหรือกิจการ ใน การพัฒนาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน มีสำนึกถึงความเป็นเจ้าของร่วมกัน

๑๐) คนในพื้นที่ของชุมชนสามารถมีส่วนร่วม มีความรู้ เรื่องราวการพัฒนาในพื้นที่ รวมทั้งความรู้ในสังคมอื่นๆ มี คุณภาพ มีความมั่นใจที่จะให้ความรู้ความเห็น ร่วมคิดร่วมทำตื่นรู้ มี ความสร้างสรรค์ มีคุณธรรมจริยธรรมพื้นฐาน ครอบคลุมมีความเข้มแข็ง และสามารถพึ่งตนเองทาง เศรษฐกิจ ได้มากที่สุด

๒.๒.๓ แนวทาง และกระบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก

เพื่อให้การขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก เห็นผลรูปธรรมที่ ชัดเจน จึงกำหนดแนวทางการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากที่จะใช้เป็นแนวทางตั้งต้น ดังนี้^{๑๕}

๑) ใช้พื้นที่ตำบลเป็นตัวตั้ง โดยกำหนดให้มี

(๑) เป้าหมาย คือ ระบบเศรษฐกิจชุมชนสร้างความสุขยั่งยืน

(๒) ยุทธศาสตร์คือ สร้างระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน ฐานราก ด้วยหลัก เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสังคมมีความสุข

(๓) เครื่องมือ คือ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ภูมิปัญญา ท้องถิ่น และ นวัตกรรมเทคโนโลยี

(๔) มาตรการ คือ กำหนดให้พื้นที่ทุกระดับเป็นเขตเศรษฐกิจ ชุมชนพิเศษ

(๕) หลักการ คือ เศรษฐกิจปลอดภัย หรือเศรษฐกิจสีเขียว

(๖) พื้นที่ดำเนินงาน คือ ตำบล หรือท้องถิ่น

(๗) พื้นที่บูรณาการ คือ การรวม 2-3 ตำบลขึ้นไป ภายใต้ ประเด็นงานร่วม ที่ตำบลได้ปรึกษาหารือ และตกลง ร่วมกัน

(๘) พื้นที่จัดการ คือ ใช้พื้นที่ระดับอำเภอ จัดการเป็น “เครือข่ายระดับ อำเภอจัดการตนเอง” ครอบคลุม (ผลิต บริโภค แปรรูป ซื้อมาขาย ไป) (กำไร)

๒) สร้าง และพัฒนาแกนนำตำบล อำเภอ จังหวัด โดยตำบล และหน่วยงานในพื้นที่ ทั้งภาครัฐ และภาคธุรกิจเอกชน ต้อง รับรู้ทำความเข้าใจต่อเป้าหมาย และวางแผนงานร่วมกัน

^{๑๕} อ้างแล้ว, คู่มือส่งเสริมการพัฒนา “ระบบเศรษฐกิจฐานรากหน้า ๓๖ – ๓๘.

๓) การสร้างกลไกการขับเคลื่อนทั้งในระดับประเทศ จังหวัด อำเภอ ตำบล และชุมชน เช่น

(๑) มีการกำหนดตัวแทนในแต่ละระดับร่วมกับหน่วยงานภาคี

(๒) วางเป้าหมาย และกำหนดแผนงานในการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากร่วมกัน

(๓) จัดทำแผนพัฒนาด้านต่างๆ เช่น แผนการพัฒนาคุณภาพ มาตรฐานการผลิต แผนการจัดระบบการกระจายสินค้า แผนการสร้างพื้นที่ทางการตลาด การเพิ่มรายได้การลดหนี้สิน การมีคุณภาพชีวิตที่ดีการมีสิ่งแวดล้อมที่ดี เป็นต้น

๔) การพัฒนาองค์ความรู้ ที่มาจากการอบคิดการพัฒนา เศรษฐกิจฐานรากโดยชุมชน เพื่อพัฒนาเป็นระบบข้อมูล องค์ความรู้ ขยายผล เผยแพร่ ใช้ประโยชน์ให้เหมาะสมกับการ จัดการทรัพยากรในชุมชน

๕) การจัดการองค์กรชุมชน และเครือข่ายองค์กรชุมชนใน ด้านต่างๆ เช่น

๑) การจัดการทุนชุมชน

๒) การจัดความสัมพันธ์ระหว่างคน กลไกในระดับต่างๆ

๓) การจัดความสัมพันธ์ของระบบเครือข่ายทั้งแนวนราบ และ แนวตั้ง เพื่อให้เอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก

๔) การสร้างระบบเศรษฐกิจในระยะต่างๆ ภายใต้ต้นทุน ที่มีอยู่ เช่น ระยะสั้น ดำเนินการจัดการทรัพยากรใน ชุมชนให้เหมาะสม ระยะกลาง พัฒนาคนให้เข้าใจระบบ เศรษฐกิจฐานรากที่ยั่งยืน และระยะยาว การตลาด ภายในภายนอก และการสร้างและพัฒนาเทคโนโลยี เป็นต้น

ดังนั้นสรุปได้ว่า เศรษฐกิจฐานรากเป็นเศรษฐกิจชุมชนที่สร้างและส่งผลต่อความสัมพันธ์ในทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของคนในชุมชน ก่อให้เกิดความร่วมมือ สร้างโอกาส สร้างความสัมพันธ์ภาพที่ดีในชุมชน การรวมกลุ่มเพื่อสร้างระบบการบริหารจัดการ และความเอื้ออาทรต่อกัน เพื่อให้ชุมชน เข้มแข็งและพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน ดังนั้น การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก จึงเป็นการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม พัฒนาคุณภาพชีวิตคนในชุมชน เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน โดยมีเป้าหมายคือ เศรษฐกิจของชุมชน มีความเข้มแข็ง ประชาชนมีความสุข และมีรายได้เพิ่ม ภายใต้การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็น แนวทางในการมุ่งเน้นการขับเคลื่อนเศรษฐกิจในชุมชนให้มีการพัฒนาไปทั้งระบบ มีความต่อเนื่อง และมีความสมดุล ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม และสามารถสร้างรายได้ที่ยั่งยืนให้กับชุมชนได้ เช่น การส่งเสริม อุตสาหกรรมในชุมชน การส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน และการส่งเสริมเกษตรแปรรูปโดยชุมชน เป็นต้น

๒.๓ ศาสตร์พระราชา

๒.๓.๑ ความหมายของคำว่า ศาสตร์พระราชา

“ศาสตร์พระราชา” เป็นคำที่มีการใช้กันแพร่หลายเมื่อไม่นานมานี้ ประมาณ ๔ - ๕ ปี ที่ผ่านมา จากการสืบค้นที่มาของคำว่า “ศาสตร์พระราชา” ไม่อาจทราบได้แน่ชัดว่า ผู้ใดใช้คำนี้ เป็น

ครั้งแรกเมื่อใดและใช้เนื่องในโอกาสใดอย่างไรก็ตามคำคำนี้นับว่าเป็นคำที่มีความเหมาะสมกับการนำมาใช้ให้ความหมายในกิจทั้งหลายที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทรสยามมินทราธิราช บรมนาถบพิตร ทรงงานเพื่อพสกนิกรชาวไทย นับตั้งแต่พระองค์ครองราชย์เป็นพระมหากษัตริย์แห่งราชอาณาจักรไทยเป็นต้นมา จากการสืบค้นหาความหมายคำว่า “ศาสตร์พระราชา” เท่าที่มีผู้รู้ให้ความหมายไว้ในที่ต่างๆที่ผ่านมา มีดังต่อไปนี้

หม่อมราชวงศ์คณินดา ดิศกุล ได้ให้คำนิยามไว้ว่า “ศาสตร์พระราชา คือ การลงไปศึกษาเรียนรู้จากชุมชน ให้ชุมชน บอกว่าปัญหาคืออะไร ความต้องการของชาวบ้านคืออะไร พระเจ้าอยู่หัวทรงทำให้เห็นมาโดยตลอด...”^{๑๖}

พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีกล่าวในรายการ “ศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน” เมื่อวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๕๙ โดยรัฐบาลได้น้อมนำศาสตร์พระราชมานำบริหารประเทศเพื่อสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยประชาชนทุกคนร่วมมือกันสานต่อพระราชปณิธาน ขับเคลื่อนประเทศไทยสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนว่า “ศาสตร์พระราชาของพระองค์ ได้แก่ พระราชดำริ คือ แนวคิดปรัชญา และพระราชดำรัส คือ คำสอน ตักเตือน ให้สติ พระราชกรณียกิจ คือ หลักการทรงงาน รวมทั้งพระราชจริยวัตรของพระองค์ คือ การประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี แก่พวงพสกนิกรชาวไทย ซึ่งจะยังคงอยู่คู่แผ่นดินไทยตลอดไป สามารถน้อมนำไปประยุกต์ใช้ได้ในทุกระดับ ตั้งแต่การประกอบกิจวัตรประจำวัน และสัมมาชีพของแต่ละบุคคล ไปจนถึงการบริหารราชการแผ่นดิน เพื่อสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นแนวทางให้กับรัฐบาลและข้าราชการทุกคน ”

ทั้งนี้ ศาสตร์พระราชายังได้รับการยกย่องในระดับโลกและสอดคล้องกับวาระของโลก คือ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ (SDGs ๒๐๓๐) คือ อีก ๑๐ ปีข้างหน้า ได้แก่ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตรที่พระราชทานแก่พวงชนชาวไทยมากกว่า ๔๐ ปี และได้รับการเชิดชูสูงสุดจากองค์การสหประชาชาติ โดยนายโคฟี อันนัน เลขาธิการองค์การสหประชาชาติ ได้ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์ เนื่องจากเห็นว่าเป็นปรัชญาที่สามารถสร้างภูมิคุ้มกันในตนเองสู่ชุมชน สู่สังคมในวงกว้างขึ้นในที่สุด โดยองค์การสหประชาชาติได้สนับสนุนให้ประเทศต่างๆ ที่เป็นสมาชิกทั่วโลกได้ยึดถือเป็นแนวทางสู่การพัฒนาประเทศแบบยั่งยืนตลอดระยะเวลากว่า ๒ ปีที่ผ่านมา รัฐบาลได้ส่งเสริมให้ประชาชนได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ ในหลายๆรูปแบบ เช่น การจัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ สร้างความเข้มแข็ง ให้กับครอบครัว ซึ่งเป็นสถาบันสังคมที่เล็กที่สุด แต่เป็นสถาบันที่มีความสำคัญที่สุด เพราะเป็นหน่วยสังคมแรกที่เลี้ยงดูอบรมสั่งสอนและหล่อหลอมชีวิตของคนในครอบครัว เป็นแหล่งผลิตคนเข้าสู่สังคมต่อไป

ศาสตราจารย์กิตติคุณวิชญ์ เครืองาม รองนายกรัฐมนตรีได้ให้ความหมายศาสตร์พระราชา ไว้ว่า ศาสตร์พระราชา หมายถึงองค์ความรู้สำคัญที่ทรงศึกษา สังสม พัฒนาเพื่อการพัฒนาประเทศให้ประชาชน อยู่ดีกิน ดี มีความสงบสุข ตั้งอยู่บนพื้นฐานของกิจที่ทรงทำคำที่ทรงแนะ/สอนจากพระราชประสงค์ ๓ มิติ คือ มิติที่ ๑ ศาสตร์แห่งการพัฒนา มิติที่ ๒ ศาสตร์แห่งความประพฤติ การครองตนในสังคมอย่างสงบสุข มิติที่ ๓ ศาสตร์แห่งการอยู่ร่วมกัน ประองตองและสงบสุข

^{๑๖} หม่อมราชวงศ์คณินดา ดิศกุล, มติชนรายวัน, ๒๕๕๕, หน้า ๓๓.

ซึ่งมีพื้นฐานมาจาก ๓ ป. ได้แก่ ปฏิบัติ ปรียัติ และปฏิเวธ... (ปาฐกถาพิเศษ “ศาสตร์พระราชาศาสตร์แห่งแผ่นดิน” ณ ห้องประชุมราชูปถัมภ์ สถาบันพระปกเกล้า วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐)^{๑๗}

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ซึ่งไม่ได้กำหนดเป็นคำเต็มของคำว่า “ศาสตร์พระราชาศาสตร์” จึงได้ค้นหาแยกเป็น ๓ คำ คือ คำว่า “ศาสตร์” คำว่า “พระ” และ คำว่า “ราชา” ซึ่งมีความหมายดังนี้

ศาสตร์ : ระบบวิชาความรู้

พระ : ใช้ประกอบหน้าคำอื่นแสดงความยกย่อง

ราชา : พระเจ้าแผ่นดิน, พระมหากษัตริย์

รวมความหมายของพจนานุกรมจึงมีความหมายว่า “ระบบวิชาความรู้ของพระมหากษัตริย์”

ศาสตร์ของพระราชาศาสตร์ คือ องค์ความรู้ที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พระราชทานแก่ปวงชนชาวไทยผ่านโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริและผ่านศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ศาสตร์ของพระราชาศาสตร์ครอบคลุมเรื่องน้ำ ป่าไม้ ดิน การเกษตร การส่งเสริมอาชีพ สาธารณสุข สวัสดิการสังคม การศึกษา การคมนาคม การสื่อสาร สิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ นวัตกรรม และเศรษฐกิจพอเพียง อาจกล่าวได้ว่า ศาสตร์ของพระราชาศาสตร์เป็นองค์ความรู้ที่ช่วยเกื้อหนุนชีวิตความเป็นอยู่ในทุกด้านของพลสกนิกรของพระองค์ และเป็นแนวทางในการพัฒนาและการบริหารประเทศแบบยั่งยืน ศาสตร์ของพระราชาศาสตร์เป็นองค์ความรู้ที่ได้สะสมและพัฒนาเป็นลำดับขั้นตอนมาอย่างต่อเนื่องเป็นเวลายาวนานถึง ๗๐ ปี ศาสตร์ของพระราชาศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ทันสมัย มีศูนย์กลางการเรียนรู้และการแก้ไขปัญหาอยู่ที่การพัฒนาคน และการพัฒนาประเทศแบบยั่งยืนบนพื้นฐานของความพอเพียง (คณะกรรมการโครงการเฉลิมพระเกียรติของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ: ๒๕๖๐, ๓๐๒)^{๑๘}

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ ๙ ทรงให้ความสำคัญด้าน “การพัฒนาคน” ด้วยการศึกษาเป็นอย่างมาก โดยทรงพัฒนาทางการศึกษา ทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียนมาโดยตลอด เพื่อให้การศึกษาแก่ประชาชนอย่างทั่วถึง แม้แต่ผู้ที่ด้อยโอกาสและสถานที่ห่างไกล ทั้งที่เป็นชาวไทยภูเขาหรือประชาชนที่อยู่ในท้องถิ่นชายแดนห่างไกลการคมนาคม โดยการพระราชทานพระราชทรัพย์ร่วมสร้างโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน เพื่อสอนหนังสือแก่พี่น้องประชาชนเหล่านั้นโดยพระราชทานนามว่า “โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์” ทรงสร้าง “โรงเรียน ร่มเกล้า” ในพื้นที่ห่างไกลทุรกันดารและในพื้นที่ปฏิบัติการของผู้มีอุดมการณ์ทางการเมือง ทรงตั้ง “โรงเรียนราชประชานุเคราะห์” สำหรับบุตรธิดาของผู้ป่วยเป็นโรคเรื้อนให้ได้มีโอกาสได้เรียนและไม่ถูกรังเกียจและอีกหลายโรงเรียนที่จะช่วยลดความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย และช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของพลสกนิกรชาวไทย

^{๑๗} วิษณุ เครืองาม, ปาฐกถาพิเศษ “ศาสตร์พระราชาศาสตร์แห่งแผ่นดิน”. ณ ห้องประชุมราชูปถัมภ์ สถาบันพระปกเกล้า วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๘} คณะกรรมการโครงการเฉลิมพระเกียรติของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ , ศาสตร์ของพระราชาศาสตร์: ผู้นำโลกในการพัฒนาอย่างยั่งยืน, (กรุงเทพฯ :คณะกรรมการโครงการเฉลิมพระเกียรติของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ,๒๕๖๐), ๓๐๒.

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร ได้ทรงงานเพื่อความ เป็นอยู่ที่ดีของเหล่าพสกนิกร มีอยู่อย่างมากมาย เป็นเวลายาวนานกว่าพระมหากษัตริย์องค์ใดใน ราชวงศ์จักรี การนำพระราชกรณียกิจต่างๆ ที่ทรงประกอบขึ้นเพื่ออธิบายให้เห็นเป็นภาพที่ชัดเจน สามารถดำเนินการได้ในมิติต่างๆ

๒.๓.๒ แนวทางการเรียนรู้ศาสตร์พระราชาโดยมิติ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา”

หนึ่งในหลักการที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานเพื่อการแก้ไขปัญหาในด้านต่างๆของประเทศ ที่ถือเป็นวิธีการแห่งศาสตร์พระราชาคือ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” โดยมีความเป็นมาและสาระสำคัญ ดังนี้

“เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” เป็นยุทธศาสตร์พระราชทานให้แก่หน่วยงานต่างๆ ซึ่งเป็นที่ ได้รับการยอมรับในการเผยแพร่และเป็นที่เข้าใจกัน คือ เป็นกรณีที่พระองค์ได้พระราชทานให้แก่ หน่วยงานที่ปฏิบัติงานในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการยึดถือปฏิบัติในการ ดำเนินงาน แต่ยุทธศาสตร์นี้เป็นที่ทราบกันว่าเป็นพระอัจฉริยภาพที่พระองค์ได้ทรงปฏิบัติเป็น แบบอย่างให้แก่เหล่าข้าราชการใต้เบื้องพระยุคลบาท ได้ประจักษ์ถึงผลสัมฤทธิ์แห่งยุทธศาสตร์นี้มา เป็นเวลานานแล้ว โดยจะเห็นได้จากพระราชกรณียกิจในการทรงงานต่างๆ เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไป

จากพระราชกรณียกิจในการที่จะเสด็จพระราชดำเนินไปทรงแก้ปัญหาในสถานที่ต่างๆ พระองค์จะทรงศึกษาเพื่อทรงทราบข้อมูลก่อน เมื่อได้ข้อมูลพอสมควรก็จะเสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่ พื้นที่ โดยจะเห็นว่าการทรงงานของพระองค์ในพื้นที่นั้น ในพระหัตถ์จะมีแผนที่ดินสอ เพื่อทรง เปรียบเทียบในพื้นที่จริง หากไม่ถูกต้องจะทรงแก้ไขเพิ่มเติมข้อมูลหรือเป็นการกำหนดจุดพิกัดต่างๆ ไว้ใช้ประโยชน์ ที่สำคัญทรงใช้กล้องถ่ายรูป บันทึกภาพในสถานที่จริงและอาจทรงใช้กล้องส่อง ทางไกลร่วมด้วย ตลอดจนการที่พระองค์ทรงสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมจากข้าราชการที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะจะทรงสอบถามจากประชาชนในพื้นที่ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ครบถ้วน เพื่อนำไป ประกอบพระราชวินิจฉัยในการแก้ไขปัญหา การเข้าไปทรงงานในพื้นที่จึงเป็นกรณีที่พระองค์ทรงเก็บ ข้อมูล ทั้งทางด้านกายภาพและข้อมูลทางด้านสังคม ในอีกทางหนึ่งก็จะเป็นการสร้าง ความเข้าใจแก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของฝ่ายราชการ ผู้ปฏิบัติการ รวมถึงทรงสอบถามข้อมูลจากประชาชนในพื้นที่ ซึ่งเป็น ผู้ที่จะได้รับการแก้ไขปัญหา ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าทรงดำเนินการเพื่อการ “เข้าใจ” และขณะเดียวกันก็ เป็นการ “เข้าถึง” ด้วย และหลังจากนั้น จึงเป็นการเข้าแก้ไขปัญหาตามที่พระองค์ได้ทรงกำหนด แนวทาง คือ การ “พัฒนา” ดังตัวอย่างที่มีอยู่อย่างมากมาย สรุปได้ดังนี้

เข้าใจ : ทำอะไรต้องเข้าใจปัญหา เข้าใจหนทางแก้ไข เข้าใจกระบวนการจัดการและปรับ ความเข้าใจระหว่างผู้ให้ ผู้รับเสียก่อน ให้เข้าใจซึ่งกันและกัน

เข้าถึง : เมื่อเข้าใจระหว่างกันทุกประการครบถ้วนแล้ว ต้องเข้าถึงการกระทำ สร้างความ ร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้อง เข้าถึงเครื่องมือเครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ และความสามัคคีร่วมจิตร่วมใจของผู้ ปฏิบัติ ร่วมมือร่วมไม้กันทำงาน

พัฒนา : เมื่อต่างฝ่ายต่างเข้าใจกันแล้ว เข้าถึงกันแล้ว การพัฒนางานก็จะดำเนินการไปอย่าง ยั่งยืน ไม่ส่งผลกระทบที่ติดลบต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและการเมือง หากแต่นำไปสู่ ความสมดุล มั่นคง และยั่งยืน

๒.๓.๓ ศาสตร์พระราชาวาด้วยการเกษตรทฤษฎีใหม่

ทฤษฎีใหม่คือการประยุกต์หลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการเกษตรเพื่อคนส่วนใหญ่ของประเทศ การเกษตรทฤษฎีใหม่ มี ๓ ขั้น

ขั้นที่ ๑ ทฤษฎีใหม่ขั้นต้น ขั้นผลิตเพื่อเลี้ยงตัวเองให้พออยู่รอด หรือ “พออยู่พอกิน” พอเพียงในระดับครอบครัวก่อน แล้วก้าวไปสู่ “พอมีพอกิน” แนวพระราชดำริ ขั้นที่ ๑ ประกาศในปี พ.ศ. ๒๕๓๗

ขั้นที่ ๒ ทฤษฎีใหม่ขั้นกลาง ขั้นนี้เกษตรกรรวบรวมพลังในรูปกลุ่มสหกรณ์ ร่วมแรงร่วมใจ ในด้านการผลิต การตลาด ความเป็นอยู่ สวัสดิการการศึกษาและด้านสังคมศาสนา เพื่อให้สังคมอยู่ ร่วมกันอย่างมีความสุข

ขั้นที่ ๓ ทฤษฎีใหม่ขั้นก้าวหน้า ในขั้นนี้ดำเนินการจัดหาทุน หรือแหล่งเงิน ประสานกับหน่วยธุรกิจ เพื่อให้เกิดผลประโยชน์ร่วมกัน ทั้งเกษตรกร ธนาคาร สหกรณ์และหน่วยธุรกิจ

๒.๓.๔ ศาสตร์พระราชาวาด้วยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง หรือ Sufficiency Economy เป็นทฤษฎีใหม่ไม่มีในตำราเศรษฐศาสตร์ แต่เป็นศาสตร์ใหม่ที่สมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงคิดขึ้นด้วยความฉลาดรู้ ตั้งแต่ก่อนครองราชสมบัติ (พ.ศ. ๒๔๘๙) และทรงใช้ความฉลาดรู้จนกระทั่งตกผลึกแล้วเริ่มประกาศ พระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง ต่อปวงประชาราษฎร์ครั้งแรกใน พ.ศ. ๒๕๑๗ ดังพระราชดำรัสดังนี้

“...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมี พอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป...”

พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วันที่ ๑๘ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๑๗

“...คนอื่นจะว่าอย่างไรก็ช่างเขา จะว่าเมืองไทยล้าสมัย ว่าเมืองไทยเชย ว่าเมืองไทยไม่มี สิ่งทันสมัยใหม่ แต่เราอยู่พอมีพอกิน และขอให้ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทย พออยู่ พอกิน มีความสงบ และทำงานตั้งจิตอธิษฐานตั้งปณิธานในทางนี้ ที่จะให้เมืองไทยอยู่แบบพออยู่ พอกิน ไม่ใช่จะรุ่งเรืองอย่างยอด แต่พอมีความพออยู่พอกิน มีความสงบเปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ ถ้าเรารักษาความ พออยู่พอกินนี้ได้ เราก็จะยอดยิ่งยวดได้...”

“...ฉะนั้น ถ้าทุกท่านซึ่งถือว่าเป็นผู้ที่มีความคิดและมีอิทธิพล มีพลังที่จะทำให้ผู้อื่นซึ่งมีความคิดเหมือนกัน ช่วยกันรักษาส่วนรวมให้อยู่ดีกินดีพอสมควร ขอย้ำ พอควร พออยู่ พอกิน มีความสงบ ไม่ให้คนอื่นมาแย่งคุณสมบัตินี้ จากเราไปได้ ก็จะเป็นของขวัญวันเกิดที่ถาวร ที่จะมีคุณค่าอยู่ตลอดกาล...”

“...ถ้าท่านทั้งหลายช่วยกันคิด ช่วยกันทำ แม้จะมีการเถียงกันบ้าง แต่เถียงด้วยรากฐานของเหตุผลและเมตตาซึ่งกันและกัน และสิ่งที่สูงสุดที่สุดก็คือประโยชน์ร่วมกัน คือ ความพอมี พอกิน พออยู่ ปลอดภัยของประเทศชาติ...”

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ทรงมีพระราชดำรัสเพื่อเป็นแนวทางการดำรงชีวิต และแนวทางในการพัฒนาประเทศแก่พสกนิกรชาวไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๗ และได้พระราชทานอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด และได้อธิบายความหมายอย่างชัดเจนไว้ในปี พ.ศ. ๒๕๔๑ ดังนี้

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุก ระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ไม่ให้มีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งจากภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน ขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตและให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบเพื่อให้เกิดความสมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านวัตถุ ด้านสังคมสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี ^{๑๙}

กานดา เต๊ะขันหมาก^{๒๐} กล่าวว่าเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตนเองอยู่ได้โดยไม่เดือดร้อน โดยต้องสร้างพื้นฐานเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือ ตั้งตัวให้มีความพอมีพอใช้ ไม่ใช่มุ่งหวังแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่เพียงอย่างเดียว เพราะผู้มีโอกาสและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเอง ย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าและฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นไปตามลำดับต่อไป

๑. พึ่งตนเองทางสังคม ควรเสริมสร้างให้แต่ละชุมชนในท้องถิ่นได้ร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูล นำความรู้ที่ได้รับมาถ่ายทอดและเผยแพร่ให้ได้รับประโยชน์ซึ่งกันและกัน

๒. พึ่งตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาติ คือ การส่งเสริมให้มีการนำเอาศักยภาพของผู้คนในท้องถิ่น เสาะแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติ หรือวัสดุในท้องถิ่นที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งส่งผลให้เกิดการพัฒนาประเทศได้อย่างดียิ่ง คือการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งมีมากมายในประเทศ

๓. พึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยี ควรส่งเสริมให้มีการศึกษา ทดลอง ทดสอบ เพื่อให้ได้มาซึ่งเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศและสังคมไทย และสิ่งสำคัญสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม

๔) พึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ หมายถึง สามารถอยู่ได้ด้วยตนเองในระดับเบื้องต้น กล่าวคือ แม้ไม่มีเงินก็ยังมิขาด ปลา ผัก ผลไม้ ในท้องถิ่นของตนเองเพื่อการยังชีพ และสามารถนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในระดับมหภาคต่อไปได้

^{๑๙} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ (๒๕๔๕-๒๕๔๙). (กรุงเทพฯ : เศรษฐกิจพอเพียง, ๒๕๔๕), หน้า ๒.

^{๒๐} กานดา เต๊ะขันหมาก, ปัจจัยที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา. ๒๕๕๖), หน้า ๗.

นอกจากนี้ สมพร เทพลีธา^{๒๑} ได้กล่าวถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ ประกอบด้วย หลักการ หลักวิชาและหลักธรรมหลายประการ อาทิ

๑. เป็นปรัชญาแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกๆระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัวระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ

๒. เป็นปรัชญาในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง

๓. จะช่วยพัฒนาเศรษฐกิจให้ก้าวหน้าโลกยุคโลกาภิวัตน์ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

๔. ความพอเพียงหมายถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลง ทั้งภายนอกและภายใน

๕. จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน

๖. จะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริตและให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ

จึงสรุปได้ว่า ศาสตร์พระราชาวาทด้วยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกๆระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ คือการหันกลับมายึดทางสายกลางในการดำรงชีวิตโดยใช้หลักการพึ่งตนเอง ได้แก่ พึ่งตนเองทางจิตใจ ที่คนสมบูรณ์พร้อมต้องมีจิตใจที่เข้มแข็ง มีจิตสำนึกว่าตนนั้นสามารถพึ่งตนเองได้

กรอบแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ภายใต้กรอบแนวคิด “๓ ห่วง ๒ เงื่อนไข”

กล่าวคือ ๓ ห่วง ประกอบไปด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุผลและการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว โดยที่ทั้งหมดนั้นอยู่ภายใต้ ๒ เงื่อนไข คือ การมีความรู้และคุณธรรม สามารถดำเนินกิจกรรมด้านต่างๆ อย่างสมดุล สามารถจำแนกได้ ดังนี้^{๒๒}

๑. กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลาและเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤตเพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

^{๒๑} สมพร เทพลีธา, การดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในบริบทของศาสนาและวัฒนธรรม, (กรุงเทพฯ : สมชายการพิมพ์, ๒๕๕๐), หน้า ๑๕-๒๖.

^{๒๒} สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียง, ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการบริหารการพัฒนา, (กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียง สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ๒๕๕๑), หน้า ข.

๒. คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลางและการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

๓. คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย ๓ คุณลักษณะพร้อมๆ กัน ดังนี้

๓.๑ ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

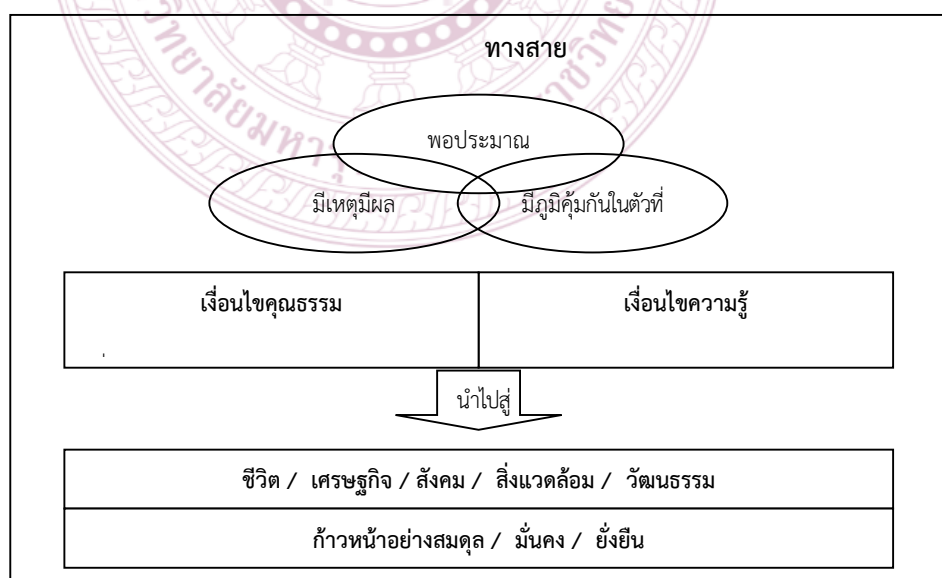
๓.๒ ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุมีผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

๓.๓ การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

๔. เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้นต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

๔.๑ เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

๔.๒ เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำรงชีวิตไม่โลภ และไม่ตระหนี่ ดังแผนภาพกรอบแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ภาพที่ ๒ กรอบแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

กล่าวโดยสรุปแล้ว “ศาสตร์พระราช” คือ ความหวังและพลังใจเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา นับเป็นเวลา ๗๐ ปีแห่งการครองสิริราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว “พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร” รัชกาลที่ ๙ ซึ่งคนไทยทุกคนต่างรู้ว่าทรงทุ่มเทพระวรกายปฏิบัติพระราชกรณียกิจมากมาย เพื่อความอยู่ดีกินดี ของปวงชนชาวไทยผ่านศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริว่า พระบรมราโชวาทพระราชดำรัสและพระราชดำรินี้อีกาสต่างๆ รวมเป็น “ศาสตร์พระราช” ให้กับประชาชนชาวไทยนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต พัฒนาประเทศแก้ไขปัญหาประเทศในทุกๆ ด้าน จึงควรเผยแพร่องค์ความรู้และพระราช จริยวัตรของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ให้ประชาชนทุกหมู่เหล่า ได้น้อมนำไปประพจน์และปฏิบัติเพื่อสืบสานงานตามพระราชปณิธานของพระองค์และนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

ศาสตร์พระราชเป็นพระราชดำรัส พระบรมราโชวาทและการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ที่พระราชทานแก่ปวงชนชาวไทยเป็นองค์ความรู้และภูมิปัญญา ด้วยความมุ่งหมายพัฒนา ป้องกันและแก้ปัญหาให้ประโยชน์สุขแก่พสกนิกรและส่งผลต่อมวลมนุษยชาติทั้งปวงให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคง สันติสุขและยั่งยืน

“ศาสตร์พระราช” คือ องค์ความรู้ที่ได้จากโครงการตามพระราชดำริต่างๆ ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้ให้ไว้ เช่น ระเบิดจากข้างในปลูกป่าในใจคน พอเพียงทำเป็นขั้นเป็นตอน โดยศาสตร์พระราชมีพื้นฐานเบื้องต้นจากหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง อันเป็นปรัชญาที่พระราชทานพระราชดำริชี้แนะ สามารถนำไปสู่เป้าหมายของการสร้างความมั่นคงในทางเศรษฐกิจได้ สามารถประยุกต์ใช้ได้ในทุกระดับ ทุกสาขา ทุกภาคของเศรษฐกิจ ซึ่งได้อัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ ควบคู่ไปกับกระบวนการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” และการพัฒนาที่สมดุลทั้งคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยมีการเตรียม “ระบบภูมิคุ้มกัน” ด้วยการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนที่มีอยู่ในประเทศและการบริหารจัดการความเสี่ยงให้พร้อมรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายในประเทศ เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่เย็นเป็นสุขของคนไทยทุกคน

๒.๔ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการความรู้

๒.๔.๑ ความหมายของการจัดการความรู้

น้ำทิพย์ วิภาวิน และนางเยาว์ เปรมกลเนตร” ได้อธิบายความหมายของการจัดการความรู้ หมายถึง แนวปฏิบัติที่องค์การใช้ในการบ่งชี้ความรู้ที่จำเป็น ต้องการสร้างความรู้ใหม่และเผยแพร่ความรู้เพื่อใช้ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการทำงาน พัฒนาความได้เปรียบทางการแข่งขัน และสร้างนวัตกรรมโดยกระบวนการของการจัดการความรู้ ต้องสอดคล้องกับกลยุทธ์และวัตถุประสงค์ขององค์การ^{๒๓}

^{๒๓} น้ำทิพย์ วิภาวิน และนางเยาว์ เปรมกลเนตร, นวัตกรรมห้องสมุดและการจัดการความรู้, (กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๘๘.

กิริติ ยศยิ่งยง ^{๒๔} อธิบายว่า การจัดการความรู้เป็นกระบวนการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ รูปแบบใหม่ที่เน้นการพัฒนากระบวนการงาน ควบคู่ไปกับการพัฒนาการเรียนรู้ ผ่านกระบวนการจำแนก วิเคราะห์ และจัดระเบียบความรู้ เพื่อสรรหาคัดเลือกจัดการและเผยแพร่สารสนเทศที่ถูกต้องเหมาะสม และเอื้ออำนวยให้เกิดการแบ่งปันความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งขององค์การ เพื่อปรับปรุงเพิ่มขีดความสามารถเชิงการแข่งขันให้ได้มุมมองในองค์การมากขึ้น

พรธิตา วิเชียรปัญญา สรุปการจัดการความรู้ว่าหมายถึง กระบวนการอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับการประมวลข้อมูล สารสนเทศ ความคิด การกระทำ ตลอดจนประสบการณ์ของบุคคลเพื่อสร้างเป็นความรู้หรือนวัตกรรม และจัดเก็บในลักษณะของแหล่งข้อมูลที่บุคคลสามารถเข้าถึงได้โดยอาศัยช่องทางต่าง ๆ ที่องค์การจัดเตรียมไว้ เพื่อนำความรู้ที่มีอยู่ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานซึ่งก่อให้เกิดการแบ่งปันและถ่ายโอนความรู้ และในที่สุดความรู้ที่มีอยู่จะแพร่กระจายและไหลเวียนทั่วทั้งองค์การอย่างสมดุล เป็นไปเพื่อเพิ่มความสามารถในการพัฒนาผลผลิตและองค์การ^{๒๕}

วิจารณ์ พานิช กล่าวว่า การจัดการความรู้ หมายถึง การยกระดับความรู้ขององค์การเพื่อสร้างผลประโยชน์จากต้นทุนทางปัญญา โดยเป็นกิจกรรมที่ซับซ้อนและกว้างขวางไม่สามารถให้นิยามด้วยถ้อยคำสั้น ๆ ได้ต้องให้นิยามหลายข้อจึงจะครอบคลุมความหมาย ดังนี้^{๒๖}

๑. การรวบรวม การจัดระบบ การจัดเก็บ และการเข้าถึงข้อมูลเพื่อสร้างเป็นความรู้ เทคโนโลยีด้านข้อมูลและด้านคอมพิวเตอร์ เป็นเครื่องมือช่วยเพิ่มพลังในการจัดการความรู้ โดยตัวของมันเองไม่ใช่การจัดการความรู้

๒. การจัดการความรู้เกี่ยวข้องกับการแบ่งปันความรู้ (Knowledge Sharing) ถ้าไม่มีการแบ่งปันความรู้แล้ว ความพยายามในการจัดการความรู้จะไม่ประสบความสำเร็จ พฤติกรรมภายในองค์การเกี่ยวกับวัฒนธรรม พลวัต และวิถีปฏิบัติ มีผลต่อการแบ่งปันความรู้ ประเด็นด้านวัฒนธรรมและสังคม มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการความรู้

๓. การจัดการความรู้ต้องการผู้ทรงความรู้ความสามารถในการตีความและประยุกต์ใช้ความรู้ในการสร้างนวัตกรรมและเป็นผู้นำทางในองค์การ รวมทั้งต้องการผู้เชี่ยวชาญในสาขาใดสาขาหนึ่งสำหรับช่วยแนะนำวิธีประยุกต์ใช้การจัดการความรู้ ดังนั้นกิจกรรมเกี่ยวกับคน ได้แก่การดึงดูดคนเก่งและดี การพัฒนาคน การติดตามความก้าวหน้าของตน และการดึงคนมีความรู้ความสามารถไว้ในองค์การ ถือเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการความรู้

๔. การจัดการความรู้ เป็นเรื่องของ การเพิ่มประสิทธิผลขององค์การ การจัดการความรู้เกิดขึ้นเพราะมีความเชื่อว่าจะช่วยสร้างความมีชีวิตชีวา และความสำเร็จให้แก่องค์การ การประเมินต้นทุนทางปัญญา และผลสำเร็จของการประยุกต์ใช้การจัดการความรู้ เป็นดัชนี บอกว่าองค์การมีการจัดการความรู้ได้อย่างได้ผลหรือไม่

^{๒๔} กิริติ ยศยิ่งยง, การจัดการความรู้ในองค์การและกรณีศึกษา, (กรุงเทพฯ ฯ: ธรรมการพิมพ์, ๒๕๕๐), หน้า ๔๔.

^{๒๕} พรธิตา วิเชียรปัญญา, การจัดการความรู้พื้นฐานและการประยุกต์ใช้, (กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เน็ท, ๒๕๕๗), หน้า ๓๒-๓๓.

^{๒๖} วิจารณ์ พานิช, การจัดการความรู้ในยุคสังคมและเศรษฐกิจฐานความรู้, (กรุงเทพฯ :สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม, ๒๕๔๖), หน้า ๒-๕.

สรุปได้ว่าการจัดการความรู้ เป็นรวบรวมความรู้อย่างเป็นระบบ จัดการความรู้และแบ่งปันความรู้อย่างเป็นระบบ เพื่อเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างพลังความรู้ให้สามารถตีความและประยุกต์ใช้ความรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒.๔.๒ รูปแบบของการจัดการองค์ความรู้

รูปแบบของการจัดการองค์ความรู้ได้นักวิชาการ ได้นักวิชาการหลายท่านได้สรุปประเด็นดังนี้

วิจารณ์ พานิช ได้กล่าวถึง โมเดลปลาตะเพียน โมเดลนี้นำแนวคิดมาจากโมบายปลาตะเพียน ซึ่งปลาตะเพียนตัวแม่และตัวลูก แขนวนเป็นพวง ๓ – ๔ ชั้น ใช้เป็นสัญลักษณ์บอกว่า เป้าหมาย / วิสัยทัศน์ของหน่วยงานย่อย ต้องสอดคล้องกับเป้าหมาย / วิสัยทัศน์ ของหน่วยงานใหญ่ เป้าหมายของการจัดการความรู้ต้องสอดคล้องกับเป้าหมายขององค์กร หรือกล่าวอีกในหนึ่งการจัดการความรู้ต้องเป็นเครื่องมือเพื่อบรรลุวิสัยทัศน์ขององค์กร ดังในโมบายปลาตะเพียนที่ปลาทุกตัวหันหน้าหรือว่ายน้ำไปทางเดียวกัน หัวปลาหันไปทางเดียวกัน แสดงว่าต้องมีเป้าหมายเดียวกัน อาจขยายความว่า ปลาทุกตัวต้องช่วยเหลือกัน เปรียบเสมือนการแบ่งปันความรู้ข้ามหน่วยงานข้ามฝ่ายภายในองค์กรหรือในบางกรณีออกไปนอกองค์กรอีกด้วย^{๒๗}

รูปแบบการจัดการความรู้ในองค์กรธุรกิจของ อาร์เธอร์ แอนเดอร์สัน (Arthur Anderson) และ (The American Productivity and Quality Center) ประกอบด้วยความรู้ขององค์กรเป็นแกนกลาง เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับกระบวนการจัดการความรู้ การสร้างการจำแนก การเก็บรวบรวม การปรับปรุงเปลี่ยนแปลง การนำไปใช้ และการแบ่งปันแลกเปลี่ยน) ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจัดการความรู้ขององค์กร

รูปแบบการจัดการความรู้ของแอลลาวี ซึ่งเน้นที่กระบวนการจัดการความรู้ที่เป็นวงจร โดยเริ่มจากการผลิตความรู้ นำความรู้ที่ได้ไปเก็บรักษา นำออกมาเผยแพร่ และนำความรู้ดังกล่าวไปใช้เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กร

รูปแบบการจัดการเรียนรู้ของมอร์ส เน้นการเชื่อมโยงของกระบวนการจัดการความรู้โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ ๔ อย่าง คือ การเก็บ/ การนำออกมา/ การครอบครอง/ การนำไปใช้/ การถ่ายทอด และการผลิตความรู้

รูปแบบการจัดการความรู้ของกรอเวอร์และดาเวนพอร์ท มีมุมมองใน ๓ มิติ คือ การใช้การจัดการความรู้ระดับบุคคล ระดับกลุ่ม และระดับองค์กร โดยมีองค์ประกอบของการจัดการความรู้ คือ การพิจารณาใคร่ครวญ การลงมือปฏิบัติ กลยุทธ์ โครงสร้างขององค์กร บุคคล / วัฒนธรรม และเทคโนโลยี โดยมีกระบวนการจัดการความรู้ที่เป็นวงจร เริ่มจากการสร้างความรู้ การเก็บรักษา / การนำออกมา การส่งและการถ่ายทอดความรู้ และการนำความรู้ไปใช้เพื่อการพัฒนาตนเอง พัฒนาทีมงาน และพัฒนาองค์กรต่อไป

รูปแบบการบริหารจัดการความรู้เชิงมนทัศน์ของลี (Lee) อธิบายว่ากระบวนการจัดการองค์ความรู้จะเกี่ยวข้องกับสิ่งต่อไปนี้ คือ วัฒนธรรมที่สร้างสรรคความรู้ สาธารณูปโภคทางเทคโนโลยี

^{๒๗} วิจารณ์ พานิช, การจัดการความรู้ ฉบับนักปฏิบัติ, (กรุงเทพฯ : สุภาพใจ, ๒๕๕๑), หน้า ๑๓๗.

ข้อมูลสารสนเทศ ความรู้ ความรู้เกี่ยวกับองค์กร การปฏิบัติที่ดีที่สุดในองค์กร และสมรรถนะหลักและการบูรณาการสมรรถนะหลัก^{๒๘}

สรุป รูปแบบของการบริหารจัดการความรู้ จะเห็นได้ว่า ในการจัดการองค์ความรู้จะประกอบไปกับการพิจารณาโครงสร้าง การลงมือปฏิบัติ กลยุทธ์ โครงสร้างขององค์กรเริ่มจากการศึกษาจัดเก็บ และนำความรู้มาใช้อย่างเป็นกระบวนการ เพื่อพัฒนาตนเอง

๒.๔.๓ องค์ประกอบของการจัดการความรู้

การทำให้เกิดความสำเร็จของการจัดการความรู้จะต้องผสมผสานการทำงานของคน (People) กระบวนการ (Organizational Process) และเทคโนโลยีสารสนเทศ (Technology) ซึ่งถือว่าเป็นองค์ประกอบของการจัดการความรู้^{๒๙}

๑) ด้านคน หมายถึง ความสามารถของคนในองค์กร ต้องมุ่งเน้นในเรื่องพนักงานเป็นอันดับแรก เนื่องจากเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด เพราะแม้ว่าองค์กรจะมีระบบบริหารจัดการระบบการทำงานต่าง ๆ ที่ดีเลิศ แต่ขาดพนักงานที่มีคุณภาพหรือทุ่มเทให้กับการทำงานก็จะเป็นการไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ดังนั้น การสร้างพนักงานที่มีความรู้ความสามารถและมีขวัญกำลังใจในการทำงานจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างมาก ซึ่งบางทฤษฎีนั้นถึงการจัดการความรู้ว่าเป็นการพัฒนาคนในองค์กรโดยร้อยละ ๘๐ เป็นการใช่มองของมนุษย์ อีกร้อยละ ๒๐ เป็นการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศเพราะหัวใจการจัดการความรู้คือ การรวบรวมความรู้ การวิเคราะห์และสังเคราะห์ความรู้ รวมถึงการนำความรู้ นั้นไปใช้ให้เกิดประโยชน์ ความรู้จึงมีความสัมพันธ์กับข้อมูลดิบ (Data) สารสนเทศ (Information) และปัญญา (Wisdom)

๒) ด้านกระบวนการเป็นกระบวนการจัดการความรู้ประกอบด้วยแนวทางและขั้นตอนของการจัดการความรู้ซึ่งกระบวนการจัดการความรู้มี ๔ ขั้นตอนหลัก คือ การจัดหาความรู้ การสร้างความรู้การจัดเก็บและการค้นคืนความรู้การถ่ายทอดความรู้และการใช้ประโยชน์^{๓๐}

(๑) การจัดหาความรู้ (Knowledge Acquisition) องค์กรจะต้องแสวงหาความรู้จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ เพื่อเพิ่มความสามารถในการเรียนรู้ของบุคคลและองค์กรได้แก่ ๑) แหล่งความรู้ภายนอกองค์กร เช่น การใช้มาตรฐานเปรียบเทียบ (Benchmarking) กับองค์กรอื่น การจ้างที่ปรึกษาการตรวจสอบแนวโน้มเศรษฐกิจ สังคมและเทคโนโลยี การรวบรวมข้อมูลจากลูกค้า และคู่แข่ง การร่วมมือกับองค์กรอื่นเพื่อสร้างพันธมิตรและการร่วมลงทุน และการเปิดรับข่าวสารจากสื่อต่างๆ เช่น สิ่งพิมพ์ งานวิจัย บทความ โทรทัศน์ เป็นต้น ๕) แหล่งความรู้ภายในองค์กร เช่น การให้ความรู้กับพนักงาน การสอนงาน การฝึกอบรมสัมมนา การประชุม การแสดงผลงาน ระบบพี่เลี้ยง การเรียนรู้จากประสบการณ์การลงมือปฏิบัติ และกระบวนการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง

^{๒๘} อ้างแล้ว, การจัดการความรู้ ฉบับนักปฏิบัติ, หน้า ๓๖.

^{๒๙} น้ำทิพย์ วิภาวิน และนางเยาว์ เปรมกลเนตร, นวัตกรรมห้องสมุดและการจัดการความรู้, หน้า ๑๗-๒๑.

^{๓๐} พรธิดา วิเชียรปัญญา, การจัดการความรู้พื้นฐานและการประยุกต์ใช้, (กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เน็ท, ๒๕๕๗), หน้า ๔๒-๔๔.

(๒) การสร้างความรู้ (Knowledge Creation) เป็นขั้นตอนของการพัฒนาและการสร้างความรู้ที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ (Generative) จากทักษะและความสัมพันธ์ระหว่างคนในองค์การ เป็นวิธีการพัฒนาความรู้ของแต่ละคนในกระบวนการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสร้างความรู้ใหม่เกี่ยวข้องกับการหยั่งรู้และความเข้าใจอย่างลึกซึ้งที่เกิดขึ้นในแต่ละบุคคล ทุก ๆ คน สามารถเป็นผู้สร้างความรู้ได้ในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ การวิจัยและการพัฒนา การเรียนรู้ โดยการปฏิบัติการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ การเรียนรู้จากประสบการณ์ และวิธีการระดมความคิด การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของคนในกลุ่ม

(๓) การจัดเก็บและการค้นคืน (Knowledge storage and retrieval) องค์การต้องกำหนดสิ่งสำคัญที่เก็บไว้เป็นองค์ความรู้ และต้องพิจารณาถึงวิธีการในการรักษาและการนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ตามความต้องการ องค์การต้องเก็บรักษาสิ่งที่องค์การเรียกว่าเป็นความรู้ไว้ให้ดีที่สุด ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลสารสนเทศ ตลอดจนผลสะท้อนกลับ การวิจัยและการทดลอง การจัดเก็บเกี่ยวกับด้านเทคนิค เช่น การบันทึกฐานข้อมูล หรือการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจน รวมทั้งเกี่ยวข้องกระบวนการทางมนุษย์ด้วย เช่น การสร้างและการจดจำของปัจเจกบุคคล เป็นต้น ทั้งนี้การสะสมความรู้ องค์การควรคำนึงถึงโครงสร้างการจัดเก็บความรู้ ความเป็นระบบที่สามารถค้นหาและส่งมอบได้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว ทันเวลาและเหมาะสมกับความต้องการ และจัดให้มีการจำแนกรายการต่าง ๆ ที่อยู่บนพื้นฐานความจำเป็นในการเรียนรู้ องค์การต้องพิจารณาความแตกต่างของกลุ่มคนในการค้นคืนความรู้ ต้องมีการจัดหมวดหมู่ตามองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น ตามวัตถุประสงค์ของงาน ความชำนาญของผู้ใช้ เป็นต้น และองค์การต้องหาวิธีทำให้พนักงานทราบถึงช่องทางหรือวิธีการสำหรับค้นหาความรู้ เช่น การทำสมุดจัดเก็บรายชื่อและทักษะของผู้เชี่ยวชาญ เครือข่ายการทำงานตามลำดับขั้น การประชุม การฝึกอบรม เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะนำไปสู่การถ่ายทอดความรู้ในองค์การ

(๔) การถ่ายทอดความรู้และการใช้ประโยชน์ (Knowledge transfer and utilization) การถ่ายทอดและการใช้ประโยชน์จากความรู้มีความจำเป็นสำหรับองค์การ เนื่องจากองค์การจะเรียนรู้ได้ดีขึ้นเมื่อความรู้มีการกระจายและถ่ายทอดไปอย่างรวดเร็ว และเหมาะสมทั่วทั้งองค์การ การถ่ายทอดและการใช้ประโยชน์จากความรู้ เป็นเรื่องเกี่ยวกับกลไกด้านอิเล็กทรอนิกส์ นอกจากนี้การเคลื่อนที่ของสารสนเทศและความรู้ระหว่างบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่งนั้นเป็นไปได้โดยตั้งใจ เช่น การสื่อสาร โดยการเขียน การฝึกอบรม การประชุมภายใน การสื่อสารภายในองค์การ การหมุนเวียนเปลี่ยนงาน และระบบพี่เลี้ยง ส่วนมากถ่ายทอดความรู้โดยไม่ตั้งใจ เช่น การหมุนเวียนงาน ประสบการณ์หรือเรื่องราวที่เล่าต่อกันมา คณะทำงาน และเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการ

๓) ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ การจัดการความรู้มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของความรู้ในองค์การให้เป็นความรู้ที่เกิดประโยชน์ต่อบุคคลนั้นในเวลาและรูปแบบที่บุคคลนั้นต้องการ เรียกว่า ระบบบริหารความรู้ องค์ประกอบของระบบบริหารความรู้ ได้แก่ ๑) เทคโนโลยีที่ใช้ในการจัดเก็บสารสนเทศ เครื่องคอมพิวเตอร์แม่ข่ายจัดเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ รวมถึงการเผยแพร่เนื้อหาข้อมูลไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้แก่ external knowledge, stored/information internal knowledge ๒) แพลตฟอร์มที่ทำให้เกิดการทำงานร่วมกันการมีระบบและฐานข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่ใช้งานร่วมกันได้ สนับสนุนการทำงานร่วมกัน ๓)

ระบบเครือข่ายโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ระบบเครือข่ายช่วยสนับสนุนการสื่อสารและการสนทนา ๔) วัฒนธรรมเช่นวัฒนธรรมองค์การที่ช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและการใช้ข้อมูลร่วมกัน

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของการจัดการความรู้จะสำเร็จได้นั้นต้องประสานการทำงานของคน กระบวนการ และเทคโนโลยี เข้าไว้ด้วยกันอย่างเป็นระบบ จึงจะสามารถทำให้ความรู้ประสบความสำเร็จได้

๒.๔.๔ กระบวนการจัดการความรู้

บุญดี บุญญากิจ ได้อธิบายขั้นตอนของกระบวนการจัดการความรู้ ดังนี้^{๓๑)}

๑. การค้นหาความรู้ (Knowledge Identification) การค้นหาว่าองค์การมีความรู้ อะไรบ้างในรูปแบบใด อยู่ที่ใครและความรู้อะไรที่องค์การต้องมี ทำให้องค์การทราบว่ามีขนาดความรู้ อะไรบ้างหรืออีกนัยหนึ่งก็คือ “รู้เรา” นั่นเอง โดยทั่วไปองค์การสามารถใช้เครื่องมือที่เรียกว่า “Knowledge Mapping” หรือการทำแผนที่ความรู้ในขั้นตอนนี้ เพื่อหาว่าความรู้ใดที่มีความสำคัญ สำหรับองค์การ จัดลำดับความสำคัญของความรู้เหล่านั้น เพื่อให้้องค์การทราบขอบเขตของการจัดการ ความรู้ และสามารถจัดสรรทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ประโยชน์ของแผนที่ความรู้ คือ ช่วยทำให้เห็นภาพรวมของคลังความรู้ขององค์การได้ทำ ให้้องค์การทราบว่ามีความรู้ที่ทับซ้อนกันระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ หรือไม่ ก่อให้เกิดความสิ้นเปลืองใน การจัดเก็บและรวบรวมและทำให้บุคลากรทุกคนทราบว่าองค์การมีความรู้อะไรและจะหาความรู้ที่ ตนเองต้องการได้ที่ไหน นอกจากนี้ยังใช้เป็นโครงสร้างพื้นฐานทางความรู้ที่้องค์การสามารถนำมาใช้ เป็นหลักฐานในการต่อยอดขยายความรู้ในเรื่องต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ รวมทั้งการใช้เพื่อศึกษา ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทำงานและการเคลื่อนย้ายแหล่งข้อมูลต่อระบบใน องค์การ

๒. การสร้างและแสวงหาความรู้ (Knowledge Creation and Acquisition) เป็น ขั้นตอนของการพัฒนาและสร้างความรู้ที่สร้างสรรค์ใหม่ (Generative) จากทักษะ ความสัมพันธ์ ระหว่างคนในองค์การ เป็นวิธีการพัฒนาความรู้ของแต่ละคนในกระบวนการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ (Socialization) การสร้างความรู้ใหม่เกี่ยวกับการหยั่งรู้และความเข้าใจอย่างลึกซึ้งที่เกิดขึ้นในแต่ละ บุคคล ทุก ๆ คนสามารถเป็นผู้สร้างความรู้ได้ในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ การวิจัยและการพัฒนา การ เรียนรู้โดยการปฏิบัติการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ การเรียนรู้จากประสบการณ์และวิธีการระดม ความคิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของคนในกลุ่ม

นอกจากนี้การที่้องค์การจัดทำแผนที่ความรู้ องค์การจะทราบว่ามีความรู้ที่เป็นต้องอยู่ หรือไม่ ถ้ามีแล้ว้องค์การก็ต้องหาวิธีการในการดึงความรู้จากแหล่งต่าง ๆ ที่อาจอยู่กระจัดกระจายไม่ เป็นที่มารวมไว้เพื่อจัดทำเนื้อหาให้เหมาะสมและตรงกับความต้องการของผู้ใช้ สำหรับความรู้ที่ จำเป็นต้องมีแต่ยังไม่มีนั้น องค์การอาจสร้างความรู้ดังกล่าวจากความรู้เดิมที่มีอยู่ได้หรือนำความรู้จาก ภายนอกองค์การมาใช้ นอกจากนี้ องค์การอาจจะพิจารณากำจัดความรู้ที่ไม่จำเป็นหรือล้าสมัยทิ้งไป เพื่อประหยัดทรัพยากรในการจัดเก็บความรู้เหล่านั้น หัวใจสำคัญของขั้นตอนนี้ คือการกำหนดเนื้อหา ของความรู้ที่ต้องการและดักจับความรู้ดังกล่าวให้ได้ ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ขั้นตอนนี้ประสบ

^{๓๑)} บุญดี บุญญากิจ, การจัดการความรู้ ทฤษฎีสู่การปฏิบัติ, (กรุงเทพฯ : จีรวัดน์ เอ็กเพรส, ๒๕๕๙),

ความสำเร็จ คือ บรรยากาศและวัฒนธรรมขององค์การที่เอื้อให้บุคลากรกระตือรือร้นในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เพื่อใช้ในการสร้างความรู้ใหม่ ๆ ได้เสมอ นอกจากนี้ระบบสารสนเทศก็มีส่วนช่วยให้บุคลากรสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกันได้รวดเร็วขึ้น และทำให้การแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ จากภายนอกทำได้รวดเร็วขึ้น ดังนั้นองค์การจะต้องแสวงหาความรู้จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ เพื่อเพิ่มความสามารถในการเรียนรู้ของบุคคลและองค์การ ได้แก่

๒.๑ แหล่งความรู้ภายนอกองค์การ เช่น การใช้มาตรฐานเทียบเคียง(Benchmarking) กับองค์การอื่น การจ้างที่ปรึกษา การตรวจสอบแนวโน้มเศรษฐกิจ สังคมและเทคโนโลยีการรวบรวมข้อมูลจากลูกค้าและคู่แข่ง การร่วมมือกับองค์การอื่นเพื่อสร้างพันธมิตรและการร่วมลงทุน รวมทั้งการเปิดรับข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ เช่น สิ่งพิมพ์ งานวิจัย บทความ โทรทัศน์ เป็นต้น

๒.๒ แหล่งความรู้ภายในองค์การ เช่น การให้ความรู้กับพนักงาน การสอนงานการร่วมฝึกอบรมสัมมนา การประชุม การแสดงผลงาน ระบบพี่เลี้ยง การเรียนรู้ จากประสบการณ์การลงมือปฏิบัติและการใช้กระบวนการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง

๓. การจัดความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge Organization) องค์การต้องกำหนดสิ่งสำคัญที่จะเก็บไว้เป็นองค์ความรู้และต้องพิจารณาถึงวิธีการในการรักษาและการนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ตามความต้องการ องค์การต้องเก็บรักษาสิ่งที่องค์การเรียกว่าเป็นความรู้ไว้ให้ดีที่สุด ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลสารสนเทศ ตลอดจนผลสะท้อนกลับ การวิจัยและการทดลอง การจัดเก็บเกี่ยวข้องกับด้านเทคนิค เช่น การบันทึกเป็นฐานข้อมูล หรือการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจน รวมทั้งที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทางมนุษย์ด้วย เช่น การสร้างและการจดจำของปัจเจกบุคคล เป็นต้น ทั้งนี้การสะสมความรู้ขององค์การควรคำนึงถึงโครงสร้าง การจัดเก็บความรู้ ควรเป็นระบบที่สามารถค้นหาและส่งมอบได้อย่างถูกต้องและรวดเร็วทันเวลาและเหมาะสมกับความต้องการและจัดให้มีการจำแนกรายการต่าง ๆ ที่อยู่บนพื้นฐานความจำเป็นในการเรียนรู้ เมื่อมีเนื้อหาความรู้ที่ต้องการแล้ว องค์การต้องจัดความรู้ให้ระบบเพื่อให้ผู้ใช้สามารถค้นหาและจะนำความรู้ดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ได้ การจัดสร้างความรู้ให้เป็นระบบนั้น หมายถึง การทำสารบัญและจัดเก็บความรู้ประเภทต่าง ๆ เพื่อให้การเก็บรวบรวม การค้นหาการนำมาใช้ทำได้ง่ายและรวดเร็ว

๔. การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (Knowledge Codification and Refinement) นอกจากการจัดทำสารบัญความรู้อย่างเป็นระบบแล้ว องค์การต้องประมวลความรู้ให้อยู่ในรูปแบบและภาษาที่เข้าใจง่ายและใช้ได้ง่ายซึ่งอาจทำได้ในหลายลักษณะ คือ

๔.๑ การจัดทำหรือปรับปรุงรูปแบบเอกสารให้เป็นมาตรฐานเดียวกันทั่วทั้งองค์การจะช่วยให้การป้อนข้อมูลจากหน่วยงานต่าง ๆ การจัดเก็บ การค้นหาและการใช้ข้อมูลทำได้สะดวกและรวดเร็ว

๔.๓ การเรียบเรียง ตัดต่อและปรับปรุงเนื้อหาให้มีคุณภาพดีในแง่ต่าง ๆ เช่น ความครบถ้วน เที่ยงตรง ทันสมัย สอดคล้องและตรงตามความต้องการของผู้ใช้

๕. การเข้าถึงความรู้ (Knowledge Access) องค์การต้องพิจารณาความแตกต่างของกลุ่มคนในการค้นคว้าความรู้ มีการจัดหมวดหมู่ตามองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น ตามวัตถุประสงค์ของงาน ความชำนาญของผู้ใช้ เป็นต้น และองค์การต้องหาวิธีทำให้พนักงานทราบถึงช่องทาง หรือวิธีการสำหรับค้นคว้าความรู้ เช่น การทำสมุดจัดเก็บรายชื่อและทักษะของผู้เชี่ยวชาญ เครือข่ายการทำงาน

ตามลำดับชั้นการประชุม การฝึกอบรม เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะนำไปสู่การถ่ายทอดความรู้ในองค์ความรู้ที่ได้มานั้นจะไร้ค่าหากไม่ถูกนำมาเผยแพร่เพื่อให้ผู้อื่นใช้ประโยชน์ ดังนั้นองค์การจะต้องมีวิธีการในการจัดเก็บและกระจายความรู้ทั้งที่ความรู้ประเภท explicit และ tacit ดังต่อไปนี้

๕.๑ “push” (การป้อนความรู้) คือ การส่งข้อมูล/ความรู้ให้ผู้รับโดยผู้รับไม่ได้ร้องขอหรือต้องการหรือเรียกง่าย ๆ ว่าเป็นแบบ “Supply-based” เช่น การส่งหนังสือเวียนแจ้งให้ทราบเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ข่าวสารต่าง ๆ หรือข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์หรือบริการขององค์การ ซึ่งโดยทั่วไปมักจะทำให้ผู้รับรู้สึกได้ว่ารับข้อมูลหรือความรู้มากเกินไป หรือไม่ตรงตามความต้องการ

๕.๒ “put” (การให้โอกาสเลือกใช้ความรู้) คือ การที่ผู้รับสามารถเลือกรับหรือใช้เฉพาะข้อมูลหรือความรู้ที่ต้องการเท่านั้น ซึ่งทำให้ลดปัญหาการได้รับข้อมูลหรือความรู้ที่ไม่ต้องการมากเกินไป (Information Overload) การกระจายความรู้แบบนี้เป็นแบบ “Demand-based” องค์การควรทำให้เกิดความสมดุลระหว่างการกระจายความรู้แบบ “push” และ “pull” เพื่อประโยชน์สูงสุดแก่ผู้ใช้ข้อมูล/ความรู้

๖. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing) การถ่ายทอดและการใช้ประโยชน์จากความรู้ มีความจำเป็นสำหรับองค์การ เนื่องจากองค์การจะเรียนรู้ได้ดีขึ้นเมื่อความรู้มีการกระจายถ่ายทอดไปอย่างรวดเร็วและเหมาะสมทั่วทั้งองค์การ การถ่ายทอดและการใช้ประโยชน์จากความรู้เป็นเรื่องเกี่ยวกับกลไกด้านอิเล็กทรอนิกส์ นอกจากนี้การเคลื่อนที่ของสารสนเทศและความรู้ระหว่างบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่งนั้นเป็นไปได้โดยตั้งใจ เช่น การสื่อสาร โดยตรงเขียน การฝึกอบรม การประชุมภายใน การสื่อสารภายในองค์การ การหมุนเวียนเปลี่ยนงานและระบบที่เลี้ยงส่วนการถ่ายทอดความรู้โดยไม่ตั้งใจ เช่น การหมุนเวียนงาน ประสบการณ์หรือเรื่องราวที่เล่าต่อกันมาขณะทำงานและเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการ การจัดเก็บเอกสาร จัดทำฐานความรู้ รวมทั้งการทาสุมกหน้าเหลือง โดยนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้จะช่วยให้เข้าถึงความรู้ได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น อย่างไรก็ตามวิธีการดังกล่าวใช้ได้ดีสำหรับความรู้ประเภท explicit เท่านั้น สำหรับการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้ประเภท tacit นั้น จะต้องทำด้วยการพบปะตัวต่อตัวหรือเป็นกลุ่ม หรือที่ Ikujiro nonaka เรียกว่า “socialization” ซึ่งอาจทำได้ในหลายรูปแบบ การแบ่งปันความรู้ประเภท Tacit Knowledge นั้นทำได้หลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับความต้องการและวัฒนธรรมองค์การ ส่วนใหญ่มักจะใช้วิธีผสมผสานเพื่อให้บุคลากรได้เลือกใช้วิธีการตามความถนัดและสะดวก วิธีการหลัก ๆ มีดังต่อไปนี้ ทีมข้ามสายงานชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระบบพี่เลี้ยง การสับเปลี่ยนงานและการยืมตัวบุคลากรมาช่วยงาน เวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

บดินทร์ วิจารณ์ ได้กล่าวถึงกระบวนการจัดการความรู้ ประกอบด้วย ๕ ขั้นตอน ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้^{๓๒}

๑. กำหนดประเภทความรู้ (Define) การกำหนดชนิดของทุนทางปัญญาหรือความรู้ที่ต้องการ เพื่อตอบสนองกลยุทธ์ขององค์การ หรือการปฏิบัติงาน หรือการหาว่าความรู้หลัก ๆ ขององค์การคืออะไร (Core Competency) และเป็นความรู้ที่สามารถสร้างความแตกต่างเมื่อเปรียบเทียบกับคู่แข่งได้อย่างแน่ชัด

^{๓๒} บดินทร์ วิจารณ์, การจัดการความรู้สู่องค์กรยุคใหม่, (กรุงเทพฯ: ชัม ชิสเท็ม, ๒๕๔๗), หน้า ๔๕-๔๖.

๒. การสร้างความรู้ (Create) หมายถึง ความสามารถขององค์กรในภาพรวมที่จะสร้างความรู้ใหม่และกระจายความรู้นั้นไปให้ทั่วองค์กร รวมทั้งทำให้ความรู้นั้นฝังอยู่ในผลิตภัณฑ์บริการและระบบ

๓. การเสาะหาและจัดเก็บความรู้ (Capture) การเสาะหาและจัดเก็บความรู้ในองค์กรให้เป็นระบบทั้งความรู้โดยนัยหรือความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคล (Tacit knowledge) และความรู้ที่เป็นทางการ (Explicit knowledge) ให้เป็นทุนความรู้ขององค์กร ซึ่งพร้อมต่อการยกระดับความรู้และขยายความรู้ไปให้ทั่วทั้งองค์กรได้โดยง่ายต่อไป

๔. การแบ่งปันความรู้ (Share) การแบ่งปัน การแลกเปลี่ยน เผยแพร่ กระจาย ถ่ายโอนความรู้เป็นหลายรูปแบบและหลายช่องทาง เช่น การจัดงานสัมมนาแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน การสอนงานหรือในรูปแบบอื่น ๆ ที่มีการพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน หรือมีการถ่ายโอนความรู้ในลักษณะเสมือน (Virtual) ผ่านระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ หรือระบบ e-learning เป็นต้น

๕. การใช้ประโยชน์ (Use) การนำไปประยุกต์ใช้งานก่อให้เกิดประโยชน์และผลสัมฤทธิ์เกิดขึ้น และเกิดเป็นปัญญาปฏิบัติ การขยายผลทำให้ระดับความรู้และขีดความสามารถในการแข่งขันในองค์กรสูงขึ้น

ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์ ได้ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการในการจัดการความรู้ที่สำคัญและความสัมพันธ์ของขั้นตอนต่าง ๆ ในกระบวนการจัดการความรู้ที่สำคัญ ๔ ขั้นตอนหลักคือ ๑) การสร้างความรู้ ๒) การประมวลความรู้ ๓) การเผยแพร่ความรู้ และ ๔) การใช้ความรู้ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้^{๓๓}

ขั้นตอนที่ ๑ การสร้างความรู้ (Knowledge Creation) เป็นกิจกรรมที่มุ่งหมายเพื่อแสวงหาหรือสร้างความรู้ใหม่ขึ้น ความรู้จะเกิดขึ้นเมื่อคนทำงานในกลุ่มมีความสัมพันธ์กันอย่างเหนียวแน่นมีการสร้างความร่วมมือ และมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสามารถสร้างความรู้วิธีอื่น ๆ

ขั้นตอนที่ ๒ การประมวลความรู้ (Knowledge Codification) คือ การจัดการความรู้ให้อยู่ในรูปแบบที่ผู้ใช้สามารถเข้าถึงได้และนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างสะดวก โดยมีการประมวลความรู้ที่สำคัญ ๓ ประการ คือ

๒.๑ กำหนดขอบเขตและเนื้อหาของความรู้ที่ต้องการประมวล

๒.๒ กำหนดแหล่งที่มาของความรู้ รวมทั้งระบุกลไกและสื่อสำหรับรวบรวมความรู้ เวลาและความถี่ในการประมวลและปรับปรุงให้ทันสมัย

๒.๓ ระบุวิธีการและเครื่องมือในการเข้าถึงและดึงความรู้ที่ได้ประมวล

ขั้นตอนที่ ๓ การเผยแพร่ความรู้ (Knowledge Distribution) เมื่อได้มีการสร้างความรู้แล้วองค์กรทำหน้าที่ประสานที่ประสานให้มีการเผยแพร่หรือแบ่งปันความรู้ทั่วทั้งองค์กรและภายนอกองค์กรได้แก่

๓.๑ จัดการและประสานงานระหว่างผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวกับการจัดการความรู้

๓.๒ เชื่อมโยงงานของผู้ปฏิบัติงานด้านความรู้กับงานทุกระดับและทุกหน้าที่ภายในองค์กร

^{๓๓} ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์, องค์กรแห่งความรู้: จากแนวคิดสู่การปฏิบัติ, (กรุงเทพฯ : แชนโพรพรินต์ติ้ง, ๒๕๔๔), หน้า ๗๘-๘๒.

๓.๓ เชื่อมโยงองค์การกับองค์การภายนอก ได้แก่ หน่วยงานรัฐบาล หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงลูกค้า ซัพพลายเออร์

ขั้นตอนที่ ๔ การใช้ความรู้ (Knowledge Utilization) คุณค่าของความรู้อยู่ที่การนำไปใช้ โดยเฉพาะเมื่อมีการประยุกต์ความรู้เพื่อสร้างความสามารถและนำไปปฏิบัติให้เกิดผล ดังนั้นองค์การควรสนับสนุนการใช้ความรู้เพราะเป็นกระบวนการที่สำคัญในการจัดการความรู้ โดยองค์การควรมีการปรับประยุกต์ความรู้ให้เหมาะสมกับบริบทขององค์การด้วย

ดังนั้นสรุปได้ว่า การจัดการความรู้จึงเป็นการแสวงหาความรู้จากสินทรัพย์ที่จับต้องไม่ได้ ความรู้และการเรียนรู้เป็นขบวนการที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ตลอดชีวิตของเรานั้น ต้องผ่านการเรียนรู้สิ่งต่างๆ เป็นจำนวนมาก การเรียนรู้ช่วยให้เราสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมและสิ่งแวดล้อมโดยทั่วไปได้ กระบวนการจัดการความรู้ เป็นตามขั้นตอนการจัดการความรู้โดยการค้นหาความรู้ การสร้างและแสวงหาความรู้ ประมวลและกลั่นกรองความรู้ เกิดเป็นการเรียนรู้อย่างครบวงจร การวิจัย ทดลอง การจัดเก็บ การเรียนรู้จากประสบการณ์ช่วยให้เห็นภาพรวมของคลังความรู้ ปฏิบัติและการใช้กระบวนการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องอีกทั้งสามารถนำไปใช้บูรณาการกับความรู้ใหม่ได้ต่อไป

๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

๒.๕.๑ แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีเอกลักษณ์ที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ เป็นองค์ความรู้ที่มีการเชื่อมโยงกัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอาชีพ เศรษฐกิจ ความเป็นอยู่และวัฒนธรรม (ประเวศ วะสี)^{๓๔} คำว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น และ ภูมิปัญญาชาวบ้าน เรียกชื่อแตกต่างกัน แต่มีความหมายเดียวกัน และเป็นแนวคิดที่มีการหยิบยกขึ้นมาอย่างจริงจังมากกว่า ๒๐ ปีโดยประมาณ ซึ่งกลุ่มพัฒนาองค์การเอกชน ที่ทำงานในระดับหมู่บ้านเป็นกลุ่มแรกที่เริ่มรื้อฟื้นเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นนี้ เพื่อค้นหาคุณค่าที่สามารถนำมาเชื่อมโยงกับกิจกรรมการพัฒนาที่พวกเขาได้รับผิดชอบอยู่ก่อนหน้านี้ที่จะศึกษาเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างจริงจังนั้น ได้มีการศึกษาเรื่องราวทำนองนี้ แต่เรียกชื่อว่า เป็นการศึกษาวัฒนธรรมชุมชนหรือการพึ่งพาตนเองของชาวบ้าน ทำให้ประเด็นสำคัญในการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงยังไม่ได้นำมาใช้โดยตรงในการพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ ทั้งนี้ความสนใจแรกเริ่มนี้จึงเป็นเพียงการกระตุ้นให้เกิดการตระหนักในภูมิปัญญาชาวบ้านและวัฒนธรรมท้องถิ่น (ชลทิพย์ เอี่ยมสำอางค์ และวิชนี ศิลตระกูล)^{๓๕} แต่ในปัจจุบันได้มีนักวิชาการทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศให้ความสนใจในเรื่องการศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านมากขึ้น เห็นได้จากจำนวนชิ้นงานวิจัยต่างๆ รวมไปถึงการนำมาใช้ในการปรับหลักสูตรในทางวิชาการ ตลอดจนการศึกษาในการประยุกต์ใช้ในการพัฒนาองค์การชุมชนอย่างชัดเจนเป็นจำนวนมากนอกจากนี้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทำให้ชาติและชุมชนผ่านพ้นวิกฤติและดำรงความ

^{๓๔} ประเวศ วะสี, การสร้างภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๐), หน้า ๖.

^{๓๕} ชลทิพย์ เอี่ยมสำอางค์ และวิชนี ศิลตระกูล, ภูมิปัญญาชาวบ้านเทคโนโลยีพื้นบ้านและแหล่งวิทยาการในชุมชน เอกสารการสอนชุดวิชาการพัฒนาและการใช้แหล่งวิทยาการในชุมชน, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๓), หน้า ๒๔๑.

เป็นชาติหรือชุมชนได้ ซึ่งภูมิปัญญาเป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่าและความดีงามที่จรรโลงชีวิตและวิถีชุมชนให้อยู่ร่วมกับธรรมชาติและสภาวะแวดล้อมได้อย่างกลมกลืนและสมดุล อีกทั้งยังเป็นพื้นฐานการประกอบอาชีพและเป็นรากฐานการพัฒนาที่เริ่มจากการพัฒนาเพื่อการพึ่งพาตนเอง การพัฒนาเพื่อการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และการพัฒนาที่เกิดจากการผสมผสานองค์ความรู้สากลบนฐานภูมิปัญญาเดิม เพื่อเกิดเป็นภูมิปัญญาใหม่ที่เหมาะสมกับยุคสมัยดังนั้น ภูมิปัญญาจึงมีคุณค่าไม่เพียงแต่ต่อท้องถิ่นและผู้คนเท่านั้น แต่ยังเอื้อประโยชน์อย่างใหญ่หลวงต่อการวางแผนพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนอีกด้วย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ถือเป็นองค์ความรู้ ที่มีความหมายเช่นเดียวกับองค์ความรู้พื้นบ้าน (ชยันต์ วรรณะภูมิ)^{๓๖} ได้ให้ความหมายของ ระบบความรู้พื้นบ้าน ว่าหมายถึง ความคิด ความเข้าใจ ทักษะคติที่ได้พัฒนาก่อนก่อรูปขึ้นมา โดยชาวบ้านเพื่อที่จะสามารถนำเอามาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งมีความหมายเช่นเดียวกับความคิดหรือ ระบบคิดเชิงปฏิบัติ (Practical Thought) มีบทบาทสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นการใช้เพื่อปรุงอาหาร การสร้างบ้าน การรักษาพยาบาล หรือการจัดสรรบทบาททางสังคม และการจัดความสัมพันธ์ทางสังคม ระบบความรู้พื้นบ้านจะดีหรือจะมีประสิทธิภาพอย่างไร จะต้องวัดกันที่ว่าสิ่งนั้นเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตประจำวันมากน้อยเพียงใด วิธีการศึกษาระบบความรู้ พื้นบ้านจำแนกออกเป็น ๔ ประเภท คือ

๑) การสร้างระบบการจำแนกสรรพสิ่ง เป็นวิธีการที่กลุ่มชาติพันธุ์ หรือคนในสังคมกลุ่มหนึ่งจัดระบบปรากฏการณ์ หรือจัดสรรพสิ่งต่าง ๆ ในโลกของความเป็นจริงที่อยู่ล้อมรอบตัวเขาเอง ความเชื่อหรือฐานคติเบื้องต้นของแนวทางการศึกษาที่เรียกว่า “วิทยาศาสตร์ชาติพันธุ์” (Ethno Science)

๒) วิธีการศึกษาระบบคิดพื้นบ้าน (Indigenous Conceptual System) เป็นวิธีการที่ไม่ได้ศึกษาเพียงการจำแนกประเภทแบบที่เรียกว่า เอธโนไซ (Ethno Science) เพียงเท่านั้น การศึกษาระบบพื้นบ้านเป็นการศึกษาระบบคิด ซึ่งเป็นพื้นฐานของความเข้าใจกับประสบการณ์ ของมนุษย์ เช่น แทนที่จะศึกษาแต่เพียงว่าระบบ หรือว่าชาวบ้าน มีวิธีจำแนกพืชและสัตว์ หรือ ชีววิทยา รอบตัวเขาอย่างไร แต่วิธีการศึกษาระบบคิดพื้นบ้านแนวนั้น เป็นการศึกษารื่องระบบคิด ศึกษาประเภทของทั้งหมดว่า ระบบเกษตรของชนกลุ่มนั้น เขามีความเข้าใจระบบทั้งหมดอย่างไร ศึกษากระบวนการของระบบ และเป็นการศึกษาอย่างมีการเคลื่อนไหว อย่างไรก็ตามการศึกษาระบบคิดพื้นบ้านนี้ยังให้ความสำคัญกับการศึกษาทัศนคติของคนในระบบนิเวศหรือคนใน ชุมชน โดยให้ความสนใจต่อวิธีการที่ชนกลุ่มนั้น หรือกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งในสังคมตีความและความหมายต่อระบบ หรือที่เราเรียกว่าประสบการณ์ของมนุษย์ กิจกรรมทางสังคมของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นการเกษตร การแพทย์ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมหรือการจัดความสัมพันธ์ทางสังคมว่าคน ในสังคมนั้นให้ความหมายและให้ความสำคัญอย่างไรเช่น ระบบคิดพื้นบ้านเกี่ยวกับรักษาพยาบาล โดยศึกษาว่าชาวบ้านมีความรู้เกี่ยวกับโรคต่าง ๆ ได้อย่างไร เช่น โรคของอาการซึ่งเกิดจากการ ปวดท้อง คำว่า เจ็บท้อง ความจริงคำว่าเจ็บท้องเป็นภาษาคำเมืองมากกว่าไทยกลางแทนความหมายคำว่า ปวดท้อง ในภาษาเหนือ จึงใช้

^{๓๖} ชยันต์ วรรณะภูมิ, แนวคิดเรื่องกลุ่มอุปถัมภ์ของ ม.ร.ว.อศิน รพีพัฒน์:นัก มานุษยวิทยาที่ ข้าพเจ้ารู้จัก คนธรรมดา: รวมบทความและข้อเขียนในวาระครบรอบอายุ๖๐ ปี ม.ร.ว.อศิน รพีพัฒน์, (ขอนแก่น: สถาบันวิจัยเชิงพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๐), หน้า ๘-๑๑.

คำว่าเจ็บท้อง ซึ่งเป็นการสื่อให้เห็น ความหมายของอาการโรค อันเป็นวิธีการที่ชาวบ้านอาจตีความ โดยอาศัยความเข้าใจในลักษณะที่ เป็นสามัญสำนึก จะนำไปสู่วิธีการรักษาพยาบาลหรือการแก้ปัญหา ดังกล่าวขึ้นมา

๓) การศึกษาระบบคุณค่าของพื้นบ้าน (Local Value System) มีความหมาย เหมือนกับ คำว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นวิธีการศึกษาที่ต่าง ไปจาก การศึกษาระบบคิด การศึกษาระบบคุณค่า หรือระบบภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นการศึกษาว่าคน ใน สังคมมองเห็น หรือให้คุณค่าต่อความสัมพันธ์ของเขากับคนอื่นในสังคมอย่างไร และระหว่างเขา กับโลกที่เขาอาศัยอย่างไรบ้าง รวมถึงความรู้พื้นบ้าน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงวิธีการที่ชาวบ้านปฏิบัติต่อกันและกัน ภูมิปัญญาชาวบ้านมีลักษณะของศักยภาพของชาวบ้าน ศักยภาพของชุมชนในการ ปรับตัว และในการแก้ไขปัญหาในการดำรงชีวิต

๔) การศึกษาระบบความรู้พื้นบ้าน โดยการศึกษาผ่านการศึกษาลोकทัศน์หรือ การศึกษา คอสโมโลจี (Cosmology) การตีความของชาวบ้านอาจจะเรียกว่าเป็นการศึกษา ความสัมพันธ์ของมนุษย์ว่ามีความเชื่อพื้นฐานในการดำรงชีวิตอย่างไร มีการตีความเกี่ยวกับเรื่องของ เวลา เรื่องสถานที่และบุคคลในสังคม สิ่งที่จะนำมาศึกษาก็คือ แนวความคิดเรื่องของเวลาว่า คนใน สังคม มีวิธีการและระบบการทำงานให้สัมพันธ์กับเวลาและฤดูกาล และการสังเกตความสัมพันธ์ของ กิจกรรมเหล่านี้ที่มีต่อสิ่งแวดล้อม การตีความ และการให้คุณค่าของการเปลี่ยนแปลงในเชิงอายุ หรือ ว่าการเปลี่ยนแปลงจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง

๒.๕.๒ ลักษณะและประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นอันจะส่งผลให้ เกิดการพัฒนาประเทศโดยรวมได้ (ประยูทธ สุรเดชไพบูลย์)^{๓๗} ซึ่งมีนักวิชาการได้แสดงความคิดเห็น เกี่ยวกับลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนี้

ประเวศ วะสี^{๓๘} ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ ๓ ลักษณะคือ

๑. เป็นความจำเพาะกับท้องถิ่น เนื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นมีการสะสมขึ้นมาจาก ประสบการณ์หรือความชัดเจนจากชีวิตและสังคมในท้องถิ่นหนึ่ง ๆ เพราะฉะนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงมี ความสอดคล้องกับเรื่องของท้องถิ่นมากกว่าภูมิปัญญาจากภายนอก โดยที่ไม่อาจนำไปใช้กับท้องถิ่น อื่น ๆ ที่แตกต่างกันได้ แต่ถ้าใช้ได้ก็ไม่ดีมากนัก

๒. มีความเชื่อมโยงหรือบูรณาการสูง ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นจะมีการเชื่อมโยงกันระหว่าง ชีวิต สังคมและสิ่งแวดล้อมมีการพยายามนำเอาธรรมชาติมาอธิบายเป็นรูปธรรมที่สามารถแตะต้องได้ เช่น ความคิดเรื่องแม่ธรณี แม่คงคง แม่โพสพ พระภูมิเจ้าที่ ทำให้คนเคารพธรรมชาติและไม่ทำลายสิ่ง นั้น

^{๓๗} ประยูทธ สุรเดชไพบูลย์, การศึกษาสภาพการรับรู้และสภาพการดำเนินงานส่งเสริมภูมิปัญญา ท้องถิ่นของศึกษาธิการอำเภอ ในเขตการศึกษา ๗ จังหวัดพิษณุโลก, (พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๓๙), หน้า ๒๓.

^{๓๘} ประเวศ วะสี, การศึกษาชาติกับภูมิปัญญาท้องถิ่น: ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท, (พิมพ์ ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๓๖), หน้า ๑๐.

๓. มีความเคารพผู้อาวุโส ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ความสำคัญกับประสบการณ์จึงให้ความเคารพผู้อาวุโส เพราะผู้อาวุโสเป็นผู้ที่มีประสบการณ์มาก

นิธิ เอียวศรีวงศ์^{๓๙} ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ ๔ ลักษณะ คือ

๑. ความรู้และระบบความรู้ ซึ่งภูมิปัญญาไม่ได้เกิดขึ้นชั่วขณะมาในหัว แต่เป็นระบบความรู้ที่ชาวบ้านมองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ เป็นระบบความรู้ที่ไม่เป็นวิทยาศาสตร์ฉะนั้นในการศึกษาจะเข้าไปดูว่าชาวบ้าน รู้อะไร อย่างเดียวไม่พอ ต้องศึกษาว่าเขาเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ เหล่านั้นอย่างไร

๒. การสั่งสมความรู้ ภูมิปัญญาเกิดจากการสั่งสมและการกระจายความรู้ ซึ่งไม่ได้ลอยอยู่เฉย ๆ แต่ถูกนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ภายในท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็นการบริการคนอื่น เช่น หมอพื้นบ้านสั่งสมความรู้ทางการแพทย์ไว้ในตัวคนๆ หนึ่งซึ่งมีกระบวนการที่ทำให้เขาสั่งสมความรู้ ซึ่งเราควรศึกษาด้วยว่ากระบวนการนี้เป็นอย่างไร และหมอคนหนึ่งสามารถสร้างหมอคนอื่นต่อมาได้อย่างไร เป็นต้น

๓. การถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ได้มีสถาบันในการถ่ายทอดความรู้โดยตรง แต่กลับมีกระบวนการถ่ายทอดที่ซับซ้อน ซึ่งถ้าเราต้องการเข้าใจภูมิปัญญาท้องถิ่น เราต้องเข้าใจกระบวนการถ่ายทอดความรู้จากคนหนึ่งสู่อีกคนหนึ่งด้วย

๔. การสร้างสรรค์การปรับปรุงระบบความรู้ของชาวบ้านไม่ได้หยุดนิ่งอยู่กับที่ แต่ถูกปรับเปลี่ยนตลอดมา โดยอาศัยประสบการณ์ของชาวบ้านเอง ซึ่งเรายังขาดการศึกษาว่าชาวบ้านปรับเปลี่ยนความรู้และระบบความรู้เพื่อเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้อย่างไร

เสรี พงศ์พิศ^{๔๐} ได้แบ่งลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็น ๒ ลักษณะ คือ

๑. ลักษณะที่เป็นนามธรรมอันเป็นโลกทัศน์ ชีวทัศน์ เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิต เป็นเรื่องเกี่ยวกับ การเกิด แก่ เจ็บ ตาย และคุณค่า ความหมายของทุกสิ่งในชีวิตประจำวัน

๒. ลักษณะที่เป็นรูปธรรมเกี่ยวกับเรื่องเฉพาะด้านต่าง ๆ เช่น การทำมาหากินการเกษตร หัตถกรรม ศิลปะ ดนตรี และด้านอื่น ๆ

พัชรินทร์ สิริสุนทร^{๔๑} อธิบายว่า ลักษณะที่สำคัญของภูมิปัญญามี ๒ ประการ คือ ลักษณะของภูมิปัญญาที่เป็นนามธรรม ได้แก่ กระบวนการคิด โลกทัศน์ ค่านิยม ความเชื่อคุณค่าและความหมายที่คนให้แก่สรรพสิ่งต่าง ๆ รอบตัว ตลอดจนปรัชญาในการดำเนินชีวิตที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของบุคคล เช่น การเกิด แก่ เจ็บ และตาย เป็นต้น และลักษณะภูมิปัญญาที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ ผลผลิตขององค์ความรู้ของคนในสังคมนั้น ๆ เช่น ศิลปหัตถกรรมรูปแบบการทำเกษตรกรรม ดนตรี อุปกรณ์ เครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นต้น

^{๓๙} นิธิ เอียวศรีวงศ์, ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการทรัพยากร, (กรุงเทพฯ: ทิศทางไทย, ๒๕๓๖), หน้า ๓

- ๔.

^{๔๐} เสรี พงศ์พิศ, คินสู่รากเหง้าทางเลือกและทัศนะวิจารณ์ว่าด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน. (กรุงเทพฯ: ชาวบ้าน, ๒๕๒๙), หน้า ๑๔๕.

^{๔๑} พัชรินทร์ สิริสุนทร, ชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้: แนวคิด เทคนิคและวิธีการ, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๘.

สำหรับประเภทของภูมิปัญญามีด้วยกันหลายด้าน ซึ่งในท้องถิ่นหนึ่งๆ จะมีปรากฏให้เห็นในเรื่องของการประกอบอาชีพ การดำรงชีวิต ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี ความคิด ความคิด ทักษะคิด ตลอดจนสิ่งก่อสร้าง เครื่องใช้ เครื่องมือต่าง ๆ กันไปตามแต่ละท้องถิ่น จึงมีลักษณะเป็นทั้งรูปธรรมและนามธรรมที่ถ่ายทอดกันมา โดยสามารถประมวลได้เป็น ๙ ประเภท กัลยานี ปฏิมภาพรเทพ^{๔๒} ดังนี้

๑. ด้านภาษาและวัฒนธรรม หมายถึง ความสามารถในการผลิตผลงานเพื่อการสื่อสารการถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ ในสังคมให้มีการเรียนรู้ สืบต่อและเผยแพร่แก่สังคมอื่นจนมีลักษณะเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

๒. ด้านศาสนาและประเพณี หมายถึง ความสามารถในการประยุกต์หลักธรรมคำสอน ความเชื่อ ค่านิยม จารีต แบบแผนในการดำเนินชีวิตและก่อสันติสุขขึ้นแก่สังคม

๓. ด้านศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม หมายถึง ความสามารถในการออกแบบสร้างสรรค์ประดิษฐ์งานด้านศิลปะเพื่อใช้จินตนาการให้เกิดสุนทรียภาพในสังคม ผลิตผลงานด้านสิ่งก่อสร้างรูปแบบและรูปทรงต่าง ๆ ภาพเขียน ภาพวาด จิตรกรรม ประติมากรรม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงฝีมือความคิด ความเชื่อที่ถ่ายทอดไว้เป็นมรดกแก่สังคม

๔. ด้านการศึกษาและการเรียนรู้ หมายถึง ความสามารถในการจัดระบบเพื่อการเรียนรู้กระบวนการให้ความรู้ ถ่ายทอดแนวคิด ความเชื่อ ระเบียบแบบแผน การจัดการเรียนการสอน การให้การศึกษาทั้งที่มีรูปแบบและไม่มีรูปแบบ การส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้การจัดบรรยากาศและแหล่งที่จะเอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ของคนในสังคม

๕. ด้านการแพทย์และสาธารณสุข หมายถึง ความสามารถในการจัดการป้องกัน ดูแลรักษาสุขภาพ อนามัยของคนในสังคม มีการเรียนรู้ และถ่ายทอดเพื่อบำบัดและขจัดโรคภัยไข้เจ็บต่างทั้งในส่วนบุคคลและสังคมส่วนรวม โดยใช้ความสามารถในการพึ่งพาตนเอง และทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในสังคมให้เกิดประโยชน์

๖. ด้านการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง ความสามารถในการจัดการสื่อนุรักษ์ พัฒนา สงวนรักษา และนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่สังคมศึกษา และส่งเสริมคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติเพื่อรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อมให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน

๗. ด้านความเป็นอยู่และการดำรงชีวิต หมายถึง ความสามารถในการจัดระบบการใช้ชีวิตประจำวัน การเลี้ยงดูเด็ก การพักผ่อนหย่อนใจ การละเล่น การแสดง การแต่งกายการสังสรรค์ คติความเชื่อ พิธีกรรมเกี่ยวกับการมีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข รวมทั้งข้อห้ามข้อละเว้นต่างๆ ในการดำรงชีวิต

๘. ด้านการปกครองและการบริหาร หมายถึง ความสามารถในการจัดสรรจัดระบบการดูแลและเรียบเรียงและองค์การที่สำคัญตามโครงสร้างของสังคม เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อย มีความเป็น

^{๔๒} กัลยานี ปฏิมภาพรเทพ, แนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี/สถาบันแห่งชาติว่าด้วยภูมิปัญญาและการศึกษาไทย, (กรุงเทพฯ : พิมพ์ที่, ๒๕๔๑), หน้า ๒๐ - ๒๕.

ธรรม เป็นสุข มีการแบ่งสรรประโยชน์และทรัพยากรในสังคมร่วมกัน มีแนวคิดและวิธีการรักษาป้องกันอันตรายเพื่อให้เกิดความมั่นคงทางสังคม

๙. ด้านการผลิตและบริโภค หมายถึง ความสามารถในการจัดหาและใช้วัสดุอุปกรณ์ในการทำมาหากิน การประกอบอาชีพ การประกอบอาหาร การประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้เพื่ออำนวยความสะดวกในการผลิตสิ่งของ สำหรับบริโภคบริโภคของคนในสังคม

๑๐. แม้ว่าลักษณะของภูมิปัญญาดังกล่าวข้างต้นจะมีความแตกต่างกันเรื่องของคุณลักษณะแต่พบว่าภูมิปัญญามีคุณสมบัติที่สำคัญที่มีความสอดคล้องกัน ได้แก่ ๑) เป็นองค์รวม (Holistic) คือ มีบูรณาการกับองค์ประกอบที่สำคัญ ๓ ประการ คือ บุคคล สังคมและธรรมชาติ ๒) ให้ความสำคัญกับดุลยภาพและเอกภาพ และเอกภาพขององค์ประกอบต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ๓) มีความเชื่อมโยงกับระบบต่างๆ ของสังคมทั้งระบบ ๔) มีความหลากหลาย (Diversity) ๕) มีพลวัต (Dynamic) คือ มีการเปลี่ยนแปลงและมีความยืดหยุ่นตามสภาพสังคมวัฒนธรรมที่ปรับเปลี่ยนตลอดเวลา และ ๖) มีการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยกระบวนการขัดเกลาทางสังคมและปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญามีสองลักษณะ คือ ลักษณะที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ วัตถุและการกระทำทั้งหลายและอีกลักษณะหนึ่งที่เป็นนามธรรม คือ ความรู้ ความสามารถความเชื่อ หรือแนวทางในการแก้ปัญหาและป้องกันปัญหา รวมทั้งการสร้างความสุขสงบให้กับชีวิตมนุษย์นั่นเอง นอกจากนี้ ภูมิปัญญาจะต้องประกอบด้วยกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ ซึ่งจะให้เกิดความเข้าใจในเรื่องภูมิปัญญา และรู้ว่าภูมิปัญญามีลักษณะเป็นการผสมผสานการเรียนรู้จากที่มาของความรู้ที่หลากหลายโดยไม่ยึดติดอยู่กับความรู้ชนิดใดชนิดหนึ่งอย่างเดียว และการเรียนรู้ต้องมีการกระทำ อย่างต่อเนื่อง จึงเรียกว่าเป็น Situated Knowledge นั่นคือ ต้องเป็นสถานการณ์ที่มีกระบวนการต่อเนื่อง และต้องมีการปรับตัวเพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้ด้วยความเข้าใจตนเอง เข้าใจโลก และมีความสามารถในการปรับตัว พร้อมๆ กับมีจุดยืนที่หนักแน่นมั่นคงในทางที่ดีงามและถูกต้อง

๒.๕.๓ กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาเป็นเรื่องของการสืบทอดประสบการณ์ จากอดีตถึงปัจจุบันที่เป็นไปอย่างต่อเนื่องและไม่ขาดสาย เป็นธรรมชาติของชาวบ้านที่เชื่อมโยงประวัติศาสตร์สืบทอดกันมา เป็นลักษณะของความสัมพันธ์ภายในโดยชาวบ้านเอง ภูมิปัญญาจึงนับเป็นความคิดทางสังคม (Social Thought) ที่สำคัญอย่างหนึ่ง ทั้งในลักษณะที่เป็นนามธรรม คือปรัชญาแนวทางในการดำเนินชีวิต และในลักษณะที่เป็นรูปธรรม ซึ่งเป็นเรื่องเฉพาะด้าน เช่น การทำมาหากิน ศิลปะ ดนตรี ทัศนกรรม และสิ่งอื่นๆ ซึ่งในสังคมใดที่มีการดำรงอยู่มายาวนานย่อมจะต้องมีภูมิปัญญาด้วยกันทุกสังคม ระบบดังกล่าวจะประกอบด้วยลักษณะสำคัญ ๔ ประการ คือ ความรู้และระบบ ความรู้ การสั่งสมและการเข้าถึงความรู้ การถ่ายทอดความรู้และระบบความรู้ รวมทั้งการสร้างสรรคและปรับปรุงภูมิปัญญาความรู้ นอกจากนี้ชาวบ้านทุกหมู่เหล่าได้ใช้สติปัญญาของตนสั่งสมความรู้และประสบการณ์เพื่อการดำรงชีพมาโดยตลอดและย่อมถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งอย่างต่อเนื่องด้วยวิธีการต่างๆ ที่แตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยอาศัยศรัทธาทางศาสนาความเชื่อถือผีสิ่งต่างๆ ความทั้งความเชื่อบรรพบุรุษเป็นพื้นฐานในการถ่ายทอดเรียนรู้สืบทอด

กันมาจากบรรพบุรุษในอดีตถึงลูกหลานในปัจจุบัน^{๔๓} สำหรับวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นได้มีนักวิชาการเสนอวิธีการการถ่ายทอด ภูมิปัญญาท้องถิ่นน่าสนใจ ตัวอย่างเช่น

จารุวรรณ ธรรมวัตร^{๔๔} ได้แบ่งวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นตามช่วงวัยออกเป็น ๒ วิธีคือ

๑. วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่เด็ก โดยใช้กิจกรรมการถ่ายทอดแบบง่ายๆ ไม่ซับซ้อนและดึงดูดใจ เช่น การเล่านิทาน การละเล่น การทายปริศนา เป็นต้น ซึ่งเป็นวิธีการสร้างเสริมนิสัยและบุคลิกภาพที่สังคมปรารถนา และมุ่งเน้นด้านจริยธรรมเป็นสำคัญ

๒. วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่ผู้ใหญ่ ซึ่งมีวิธีการถ่ายทอดหลายรูปแบบ เช่น วิธีการบอกเล่า การสังเกตด้วยตนเองผ่านพิธีกรรมต่างๆ เป็นต้น

ดังนั้น ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น ที่มีความแตกต่างกันไปแต่ละยุคแต่ละสมัย โดยอาศัยความเชื่อและศรัทธาที่ส่งผ่านจากบรรพบุรุษ ให้แก่ลูกหลานสืบต่อไป

๒.๕.๔ ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมเครื่องจักสาน

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน ถือว่าเป็นองค์ความรู้ที่มีการสั่งสมและถ่ายทอดมาเป็นระยะเวลานาน เครื่องจักสานยังเป็นเครื่องมือที่มนุษย์สามารถจะนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดีและไม่เพียงแต่ด้านประโยชน์ใช้สอยเท่านั้นที่มนุษย์พัฒนาขึ้น ความสวยงาม และความทนทานถาวรเป็นปัจจัยที่มนุษย์ให้ความสำคัญอีกด้วยปัจจุบันเครื่องจักสานได้มีการพัฒนาไปมาก โดยการประดิษฐ์คิดค้นทำให้ได้รูปแบบต่างๆ ที่ทันสมัย ตลอดจนกลายเป็นสิ่งที่รับใช้ชีวิตมนุษย์ จนเป็นมรดกตกทอดมาจนทุกวันนี้ ซึ่งปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้ภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมเครื่องจักสานนั้นดำรงอยู่ คือ การจัดการความรู้ เพื่อให้องค์ความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดมีการจัดการพัฒนาและการนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาทั้งในระดับครัวเรือน ชุมชน ตลอดจนถึงระดับประเทศ ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) หมายถึง กระบวนการหรือองค์ความรู้ของคนหรือกลุ่มคนในถิ่นใดถิ่นหนึ่ง อันเกิดจากการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษหรือจากประสบการณ์ที่ผ่านการกลั่นกรอง สั่งสม คิดวิเคราะห์และนำมาใช้จนบังเกิดผล โดยอาศัยการเรียนรู้ที่มีความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิต เป็นรากฐานของความรู้ชาวบ้านที่มีลักษณะเป็นนามธรรมและรูปธรรม (โกวิท พวงงาม)^{๔๕} ตลอดจนการถ่ายทอดให้กับคนรุ่นหลัง และในการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรม นั้นเป็นองค์ความรู้ที่ควรค่าแก่การศึกษาและอนุรักษ์ไว้ให้แก่คนรุ่นหลังหัตถกรรม ประกอบด้วยสาระสำคัญ ได้แก่ ความหมายและความเป็นมาของหัตถกรรมลักษณะของหัตถกรรมไทย และประเภทของหัตถกรรมไทย โดยความหมายของหัตถกรรม (Handicraft) หมายถึง การทำด้วยมือ เกิดจากการสร้างสรรค์ของชาวบ้าน ช่างฝีมือช่างในท้องถิ่นใด

^{๔๓} สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, รายงานการสัมมนาทางวิชาการศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยหัวใจการปฏิรูปการเรียนรู้ชุมชน, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ภาพพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๙๐.

^{๔๔} จารุวรรณ ธรรมวัตร, วิเคราะห์ภูมิปัญญาอีสาน, (กาฬสินธุ์: สำนักพิมพ์ จินตทัศน์การพิมพ์, ๒๕๕๘), หน้า ๑๒ - ๑๓.

^{๔๕} โกวิท พวงงาม, การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น, (กรุงเทพฯ:บพิธการพิมพ์.๒๕๕๓), หน้า ๓๔๘.

ท้องถิ่นหนึ่งโดยมุ่งประโยชน์ใช้สอยที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตประจำวัน ความรู้ในการสร้างงานหัตถกรรม มักได้รับการสืบทอดต่อ ๆ กันมาภายในครอบครัวหรือท้องถิ่น และการสืบทอดต่อเนื่องกันมายาวนาน จนมีชื่อเสียงเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมความเชื่อในท้องถิ่นส่วนความ ประณีตขึ้นอยู่กับผู้ทำเป็นหลักว่าจะมีจิตใจที่ละเอียดอ่อนมีฝีมือประณีตเพียงใด จนนำไปสู่การสร้าง งานที่มีคุณค่ากลายเป็นศิลปหัตถกรรมที่สวยงามแฝงด้วยสุนทรียภาพ และภูมิปัญญาของผู้สร้างไว้ใน งาน คุณค่าของงานหัตถกรรมไทย แต่เดิมงานส่วนใหญ่ไม่ได้ทำเป็นอาชีพผลผลิตที่เกิดขึ้นเพื่อเก็บไว้ ใช้สอยในครัวเรือน ตอบสนองต่อความจำเป็นในการดำรงชีพ แต่เมื่อเหลือจากการใช้สอยแล้วจึงจะ นำไปขายเพื่อแลกเปลี่ยนเป็นผลผลิตอย่างอื่น หัตถกรรมเป็นงานที่เกี่ยวข้องทั้งด้านจิตใจและวัตถุพอ สรุปได้^{๔๖} ดังนี้

๑. ได้เห็นสภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้านในแง่ต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ ความผูกพัน ระหว่างครอบครัว ได้แก่ (๑) ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัว (๒) ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้าน ด้วยกัน (๓) อาชีพ การทำมาหากิน (๔) อาหารการกินของชาวบ้าน (๕) การแต่งกาย และ (๖) ที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม

๒. ได้ความรู้เกี่ยวกับความผูกพันระหว่างครอบครัวในด้านต่าง ๆ

๓. คติชาวบ้านกับสังคมที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ความเป็นอยู่ภูมิปัญญาในงาน หัตถกรรมไทย ค่านิยมเรื่องความงาม ลักษณะครอบครัว การศึกษา การสั่งสอน ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์ปรากฏ การณ์ธรรมชาติ ยารักษาโรค และไสยศาสตร์สรุป หัตถกรรม หมายถึง การทำด้วย มือ อันเกิดจากการสร้างสรรค์ของชาวบ้านช่างฝีมือช่างในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่ง โดยมุ่งประโยชน์ใช้ สอยที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตประจำวันที่เกี่ยวข้องทั้งด้านจิตใจและวัตถุ เป็นความผูกพันระหว่าง ครอบครัว ค่านิยม ความงาม การศึกษาการสั่งสอนความเชื่อ เกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ไสยศาสตร์ ปรากฏการณ์ธรรมชาติ และยารักษาโรค

นอกจากนี้ จารุวรรณ รัตนโกศา ได้กล่าวลักษณะของหัตถกรรมไทยเป็นงานที่อาศัยทักษะ ฝีมือความละเอียด ประณีตและความคิดสร้างสรรค์ในการทำงาน ซึ่งต้องอาศัยระยะเวลา ในการ ฝึกฝนจึงจะได้ชิ้นงานที่มีคุณค่าไว้ ๕ ลักษณะ ดังนี้

หัตถกรรมไทยเป็นงานที่ทำอยู่ภายในอาคารของบ้านเรือนหรือภายนอกอาคาร แต่อยู่ใกล้บ้านและอาคารไม่มีลักษณะที่จะเรียกได้ว่าเป็นโรงงานอุตสาหกรรม

๑. ส่วนใหญ่เป็นงานที่ใช้เวลาวางจากการประกอบอาชีพหลักหวังประโยชน์เพื่อนำ ส่วนที่เกิดความต้องการไปขายหารายได้พิเศษสำหรับครอบครัว

๒. โดยปกติจะใช้แรงงานของตนเอง แต่ก็อาจมีการจ้างแรงงานนอกบ้านแต่เป็นแบบ ชั่วคราว

๓. วัตถุดิบที่ใช้มักมีอยู่ในภูมิลำเนานั้น

๔. กรรมวิธีการผลิตมักเป็นแบบดั้งเดิมตามธรรมชาติจะใช้เครื่องทุ่นแรงน้อยที่สุดหรือไม่

^{๔๖} จารุวรรณ รัตนโกศา, การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้หลักสูตรฐานสมรรถนะวิชาชีพหัตถกรรม โดยภูมิปัญญาไทย, (มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, ๒๕๕๑), หน้า ๓๓-๓๔.

๒.๕.๕ คุณค่าของงานหัตถกรรมจักสาน

งานหัตถกรรมจักสานเป็นงานศิลปหัตถกรรมที่มีคุณค่าต่อมนุษย์ จุดประสงค์หลักของการสร้างหัตถกรรมจักสานขึ้นมาเพื่อให้ใช้สอยเป็นหลักสำคัญซึ่งจะเป็นการใช้สอยในการอุปโภคบริโภค หรือใช้สอยในพิธีกรรมทางศาสนาและความเชื่อถือตามชนบประเพณี นอกเหนือจากการสร้างงานหัตถกรรมจักสานขึ้นมาเพื่อให้ใช้สอยโดยตรงแล้วยังทำให้มนุษย์มีเวลาที่จะสร้างสรรค์เครื่องมือเครื่องใช้ได้อย่างพิถีพิถันประณีตงดงามยิ่งขึ้น จนทำให้เครื่องมือเครื่องใช้บางส่วนเป็นงานศิลปหัตถกรรมที่มีค่าด้วย วิบูลย์ ลี้สุวรรณกล่าวถึงคุณค่าของงานหัตถกรรมจักสานไว้ ๒ ลักษณะ คือ คุณค่าที่เกิดจากการใช้ประโยชน์ใช้สอยกับคุณค่าทางความงามและศิลปะ ซึ่งผู้วิจัยได้แยกเป็นหัวข้อดังนี้

๑) คุณค่าที่เกิดจากประโยชน์ใช้สอย (Functional value) งานหัตถกรรมจักสานเป็นศิลปหัตถกรรมที่มีคุณค่าต่อชีวิตมนุษย์ ซึ่งวิบูลย์ ลี้สุวรรณ ได้กล่าวถึงคุณค่าที่เกิดประโยชน์ ดังนี้ คุณค่าของเครื่องจักสานที่ได้จากประโยชน์ใช้สอย แบ่งอย่างกว้าง ๆ ได้เป็น คุณค่าที่ได้รับจากประโยชน์ใช้สอยทางกาย ได้แก่ การสร้างเครื่องจักสานเพื่อเอื้ออำนวยความสะดวกสบายในการดำรงชีวิต เช่น เพื่อใช้ในการอุปโภคบริโภค และการประกอบอาชีพ เป็นต้น ส่วนคุณค่าของเครื่องจักสานอีกประการหนึ่ง คือ คุณค่าทางใจ ได้แก่ เครื่องจักสานที่สร้างขึ้นใช้ในพิธีกรรมทางศาสนาความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณี เช่น การสานตุ้มในภาคเหนือและภาคอีสาน กว๋นน้อย กว๋นหลวง ที่สานด้วยไม้ไผ่ที่ใช้สำหรับใส่สิ่งของในเทศกาลและพิธีทางพุทธศาสนาของภาคเหนือ เป็นต้น คุณค่าของเครื่องจักสานด้านประโยชน์ใช้สอยนี้ เกี่ยวเนื่องและเป็นตัวกำหนดการสร้างรูปทรงโครงสร้าง ลวดลายและการเลือกใช้วัสดุ โดยเฉพาะเครื่องจักสานพื้นบ้านภาคต่าง ๆ ทั่วไปได้แสดงถึงความชาญฉลาดของช่างจักสานพื้นบ้านได้เป็นอย่างดีว่ามีความเข้าใจในหลักของความงามอย่างพื้นๆ ง่าย ๆ แต่ก็มีเอกลักษณ์เด่นเฉพาะตนที่มีคุณค่าในการใช้สอยอย่างสอดคล้องกับสภาพการณ์ดำรงชีวิตในทุกๆ ด้าน ของผู้คนแต่ละท้องถิ่น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นคุณค่าของเครื่องจักสานในการใช้สอยที่สามารถแบ่งตามลักษณะหน้าที่ใช้สอยออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้อย่างกว้าง คือ ใช้ในการอุปโภคบริโภค ใช้ในอาชีพการงาน ใช้ในพิธีการตามความเชื่อ ขนบประเพณีและศาสนาและจากเครื่องจักสานที่แบ่งประเภทตามลักษณะใช้สอยนี้แล้ว ยังแยกออกไปตามลักษณะการใช้ให้ละเอียดลงไปอีกมาก เช่น ใช้เครื่องจับดักสัตว์ ใช้เป็นภาชนะ ใช้เป็นเครื่องประกอบอาคารบ้านเรือน ใช้เป็นเครื่องปลูก ฯลฯ อย่างไรก็ตาม คุณค่าและคุณประโยชน์ของเครื่องจักสานที่มนุษย์ได้รับจากการใช้สอยเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตไม่น้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวชนบทที่อยู่ห่างไกลความสะดวกสบายที่ได้รับจากเทคโนโลยีสมัยใหม่ด้วยแล้ว เครื่องใช้ไม้สอยที่เป็นเครื่องจักสานที่ผลิตได้ในท้องถิ่นของตนนั้นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งที่ช่วยเอื้ออำนวย ให้การดำรงชีวิตดำเนินไปด้วยดี ตามควรแก่สภาพสังคมแก่ท้องถิ่น นอกเหนือจากคุณค่าที่ใช้สอยแล้วเครื่องจักสานจำนวนมากยังมีคุณค่าทางด้านความงามและคุณค่าทางด้านศิลปะจนถือว่าเป็นงานศิลปหัตถกรรมก็มีมากมาย ^{๔๗}

๒) คุณค่าทางความงามและศิลปะ (Aesthetic value & Artistic value) งานหัตถกรรมจักสานเป็นงานศิลปหัตถกรรมที่มีคุณค่าต่อชีวิตมนุษย์ ซึ่งวิบูลย์ ลี้สุวรรณ ได้กล่าวถึงคุณค่าที่เกิดจากความงามทางศิลปะไว้ว่า เครื่องจักสานในภาคต่าง ๆ ของไทยโดยเฉพาะเครื่องจักสานพื้นบ้านที่ยัง

^{๔๗} วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, เครื่องจักสานในประเทศไทย, (กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พริ้นติ้งส์ เฮาส์, ๒๕๓๒), หน้า ๑๒๖ - ๑๓๐).

ไม่ได้รับการพัฒนาส่งเสริมจำนวนไม่น้อยเป็นเครื่องจักสานที่มีคุณค่าทางด้านความงามและศิลปะที่มีคุณลักษณะพิเศษที่แตกต่างไปจากงานศิลปหัตถกรรม และงานหัตถกรรมอื่น ๆ คุณค่าทางด้านความงามและศิลปะของเครื่องจักสานนั้นเกิดจากองค์ประกอบต่าง ๆ ดังนี้

คุณค่าทางความงามและศิลปะที่เกิดจากรูปทรง โครงสร้าง และลวดลายจากการวิเคราะห์เครื่องจักสานในเชิงศิลปะที่ได้กล่าวไว้แล้วจะเห็นถึงความสามารถ และลักษณะเด่นในการเลือกใช้รูปทรง โครงสร้าง และลวดลายในการทำเครื่องจักสานของภาคต่าง ๆ ว่าเป็นความชาญฉลาดและรอบคอบเป็นอย่างยิ่ง และผลจากความสามารถนั้นทำให้เครื่องจักสานมีความงดงามที่เกิดจากความประสานสัมพันธ์ และความกลมกลืนของรูปทรง โครงสร้าง ลวดลาย เป็นอย่างดี ลักษณะของการสร้างสรรค์เครื่องจักสานที่มีคุณค่าทางความงามและศิลปะมิได้จำกัดเฉพาะความประณีต สะอาดเท่านั้น หากแต่รวมถึงเครื่องจักสานบางชนิดที่ไม่ละเอียดประณีตแต่มีการแสดงออกทางอารมณ์และศิลปะประกอบเป็นรูปทรง โครงสร้างและลวดลายที่เหมาะสมลงตัวและมีความงามที่เรียบง่าย^{๔๘}

๒.๕.๖ ประเภทของงานหัตถกรรมจักสาน

การทำงานหัตถกรรมจักสานมีวิธีการทำที่เกิดจากความเรียบง่ายเท่าที่จะทำได้จากวัสดุ และเครื่องมือเพียงไม่กี่ชิ้น ไม่ต้องใช้เครื่องมือยุ่งยากซับซ้อน วัสดุที่ใช้กัน ได้แก่ ไม้ไผ่ หวาย ใบลาน กก ฟาง และแฝก วัสดุเหล่านี้จะถูกตัด เพื่อเตรียมที่จะสาน ถัก ทด ด้วยเครื่องมือพื้นบ้าน มีมีด กรรไกร คีม เหล็กแหลม จากการศึกษางานวิจัยของธนิยา กิตติสิทธินันท์ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ได้กล่าวถึงประเภทของงานหัตถกรรมจักสานไทยไว้ในหนังสือผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไทยที่ควรอนุรักษ์ ประเภทจักสาน โดยแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ

๑. เครื่องจักสานที่เป็นเครื่องใช้สอยในชีวิตประจำวัน เช่น กระบุง ตะกร้า กระจาด สุ่ม ดักปลา ไช งามบ หมวก เป็นต้น

๒. เครื่องจักสานที่เป็นส่วนประกอบของอาคารบ้านเรือน เช่น ฝาขัดแตะ เสื่อ และโครงสร้างหลังคา เป็นต้น

ธนิยา กิตติสิทธินันท์ ได้อ้างอิงจาก วินัย วิริยะปานนท์ ที่กล่าวถึงงานหัตถกรรมจักสานที่ใช้กันอยู่ในแต่ละท้องถิ่นและได้แบ่งประเภทของหัตถกรรมจักสานไว้ดังนี้

๑. เครื่องจักสานที่ใช้เป็นเครื่องภาชนะส่วนมากทำด้วยไม้ไผ่ หวาย ใช้ใส่ของนานาชนิด

๒. เครื่องจักสานที่ใช้เป็นเครื่องตกแต่งและดวง เช่น กระบุง กระชัง สุ่ม เป็นต้น

๓. เครื่องจักสานที่ใช้ในครัวเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชาวชนบท มีกระชอน กระด้ง ฟัด

เป็นต้น

๔. เครื่องจักสานที่ใช้ในการขนส่งใส่สินค้ามี เข่ง หลัว ชะลอม

๕. เครื่องจักสานที่ใช้เป็นเครื่องจับและดักสัตว์มีอู้อู้ ชะนาง ลอบ สุ่ม เปือก กระชัง ข้อง

๖. เครื่องจักสานที่ใช้เป็นเครื่องเรือน เครื่องปูลาด เครื่องประดับ และเครื่องเล่น เช่น

บ้านที่ฝาเรือนทำจากไม้ไผ่สานที่เรียกว่า ฝาขัดแตะ เสื่อที่ทอจากกก เสื่อลำแพน มู่ลี่ หมวก งามบ ตะกร้า กระเช้า ปลาตะเพียนและตุ๊กตาสานด้วยใบลานและใบมะพร้าว

^{๔๘} อ้างแล้ว, วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, เครื่องจักสานในประเทศไทย, หน้า ๑๒๖ - ๑๓๐.

๒.๕.๗ การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจักสาน

๑. การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจักสานอย่างถูกวิธี การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจักสานนั้นต้องมีทั้งข้อดีและข้อเสีย^{๔๙} วิบูลย์ ลี้สุวรรณ ได้กล่าวถึงผลกระทบของการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจักสานไว้ดังนี้

การพัฒนางานหัตถกรรมจักสานตามอิทธิพลทางสังคมจะเป็นผลดีทางด้านเศรษฐกิจของชาวชนบทที่ ผลิตงานหัตถกรรมจักสาน มีรายได้เพิ่มขึ้น มีงานทำเป็นอาชีพรอง หรือทำเป็นอาชีพหลักตลอดปี ในขณะเดียวกัน ถ้าการพัฒนาไม่ถูกวิธี ก็จะทำให้เกิดผลเสียทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และคุณค่าของงาน หัตถกรรมจักสาน คือ เมื่อมีการผลิตงานหัตถกรรมจักสานเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จะทำให้งาน หัตถกรรมจักสานล้นตลาดเกินความต้องการได้ง่าย เพราะปริมาณความต้องการในการใช้งาน หัตถกรรมจักสานอยู่ในวงจำกัด เพียงใช้เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตของชาวชนบทเป็นส่วนใหญ่ เมื่อมีการผลิตจนล้นตลาด จะทำให้ราคาถูก ไม่คุ้มกับต้นทุนซึ่งอาจนำไปสู่การสูญสลายได้ นอกจากนี้การส่งเสริมในการพัฒนาและผลิตอย่างไม่ระมัดระวัง เช่น การใช้วัสดุอย่างฟุ่มเฟือย ไม่คุ้มค่า ทำให้เกิดการขาดแคลนวัสดุ ดังปรากฏอยู่แล้วในบางท้องถิ่นทำให้วัสดุราคาสูงหรือหาไม่ได้ จนต้องเลิกผลิตไปในที่สุด

ดังนั้นการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจักสานให้ถูกวิธี เพื่อการหลีกเลี่ยงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่องานหัตถกรรมจักสาน ผู้วิจัยสามารถสรุปเป็นประเด็นต่างๆได้ ดังนี้

๑) ด้านวัสดุ ควรใช้วัสดุธรรมชาติอย่างคุ้มค่าที่สุด และการนำวัสดุสมัยใหม่ เช่น พลาสติก เอ็น ไนลอน เข้ามาประกอบการงานหัตถกรรมจักสานที่ใช้วัสดุพื้นบ้านอาจจะช่วยให้เกิดความสะดวกรวดเร็วในการผลิต แต่จะเกิดความขัดตา ความไม่เข้ากันของวัสดุ อาจจะทำให้งานหัตถกรรมจักสานขาดคุณค่าทางความงาม เมื่อคุณค่าลดต่ำลง ราคาย่อมจะถูกลงด้วย เมื่อราคา และคุณค่าด้อยลง ก็จะทำให้เกิดการผลิตอย่างฟุ่มเฟือยอันเป็นการทำลายวัสดุและใช้วัสดุอย่างไม่คุ้มค่าสุดท้ายก็จะเกิดการขาดแคลนวัสดุ

๒) ด้านหน้าที่ประโยชน์ใช้สอย การพัฒนารูปแบบงานหัตถกรรมจักสาน ควรระมัดระวังในการที่จะเปลี่ยนหน้าที่ของงานหัตถกรรมจักสานไปตามความต้องการของตลาด เพราะการประยุกต์ประโยชน์ใช้สอยให้เป็นไปตามความต้องการของตลาดนั้น อาจมีผลกระทบต่อการสร้างรูปแบบ ลวดลายเมื่อมีการส่งเสริมให้ผู้ผลิตได้มีการพัฒนารูปแบบตามความต้องการของตลาด แต่ขาดการศึกษาในเรื่องรูปทรง ลวดลาย โครงสร้างพื้นบ้านดั้งเดิมก็จะเป็นการทำลายคุณค่าด้วยการเปลี่ยนหน้าที่ใช้สอยอันเป็นผลจากการพัฒนาที่ไร้คุณภาพได้

๓) ด้านเอกลักษณ์และลักษณะเฉพาะถิ่น (Local Characteristics) เป็นอีกสิ่งหนึ่ง ที่มักจะได้รับผลกระทบจากการพัฒนาอย่างไม่ถูกวิธีมีการนำรูปแบบของงานหัตถกรรมจักสานภาคหนึ่ง ไปพัฒนาอีกภาคหนึ่งโดยไม่คำนึงถึงคุณค่าเดิมที่มีอยู่ในท้องถิ่น เท่ากับเป็นการทำลายเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น การพัฒนารูปแบบงานหัตถกรรมจักสานจำเป็นต้องศึกษาวิเคราะห์ ทั้งด้านวัสดุ ประโยชน์ใช้สอย และความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น เพื่อหาแนวทางที่เป็นผลดีและเกิดประโยชน์อย่างแท้จริงในการพัฒนา

^{๔๙} อ้างแล้ว, วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, เครื่องจักสานในประเทศไทย, หน้า ๑๓๒.

๒. กลยุทธ์สู่ความสำเร็จในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจักสาน การพัฒนาและส่งเสริมงานผลิตภัณฑ์ชุมชน มีกลยุทธ์ต่าง ๆ ที่สามารถที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนารูปแบบงานหัตถกรรมจักสาน^{๕๐} สรุปได้ดังนี้

๒.๑ การเดินเข้างานแฟร์หรืองานแสดงสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชน ทำให้ได้เห็นอะไรที่แปลกใหม่สามารถนำมาเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานการพัฒนารูปแบบงานของตนเองได้

๒.๒ การนำสินค้าของตัวเองให้ผู้เชี่ยวชาญช่วยวิเคราะห์หาแนวทาง ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทำให้การแก้ไขปัญหาได้ตรงจุด สามารถมาขอคำแนะนำได้ที่ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ รวมทั้งหน่วยงานเสริม เช่น มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชหรือภาคเอกชนอื่นๆ

๒.๓ การเปลี่ยนสินค้าให้ฉีกตลาดออกไป โดยมีพื้นฐานการแก้ปัญหาไปที่วัตถุดิบที่มีอยู่ เทคโนโลยีที่มีอยู่ เอาสามอย่างนี้มารวมกันเพื่อให้เป็นสินค้าใหม่ เช่น ถ้าเป็นผ้า ก็เป็นเสื้อผ้า ปลอกหมอน ผ้าปูโต๊ะ ไม่มีอะไรฉีกตลาดออกไป ไม่ใช่เอาผ้าไปแปรรูปอย่างเดียว แต่จะต้องเอาไปผสมกับอย่างอื่นด้วย อย่างยัดผ้าเป็นหลักเท่านั้นหรือถ้าจะเป็นปลอกหมอน ก็อย่าเป็นปลอกหมอนเรียบๆ แต่จะต้องประยุกต์เพิ่มเติม แนวคิดหลักๆ ในการปรับเปลี่ยนสินค้าให้ฉีกตลาดออกไปอาจทำได้ดังนี้

- ๑) การตัดหรือขจัดออกให้เกิดเป็นสินค้าใหม่ แต่สินค้านั้นยังทำหน้าที่ได้ เหมือนเดิม
- ๒) การรวมโดยเอาสินค้าของตนเองไปรวมกับสินค้าอื่น
- ๓) การย่อ การทำสินค้าให้มีขนาดเล็กลง
- ๔) การขยาย ทำให้ใหญ่ขึ้น แล้วปรับเปลี่ยนรูปทรงด้วย
- ๕) หลักการของจิ๊กซอว์ ตัดต่อเติม หรือแยกออกก็ยังทำงานได้

๒.๔ การปรับปรุงด้านบรรจุภัณฑ์ สินค้าบริษัทใหญ่ ๆ เกือบทุกบริษัทให้ ความสำคัญกับบรรจุภัณฑ์อย่างมาก สินค้าบางตัวแทบจะเรียกได้ว่าขายได้เพราะบรรจุภัณฑ์เลยทีเดียว และก็ต้องการคำนึงถึงการลงทุนที่คุ้มค่าด้วย ดังนั้นควรเลือกบรรจุภัณฑ์ที่เหมาะสม สามารถคุ้มครองตัวผลิตภัณฑ์ได้

๒.๕ การสร้างเอกลักษณ์ให้กับผลิตภัณฑ์ของตนเอง สินค้าขาดเอกลักษณ์ก็ทำให้ ความน่าสนใจลดลง ทางที่จะช่วยแก้ปัญหาได้คือ ภาครัฐต้องแก้ไขให้ตรงจุด เทคโนโลยีที่มีอยู่ต้องสอดคล้องกับความต้องการด้วย โดยอาจจะขอความร่วมมือกับทางมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นแหล่ง ความรู้ในการวิจัย เช่น ทำอย่างไรไม่ให้เสื้อกระจุมีเชื้อราอาจจะต้องใช้สารที่ดีหรือเทคโนโลยีอื่น ที่ทางมหาวิทยาลัยควรจะเป็นผู้ทำการวิจัยออกมา หรือจะเป็นการรวมตัวกันเพื่อวางแผนการวิจัย เพราะงานวิจัยเพื่อที่จะให้ได้มาซึ่งเทคโนโลยีที่ต้องการอาจจะต้องใช้เงินสูงมหาศาลและการรวมตัวกันอย่างนี้ยังเป็นผลดีต่อระดับเศรษฐกิจของประเทศโดยรวมด้วย

^{๕๐} กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, กลยุทธ์สู่ความสำเร็จในการพัฒนาสินค้าโอท็อป. เส้นทางเศรษฐกิจ, ๒๕๕๐, สืบค้นเมื่อ ๕ ตุลาคม ๒๕๖๕, จาก <http://www.matichon.co.th/rich/>

๒.๖ การมีตราสินค้าเพื่อให้เกิดการยอมรับสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อันจะส่งผลต่อพฤติกรรมผู้บริโภคและจะนำไปสู่ความภักดีต่อตราผลิตภัณฑ์ นั่นคือความสำเร็จสุดท้าย นอกจากนี้ตราสินค้ายังทำให้เพิ่มยอดขาย เป็นตัวแบ่งตลาดผู้บริโภคด้วย เพราะสินค้าหลายชนิดผลิตจากบริษัทเดียวกัน แต่เจาะตลาดต่างกันเช่น ตลาดวัยรุ่น เด็ก ผู้ใหญ่เมื่อตลาดหนึ่งเสียไปก็ไม่ส่งผล เสียไปทั้งระบบสำหรับตราสินค้าที่ดี ควรง่ายต่อการออกเสียง จดจำ สามารถถ่ายทอดได้ง่าย และ ควรมีลักษณะเด่นเฉพาะซึ่งอาจจะเด่นด้วยสีสัน ควรจะมีความหมายที่ดีหากเป็นภาษาไทยต้องดูว่ามีความหมายแฝงหรือไม่หรือเมื่อออกเสียงอาจจะทำให้ความหมายหรือถ้อยคำผิดแผกไปหรืออาจจะแปลความหมายออกมาไม่ดี นอกจากนี้การใช้สำหรับผู้ที่ต้องการส่งสินค้าไปต่างประเทศ ต้องเทียบการออกเสียงของภาษาด้วยว่าเมื่อแปลความหมายออกมาแล้วสอดคล้องเข้าใจไปในทิศทางเดียวกันหรือไม่ หรือต้องระวังเรื่องการออกเสียง เพราะชาวต่างชาติไม่ถนัดกับการออกเสียงภาษาไทย

๒.๗ การเก็บข้อมูล ผู้ประกอบการต้องเก็บข้อมูลด้านความต้องการของลูกค้า ลูกค้า คือ ใคร จากนั้นดูตลาดช่องทางการจัดจำหน่าย จะทำอย่างไรให้สินค้าถึงมือลูกค้าอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ยังต้องเก็บข้อมูลของคู่แข่ง และแหล่งจำหน่ายสินค้าด้วย สำหรับผู้ประกอบการที่มีสินค้าอยู่แล้วแต่ไม่เคยเก็บข้อมูลเลย ต้องเริ่มจากการเก็บข้อมูลในเรื่องวัตถุดิบ ราคาต้นทุน ซัพพลายเออร์มีกี่ราย แต่ละรายขายสินค้าแตกต่างกันไปอย่างไร เปรียบเทียบคุณภาพของสินค้า รวมทั้งประวัติสถานที่ติดต่อ นอกจากนี้ข้อมูลของลูกค้าว่าลูกค้าเป็นใครมีคำสั่งซื้อในแต่ละครั้งเท่าใด เพื่อกระตุ้นการให้บริการ รวมทั้งข้อมูลทั้งที่อยู่และเบอร์โทรศัพท์เพื่อว่ามีสินค้าใหม่ๆจะได้แจ้งให้ลูกค้าได้ทราบ ด้วยการส่งแผ่นพับ ใบปลิว แค็ตตาล็อก เป็นการกระตุ้นความสนใจให้เกิดขึ้น หรือในช่วงเทศกาลสำคัญ วันสำคัญ การส่งบัตรอวยพร เพื่อให้ลูกค้าเกิดความประทับใจ และเป็นลูกค้าประจำกันอย่างต่อเนื่อง ในปัจจุบันภาครัฐได้เข้ามามีส่วนในการส่งเสริมการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ชุมชน นั่นคือการเสริมสร้างความรู้และทักษะ รวมทั้งความช่วยเหลือในด้านการตลาด ควบคู่ไปกับการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพ

ดังนั้นสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมของประสบการณ์ของผู้รู้ในชุมชน และเป็นประสบการณ์ที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษที่มีความรู้และจากสถาบันต่างๆ มากมาย ซึ่งมีอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมและศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องอยู่ด้วยและมีวัฒนธรรมเป็นพื้นฐาน ภูมิปัญญาเป็นสิ่งที่มีความหมาย มีการปฏิบัติโดยผู้คนในชุมชนนั้น ซึ่งการศึกษาในระยะแรกๆ เป็นเรื่องของวัฒนธรรมในชุมชน เรื่องการพึ่งพาตนเองของชาวบ้าน ต่อมาได้ศึกษากว้างขึ้นในลักษณะของนักปราชญ์ชาวบ้าน ดังนั้นภูมิปัญญาชาวบ้านจึงเป็นสิ่งที่สนใจและได้รับการรื้อฟื้นและเผยแพร่มากขึ้น

๒.๖ แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างสรรค์

ความคิดสร้างสรรค์ เป็นสิ่งสำคัญในการส่งเสริมให้สังคม และประเทศชาติมีการพัฒนาขึ้น หากปราศจากความคิดสร้างสรรค์แล้ว สังคมและประเทศชาติก็จะขาดความเจริญก้าวหน้า ชุมชนหรือสังคมนั้นอาจล่มสลายลงได้ หากประเทศใดสามารถดึงศักยภาพทางด้านความคิดสร้างสรรค์ของประชาชนให้มีศักยภาพสูงสุดได้ ประเทศนั้นๆ ก็จะเจริญก้าวหน้าได้อย่างรวดเร็ว ดังที่เห็นจาก

ตัวอย่างประเทศในกลุ่มประเทศพัฒนาแล้ว เช่น สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น เยอรมัน เป็นต้น^{๕๑} กล่าวว่าประเทศใดที่สามารถแสวงหา พัฒนาและใช้ศักยภาพเชิงสร้างสรรค์ของมนุษย์ได้มากเท่าไร ก็มีโอกาสนั้นได้มากเท่านั้น ประเทศญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน เป็นตัวอย่างที่เห็นได้ชัดว่ามีความก้าวหน้า และเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา พลเมืองของเขามีคุณค่า มีความสามารถและมีความกล้าที่จะใช้จินตนาการคิดค้นสิ่งใหม่โดยทำให้เป็นความจริง และเกิดประโยชน์เป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ เป็นต้น ความคิดสร้างสรรค์ทำให้มนุษย์สามารถประดิษฐ์สิ่งใหม่ๆ ขึ้น เช่น เครื่องอิเล็กทรอนิกส์ เครื่องมือแพทย์ ยานอวกาศ การสำรวจดาวเคราะห์ต่างๆ รถยนต์ และเครื่องบินที่มีสมรรถภาพสูง ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเกิดขึ้นจากจินตนาการความคิดสร้างสรรค์ทั้งสิ้น ความคิดสร้างสรรค์ทำให้เกิดสิ่งใหม่ๆ ที่เป็นประโยชน์และทำให้ชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น สอดคล้องกับ วชิรินทร์ จรุงจิตสุนทร ได้กล่าวถึง ทฤษฎีการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ดัดแปลงไว้ในหนังสือ หลักการและแนวคิดในการออกแบบผลิตภัณฑ์ ดังนี้

การออกแบบ คือ กิจกรรมการแก้ปัญหาเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายหรือจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ เป็นการ กระทำของมนุษย์ ด้วยจุดประสงค์ที่ต้องการแจ้งผลเป็นสิ่งใหม่ๆ มีทั้งที่ออกแบบสร้างขึ้นใหม่ให้ แตกต่างจากของเดิมหรือปรับปรุงตกแต่งของเดิม ความสำคัญของการออกแบบเป็นขั้นตอนเบื้องต้น ที่จะทำให้เกิดผลิตภัณฑ์ประสบความสำเร็จในตลาดและตรงตามเป้าหมาย งานออกแบบ คือ สิ่ง ที่มนุษย์สร้าง ขึ้นโดยการเลือกเอาองค์ประกอบมาจัดเรียงให้เกิดเป็นรูปทรงใหม่ ที่สามารถสนองความต้องการตามจุดประสงค์ของผู้สร้างและสามารถผลิตได้ด้วยวัสดุและกรรมวิธีการผลิตที่มีอยู่ในขณะนี้ เนื่องจาก ความต้องการมีมากกว่าปัจจัยการดำรงชีวิตพื้นฐาน ๔ ประการ จนเป็นแรงผลักดันให้มนุษย์พยายาม ทำการออกแบบ และสร้างสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ เพิ่มขึ้นเพื่อสนองความต้องการทางด้านร่างกายและจิตใจที่มีอยู่ไม่สิ้นสุด จากลักษณะงานที่เรียบง่าย ค่อยๆ เพิ่มความซับซ้อนเกี่ยวพันกันยิ่งขึ้นระหว่าง สิ่งของต่าง ๆ เข้าด้วยกัน และระหว่างสิ่งของกับสภาพรอบตัว โดยมีผลมาจากการดำรงชีวิตและ วิทยาการทางเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา^{๕๒}

๒.๖.๑ ความหมายความคิดสร้างสรรค์

ชาญณรงค์ พรุ่งรุ่งโรจน์ ได้ให้ความหมายของความคิดสร้างสรรค์หมายถึงความสามารถของสมองที่คิดได้กว้างไกลหลายแง่มุม เรียกว่าความคิดแบบอนินทรีย์ ซึ่งทำให้เกิดความคิดแปลกใหม่ แตกต่างไปจากเดิม เป็นความสามารถในการมองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ รอบตัว เกิดการเรียนรู้เข้าใจ จนปฏิกิริยาตอบสนองให้เกิดคิดเชิงจินตนาการซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของความคิดสร้างสรรค์อันจะนำไปสู่การประดิษฐ์หรือคิดค้นสิ่งแปลกใหม่หรือ เพื่อการแก้ไขปัญหา ซึ่งต้องอาศัยการบูรณาการจากประสบการณ์และความรู้ทั้งหมดที่ผ่านมา^{๕๓}

เกษร ธิตะจारी ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) เป็นสิ่งที่มีอยู่ในตัวของมนุษย์เองซึ่งบางคนก็มีมากบางคนก็มีน้อยหรือที่เข้าใจว่า ความคิดสร้างสรรค์อยู่ในความถนัด (Aptitude) หรือ

^{๕๑} อารี พันธมณี, **ความคิดสร้างสรรค์**, (กรุงเทพฯ: ธนาการพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๘๑.

^{๕๒} วชิรินทร์ จรุงจิตสุนทร, **หลักการและแนวคิดการออกแบบผลิตภัณฑ์**, (กรุงเทพฯ: แอปพาพรพินติกส์ จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๑๕.

^{๕๓} ชาญณรงค์ พรุ่งรุ่งโรจน์, **การวิจัยทางศิลปะ**, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๗๖.

ความสามารถ (Ability) ความคิดสร้างสรรค์นอกจากจะเกิดมาเฉพาะตัวบุคคลแล้วยังสามารถเกิดขึ้นได้ จากการสะสมประสบการณ์ และการแก้ปัญหา^{๕๔}

สมศักดิ์ ภู่วิภาดาบรรณ ได้สรุปความหมายไว้ ๓ ลักษณะ คือ ๑) ความคิดสร้างสรรค์ในเชิงผลงาน (Product) หมายถึง ผลงานที่แปลกใหม่มีคุณค่าคนทั่วไปยอมรับ ๒) ความคิดสร้างสรรค์ในเชิงกระบวนการ (Process) หมายถึง การเชื่อมโยงสัมพันธ์สิ่งของหรือความคิด ที่มีความแตกต่างกันมาเข้าด้วยกัน ๓) ความคิดสร้างสรรค์ในเชิงบุคคล หมายถึง บุคคลที่มีความแปลก เป็นตัวของตัวเอง (Originality) เป็นผู้ที่มีความคิดคล่อง (Fluency) มีความคิดยืดหยุ่น (Elaboration)^{๕๕}

จากการศึกษาเอกสาร สรุปได้ว่า ความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง ความสามารถในการคิดของบุคคลในการประยุกต์ใช้ความรู้ ความคิด และจินตนาการ ในการสร้างความรู้ การสร้างสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ ขึ้นมาใหม่ หรือ การปรับประยุกต์ใช้ความรู้ที่มีอยู่ ไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ ที่แตกต่างไปจากเดิมในทางที่สร้างสรรค์

ส่วนของขอบเขตของงานออกแบบผลิตภัณฑ์นั้นวิชชินทร์ จรุงจิตสุนทรได้แบ่งออกเป็น ผลิตภัณฑ์หัตถกรรม (Handicrafts) และผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม (Industrial Products) ใน งานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลเฉพาะในส่วนของผลิตภัณฑ์หัตถกรรม โดยมีเนื้อหาข้อมูล ดังนี้

ผลิตภัณฑ์หัตถกรรม (Handy crafts) ผู้ออกแบบและผู้ผลิตมักเป็นคนเดียวกัน และได้สัมผัสกับ ผลิตภัณฑ์นั้นตั้งแต่เริ่มต้นจนสำเร็จ มักสอดคล้องอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดส่วนตัวเข้าไปในผลงานที่ทำด้วยจุดประสงค์ดั้งเดิมทำขึ้นเพื่อความจำเป็นในการดำรงชีวิต เส้นห์ของผลิตภัณฑ์ประเภทนี้อยู่ที่ ความไม่เหมือนกันในรายละเอียดของผลงานแต่ละชิ้น เป็นงานประดิษฐ์ที่ละเอียดอ่อนที่เครื่องจักรทำได้ยาก

๒.๖.๒ ประเภทของความคิดสร้างสรรค์

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้แบ่งประเภทของความคิดสร้างสรรค์ไว้ ๔ ประเภทคือ^{๕๖}

๑. ความคิดสร้างสรรค์ประเภทการเปลี่ยนแปลง (Innovation) คือ แนวคิด ที่สร้างสรรค์สิ่งใหม่ เช่น ทฤษฎีใหม่ การประดิษฐ์สิ่งใหม่ เป็นต้น เป็นการคิดโดยภาพรวมมากกว่าแยกเป็นส่วนย่อยบางครั้ง เรียกว่า “นวัตกรรม” ที่เป็นการนำเอาสิ่งประดิษฐ์ใหม่มาใช้เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เช่น การใช้สมองกล เป็นต้น

๒. ความคิดสร้างสรรค์ประเภทการสังเคราะห์ (Synthesis) คือการผสมผสานแนวคิดจากแหล่งต่างๆ เข้าด้วยกันแล้วก่อให้เกิดแนวคิดใหม่อันมีคุณค่า เช่น การนำความรู้ทางคณิตศาสตร์ไปแก้ปัญหาการบริหาร การใช้หลักการคำนวณของลูกคิดและหลักทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์มาผสมผสานเป็นคอมพิวเตอร์ ซึ่งกลายเป็นศาสตร์อีกสาขาหนึ่ง

^{๕๔} เกสร ธิตะจาวี, ศิลปศึกษาขั้นนำ, (กรุงเทพฯ : ภาควิชาศิลปศึกษา, ๒๕๔๒), หน้า ๘๘.

^{๕๕} สมศักดิ์ ภู่วิภาดาบรรณ, เทคนิคการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์, (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๕), หน้า ๓๒.

^{๕๖} สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, การจัดการเรียนรู้แบบส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์, หน้า ๓๔-๓๕.

๓. ความคิดสร้างสรรค์ประเภทต่อเนื่อง (Extension) เป็นการผสมผสานกันระหว่าง ความคิดสร้างสรรค์ประเภทเปลี่ยนแปลงและความคิดสร้างสรรค์ประเภทสังเคราะห์ คือเป็นโครงสร้าง หรือกรอบที่ได้กำหนดไว้กว้างๆ แต่ความต่อเนื่องเป็นรายละเอียดที่จำเป็นในการปฏิบัติงานนั้น เช่น งานอุตสาหกรรม การสร้างรถยนต์ ซึ่งในแต่ละปีจะมีการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องจากต้นแบบเดิม

๔. ความคิดสร้างสรรค์ประเภทการลอกเลียนแบบ (Duplication) เป็นลักษณะการจำลอง หรือลอกเลียนแบบจากความสำเร็จอื่นๆ โดยอาจจะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้แปลกไปจากเดิมเพียง เล็กน้อยแต่ส่วนใหญ่ยังคงแบบเดิมอยู่

สรุปได้ว่า ความคิดสร้างสรรค์แต่ละประเภทจะต้องมีการบูรณาการและผสมผสานกัน เมื่อ มีการกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดขึ้น จะมีการพิจารณาสังเคราะห์โดยดำเนินการตามความคิดนั้นอย่าง ต่อเนื่อง เพื่อให้ได้มาซึ่งความคิดที่แปลกใหม่ หรือเพื่อให้เกิดการเลียนแบบที่ดีกว่าเดิม

๒.๖.๓ องค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์

Jellen and Urban กล่าวถึงองค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์ ดังนี้^{๕๗}

๑. ความคิดคล่องแคล่ว
๒. ความคิดยืดหยุ่น
๓. ความคิดริเริ่ม
๔. ความคิดละเอียดลออ
๕. การกระทำที่แสดงออกถึงการเสี่ยงอันตราย

๖. การผสมให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เช่นการจัดรวมสิ่งต่างๆ ให้มีความต่อเนื่องDalton กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์ ควรมีองค์ประกอบ ๘ ประการ โดย ๔ องค์ประกอบแรกเป็น ความสามารถทางสติปัญญาและ ๔ องค์ประกอบหลัง เป็นความสามารถทางด้านจิตใจ และความรู้สึก กล่าวคือ^{๕๘}

๑. ความคิดริเริ่ม (Originality)
๒. ความคิดคล่อง (Fluency)
๓. ความคิดยืดหยุ่น (Flexibility)
๔. ความประณีตหรือความละเอียดลออ (Elaboration)
๕. ความอยากรู้อยากเห็น (Curiosity)
๖. ความสลับซับซ้อน (Complexity)
๗. ความกล้าเสี่ยง (Risk-Taking)
๘. ความคิดคำนึงหรือจินตนาการ (Imagination)

กล่าวได้ว่า องค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์ที่สำคัญประกอบด้วย ความคิด คล่องแคล่ว หมายถึงปริมาณของความคิดที่ไม่ซ้ำกัน ความคิดยืดหยุ่นหมายถึง ความคิดได้หลาย ประเภท ความคิดริเริ่ม หมายถึงความคิดที่แปลกใหม่ และความคิดละเอียดลออหมายถึง ความคิดใน รายละเอียดเพื่อขยายความคิดหลักให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยความคิดคล่องแคล่ว และความคิดยืดหยุ่น

^{๕๗} Osborn, A.F., **Applied Imagination**, (New York: Scrrbner,1957), p.181.

^{๕๘} Guilford J.P., **The Nature Intelligence**. (New York: McGraw-Hill Book, 1967), p282.

เป็นพื้นฐานของความคิดสร้างสรรค์ ส่วนความคิดริเริ่มนั้นทำให้เกิดสิ่งใหม่ๆ ขึ้นมาและความคิดละเอียดลออ ทำให้ความคิดนั้นมีรายละเอียดในการคิดมากขึ้น

๒.๖.๔ กระบวนการของความคิดสร้างสรรค์

กระบวนการคิดสร้างสรรค์ เป็นกระบวนการที่ทำให้บุคคลสามารถที่จะผลิตความคิดที่แปลกใหม่หรือคิดค้นสิ่งประดิษฐ์ที่แปลกใหม่ โดยมีนักจิตวิทยาและนักการศึกษาได้ทำการศึกษาและได้กำหนดรูปแบบของกระบวนการคิดสร้างสรรค์ ผู้เขียนสรุปได้ดังนี้

๑. ทฤษฎีกระบวนการสร้างสรรค์ของทอร์แรนซ์

Torrance (๑๙๖๒; อ้างอิงจาก Somporn Limcharoen. ๒๐๐๙) สามารถจำแนกกระบวนการคิดสร้างสรรค์ได้เป็น ๕ ขั้นตอน ดังนี้ (๑) การค้นหาข้อเท็จจริง (Fact-finding) เริ่มจากความรู้สึกกังวลใจ มีความสับสนวุ่นวาย (Mess) แต่ไม่สามารถบอกได้ว่าเป็นอะไร (๒) การค้นพบปัญหา (Problem-finding) เมื่อใช้ความคิดพิจารณาจนเกิดความเข้าใจจนพบปัญหาที่เกิดขึ้นว่าเกิดมาจากสาเหตุใด (๓) การค้นพบแนวคิด (Idea-finding) คิดและตั้งสมมติฐานตลอดจนเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เพื่อทำการทดสอบแนวคิด (๔) การค้นพบคำตอบ (Solution-finding) หลังจากการทดสอบแนวคิดก็จะได้คำตอบ (๕) การยอมรับผลที่ได้จากการค้นพบ (Acceptance-finding) ยอมรับข้อค้นพบที่เป็นคำตอบและพัฒนาแนวคิดต่อไปว่าสิ่งที่ค้นพบจะนำไปสู่การเกิดแนวคิดและเกิดการค้นพบใหม่ต่อไปที่เรียกว่า New challenges

นิยามกระบวนการคิดสร้างสรรค์ ตามแนวคิดของทอร์แรนซ์จะคล้ายกับการคิดแก้ปัญหา แต่ในส่วนการวัดของทอร์แรนซ์ จะใช้วิธีการวัดในลักษณะของความคิดอ่อนกนัย และมุ่งแก้ปัญหาโดยการเชื่อมโยงความคิด ดังนั้นจึงสามารถสรุปแนวคิดของทอร์แรนซ์ได้ว่า ความคิดสร้างสรรค์ คือ กระบวนการแก้ปัญหาสามารถทำให้เกิดความคิดในลักษณะความคิดอ่อนกนัยได้นั่นเอง

๒. ทฤษฎีกระบวนการคิดสร้างสรรค์ตามแนวคิดของวอลลาส

กระบวนการคิดสร้างสรรค์นี้ Wallas (๑๙๒๖) การปฏิบัติการคิดสร้างสรรค์ตามแนวคิดของวอลลาสจะผ่าน ๔ ขั้นตอน ดังนี้(๑) ขั้นเตรียมการ (Preparation) เป็นขั้นการกำหนดปัญหา สังเกตและศึกษา (๒) ขั้นครุ่นคิด (Incubation) เป็นช่วงเวลาของการเก็บประเด็นปัญหาไว้ก่อน (๓) ขั้นของการรู้แจ้ง (Illumination) เป็นขั้นของการเกิดขึ้นของความคิดใหม่ในช่วงหนึ่ง และ (๔) ขั้นพิสูจน์ (Verification) เป็นขั้นของการตรวจสอบความคิดใหม่ที่เกิดขึ้น

รูปแบบกระบวนการคิดของวอลลาสเป็นพื้นฐานที่สำคัญมากในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนความคิดสร้างสรรค์ซึ่งในขั้นของการครุ่นคิด (Incubation) และการเกิดความคิดใหม่ (Illumination) อย่างทันทีทันใดนั้นจึงทำให้คนจำนวนมากมีความเห็นว่าความคิดสร้างสรรค์เป็นกระบวนการทางสมองของจิตใต้สำนึกที่ไม่สามารถปฏิบัติได้แต่ ข้อสังเกตจากขั้นตอนที่ ๑ และที่ ๔ จะเห็นว่าการคิดสร้างสรรค์จะเริ่มต้นด้วยความมุ่งมั่นในการเตรียมการคือ การกำหนดปัญหา สังเกตศึกษาและจบลงด้วยการพิสูจน์โดยการวิพากษ์(Critical verification) ซึ่งเสนอให้เห็นว่า ความคิดสร้างสรรค์กับการวิเคราะห์เป็นสิ่งที่เกี่ยวเนื่องกันมากกว่าจะตรงข้ามกัน นั่นคือ ผู้ที่คิดสร้างสรรค์จะทำการศึกษาและวิเคราะห์แต่จะได้รับการฝึกกลไกการรับรู้โน้มน้าวไปยังการวิจารณ์สิ่งต่าง ๆ ที่มีความแตกต่างจากสิ่งอื่น ๆ ผู้คิดสร้างสรรค์จะทำการพิสูจน์และตัดสินใจ แต่พวกเขาจะเชื่อในเรื่องของความประหลาดใจและจะหลีกเลี่ยงการตัดสินใจในทันทีทันใด

จากรูปแบบกระบวนการคิดสร้างสรรค์ตั้งแต่รูปแบบกระบวนการคิดสร้างสรรค์ของ วอลลาสจนถึงรูปแบบกระบวนการคิดสร้างสรรค์ของโรเบิร์ต เฟส ที่กล่าวข้างต้น ผู้เขียนสรุปรูปแบบ กระบวนการคิดสร้างสรรค์ ดังนี้ ๑) กระบวนการคิดสร้างสรรค์จะเกี่ยวข้องกับการคิดวิเคราะห์ มีความหมาย มีจินตนาการ มีการสร้างความคิด และมีการประเมินเชิงวิพากษ์ โดยภาพรวมของ กระบวนการคิดสร้างสรรค์ก็คือ ความสมดุลของจินตนาการและการคิดวิเคราะห์ ๒) รูปแบบ กระบวนการคิดสมัยเก่าจะให้ความสำคัญกับผลของความคิดสร้างสรรค์ที่เกิดจากกระบวนการได้ จิตสำนึก ที่อยู่เหนือการควบคุมของผู้คิด ส่วนรูปแบบกระบวนการคิดสมัยใหม่ จะให้ความสำคัญกับ การสร้างความคิดใหม่ที่มีความหมายภายใต้การปฏิบัติการควบคุมโดยผู้คิดเอง และ ๓) กระบวนการ คิดสร้างสรรค์โดยรวมต้องการที่ขับเคลื่อนไปสู่การปฏิบัติการคิดและการนำความคิดไปใช้ ดังนั้นจึง ต้องมีการปฏิบัติการมากกว่าที่จะจินตนาการสิ่งใหม่เพียงอย่างเดียว

๒.๖.๕ ผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์

"ผลิตภัณฑ์ใหม่ (New product)" หมายถึง ผลิตภัณฑ์ที่มีการพัฒนาขึ้นมาใหม่ หรือมีการ ปรับปรุงผลิตภัณฑ์เดิมของธุรกิจให้มีคุณสมบัติที่ดีขึ้นกว่าเดิม ซึ่งคำว่า "ผลิตภัณฑ์ใหม่ (New Product)" สามารถแบ่งลักษณะออกมาได้ ๓ แบบ ได้แก่

๑. ผลิตภัณฑ์นวัตกรรม (Innovated product) หมายถึง ผลิตภัณฑ์ใหม่ที่มีการวิจัยพัฒนา คิดสร้างสรรค์ออกมาเป็นครั้งแรก และยังไม่มียกก่อนในตลาด เช่น iPhone รุ่น ๑ หรือ iPad รุ่น ๑ ที่ พัฒนาขึ้นมาใหม่ ซึ่งผลิตภัณฑ์ในประเภทนี้ เราเรียกว่า “นวัตกรรม”

๒. ผลิตภัณฑ์ปรับปรุงใหม่ (Modified product) หมายถึง ผลิตภัณฑ์เดิมที่มีการปรับปรุง คุณสมบัติในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ทำให้กลายเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ออกสู่ตลาดอีกครั้ง เช่น ไอโฟนรุ่น ๒-๖ ถือเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ที่มี การปรับปรุง ผลิตภัณฑ์เดิมของธุรกิจให้มีสมบัติที่ดีขึ้นกว่าเดิม เป็นต้น

๓. ผลิตภัณฑ์เลียนแบบ (Me-too product) หมายถึง ผลิตภัณฑ์ใหม่ของธุรกิจซึ่ง เลียนแบบผลิตภัณฑ์ของคู่แข่งที่มีอยู่แล้วในตลาด เนื่องจากเห็นว่า มีเทคโนโลยีหรือมีความ ต้องการของตลาดเป็นอย่างสูง ตัวอย่างเช่น หลังจากที่มี smart phone ของค่ายแอปเปิลออกมา เรา ก็ได้เห็น smart phone อีกหลายค่ายที่ออกมามากมายขึ้น ซึ่งในแง่ของผู้ผลิต การมีคู่แข่ง ทำให้ต้อง พัฒนาอยู่ตลอดเวลา หากหยุดนิ่งเมื่อไรคู่แข่งก็แซงหน้าไปแล้ว ในแง่ของผู้บริโภค ก็เป็นการดีที่มีการ พัฒนาและทางเลือกมากมาย

"ผลิตภัณฑ์ใหม่ (New Product)" ยังสามารถแบ่งตามลักษณะความใหม่ในตลาดและในแง่ ของบริษัท ได้ดังนี้

๑. ผลิตภัณฑ์ใหม่ของโลก (New to the world) หมายถึง ผลิตภัณฑ์ใหม่ที่สร้างขึ้น มาใหม่เป็นครั้งแรก มีคุณสมบัติหรือลักษณะพิเศษ ไม่เหมือนผลิตภัณฑ์ใด ๆ ที่มีมาก่อน เพื่อสำหรับเข้า สู่ตลาดใหม่โดยเฉพาะ เช่น Smart phone รถไฟฟ้าของเทสลา

๒. ผลิตภัณฑ์ใหม่ในแง่ของสายผลิตภัณฑ์ใหม่ (New product lines) หมายถึง สาย ผลิตภัณฑ์ใหม่ที่เพิ่มขึ้นใหม่ของบริษัท และเป็นการเข้าสู่ตลาดเดิมที่มีอยู่เป็นครั้งแรก เช่น “Starbucks” ซึ่งเป็นแบรนด์ใหญ่ระดับโลกมี Core Business อย่างธุรกิจกาแฟที่มีฐานแข็งแกร่งแล้ว ตอนนี้อกำลังขยาย “ตลาดเครื่องดื่มชา” “Starbucks Teavana” ออกมา ซึ่งเป็นสายผลิตภัณฑ์ใหม่ นอกเหนือไปจากกาแฟที่เป็นจุดแข็งของสตาร์บัคอยู่แล้ว ซึ่งผู้เขียนไปดื่มมาแล้ว รสชาติดีทีเดียว

๓. การเพิ่มผลิตภัณฑ์ใหม่เข้าไปในสายผลิตภัณฑ์เดิมที่มีอยู่ (Additions to existing product lines) หมายถึง การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ เพิ่มเติมเข้าไปในสายผลิตภัณฑ์เดิมของบริษัท ซึ่งมีความใหม่พอสมควรสำหรับกิจการและตลาด เช่น โยเกิร์ตดัชมิลล์ มีหลายแบบให้เลือก เช่น แบบดั้งเดิม รสสตอเบอร์รี่ รสวันมะพร้าว ผลิตภัณฑ์เดิมยังเป็นโยเกิร์ตอยู่ แต่เพิ่มแบบและรสชาติใหม่ๆ เป็นต้น

๔. ผลิตภัณฑ์ใหม่ที่เกิดจากการลดต้นทุนการผลิต (Cost reductions) หมายถึง ผลิตภัณฑ์ใหม่ที่ปรับปรุงขึ้นเพื่อลดต้นทุนการผลิต

๕. ผลิตภัณฑ์ใหม่ที่เกิดจากการกำหนดตำแหน่งผลิตภัณฑ์ขึ้นมาใหม่ (Re positioning) หมายถึง ผลิตภัณฑ์ใหม่ที่เกิดจากการนำผลิตภัณฑ์เดิมที่มีอยู่เข้าสู่ตลาดเป้าหมายใหม่

๖. ผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากการปรับปรุงผลิตภัณฑ์เดิมที่มีอยู่ (Improvements in revision of existing product) หมายถึง ผลิตภัณฑ์ใหม่ที่เกิดจากการปรับปรุงผลิตภัณฑ์เดิมในเรื่องของลักษณะและคุณค่าของผลิตภัณฑ์ จะคล้ายๆกับผลิตภัณฑ์ปรับปรุงใหม่(Modified product) ที่กล่าวมาแล้ว ในเบื้องต้น ตัวอย่างเดียวกันคือ ไอโฟนรุ่น ๒-๖ ถือเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ที่มี การปรับปรุงผลิตภัณฑ์เดิมของธุรกิจให้มีสมบัติ ลักษณะ และคุณค่าที่ดีขึ้นกว่าเดิม เป็นต้น

ดังนั้นสรุปได้ว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นความสามารถในการคิดของบุคคลในการประยุกต์ใช้ความรู้ ความคิด และจินตนาการ ในการสร้างความรู้ การสร้างสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ ขึ้นมาใหม่ หรือ การปรับประยุกต์ใช้ความรู้ที่มีอยู่ ไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ ที่แตกต่างไปจากเดิมในทางที่สร้างสรรค์ ดังที่ รวีธ รัตนไพศาลกิจ^{๕๙} ได้ศึกษา “แนวทางการจัดการเรียนรู้ตามกระบวนการคิดเชิงออกแบบเพื่อการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น” ผลการศึกษา พบว่า การคิดเชิงออกแบบเป็นกระบวนการคิดในช่วงแรกเริ่มของการนำไปสู่การสร้างผลิตภัณฑ์หรือนวัตกรรม โดยตั้งอยู่บนหลักการออกแบบที่มีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง การแก้ปัญหา การคิดสร้างสรรค์การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการทำงานแบบร่วมมือ ประกอบด้วย ๕ ขั้นตอน ได้แก่ ๑) การค้นพบปัญหาจากการทำความเข้าใจผู้บริโภค ๒) การรวบรวมข้อมูลเพื่อระบุปัญหา ๓) การระดมความคิด ๔) การสร้างต้นแบบ และ ๕) การนำไปทดสอบ การประยุกต์กระบวนการคิดเชิงออกแบบในการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น สามารถใช้รูปแบบวิธีการสอนแบบสืบสอบ วิธีการสอนแบบใช้ปัญหาเป็นฐานและวิธีการสอนแบบโครงงานเป็นฐาน เนื่องจากเป็นรูปแบบการสอนที่เน้นการพัฒนาทักษะกระบวนการแก่ผู้เรียน อีกทั้งยังต้องมีการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ตรงจากการเรียนรู้ในแหล่งชุมชนท้องถิ่น หรือกับผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบของผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นอย่างแท้จริงทั้งในด้านประโยชน์ใช้สอย การปฏิบัติการออกแบบ ความเป็นอัตลักษณ์ และคุณค่าของท้องถิ่น รวมถึงมีการส่งเสริมทักษะทางศิลปะและความคิดสร้างสรรค์ประกอบกัน

^{๕๙} รวีธ รัตนไพศาลกิจ, “แนวทางการจัดการเรียนรู้ตามกระบวนการคิดเชิงออกแบบเพื่อการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น”, วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ปีที่ ๒๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๔) : ๑๒๒ - ๑๓๑.

๒.๗ แนวคิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์

๒.๗.๑ การออกแบบผลิตภัณฑ์

- ๑) องค์ประกอบของการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ลดกรรม
 ๑. คุณค่าของธรรมชาติหรืองานหัตถกรรมมีเอกลักษณ์และศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น
 ๒. วัสดุและกรรมวิธีการผลิตของท้องถิ่น ผลิตได้จริง ใช้สอยดีเหมาะสมกับวัสดุท้องถิ่น
 ๓. ความสวยงามและความน่าสนใจ รูปแบบแปลกใหม่ สะดุดตา
 ๔. สะดวกต่อการพกพาขณะเดินทาง ขนาดพอเหมาะ บรรจุหีบห่อยากต่อการชำรุดเสียหาย
 ๕. ราคาที่ซื้อได้ โดยการตัดสินใจน้อย ราคาไม่แพง มีหลายราคาให้เลือก
- ๒) คุณประโยชน์ของการออกแบบผลิตภัณฑ์
 ๑. ปรับปรุงภาพลักษณ์ขององค์กร ให้เกิดความแตกต่างจากคู่แข่ง สะดุดตา และง่ายต่อการจดจำ
 ๒. สร้างเอกลักษณ์สินค้า ให้เกิดสัมผัสและการรับรู้ที่ดีต่อองค์กรผ่านการใช้ผลิตภัณฑ์
 ๓. รูปลักษณ์ผลิตภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์ และส่วนอื่นที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบสามารถสื่อสารกับลูกค้า ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
 ๔. พัฒนาผลิตภัณฑ์เดิม ให้เกิดประโยชน์ใช้สอยที่ดีขึ้นทั้งทางกายภาพและทางจิตใจ
 ๕. เพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ให้สูงขึ้นเพื่อนำไปสู่การเพิ่มราคาสินค้าได้
 ๖. ลดต้นทุน เพิ่มผลกำไร เช่น ออกแบบให้ผลิตง่าย ลดขั้นตอน เลือกใช้วัสดุภายในประเทศ
 ๗. ขยายตลาดสินค้า เช่น สร้างผลิตภัณฑ์ที่สนองประโยชน์ใช้สอยใหม่ สร้างความต้องการใหม่ สร้างตลาดกลุ่มเป้าหมายใหม่
- ๓) คุณสมบัติของผลิตภัณฑ์ที่ดี
 ๑. ความแปลกใหม่ (Innovative) เป็นผลิตภัณฑ์ที่ไม่ซ้ำซากมีการนำเสนอความแปลกใหม่ ในด้าน ต่าง ๆ เช่น ประโยชน์ใช้สอยที่ต่างจากเดิม รูปแบบใหม่ วัสดุใหม่ หรืออื่นๆ ที่เหมาะสมกับสภาพ ความต้องการของผู้บริโภคในตลาดนั้น
 ๒. มีที่มา (Story) เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีประวัติ มีที่มาหรือเล่าเรื่องได้ไม่ว่าจะเป็นต้นกำเนิด ความคิด รวบรวมของการออกแบบให้ผู้บริโภคทราบเรื่องราวเหล่านั้นได้ เช่นนาฬิกาของประเทศ สวิตเซอร์แลนด์ กล่าวถึงต้นกำเนิดมาจากงานช่างฝีมือในหมู่บ้านที่เก่าแก่หมู่บ้านหนึ่งที่มีการสืบทอด กันต่อๆ จนถึงปัจจุบันเป็นต้น
 ๓. ระยะเวลาเหมาะสม (Timing) การนำผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาดนั้นเหมาะสมตามฤดูกาล หรือตาม ความจำเป็น หรือเหมาะสมกับความต้องการของผู้บริโภคในช่วงเวลา

นั้น ๆ เช่น ผลิตภัณฑ์เสื้อกันฝน หรือร่ม ก็ควรจะออกสู่ตลาดช่วงฤดูฝน ผลิตภัณฑ์เสื้อผ้าชุดนักเรียนก็ควรออกสู่ตลาดช่วงฤดูกาลก่อน เปิดภาคเรียน เป็นต้น

๔. ราคาพอสมควร (Price) เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีราคาขายเหมาะสมกับกำลังซื้อของผู้บริโภคในตลาด นั้น โดยอาศัยการศึกษาวิจัยกลุ่มผู้บริโภคให้ได้ข้อมูลก่อนท การออกแบบและผลิต

๕. มีข้อมูลข่าวสาร (Information) ข้อมูลข่าวสารของตัวผลิตภัณฑ์ควรจะสื่อให้ผู้บริโภคได้ทราบ และเข้าใจอย่างถูกต้องในด้านประโยชน์และวิธีการใช้งาน เป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีแก่องค์กรและ ผลิตภัณฑ์

๖. เป็นที่ยอมรับ (Regional Acceptance) ผลิตภัณฑ์นั้นจะต้องเป็นที่ยอมรับของสังคมหรือกลุ่ม สังคมเป้าหมาย ไม่เป็นสิ่งที่ทำให้เสื่อมเสียหรือขัดต่อขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมหรือศาสนา

๗. มีอายุการใช้งาน (Life Cycle) ผลิตภัณฑ์นั้นจะต้องมีความแข็งแกร่งทนต่อสภาพ ของ การใช้งาน หรือมีอายุการใช้งานที่เหมาะสมกับลักษณะของผลิตภัณฑ์และราคาที่เหมาะสม

๒.๗.๒ แนวคิดการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์

๑) ความหมายการสร้างมูลค่าเพิ่ม (Value Added Creation)

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะได้ให้ความหมายไว้ว่า การสร้างมูลค่าเพิ่มหมายถึง ความพยายามในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในด้านต่าง ๆ ให้มีคุณค่าในสายตาของลูกค้ามากขึ้น^{๖๐}

Louis ได้ให้ความหมายไว้ว่า การสร้างมูลค่าเพิ่มหมายถึง การนำเสนอผลิตภัณฑ์ หรือบริการที่ครบถ้วนสมบูรณ์ด้วยคุณภาพ บริการ และราคา เพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้าให้เกิดความพึงพอใจในการซื้อ ครอบครอง และใช้ประโยชน์^{๖๑}

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การสร้างมูลค่าเพิ่ม หมายถึง สิ่ง ที่ช่วยสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันโดยผ่านการสร้างคุณค่าสำหรับลูกค้าที่ดีขึ้น (Customer Value) โดยมีขั้นตอนการผลิต หรือบริการที่ดีกว่า เพื่อการเป็นผู้นำในผลิตภัณฑ์นั้น ๆ นอกจากการสร้าง ความแตกต่างในตลาดแล้ว มูลค่าเพิ่มจะเป็นตัวช่วยในการสร้างคุณค่าที่ส่งผลต่อการรับรู้ของ ผู้บริโภคที่สูงกว่า ซึ่งนำไปสู่ความมั่นใจในการตัดสินใจเลือก หรือซื้อผลิตภัณฑ์และบริการ

แนวคิดในการพัฒนาผลิตภัณฑ์สามารถแบ่งที่มาของแนวคิด ได้ ๒ องค์ประกอบ คือ การพัฒนาผลิตภัณฑ์บนพื้นฐานของการใช้มรดกทางวัฒนธรรม (cultural asset)และการพัฒนา ผลิตภัณฑ์บนพื้นฐานของการใช้ข้อมูลความต้องการจาก กลุ่มผู้บริโภค (market oriented) ซึ่ง จำแนกกลุ่มผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมงานฝีมือ และหัตถกรรมได้เป็น ๓ กลุ่ม คือ (๑) กลุ่มผู้ประกอบการที่เน้นการพัฒนาผลิตภัณฑ์บนพื้นฐานของการใช้มรดกทางวัฒนธรรม ผลิตภัณฑ์จะมี ลักษณะที่เน้นเฉพาะความเป็นภูมิปัญญามรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นมีความเป็นอัตลักษณ์ของตน

^{๖๐} ศิริวรรณ เสรีรัตน์, องค์การและการจัดการ ฉบับสมบูรณ์ (ปรับปรุงใหม่), (กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๘๖๘.

^{๖๑} Louis (อ้างใน, ดนัย จันทรฉาย, เจาะลึกการตลาดจาก A ถึง Z: แนวคิดที่ผู้จัดการทุกคนต้องรู้ซึ่ง, (กรุงเทพฯ: ดีเอ็มจี, ๒๕๔๗), หน้า ๒๓๙.

เช่น รูปแบบลวดลาย สี สัน วัสดุและกรรมวิธีการผลิต ที่มีลักษณะเฉพาะตัวของตนเอง (๒) กลุ่มผู้ประกอบการ ที่ผสมผสานแนวคิดของการใช้พื้นฐานมรดกทางวัฒนธรรมร่วมกับข้อมูลความต้องการจากผู้บริโภค ผลิตภัณฑ์จะมีลักษณะที่ผสมผสานความเป็นภูมิปัญญา มรดกทาง วัฒนธรรมของท้องถิ่น กับความต้องการของกลุ่มผู้บริโภคในเรื่องการใช้งาน รูปแบบ ลวดลาย วัสดุ คุณภาพ ที่มีการประยุกต์ร่วมสมัยให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้ใช้โดยตัดทอน รายละเอียดลงให้ผลิตภัณฑ์มีความเหมาะสมต่อการใช้งานในชีวิตประจำวันมากยิ่งขึ้น (๓) กลุ่มผู้ประกอบการที่ใช้ข้อมูลความต้องการของกลุ่มผู้บริโภคในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เป็นหลัก ผลิตภัณฑ์จะมีลักษณะที่เน้นความต้องการของกลุ่มผู้บริโภคเป็นหลัก ร่วมสมัย และเข้ากับสมัยนิยมในปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นเรื่องการใช้งาน รูปแบบ ลวดลาย สี สัน วัสดุ ที่ใช้ในการผลิตและคุณภาพของสินค้า^{๖๒}

๒) ความสำคัญของการสร้างมูลค่าเพิ่ม

ในปัจจุบันการดำเนินธุรกิจมีการแข่งขันอย่างรุนแรง และพฤติกรรมผู้บริโภคเปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นธุรกิจต่าง ๆ จึงต้องมีการปรับปรุงแนวคิด กลยุทธ์ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น กลยุทธ์การสร้างมูลค่าเพิ่ม สามารถทำให้ธุรกิจมีความได้เปรียบในการแข่งขัน ซึ่งการสร้างมูลค่าเพิ่มมีความสำคัญต่อการดำเนินธุรกิจ^{๖๓} ดังต่อไปนี้

๑. การสร้างมูลค่าเพิ่มที่มากกว่าคู่แข่ง จะทำให้สามารถตอบสนองความต้องการและทำให้ผู้บริโภคเกิดความพึงพอใจมากยิ่งขึ้น ซึ่งการสร้างมูลค่าเพิ่มอาจทำได้ด้วยการเสนอผลประโยชน์ที่ผู้บริโภคต้องการ

๒. การสร้างมูลค่าเพิ่มสามารถสร้างความเชื่อมั่น และความไว้วางใจจากผู้บริโภคที่ดีที่สุด เพราะทำให้ผู้บริโภคเชื่อมั่นในคุณภาพของผลิตภัณฑ์ หรือบริการที่ธุรกิจมอบให้

๓. การสร้างมูลค่าเพิ่มทำให้ธุรกิจสร้างความแตกต่างจากคู่แข่งในภาวะที่มีการแข่งขันอย่างรุนแรงได้ และทำให้ธุรกิจมีความได้เปรียบทางการแข่งขัน

๓) การสร้างมูลค่าเพิ่ม (Value Adder Creation)

ในตลาดที่มีการแข่งขันกันอย่างรุนแรง และอุตสาหกรรมอยู่ในภาวะอิ่มตัว ซึ่งจะเห็นว่าผลิตภัณฑ์หลัก จะไม่ค่อยมีความแตกต่างกันเท่าใดนัก ดังนั้นธุรกิจแต่ละรายจึงพยายามหาโอกาสพัฒนา และยกระดับคุณลักษณะต่าง ๆ ของผลิตภัณฑ์เสนอแก่ลูกค้า^{๖๔} เครื่องมือที่จะช่วยให้ธุรกิจอยู่รอด และเติบโต โดยสามารถสร้างความพึงพอใจแก่ลูกค้าเหนือคู่แข่ง ในภาวะที่มีการแข่งขันอย่างรุนแรงได้ นั่นก็คือ การดึงดูดด้วยการสร้างมูลค่าเพิ่มที่มอบให้แก่ผู้บริโภค ซึ่งเป็น

^{๖๒} ตรีภูมพันธ์ พิชระเมธา, “ผลิตภัณฑ์ที่ติดกรรมกับการพัฒนาสู่สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์”, วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย สาขาสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์และศิลปะ, ปีที่ ๓๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๙) : ๗๑-๗๓.

^{๖๓} พินพัสณี พรหมศิริ, กลยุทธ์การตลาดสำหรับยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง. ประชาชาติธุรกิจ.

๑ มกราคม ๒๕๕๗, หน้า ๒๐.

^{๖๔} ศิริวรรณ เสรีรัตน์และคณะ, การบริหารการตลาดยุคใหม่, (กรุงเทพฯ: บริษัท ซีระฟิล์ม และโซเท็กซ์ จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๔๕.

มูลค่าเพิ่มที่ทำให้ลูกค้ามีความรู้สึกมากกว่าความพอใจ^{๖๕}การสร้างมูลค่าเพิ่มนั้น ผู้ประกอบการจะต้องพัฒนาผลิตภัณฑ์ หรือบริการให้มีคุณค่าในสายตาของลูกค้าทั้ง ๔ ด้าน ซึ่งคุณค่าทั้ง ๔ ด้านนี้เรียกว่า คุณค่ารวมสำหรับลูกค้า^{๖๖} ได้แก่

๑. คุณค่าด้านผลิตภัณฑ์ (Product Value) เป็นคุณค่าที่มอบให้ลูกค้าอันเกิดจากผลิตภัณฑ์ที่ตอบสนองความต้องการของลูกค้า ดังนี้

๑.๑ ประโยชน์หลักเช่น รถยนต์ เป็นพาหนะในการเดินทาง เป็นต้น

๑.๒ รูปลักษณะผลิตภัณฑ์ประกอบด้วย คุณภาพ และสมรรถนะที่เหนือกว่าคู่แข่ง รูปแบบ ความหรูหรา ความทันสมัย ตราสินค้า ความมีชื่อเสียงมายาวนาน และเป็นที่ยอมรับ

๒. คุณค่าด้านบริการ (Service Value) เป็นคุณค่าที่มอบให้ลูกค้าอันเกิดจากคุณภาพในการให้บริการ (Service Quality) ดังนี้

๒.๑ การเข้าถึงลูกค้า (Access) บริการที่ให้กับลูกค้า ต้องอำนวยความสะดวกใน ด้านเวลา สถานที่แก่ลูกค้า คือ ไม่ให้ลูกค้าคอยนาน ท่าเลที่ตั้งเหมาะสมเพื่อแสดงถึงความสามารถในการเข้าถึงลูกค้า

๒.๒ การติดต่อสื่อสาร (Communication) มีการอธิบายอย่างถูกต้อง โดยใช้ภาษาที่ลูกค้าเข้าใจง่าย

๒.๓ ความสามารถ (Competence) บุคลากรที่ให้บริการ ต้องมีความชำนาญ และความรู้ความสามารถในงาน

๒.๔ ความมีน้ำใจ (Courtesy) บุคลากรต้องมีมนุษยสัมพันธ์ ความเป็นกันเอง และวิจารณ์ญาณ

๒.๕ ความน่าเชื่อถือ (Credibility) บริษัท และบุคลากร ต้องสามารถสร้างความเชื่อมั่น และความไว้วางใจในบริการ โดยเสนอบริการที่ดีที่สุดแก่ลูกค้า

๒.๖ ความไว้วางใจ (Reliability) บริการที่ให้กับลูกค้า ต้องมีความสม่ำเสมอ และถูกต้อง

๒.๗ การตอบสนองลูกค้า (Responsiveness) พนักงานจะต้องให้บริการ และแก้ปัญหาแก่ลูกค้าอย่างรวดเร็วตามที่ลูกค้าต้องการ

๒.๘ ความปลอดภัย (Security) บริการที่ให้ต้องปราศจากอันตราย ความเสี่ยงและปัญหาต่าง ๆ

๒.๙ การสร้างบริการให้เป็นที่รู้จัก (Tangible) บริการที่ลูกค้าได้รับจะทำให้ลูกค้าสามารถคาดคะเนถึงคุณภาพบริการดังกล่าว

^{๖๕} ฉัตยาพร เสมอใจ และมัทนียา สมมิ, พฤติกรรมผู้บริโภค, (กรุงเทพฯ : ธรรมกมลการพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๗๙.

^{๖๖} อ่างแล้ว, การบริหารการตลาดยุคใหม่, หน้า ๔๖.

๒.๑๐ การเข้าใจ และรู้จักลูกค้า (Understand Knowing Customer) พนักงานต้องพยายามเข้าใจถึงความต้องการของลูกค้า และความสนใจตอบสนองความต้องการดังกล่าว

๓. คุณค่าด้านบุคลากร (Personnel Value) เป็นคุณค่าที่มอบให้ลูกค้าอันเกิดจากคุณภาพของพนักงาน ดังนี้

๓.๑ ความสามารถ (Competence) พนักงานต้องอาศัยความชำนาญ
๓.๒ ความมีน้ำใจ (Courtesy) บุคลากรต้องมีมนุษยสัมพันธ์มีความเป็นกันเอง

๓.๓ ความเชื่อถือได้ (Credibility) พนักงานของบริษัทต้องมีความน่าเชื่อถือ

๓.๔ ความไว้วางใจได้ (Reliability) พนักงานต้องทำงานด้านการบริการด้วยความสม่ำเสมอ และถูกต้อง สามารถสร้างความไว้วางใจให้ลูกค้า

๓.๕ การตอบสนองลูกค้า (Responsiveness) จะต้องให้บริการและแก้ปัญหาแก่ลูกค้าได้อย่างรวดเร็ว ตามที่ลูกค้าต้องการ

๓.๖ การติดต่อสื่อสาร (Communication) พนักงานต้องใช้ความพยายามที่จะทำความเข้าใจกับลูกค้าด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย

๔. คุณค่าด้านภาพลักษณ์ (Image Value) เป็นคุณค่าด้านความรู้สึกนึกคิดของลูกค้าที่มีต่อผลิตภัณฑ์หรือบริการ

๔) การสร้างมูลค่าเพิ่มโดยการสร้างคุณค่า

การสร้างความพึงพอใจแก่ลูกค้าที่เหนือกว่าคู่แข่ง ในสภาวะการแข่งขันที่รุนแรง นั่นคือการดึงดูดด้วยการสร้างคุณค่าเพิ่มที่มอบให้แก่ลูกค้า ซึ่งถือได้ว่าเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้ธุรกิจสามารถแข่งขัน เติบโตและอยู่รอดในตลาดได้

(๑) การสร้างคุณค่าให้กับลูกค้า ศิริวรรณ เสรีรัตน์ กล่าวถึง การสร้างคุณค่าให้กับลูกค้า ไว้ดังนี้^{๖๗}

๑. กำหนดโมเดลของลูกค้า (Defining the Customer Value Model) ในขั้นนี้เริ่มต้นด้วยการที่บริษัทจะระบุปัจจัยเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ และบริการที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ในคุณค่าของลูกค้า

๒. กำหนดลำดับขั้นตอนของคุณค่าในสายตาลูกค้า (Building the Customer Value Hierarchy) ในกรณีนี้แต่ละปัจจัยจะแยกเป็น ๔ ประเภทด้วยกัน ดังนี้ ๑) ผลิตภัณฑ์พื้นฐาน (Basic Product) ๒) ผลิตภัณฑ์ที่คาดหวัง (Expected Product) ๓) ผลิตภัณฑ์ที่ปรารถนา (Desired Product) ๔) ผลิตภัณฑ์ที่ไม่ได้คาดหวังไว้ (Unanticipated Product)

๓. การตัดสินใจเกี่ยวกับส่วนประกอบในคุณค่าทั้งหมดที่จะจัดให้สำหรับลูกค้า (Deciding on the Customer Value Package) เป็นการตัดสินใจเลือกส่วนประกอบต่าง ๆ เพื่อเอาชนะคู่แข่ง และสามารถตอบสนองความพึงพอใจ และสร้างความภักดีจากลูกค้า

^{๖๗} ศิริวรรณ เสรีรัตน์, การบริหารการตลาดยุคใหม่, (กรุงเทพฯ: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น), ๒๕๓๙, หน้า ๒๐๔.

(๒) คุณค่าในใจผู้บริโภค (Insigh Value) แนวคิดในการสร้างคุณค่าเป็นการมองในทัศนะของผู้บริโภค โดยค้นหาความต้องการที่ลึกอยู่ในใจของผู้บริโภค โดยวิไลดา เตชะเวช ได้กล่าวถึง ความเข้าใจเรื่องคุณค่าในความต้องการ และในใจผู้บริโภค ว่ามีปัจจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้^{๖๘}

๑. ปัจจัยเพิ่มคุณค่า (Value enhancers) ได้แก่ การผลิตผลิตภัณฑ์ที่ไม่เคยมีบริษัทใดนำเสนอในตลาดมาก่อน เช่น ผลิตภัณฑ์นวัตกรรมใหม่ เป็นจุดขายที่ลูกค้าสนใจ บริษัทที่นำเสนอผลิตภัณฑ์ที่เพิ่มคุณค่าจะสามารถสร้างขยายส่วนแบ่งตลาดได้อย่างรวดเร็ว เนื่องจากมีจุดขายที่มีความได้เปรียบด้านการแข่งขันเหนือคู่แข่ง

๒. ปัจจัยรักษาค่า (Value maintainers) จะทำหน้าที่รักษาค่าคุณค่าให้คงอยู่ในใจของลูกค้าต่อไป ซึ่งจะทำงานควบคู่กับปัจจัยเพิ่มคุณค่า จนพัฒนากลายเป็นปัจจัยเพิ่มคุณค่าในที่สุด

๓. ปัจจัยทำลายคุณค่า (Value destroyers) การลดคุณค่าในความรู้สึก ในสายตา หรือในใจของลูกค้า ซึ่งเป็นจุดอ่อนของผลิตภัณฑ์ บริการ ด้านภาพพจน์ และตราสินค้า เป็นต้น ซึ่งบริษัทจำเป็นต้องเร่งแก้ไข

(๓). การสร้างคุณค่าในใจผู้บริโภค (Value Creation) กลยุทธ์การตลาดในการสร้างคุณค่าในใจผู้บริโภคปัจจุบันเป็นการบริหารทรัพยากรที่มีคุณค่าของบริษัท เพื่อตอบสนองความต้องการ ความคาดหวัง และเกิดคุณค่าในใจผู้บริโภค ซึ่งแนวคิดในการสร้างคุณค่าที่สำคัญประกอบด้วย ^{๖๙}

๑. กลยุทธ์การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ เป็นการเสนอผลิตภัณฑ์ใหม่หรือปรับปรุงผลิตภัณฑ์เดิมให้มีคุณสมบัติดีขึ้น หรือเป็นการออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่

๒. กลยุทธ์ตราสินค้า มีความสำคัญในขบวนการสร้างคุณค่าในใจผู้บริโภคปัจจุบันผู้บริโภคจะเชื่อมความคิดตัวผลิตภัณฑ์คุณภาพ กับตราสินค้า สัญลักษณ์ ภาพพจน์ และความรู้สึกในใจผู้บริโภค เพื่อสร้างภาพพจน์ที่ดี และมีคุณค่าในความรู้สึกของผู้บริโภคซึ่งเป็นกลยุทธ์การตลาดที่สำคัญในปัจจุบันนี้

๓. กลยุทธ์การตั้งราคาสินค้า มีความสำคัญในขบวนการสร้างคุณค่าในใจผู้บริโภคเช่นกันโดยที่ราคามีความสัมพันธ์สูงกับคุณภาพ และคุณค่าของผลิตภัณฑ์ หรือบริการในใจผู้บริโภค ซึ่งผู้บริโภคจะมีความเชื่อว่าผลิตภัณฑ์ที่มีราคาสูงควรจะเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพและคุณค่าสูงด้วยกัน

๒.๗.๓ การเพิ่มมูลค่าของงานหัตถกรรม

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ^{๗๐} กล่าวถึงความหมายของคำว่า หัตถกรรมว่าเป็นศิลปะของกลุ่มชนที่มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ไม่จำเป็นต้องเป็นชาวบ้านหรือชนบทแต่ต้องเป็นกลุ่มชนที่มีเอกลักษณ์ร่วมกันอย่างใดอย่างหนึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของชีวิตประเพณี ความเชื่อ และวัฒนธรรมของกลุ่มชน อาจสนองความเชื่อเพื่อความสุขาทางจิตใจหรือเพื่อใช้สอยในชีวิตประจำวันเพื่อซื้อขาย

^{๖๘} วิไลดา เตชะเวช, *คุณค่าการตลาดทำลายความสำเร็จธุรกิจยุคใหม่*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๒๘.

^{๖๙} อ่างแล้ว, วิไลดา เตชะเวช, *คุณค่าการตลาดทำลายความสำเร็จธุรกิจยุคใหม่*, หน้า ๓๐.

^{๗๐} วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, *มรดกวัฒนธรรมพื้นบ้าน*, (กรุงเทพฯ: บริษัทต้นอ้อแถมมีจำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๒๙.

แลกเปลี่ยนกันในกลุ่มของชนของตนมีการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษและมีลักษณะเฉพาะถิ่นของตนเอง นอกจากนี้

ประเทือง คล้ายสุบรรณ^{๗๑} กล่าวถึงความหมายของงานหัตถกรรมพื้นฐานว่า เป็นงานช่างหรืองานฝีมือของชาวบ้านที่ประดิษฐ์เป็นเครื่องใช้สอยในบ้าน ใช้เป็นสิ่งที่สนองความเชื่อ ด้านประเพณี ศาสนา

สำหรับแนวทางในการพัฒนางานหัตถกรรมบนพื้นฐานความเป็นภูมิปัญญามรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น และความต้องการ ความพึงพอใจของผู้บริโภคจะต้องยึดหลักการ ออกแบบและพัฒนาสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ให้เกิดความยั่งยืน โดยการสร้างสรรค์ ผลงานหัตถกรรมที่ก่อให้เกิดคุณค่า ๔ ประการ ดังนี้^{๗๒}

๑. คุณค่าความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น (identity values) ประเพณีวัฒนธรรม และความเชื่อของชุมชนในแต่ละท้องถิ่นที่สืบทอดกันมาแต่อดีตเปรียบเสมือนองค์ความรู้ และภูมิปัญญาของสังคมนั้นที่นำมาใช้ในการดำเนินชีวิตตามสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ ไม่ว่าจะเป็นลักษณะของอาหารการกิน เครื่องมือของใช้เครื่องแต่งกายและที่อยู่อาศัย รวมถึงพืชสมุนไพรพื้นบ้านที่ใช้ในการรักษาโรค มีลักษณะเฉพาะตัวเป็นของตนเอง ซึ่งการสร้างสรรค์งานหัตถกรรมสามารถนำภูมิปัญญาและเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ที่มีลักษณะเด่นเฉพาะตัว น่าสนใจ และมีคุณค่า นำมาถ่ายทอดสู่งานหัตถกรรมสินค้า หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์แสดงออกถึงความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะตัวของท้องถิ่นนั้นเพื่อสื่อสารให้ผู้บริโภคได้รับทราบถึงคุณค่าของงานหัตถกรรมที่มีลักษณะเป็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นของชุมชนนั้น

๒. คุณค่าของวัสดุและกรรมวิธีการผลิต (material and process values) คุณค่าของวัสดุธรรมชาติภายในท้องถิ่นที่เกิดขึ้นเฉพาะภายในแหล่งพื้นที่นั้น เจริญเติบโตได้ดีในสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ มีคุณสมบัติพิเศษ มีสีสันและพื้นผิวเฉพาะตัวสามารถนำมาเป็นวัตถุดิบในการผลิตเครื่องมือใช้สอยสู่งานหัตถกรรมซึ่งผลิตจากวัสดุธรรมชาติของท้องถิ่น รวมถึงกรรมวิธีการผลิต เทคนิคเฉพาะในการผลิตด้วยทักษะฝีมือและความชำนาญจาก ภูมิปัญญาที่มีการถ่ายทอดกันมารุ่นสู่รุ่น มีความประณีตและมีคุณภาพตามมาตรฐาน ผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ได้กำหนดไว้เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและความมั่นใจให้กับผู้บริโภค

๓. คุณค่าทางความงาม (aesthetic values) ผู้สร้างสรรค์งานหัตถกรรมจะพิจารณาความงาม จากการแสดงออกผ่านทางรูปร่าง รูปทรง สี สัน ลวดลาย พื้นผิว ที่เกิดจากการประสานกลมกลืนกันขึ้นมา ซึ่งเป็นผลมาจากแรงบันดาลใจสิ่งที่ได้เรียนรู้จากธรรมชาติและสภาพแวดล้อมรวมถึงลักษณะการใช้งานที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและนำมาออกแบบสร้างสรรค์ถ่ายทอดลงสู่ผลงานที่แสดงออกถึงคุณค่าทางความงามและคุณค่าทางศิลปะของตนเองในแต่ละสังคมชุมชนที่แตกต่างกันเพื่อกระตุ้นอารมณ์ และความรู้สึกนึกคิดให้ผู้บริโภคเกิดการรับรู้มีความประทับใจและดึงดูดให้น่าใช้สอย

๔. คุณค่าทางประโยชน์ใช้สอย (functional values) ตอบสนองความต้องการเพื่ออำนวยความสะดวกในการใช้งานทางด้านกายภาพทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ได้แก่ ขนาดสัดส่วนของ

^{๗๑} ประเทือง คล้ายสุบรรณ, วัฒนธรรมพื้นบ้าน, (พระนครศรีอยุธยา: ภาควิชาภาษาไทย วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา, ๒๕๓๑), หน้า ๑๕๘.

^{๗๒} ตระกูลพันธ์ พัทธเมธา, “ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมกับการพัฒนาสู่สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์”, วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย สาขาสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศิลปะ., หน้า ๗๑-๗๓.

ผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมกับการใช้งาน มีความปลอดภัย แข็งแรงตามอายุ การใช้งาน และประโยชน์ใช้สอยทางด้านจิตใจสร้างให้เกิดความรู้สึกพึงพอใจของ ผู้บริโภคเมื่อแรกพบเห็น ได้แก่ มีความน่าสนใจ เป็นเอกลักษณ์ ความมีคุณค่ามากกว่า ราคาที่จำหน่าย ความน่าเชื่อถือในชิ้นงานหัตถกรรม และแสดงถึงภาพพจน์ความมีสถานะของผู้ใช้การสร้างสรรค์ผลงานหัตถกรรมที่ก่อให้เกิดคุณค่า ๔ ประการ ได้แก่ คุณค่าความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น คุณค่าของวัสดุและกรรมวิธีการผลิต คุณค่าทางความงาม และคุณค่าทางประโยชน์ใช้สอย ที่ได้กล่าวมานั้นจะต้องนำมาประสานบูรณาการ อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นแนวทางในการออกแบบและพัฒนา สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ให้เกิดคุณค่า เกิดความยั่งยืน และสามารถเพิ่มมูลค่าของสินค้าให้กับผู้ผลิต ผู้จำหน่ายสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์

ดังนั้นสรุปได้ว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์ เป็นการพัฒนา ปรับปรุง หรือเปลี่ยนแปลงผลิตภัณฑ์ให้ตรงตามความต้องการของผู้บริโภค โดยรูปแบบในการพัฒนาอาจเป็นด้านบรรจุภัณฑ์ จะเห็นได้ว่า คุณค่าของงานหัตถกรรม เป็นการสร้างผลิตภัณฑ์จากวัสดุธรรมชาติและใช้เครื่องมือพื้นบ้านในการผลิตด้วย ทักษะฝีมือและความชำนาญที่ได้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเกิดเป็นผลงานหัตถกรรมที่มีคุณค่าเพื่อนำมาใช้งานให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและสภาพแวดล้อม แสดงถึงความเป็นอัตลักษณ์ และศิลปวัฒนธรรมของงานหัตถกรรมในท้องถิ่นนั้น

๒.๘ แนวคิดเกี่ยวกับงานหัตถกรรมเชิงสร้างสรรค์

งานหัตถกรรมเป็นการประดิษฐ์สิ่งของเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ที่มี คุณค่าจากภูมิปัญญาโดยใช้วัสดุธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะชุมชนของตนและพัฒนาเป็นสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของชุมชนต่าง ๆ ในแต่ละภูมิภาคของประเทศ การพัฒนาสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อผู้ผลิตในแต่ละท้องถิ่น ที่จะต้องแสดงออกถึงคุณค่าของงานหัตถกรรมเหล่านั้นอย่างชัดเจน แสดงถึงภูมิปัญญาความเป็นอัตลักษณ์และศิลปวัฒนธรรมของงานหัตถกรรมในท้องถิ่นนั้นและตอบสนอง ต่อความต้องการความพึงพอใจของผู้บริโภค ดังนั้นการออกแบบและพัฒนาสินค้าหัตถกรรมแต่ละชนิดแต่ละท้องถิ่นย่อมจะมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะเฉพาะตัว ของงานหัตถกรรมในท้องถิ่นนั้น

แนวคิดในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของผู้ประกอบการนั้นสามารถแบ่งที่มาของแนวคิด ได้ ๒ องค์ประกอบ คือ การพัฒนาผลิตภัณฑ์บนพื้นฐานของการใช้มรดกทางวัฒนธรรม (cultural asset) และการพัฒนาผลิตภัณฑ์บนพื้นฐานของการใช้ข้อมูลความต้องการจาก กลุ่มผู้บริโภค (market oriented) ซึ่งจำแนกกลุ่มผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมงานฝีมือ และหัตถกรรมได้เป็น ๓ กลุ่ม คือ (๑) กลุ่มผู้ประกอบการที่เน้นการพัฒนาผลิตภัณฑ์ บนพื้นฐานของการใช้มรดกทางวัฒนธรรม ผลิตภัณฑ์จะมีลักษณะที่เน้นเฉพาะความเป็น ภูมิปัญญามรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นมีความเป็นอัตลักษณ์ของตน เช่น รูปแบบลวดลาย สีสน วัสดุและกรรมวิธีการผลิต ที่มีลักษณะเฉพาะตัวของตนเอง (๒) กลุ่มผู้ประกอบการ ที่ผสมผสานแนวคิดของการใช้พื้นฐานมรดกทางวัฒนธรรมร่วมกับข้อมูลความต้องการ จากผู้บริโภค ผลิตภัณฑ์จะมีลักษณะที่ผสมผสานความเป็นภูมิปัญญามรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นกับความต้องการของกลุ่มผู้บริโภคในเรื่องของการใช้งาน รูปแบบ ลวดลาย วัสดุ คุณภาพ ที่มีการประยุกต์ร่วมสมัยให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้ใช้โดยตัดทอน รายละเอียดลงให้ผลิตภัณฑ์มี

ความเหมาะสมต่อการใช้งานในชีวิตประจำวันมากยิ่งขึ้น (๓) กลุ่มผู้ประกอบการที่ใช้ข้อมูลความต้องการของกลุ่มผู้บริโภคในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เป็นหลัก ผลิตภัณฑ์จะมีลักษณะที่เน้นความต้องการของกลุ่มผู้บริโภคเป็นหลัก ร่วมสมัย และเข้ากับสมัยนิยมในปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการใช้งาน รูปแบบ ลวดลาย สี สัน วัสดุที่ใช้ในการผลิตและคุณภาพของสินค้า^{๗๓}

คุณค่าของงานหัตถกรรม คำว่า คุณค่า ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒ หมายถึง สิ่งที่มีประโยชน์หรือมีคุณค่าสูง ^{๗๔}

ส่วนหัตถกรรม หมายถึง งานช่างที่ทำด้วยมือโดยถือประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก^{๗๕}

วิบูลย์ ลิ้มสุวรรณ ได้ให้ความหมาย หัตถกรรม หมายถึงสิ่งที่สร้างขึ้น ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมกับการพัฒนาสู่สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ๗๒ ตระกูลพันธ์ พัทธเมธา ด้วยฝีมือมนุษย์แสดงออกถึงความชำนาญชำนาญของผู้ผลิต ในขั้นแรกสร้างขึ้นเพื่อ ประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน ต่อมามีการพัฒนาและปรับปรุงรูปแบบ การใช้วัสดุ และกรรมวิธีการผลิตมาโดยตลอดเป็นเวลานานนับพันปีจนเป็นงานศิลปะที่ตอบสนอง ประโยชน์ใช้สอยและมีคุณค่าความงาม นอกจากนี้^{๗๖}

สรุปได้ว่า คุณค่าของงานหัตถกรรม หมายถึง ผลงานสร้างสรรค์สิ่งประดิษฐ์ที่มีประโยชน์ และมีคุณค่า ทำจากวัสดุธรรมชาติและใช้เครื่องมือพื้นฐานในการผลิตด้วย ทักษะฝีมือและความชำนาญที่ได้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเกิดเป็นผลงานหัตถกรรมที่มีคุณค่า เพื่อนำมาใช้งานให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและสภาพแวดล้อม แสดงถึงความเป็นอัตลักษณ์ และศิลปวัฒนธรรมของงานหัตถกรรมในท้องถิ่นนั้น

แนวทางในการพัฒนางานหัตถกรรมบนพื้นฐานความเป็นภูมิปัญญามรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น และความต้องการ ความพึงพอใจของผู้บริโภคจะต้องยึดหลักการ ออกแบบและพัฒนาสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ให้เกิดความยั่งยืน โดยการสร้างสรรค์ ผลงานหัตถกรรมที่ก่อให้เกิดคุณค่า ๔ ประการ ดังนี้^{๗๗}

๑. คุณค่าความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น (identity values) ประเพณีวัฒนธรรม และความเชื่อของชุมชนในแต่ละท้องถิ่นที่สืบทอดกันมาแต่อดีตเปรียบเสมือนองค์ความรู้ และภูมิปัญญาของสังคมนั้นที่นำมาใช้ในการดำเนินชีวิตตามสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ ไม่ว่าจะเป็นลักษณะของอาหารการกิน เครื่องมือของใช้เครื่องแต่งกายและที่อยู่อาศัย รวมถึงพืชสมุนไพรพื้นบ้านที่ใช้ในการรักษาโรค มีลักษณะเฉพาะตัวเป็นของตนเอง ซึ่งการสร้างสรรค์งานหัตถกรรมสามารถนำภูมิปัญญาและเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ที่มีลักษณะเด่นเฉพาะตัว น่าสนใจ และมีคุณค่า นำมาถ่ายทอดสู่งานหัตถกรรม

^{๗๓} อ่างแล้ว, ตระกูลพันธ์ พัทธเมธา, “ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมกับการพัฒนาสู่สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์”, วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย สาขาสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศิลปะ, หน้า ๗๑.

^{๗๔} พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒, (กรุงเทพฯ : ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นส์,๒๕๔๒).หน้า ๒๕๓.

^{๗๕} เรื่องเดียวกัน,หน้า ๑๒๘๐.

^{๗๖} วิบูลย์ ลิ้มสุวรรณ, เครื่องจักสานในประเทศไทย, หน้า ๕.

^{๗๗} ตระกูลพันธ์ พัทธเมธา, “ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมกับการพัฒนาสู่สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์”, หน้า ๗๑-๗๓.

สินค้า หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์แสดงออกถึงความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะตัวของท้องถิ่นนั้นเพื่อสื่อสารให้ผู้บริโภคได้รับทราบถึงคุณค่าของงานหัตถกรรมที่มีลักษณะเป็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น ของชุมชนนั้น

๒. คุณค่าของวัสดุและกรรมวิธีการผลิต (material and process values) คุณค่า ของ วัสดุธรรมชาติภายในท้องถิ่นที่เกิดขึ้นเฉพาะภายในแหล่งพื้นที่นั้น เจริญเติบโตได้ดี ในสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ มีคุณสมบัติพิเศษ มีสีสันทันและพื้นผิวเฉพาะตัวสามารถนำมา เป็นวัตถุดิบในการผลิตเครื่องมือใช้สอยสูงงานหัตถกรรมซึ่งผลิตจากวัสดุธรรมชาติของท้องถิ่น รวมถึงกรรมวิธีการผลิต เทคนิคเฉพาะในการผลิตด้วยทักษะฝีมือและความชำนาญจาก ภูมิปัญญาที่มีการถ่ายทอดกันมารุ่นสู่รุ่น มีความประณีตและมีคุณภาพตามมาตรฐาน ผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ได้กำหนดไว้เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและความมั่นใจให้กับผู้บริโภค

๓. คุณค่าทางความงาม (aesthetic values) ผู้สร้างสรรค์งานหัตถกรรม จะพิจารณาความงาม จากการแสดงออกผ่านทางรูปร่าง รูปทรง สี สัน ลวดลาย พื้นผิว ที่เกิดจากการประสานกลมกลืนกันขึ้นมา ซึ่งเป็นผลมาจากแรงบันดาลใจสิ่งที่ได้เรียนรู้ จากธรรมชาติและสภาพแวดล้อม รวมถึงลักษณะการใช้งานที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต และนำมาออกแบบสร้างสรรค์ถ่ายทอดลงสู่ผลงาน ที่แสดงออกถึงคุณค่าทางความงามและคุณค่า ทางศิลปะของตนเองในแต่ละสังคมชุมชนที่แตกต่างกัน เพื่อกระตุ้นอารมณ์ และ ความรู้สึกนึกคิดให้ผู้บริโภคเกิดการรับรู้มีความประทับใจและดึงดูดให้น่าใช้สอย

๔. คุณค่าทางประโยชน์ใช้สอย (functional values) ตอบสนองความต้องการ เพื่ออำนวยความสะดวกในการใช้งานทางด้านกายภาพทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ได้แก่ ขนาดสัดส่วนของผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมกับการใช้งาน มีความปลอดภัย แข็งแรงตามอายุ การใช้งาน และประโยชน์ใช้สอยทางด้านจิตใจสร้างให้เกิดความรู้สึกพึงพอใจของ ผู้บริโภคเมื่อแรกพบเห็น ได้แก่ มีความน่าสนใจ เป็นเอกลักษณ์ ความมีคุณค่ามากกว่า ราคาที่จำหน่าย ความน่าเชื่อถือในชิ้นงานหัตถกรรม และแสดงถึงภาพพจน์ความมีสถานะของผู้ใช้

ดังนั้นสรุปได้ว่า การสร้างสรรค์ผลงานหัตถกรรมที่ก่อให้เกิดคุณค่า ๔ ประการ เป็น คุณค่า ความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น คุณค่าของวัสดุและกรรมวิธีการผลิต คุณค่าทางความงาม และคุณค่าทางประโยชน์ใช้สอย ที่ได้กล่าวมานั้นจะต้องนำมาประสานบูรณาการ อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับท้องถิ่น ซึ่งจะเป็แนวทางในการออกแบบ และพัฒนาสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ให้เกิดคุณค่าเกิดความยั่งยืน และสามารถเพิ่มมูลค่าของ สินค้าให้กับผู้ผลิตและผู้จำหน่ายสินค้า ดังที่ กนกวรรณ พงษ์ประยงค์^{๗๘} ได้ศึกษา บทบาทของเศรษฐกิจสร้างสรรค์และพฤติกรรมเชิงสร้างสรรค์ในการพัฒนาระดับวิสาหกิจชุมชนไทย พบว่า แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่การเป็นองค์กรสร้างสรรค์จากการศึกษาบทบาทของเศรษฐกิจสร้างสรรค์และพฤติกรรม เชิงสร้างสรรค์ผ่านกรณีศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศ สะท้อน ข้อค้นพบที่น่าสนใจว่า การจะพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในระดับชุมชนให้ ประสบความสำเร็จ จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาทุนชุมชน และการพัฒนาทุนมนุษย์ทั้งนี้ในส่วนของการพัฒนาทุนชุมชนให้เกิดคุณค่า และมูลค่า โดยอาศัยหลักการใช้พื้นที่หรือสถานที่เป็ฐานในการพัฒนา (area-based or place-based) เช่น การสร้างจุดดึงดูดในลักษณะของ

^{๗๘} กนกวรรณ พงษ์ประยงค์, “บทบาทของเศรษฐกิจสร้างสรรค์และพฤติกรรมสร้างสรรค์ในการพัฒนาระดับวิสาหกิจชุมชนไทย”, วารสารพัฒนศาสตร์. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๑): ๒๔๗ - ๒๔๘.

การ ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์วัฒนธรรม หรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมถึง การพัฒนาชุมชนที่อาศัยหลักการใช้ตัวผลิตภัณฑ์เป็นฐานในการพัฒนา (product-based) เช่น งานฝีมือหรือหัตถกรรมจากภูมิปัญญาชาวบ้านที่ สะท้อนเอกลักษณ์ประจำถิ่น ซึ่งจะทำให้วิสาหกิจชุมชนซึ่งเป็นหน่วยการผลิต ที่ชุมชนเป็นเจ้าของสามารถสร้างสรรค์สินค้าและบริการที่ดึงดูดใจผู้บริโภค และสามารถสร้างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ให้ชุมชนได้ ในขณะที่ ผลประโยชน์ทางสังคมที่เป็นผลพลอยได้จากการประกอบกิจการของวิสาหกิจ ชุมชนคือการสร้างการมีส่วนร่วมและความรู้สึกถึงการเป็นเจ้าของร่วมกัน อันจะทำให้คนในชุมชนเกิดความหวงแหนและรักษาไว้ซึ่งทุนทางสังคมที่ จะสามารถนำไปต่อยอดสร้างคุณค่าและมูลค่าเชิงเศรษฐกิจ ให้แก่ชุมชนได้ トラบข้าวลูกข้าวหลาน ทั้งนี้การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ให้มีประสิทธิภาพนั้นต้องอาศัยปัจจัยด้าน “ทรัพยากรมนุษย์” เป็นสำคัญ ยิ่ง ในระดับชุมชนท้องถิ่นการยกระดับวิสาหกิจชุมชนสู่การเป็นองค์กรสร้างสรรค์ ตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์และพฤติกรรมเชิงสร้างสรรค์จำเป็นต้องให้ ความสำคัญกับการพัฒนาส่งเสริมทุนมนุษย์ ด้วยการพัฒนาศักยภาพของ ตัวบุคลากรในองค์กร ทั้งในด้านองค์ความรู้เกี่ยวกับการวิเคราะห์ทุนของตนเองและทุนของชุมชน การจัดการสมัยใหม่ กระบวนการผลิตที่ทันสมัย การตลาดสร้างสรรค์และการประชาสัมพันธ์ อีกทั้งสร้างแรงจูงใจให้บุคลากรในองค์กรมีพลังขับเคลื่อนในการทำงานจากแรงจูงใจภายใน มีความสุขความภาคภูมิใจในงานที่ทำ และส่งเสริมทักษะการคิดสร้างสรรค์ เพื่อยกระดับความสามารถในการผลิตสินค้าและบริการที่โดดเด่นสอดคล้อง กลมกลืนกับบริบทของท้องถิ่นและความต้องการของผู้บริโภคในตลาดยุคใหม่ ต้องได้รับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาและได้รับการสนับสนุน จากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเกิดการแลกเปลี่ยน แบ่งปัน และต่อยอดองค์ความรู้เกิดการช่วยเหลือและ พัฒนาผู้ประกอบการ รวมถึงบุคลากรในองค์กรวิสาหกิจชุมชนให้เป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์และพฤติกรรมที่สร้างสรรค์ทันต่อการเปลี่ยนแปลง

๒.๙ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประทับใจ สุวรรณธาดา และศักดิ์ชาย สิกขา ^{๗๙} ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาในเขตพื้นที่ภาคอีสานตอนบนผลการวิจัยพบว่า ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่สามารถนำมาสร้างสรรค์และเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ชุมชน ประกอบด้วย ทุนวัฒนธรรมบ้านเชียง (Ban Chiang Cultural Heritage) ทุนวัฒนธรรมศรีโคตรบูรณ์-ล้านช้าง (SriKotrabun-Lan Chang Cultural Heritage) และทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการค้นหาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สามารถนำสู่การประยุกต์ใช้พัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่และนำมาจัดเป็นหมวดหมู่ในรูปแบบของลายประยุกต์เช่น ลายบ้านเชียงลายศรีโคตรบูรณ์-ล้านช้างลายผู้ไทย ลายไทดำ นอกจากนี้ยังได้นำอัตลักษณ์ในวัฒนธรรมความเชื่อมาสร้างสรรค์ใหม่ให้เกิดความเหมาะสมกับผลิตภัณฑ์เช่น ลายพญานาคในวัฒนธรรมความเชื่อของคนแถบลุ่มน้ำโขง ลายหอนางอุสา-ท้าวบารสและอื่น ๆ โดยจำแนกตามทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ออกเป็น ๓ กลุ่ม คือ กลุ่ม

^{๗๙} ประทับใจ สุวรรณธาดา และศักดิ์ชาย สิกขา, “การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญา : ในเขตพื้นที่ภาคอีสานตอนบน”, วารสารวิชาการ ศิลปะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์. ที่ ๙ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๑) : ๑๔๑ – ๑๕๒.

ที่ ๑ ผู้ประกอบการที่พัฒนาผลิตภัณฑ์โดยใช้ทุนวัฒนธรรมบ้านเชียง จำนวน ๗ กิจการ กลุ่มที่ ๒ ผู้ประกอบการที่พัฒนาผลิตภัณฑ์โดยใช้ทุนวัฒนธรรมศรีโคตรบูรณ์-ล้านช้าง จำนวน ๕ กิจการ และกลุ่มที่ ๓ ผู้ประกอบการที่พัฒนาผลิตภัณฑ์โดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น จำนวน ๑๐ กิจการ ผลสรุปจากการใช้แบบสอบถามเพื่อประเมินผลิตภัณฑ์โดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่า อยู่ในเกณฑ์ระดับดีมาก (ค่าเฉลี่ย ๔.๕๗ -๕.๐๐) จำนวน ๒๑ กิจการ อยู่ในเกณฑ์ระดับดี (ค่าเฉลี่ย ๔.๒๙) จำนวน ๑ กิจการ โดยแต่ละกิจการมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงที่แตกต่างกัน และประเมินความพึงพอใจหลังการพัฒนาผลิตภัณฑ์กับกลุ่มผู้ประกอบการทั้ง ๒๒ กิจการ พบว่า อยู่ในเกณฑ์ระดับดีมาก (ค่าเฉลี่ย ๔.๖๒)

นิภาพรรณ เจนสันติกุล^{๔๐} ได้ทำการวิจัย การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนพื้นที่ภาคกลางตอนล่าง ๑ เพื่อยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันในประชาคมอาเซียน พบว่า แนวทางการพัฒนา ได้แก่ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์พบว่า วิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่มีการใช้ ทักษะและความรู้ในการผลิตสินค้าที่แตกต่างกัน โดยแต่ละวิสาหกิจชุมชนพยายามส่งเสริม และสนับสนุนการเรียนรู้ของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนอย่างต่อเนื่องตามโอกาสและเวลา ที่เหมาะสม การพัฒนาการเข้าถึงแหล่งทุนและการพัฒนาระบบการจัดการบัญชี พบว่า วิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ประสบปัญหาการเข้าถึงแหล่งทุนและขาดความรู้ในการจัดทำระบบบัญชี การพัฒนาการตลาดเน้นช่องทางการตลาดผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ การประเมินสภาวะการแข่งขันในตลาดวิสาหกิจของตนเองกับวิสาหกิจชุมชนอื่นที่มีลักษณะของผลิตภัณฑ์ใกล้เคียง เพื่อค้นหาจุดแตกต่างของผลิตภัณฑ์ และสร้างความเป็นเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์เพื่อให้สินค้าและผลิตภัณฑ์สามารถเก็บไว้ได้นาน ควรมีการบรรจุภัณฑ์ ในรูปแบบต่างๆ ซึ่งมีประโยชน์ในเรื่องการยืดอายุสินค้าให้เก็บได้นานขึ้น ป้องกันการชำรุดเสียหาย สะดวกต่อการใช้งาน นอกจากนี้บรรจุภัณฑ์ที่มีความสวยงามเป็นเสมือนการรับประกันคุณภาพสินค้า รวมถึงสร้างความมั่นใจในมาตรฐานคุณภาพสินค้า และควรสื่อถึงเอกลักษณ์ของสินค้าให้เห็นถึงบริบทท้องถิ่น การพัฒนาการสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เพื่อยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขัน โดยมีกิจกรรมการสื่อสาร ความร่วมมือ การพึ่งพาอาศัย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งนี้ วิสาหกิจชุมชนทุกประเภทควรมีการศึกษาความต้องการของผู้บริโภคที่มีความแตกต่างทางพื้นที่และค่านิยมในการบริโภคสินค้าต่างกัน

พิชญ์ บุญนิยมและคณะ^{๔๑} ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง การพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพวิสาหกิจชุมชนเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดกำแพงเพชร พิจิตรและสุโขทัย ผลการศึกษาพบว่า ๑) การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนสู่เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจังหวัดกำแพงเพชรพิจิตร และสุโขทัย ส่วนใหญ่สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนประกอบอาชีพเกษตรกรรมและอาชีพรองคือกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ซึ่งเกิดขึ้นจากการรวมตัวกันแบบไม่

^{๔๐} นิภาพรรณ เจนสันติกุล, “การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนพื้นที่ภาคกลางตอนล่าง ๑ เพื่อยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันในประชาคมอาเซียน”, วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน, ๒๕๖๒): หน้า ๑๑๐ – ๑๑๒.

^{๔๑} พิชญ์ บุญนิยม และคณะ, “การพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพวิสาหกิจชุมชนเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดกำแพงเพชร พิจิตรและสุโขทัย”, วารสารมณีเชษฐาราม วัตถุประสงค์. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๒) : ๓๙ – ๔๑.

เป็นทางการโดยผู้นำและสมาชิกมีการผลิตร่วมกันและแยกกันผลิต เน้นตลาดในชุมชนและขยายตลาด
ด้านนอก ระดมเงินทุนจากสมาชิกและจากสถาบันทางการเงินมีโครงสร้างการบริหารตามอำนาจ
หน้าที่มีการออกแบบบรรทัดฐานเน้นความเรียบง่ายและสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ของท้องถิ่น ๒).
ศักยภาพการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนสู่เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
จังหวัดกำแพงเพชร พิจิตร และสุโขทัย มีจุดแข็งคือผลิตภัณฑ์มีต้นทุนวัตถุดิบในท้องถิ่นและเน้นภูมิ
ปัญญาท้องถิ่นการรวมกลุ่มกันโดยความสมัครใจ กำหนดราคาผลิตภัณฑ์ไม่แพง มีทุนทางสังคมซึ่ง
สามารถนำมาต่อยอดสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์3. การพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพวิสาหกิจชุมชนสู่
เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดกำแพงเพชร พิจิตรและสุโขทัยโดย
การพัฒนาด้านการบริหารจัดการ การผลิตการออกแบบบรรทัดฐานการบริหารการเงิน การตลาดและ
การจัดการความรู้

จรัสศรี โนมี่, วรวิพรรณ เจริญรูป และจิตราณูช ชัยนันท์^{๘๒} วิจัยเรื่อง “การเพิ่มมูลค่าให้กับ
ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มตะกร้าหวายบ้านทาทรายมูลตำบลสันกลาง อำเภอบ้านไร่ จังหวัดเชียงราย” พบว่า
กลุ่มตะกร้าหวายได้มีการพัฒนาและออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่จำนวน ๒ ชนิด ได้แก่ ตะกร้าใส่ผ้า และ
กระเป๋าลือสตรี ออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ตัวเดิม คือ ตะกร้าเอนกประสงค์ ให้มีรูปแบบที่เป็น
เอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์โดยผลิตภัณฑ์ของกลุ่มจะเน้นในเรื่องของคุณภาพ
ของตัวสินค้าและประโยชน์ใช้สอย นอกจากนี้กลุ่มตะกร้าหวายได้เพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์โดยการสร้าง
ตราสินค้าใหม่ โดยใช้ชื่อว่า “หวายตานัน” และเพิ่มช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์อีก ๑ ช่องทาง
คือ การขายออนไลน์ผ่านโซเชียลมีเดีย Facebook โดยใช้ชื่อเพจว่า “ตะกร้าหวายตานัน”

ชลธิชา จิรภักพงค์ และคณะ^{๘๓} วิจัยเรื่อง วิสาหกิจจักสานจังหวัดแพร่: องค์ความรู้และ
การจัดการเชิงเครือข่ายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน พบว่า ผลการวิจัย พบว่า ๑) วิสาหกิจจักสานที่มีการ
จดทะเบียนแล้ว จำนวน ๖๕ แห่ง มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมพัฒนาความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น
การสร้างรายได้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การดำเนินงานเกิดจากสมาชิกร่วมวางแผน ร่วมคิด ร่วม
ทำ ร่วมแก้ไขปัญหาในการสร้างสรรค์เศรษฐกิจชุมชนบนพื้นฐานการใช้ความรู้ ภูมิปัญญา วัฒนธรรม
และทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนอย่างรู้คุณค่าโดยได้รับการ สนับสนุนจากองค์กรท้องถิ่น และเครือข่าย
หน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องทุกระดับ สำหรับปัญหาเกิดจากดำเนินกิจกรรมไม่ต่อเนื่อง ใช้เงินไม่ ตรง
ตามกิจกรรมของกลุ่ม ขาดข้อมูลสนับสนุน ๒) องค์ความรู้ที่ส่งผลให้เกิดการจัดการเชิงเครือข่าย ได้แก่
องค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการ องค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือการแปรรูป องค์ความรู้
เกี่ยวกับการจำหน่าย และองค์ความรู้เกี่ยวกับเครือข่าย ๓) ความสัมพันธ์และผลสำเร็จของการจัดการ
เชิงเครือข่ายที่มีต่อวิสาหกิจชุมชนเป็นการแสดงบทบาทระหว่างคนในกลุ่ม และองค์กรภายนอก ๔)
องค์ความรู้และระบบการจัดการเชิงเครือข่ายที่มีผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน มีดังนี้ (๑) การพัฒนาการ

^{๘๒} จรัสศรี โนมี่, วรวิพรรณ เจริญรูป และจิตราณูช ชัยนันท์, “การเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ของกลุ่มตะกร้า
หวายบ้านทาทรายมูลตำบลสันกลาง อำเภอบ้านไร่ จังหวัดเชียงราย”, วารสารวิชาการรับใช้สังคม มหาวิทยาลัย
เทคโนโลยีราชมงคลล้านนา. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๒): ๒๑-๒๒.

^{๘๓} ชลธิชา จิรภักพงค์ และคณะ, “วิสาหกิจจักสานจังหวัดแพร่: องค์ความรู้และการจัดการเชิงเครือข่าย
เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน”, วารสารการจัดการ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ (WMS Journal of Management
Walailak University). ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม – กันยายน ๒๕๖๒) : ๖๗ – ๗๐.

จัดการองค์กร (๒) การพัฒนา ผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม (๓) การพัฒนากิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ของสมาชิกกลุ่ม (๔) การพัฒนาการตลาด (๕) การประสานงานกับภาคี อื่น

เบญจวรรณ ไสหวาน และคณะ^{๘๔} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการความรู้เพื่อสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มแก่ผลิตภัณฑ์ชุมชนสำหรับวิสาหกิจชุมชน” ผลการวิจัยพบว่า การจัดการความรู้เกี่ยวกับองค์ความรู้การสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มแก่ผลิตภัณฑ์ชุมชน สำหรับวิสาหกิจชุมชน ได้ ๒ องค์ความรู้ ๑) องค์ความรู้การสร้างคุณค่าแก่ผลิตภัณฑ์ชุมชน ประกอบด้วยความต้องการของลูกค้า การสร้างลักษณะสินค้า ข้อได้เปรียบหรือข้อแตกต่าง ประโยชน์ที่ได้รับ ความประทับใจ ความรู้สึก คุ่มค่า ๒) การสร้างมูลค่าเพิ่มแก่ผลิตภัณฑ์ชุมชน ประกอบด้วย การจัดการวัตถุดิบ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ การบรรจุหีบห่อ คุณสมบัติพิเศษของสินค้า การจัดเก็บผลิตภัณฑ์ การจัดจำหน่ายสินค้าที่แล้วเสร็จไปยังผู้บริโภค ในรูปแบบของเอกสารและหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-Book) เมื่อนำไปตรวจสอบคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับดีมาก และมีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด ๗๕/๗๕ เมื่อนำไปประเมินความรู้ สมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่ใช้องค์ความรู้การจัดการคุณค่าและมูลค่าเพิ่มมีการเรียนรู้ที่หลังเรียนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนการประเมินทักษะสมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีทักษะมากที่สุด การประเมินความพึงพอใจของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด และการประเมินความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องเห็นด้วยมากที่สุด ในการจัดการองค์ความรู้การสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มแก่ผลิตภัณฑ์ชุมชน สำหรับวิสาหกิจชุมชน

อรพิน อินวงศ์ และคณะ^{๘๕} วิจัยเรื่อง กระบวนการยกระดับสินค้าและผลงานด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา พบว่า ๑) กระบวนการยกระดับสินค้าและผลงานด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา พบว่า มีกลยุทธ์ที่ก่อให้เกิดผลิตภัณฑ์ในเชิงพาณิชย์ด้วยเทคนิควิธีที่เหมาะสมเป็นไปตามวัตถุประสงค์ ในการสำรวจงบประมาณ ระยะเวลา แบ่งออกเป็น ๗ ประเภท คือ(๑) ผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากการขยายสายการผลิต (๒) การสร้างแนวคิดใหม่ในผลิตภัณฑ์เดิม (๓) ผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่เดิมแต่ปรับเปลี่ยนรูปแบบใหม่ (๔) ผลิตภัณฑ์ใหม่ที่เกิดจากการปรับปรุงสูตรที่มีอยู่แล้ว(๕) ผลิตภัณฑ์ใหม่ในบรรจุภัณฑ์ใหม่ (๖) ผลิตภัณฑ์ที่เป็นนวัตกรรม และ (๗) ผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ ๒) แนวทางการยกระดับและการสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้าและผลงานด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา มีแนวทางในการจัดการส่งเสริมการผลิตสินค้าในด้านศิลปะเชิงพาณิชย์ โดยแบ่งกระบวนการจัดการในการยกระดับออกเป็น ๕ ด้าน ได้แก่ (๑) ภาพลักษณ์ที่สามารถสร้างมูลค่าให้กับผลงาน (๒) การสร้างสรรค์การผลิตสินค้าในด้านศิลปะเชิงพาณิชย์ (๓) การพัฒนา

^{๘๔} เบญจวรรณ ไสหวาน และคณะ, “การจัดการความรู้เพื่อสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มแก่ผลิตภัณฑ์ชุมชนสำหรับวิสาหกิจชุมชน”, วารสารนาคบุตรปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช. ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๒) : ๑๔๑-๑๔๓.

^{๘๕} อรพิน อินวงศ์ และคณะ, “กระบวนการยกระดับสินค้าและผลงานด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา”, วารสารปัญญาปณิธาน. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๕): ๑๔๔ – ๑๔๗.

กนิษฐา แยมโพธิ์ใช้^{๔๖} ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในพื้นที่ตำบลตลาดใหม่ อำเภอสว่างวีระชัย จังหวัดอำนาจเจริญ พบว่า การศึกษาทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของผู้สูงอายุทั้งสิ้น ๖ ด้าน ได้แก่ ด้านเกษตรกรรม ช่างฝีมือ อาหาร หมอพื้นบ้าน ประเพณีและพิธีกรรม และศิลปะการแสดง ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของผู้สูงอายุทั้ง ๖ ด้าน สามารถแบ่งแหล่งที่มาหรือแหล่งกำเนิดที่เกิดจากการเรียนรู้ใหม่ ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในตำบลตลาดใหม่ มีการจัดการจาก ๓ บทบาทหลัก ได้แก่ การจัดการโดยผู้สูงอายุ การจัดการโดยชุมชน และการจัดการโดยองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีวิธีการจัดการหลายลักษณะทั้งครบทุกหลักจำ การสาธิต การลงมือทำ เป็นต้น ซึ่ง จาก ๓ บทบาทหลักแสดงให้เห็นว่าการจัดการทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของผู้สูงอายุนี้เป็นการจัดการแบบกระบวนระบบ (Systematic Management) สำหรับการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่มาจากฐานทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในชุมชนตำบลตลาดใหม่จำเป็นต้องผ่านขั้นตอนการค้นหาและคัดเลือกด้วยการวิเคราะห์ตามเกณฑ์ ตัวชี้วัดและระดับการเป็นตัวแทนดังกล่าว ต้องดำเนินการร่วมกับความพร้อมและความต้องการพื้นฐานของชุมชน ขั้นตอนการค้นหาและคัดเลือกนี้ทำให้ได้ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่เหมาะสมที่สุดเพื่อการสร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนและพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ร่วมสมัยที่มีอัตลักษณ์ดั้งเดิม ซึ่งทำให้เกิดการสร้างความรู้แบบบูรณาการในการทำงานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุกับผู้สูงอายุ ชุมชน คนในชุมชน และภาครัฐท้องถิ่น การสร้างความรู้แบบบูรณาการจะมีผลในระยะยาวนอกจากคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุจะดีขึ้นแล้ว ยังเป็นการสร้างผู้นำในกลุ่มผู้สูงอายุอีกด้วย

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจะเห็นว่าชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธ : การพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่ นั้นต้องตระหนักถึงแนวคิดชุมชนวิถีพุทธ แนวคิดเศรษฐกิจฐานราก แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการความรู้ แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างสรรค์ แนวคิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ และแนวคิดเกี่ยวกับงานหัตถกรรมเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งแนวคิดทฤษฎีดังกล่าวจะนำมาซึ่งผลงานการพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่สู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชน ทั้งนี้คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่ศึกษาชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธ : การพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่ เพื่อเสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อให้เกิดการเพิ่มรายได้ให้กับชุมชนอย่างมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน อีกทั้งการสืบสานศิลปวัฒนธรรมอันเป็นภูมิปัญญาของชุมชนให้ดำรงอยู่ต่อไป

^{๔๖} กนิษฐา แยมโพธิ์ใช้, “การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในพื้นที่ตำบลตลาดใหม่ อำเภอสว่างวีระชัย จังหวัดอำนาจเจริญ”, วารสาร มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม ปีที่ ๑๒ (มกราคม - เมษายน ๒๕๖๕) : ๓๓๖ - ๓๔๐.

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง ชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธ : การพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่ มีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ พื้นที่การวิจัย
- ๓.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๓.๔ เครื่องมือการวิจัย
- ๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย
- ๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๗ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย
- ๓.๘ สรุปกระบวนการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีดำเนินการประกอบด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Action Research) โดยเป็นกระบวนการศึกษาวิจัยที่มุ่งพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่ ประกอบไปด้วยโครงการย่อย ๒ โครงการ ซึ่งในโครงการย่อยทั้ง ๓ โครงการมีรูปแบบการวิจัย ดังนี้

๑. การศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) มุ่งเน้นการศึกษารวบรวมข้อมูล จากหนังสือ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดรูปแบบและกระบวนการจัดการความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชา แนวคิดรูปแบบและกระบวนการผลิตงานฝีมือศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์บนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับชุมชนวิถีพุทธ จังหวัดแพร่ แนวคิดรูปแบบและกระบวนการจัดการพื้นที่การเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมเศรษฐกิจฐานราก จังหวัดแพร่ สังเคราะห์องค์ความรู้ดังกล่าว เพื่อกำหนดเป็นประเด็นเนื้อหาในการสร้างชุดความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชาจังหวัดแพร่ ประเด็นเนื้อหาในการออกแบบพัฒนาชุดปฏิบัติการสำหรับการพัฒนายกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก จังหวัดแพร่

๒. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดำเนินการดังนี้

๒.๑ การสัมภาษณ์กับประธานกลุ่มหรือผู้แทน ผู้ประกอบการ ประธานชุมชน/ผู้นำชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการจัดการความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชา องค์ความรู้การยกระดับการผลิตและการเพิ่มมูลค่าศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่

๒.๒ การสนทนากลุ่มกับประธานกลุ่มหรือผู้แทน ผู้ประกอบการ ประธานชุมชน/ผู้นำชุมชน ประชาชนท้องถิ่น ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ นักวิชาการด้านการศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการจัดการความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชา รูปแบบและกระบวนการผลิตงานฝีมือศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์บนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับชุมชนวิสาหกิจ จังหวัดแพร่

ประมวลข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มจากผู้ให้ข้อมูลในเชิงคุณภาพแล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์เพื่อให้ได้แนวทางในการพัฒนาชุดความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชาจังหวัดแพร่ แนวทางในการออกแบบชุดปฏิบัติที่ใช้ในการพัฒนาระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก จังหวัดแพร่

๓. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เป็นกระบวนการพัฒนาชุดความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชาจังหวัดแพร่ และการพัฒนาระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก จังหวัดแพร่ โดยมีการดำเนินการดังนี้

๓.๑ การออกแบบและพัฒนาชุดความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชาจังหวัดแพร่ โดยการสัมมนาเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชาสามารถนำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการผลิตและออกแบบผลงานด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์

๓.๒ การออกแบบชุดปฏิบัติที่ใช้ในการพัฒนาระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก จังหวัดแพร่ โดยการนำองค์ความรู้ที่ได้จากชุดความรู้มาสังเคราะห์และออกแบบกิจกรรมสำหรับชุดปฏิบัติการ

๓.๓ พัฒนาระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมไม้ไผ่เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่ โดยสัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน และการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์และตอบสนองความต้องการของตลาด และยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมไม้ไผ่เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่

๓.๒ พื้นที่การวิจัย

คณะผู้วิจัยจึงกำหนดพื้นที่การศึกษาจังหวัดแพร่ ได้แก่ พื้นที่ในเขตบ้านเหมืองหม้อ ตำบลเหมืองหม้อ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ เนื่องจาก

๑) เป็นชุมชนที่มีภูมิปัญญาพื้นบ้านที่มีคุณค่าควรแก่การศึกษาอนุรักษ์ถ่ายทอดและสืบทอดไว้ให้เป็นสมบัติของชาวจังหวัดแพร่ ในด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน ที่ถ่ายทอดกันมารุ่นสู่รุ่นเพื่อไว้ใช้สอยกันเองในครอบครัวสังคมและการแลกเปลี่ยนจนกระทั่งมาสู่การผลิตเพื่อจำหน่ายสามารถทำเป็นอาชีพที่สร้างรายได้และเศรษฐกิจแก่ชุมชนท้องถิ่น

๒) เป็นชุมชนที่ได้มีการจัดการองค์ความรู้เพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนของจังหวัดแพร่ พัฒนาต่อยอดให้มีคุณภาพและได้มาตรฐานเพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้การประกอบสัมมาชีพ ตามศักยภาพของชุมชน เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต รวมถึงการสร้างเครือข่าย กลไกการตลาดผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ของชุมชนสัมมาชีพ ในจังหวัดแพร่ สามารถนำไปพัฒนาตนเองและชุมชน สามารถทำเป็นอาชีพที่สร้างรายได้และเศรษฐกิจแก่ชุมชนได้ สอดคล้องกับการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ตามนโยบายของประชาธิรัฐ

๓) เป็นชุมชนที่มีความสำคัญในระดับชุมชนหรือเป็นสถานที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้านอาชีพ โดยมีโครงการ/กิจกรรมที่แสดงถึงการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ รูปแบบและความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ ต่อยอดความรู้สู่การสร้างนวัตกรรมจากงานวิจัย พัฒนา สร้างตราสินค้าใหม่จากภูมิปัญญาท้องถิ่นโดย เฉพาะงานศิลปหัตถกรรม ผลิตภัณฑ์ชุมชน สนับสนุนการพัฒนางานศิลปหัตถกรรมและผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อการสร้างเอกลักษณ์และการสร้างผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ของชุมชน

๓.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

โครงการวิจัยย่อยที่ ๑ เป็นการศึกษาการจัดการความรู้ศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชาสังคมจังหวัดแพร่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งหมด จำนวน ๔๗ รูป/คน ประกอบไปด้วย

๑) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญการจัดการความรู้ศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชาสังคมจังหวัดแพร่ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ในชุมชนบ้านเหมืองหม้อ จำนวน ๕ คน ประกอบ

(๑) นางนิตยา วงศ์บิดา ผู้ประกอบการหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่/ปราชญ์ท้องถิ่น

(๒) นางคำเม็ต อุดรพงษ์ ปราชญ์ท้องถิ่นด้านหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่

(๓) นายเอกชัย วงศ์บิดา ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๓/สมาชิกกลุ่มหัตถกรรมไม้ไผ่

(๔) นางโหมพัฒน์ แทนวงษ์ เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลเหมืองหม้อ

(๕) นางอมรรัตน์ คำน้ำปาด เจ้าหน้าที่วัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนตำบลเหมืองหม้อ

๒) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับประเด็นการพัฒนาชุดความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมหัตถกรรมไม้จักสานเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชาสังคมจังหวัดแพร่ โดยการสนทนากลุ่มย่อย จำนวน ๑๐ คน ประกอบด้วย

(๑) นางโหมพัฒน์ แทนวงษ์ เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลเหมืองหม้อ

- (๒) นางอรัญญา บุตรเสน นักการศึกษา/ผู้รู้ด้านการออกแบบหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่
- (๓) นางสาววัลย์ พันธุ์โสดา สมาชิกกลุ่มหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่
- (๔) นางนิตยา วงศ์บิดา ผู้ประกอบการหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่/ปราชญ์ท้องถิ่น
- (๕) นางอมรรัตน์ คำน้ำปาด เจ้าหน้าที่วัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนตำบลเหมืองหม้อ
- (๖) นางนวลลออ บุตรเสน ประธานกลุ่มหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่
- (๗) นางดุชนิ อินธิ สมาชิกกลุ่มหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่
- (๘) นางคำเมตตา อุตพงษ์ ปราชญ์ท้องถิ่นด้านหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่
- (๙) นายนราภักดิ์ วงทะนะ ผู้แทนองค์การบริหารส่วนตำบลเหมืองหม้อ
- (๑๐) นายสามารถ ถิ่นสบาย ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๗

๓) การถ่ายทอดชุดความรู้ศิลปวัฒนธรรมหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ เชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชาจังหวัดแพร่ จำนวน ๓๒ คน ประกอบด้วย คณะผู้วิจัย หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ประกอบการ สถาบันการศึกษา ปราชญ์ท้องถิ่น ชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้อง

โครงการย่อยที่ ๒ เป็นการพัฒนาและยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก จังหวัดแพร่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งหมด จำนวน ๓๒ คน ประกอบไปด้วย

๑. ผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษาองค์ความรู้การยกระดับการผลิตและการเพิ่มมูลค่าศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่ จำนวน ๕ คน ได้แก่

- (๑) นายเอกชัย วงศ์บิดา ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๓/สมาชิกกลุ่มหัตถกรรมไม้ไผ่
- (๒) นางนิตยา วงศ์บิดา ผู้ประกอบการหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่/ปราชญ์ท้องถิ่น
- (๓) นางนวลลออ บุตรเสน ประธานกลุ่มหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่
- (๔) นายสามารถ ถิ่นสบาย ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๗
- (๕) นางคำเมตตา อุตพงษ์ ปราชญ์ท้องถิ่นด้านหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่

๒. ผู้ให้ข้อมูลในการพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ และการออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ต้นแบบ เพื่อให้ได้หัตถกรรมจักสานที่มีลักษณะที่เป็นอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่เกิดการยกระดับการผลิตและการเพิ่มมูลค่าศิลปวัฒนธรรมเพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่ จำนวน ๑๐ คน ได้แก่

- (๑) นางสาววัลย์ พันธุ์โสดา สมาชิกกลุ่มหัตถกรรมไม้ไผ่
- (๒) นางนวลลออ บุตรเสน ประธานกลุ่มหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่
- (๓) นายเอกชัย วงศ์บิดา ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๓/สมาชิกกลุ่มหัตถกรรมไม้ไผ่
- (๔) นางคำเมตตา อุตพงษ์ ปราชญ์ท้องถิ่น

- (๕) นางนิตยา วงศ์บิดา ผู้ประกอบการหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่/ปราชญ์ท้องถิ่น
- (๕) นายนรภัค วงทะนะ ผู้แทนองค์การบริหารส่วนตำบลเหมืองหม้อ
- (๖) นางโชนิพัฒน์ แทนวงษ์ เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลเหมืองหม้อ
- (๗) นางอรทัย บุตรเสน ผู้รู้ด้านการออกแบบหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่
- (๘) นางดุชนิ อินธิ สมาชิกกลุ่มหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่/ตัวแทนผู้บริโภค
- (๙) นางสาวสุทัศน์ ผาสุก ตัวแทนจำหน่าย

๓. กลุ่มเป้าหมายในการพัฒนาระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมไม้ไผ่ เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่ จำนวน ๑๗ คน

๓.๑ ผู้ให้การอบรมเชิงปฏิบัติการการถ่ายทอดผลงานการพัฒนาระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมไม้ไผ่เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่ ได้แก่ ปราชญ์ท้องถิ่น จำนวน ๒ คน

- ๑) นางนิตยา วงศ์บิดา ผู้ประกอบการหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่/ปราชญ์ท้องถิ่น
- ๒) นางคำเมตตา อุตพงษ์ ปราชญ์ท้องถิ่นด้านหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่

๓.๒ ผู้รับการอบรมเชิงปฏิบัติการ ได้แก่ ผู้ประกอบการหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ จำนวน ๑๕ คน

- ๑) นางสุจิตรา กวาวสนั่น
- ๒) นางสาวร้อย อินแสน
- ๓) นางอำพร มาณพทวี
- ๔) นางพานิ อุ่นสืบ
- ๕) นางสาวสุทัศน์ ผาสุก
- ๖) นางสาววัลย์ พันธิ์โสตา
- ๗) นางธนภักย์ หม้อกรอง
- ๘) นางสาวมณฑิ เวียนแก้ว
- ๙) นางสาวหัสยา ท้าวคำ
- ๑๐) นางชลากร ศศิวงศา
- ๑๑) นางสาวสังเวียน เหมืองจา
- ๑๒) นางอรทัย บุตรเสน
- ๑๓) นางอมรรัตน์ คำน้ำปาด
- ๑๔) นางนวลละออ บุตรเสน
- ๑๕) นางธีระวรรณ ไพสาร

๓.๔ เครื่องมือการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นกระบวนการศึกษาวิจัยที่มุ่งพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่ ประกอบไปด้วยโครงการย่อย ๒ โครงการ ซึ่งในโครงการย่อยทั้ง ๒ โครงการมีเครื่องมือการวิจัย ดังนี้

๑. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) จัดทำขึ้นเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลหลักในเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการจัดการความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชา และองค์ความรู้การยกระดับการผลิตและการเพิ่มมูลค่าศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่ จำนวน ๑๐ คน เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบเกี่ยวกับกระบวนการจัดการความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชา และการยกระดับการผลิตและการเพิ่มมูลค่าศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่ เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) โดยมีเนื้อหาที่สำคัญ

- ประวัติความเป็นมาของชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธ องค์ความรู้ผลิตภัณฑ์งานหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่

- องค์ความรู้ กระบวนการจัดการความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ เช่น ผลิตภัณฑ์ รูปแบบ ลวดลาย สี ขนาด ที่แสดงความถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน รวมถึงการออกแบบ การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ ในขั้นตอนนี้เป็นการค้นหว่าชุมชนมีความรู้อะไรบ้าง รูปแบบใด อยู่ที่ไหน แล้วจัดลำดับความสำคัญของความรู้เหล่านั้น เพื่อให้ขอบเขตของการจัดการความรู้และสามารถจัดสรรทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เช่น การออกแบบ การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ การตลาด การเรียนรู้ การถ่ายทอดและเครือข่ายหัตถกรรมไม้ไผ่สาน

- การสร้างและแสวงหาความรู้ การจัดเก็บความรู้ให้เป็นระบบ การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้ และการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้

๒. การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Groups Discussion) จัดทำขึ้นเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลหลักในเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาชุดความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมหัตถกรรมไม้จักสานเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชาจังหวัดแพร่ รูปแบบและกระบวนการผลิตงานฝีมือศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์บนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับชุมชนวิถีพุทธ จังหวัดแพร่ และพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนที่มีลักษณะที่เป็นอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่แพร่ และมีความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น จำนวน จำนวน ๒๐ คน โดยมีเนื้อหาที่สำคัญ

- องค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่เชิงสร้างสรรค์ การสร้างและแสวงหาความรู้ การจัดเก็บความรู้ให้เป็นระบบ การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้ และการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้

- รูปแบบและลวดลายผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไม้ไผ่ เชิงสร้างสรรค์และมีความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

- กระบวนการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ ในด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ด้านการตลาด ด้านการเรียนรู้ และด้านการสร้างเครือข่าย

- แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไม้ไผ่ในอนาคต

- แนวทางส่งเสริมการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้การทำผลิตภัณฑ์หัตถกรรม
ไม้ไผ่

- ปัญหา และอุปสรรคในการผลิตผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไม้ไผ่

๓. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เป็นกระบวนการพัฒนาชุดความรู้ด้าน
ศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชาจังหวัดแพร่ และการพัฒนาระดับ
การผลิตและเพิ่มมูลค่างานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก จังหวัดแพร่
โดยมีเครื่องมือดังนี้

๓.๑ ชุดปฏิบัติการที่ใช้ในการพัฒนาระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างาน
ศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก จังหวัดแพร่ โดยการนำองค์ความรู้ที่ได้
จากชุดความรู้มาสังเคราะห์และออกแบบกิจกรรมสำหรับชุดปฏิบัติการ โดยมีเนื้อหาที่สำคัญ

- ความรู้เรื่องหัตถกรรมไม้ไผ่
- งานออกแบบผลิตภัณฑ์
- สร้างผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่
- การประเมินและการคัดเลือกผลงาน

๓.๒ การอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถ
นำมาใช้ประโยชน์และตอบสนองความต้องการของตลาด และยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างาน
หัตถกรรมไม้ไผ่เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่

สำหรับการสร้างเครื่องมือได้มีวิธีดำเนินการ ดังนี้

(๑) ทำการศึกษารวบรวมเอกสาร ข้อมูลจากหนังสือ บทความ งานวิจัย และเอกสาร
สิ่งตีพิมพ์ต่างๆที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดการความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชน
ตามศาสตร์พระราชา และการยกระดับการผลิตและการเพิ่มมูลค่าศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อ
เสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่

(๒) นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า มาวางโครงสร้างเครื่องมือ ได้แก่ แบบ
สัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์ทางวิชาการและกิจกรรมเชิงปฏิบัติการแลกเปลี่ยน

(๓) การตรวจสอบความเที่ยงตรงในเนื้อหาของเครื่องมือ โดยคณะผู้วิจัย

(๔) สร้างเครื่องมือการวิจัยให้ครอบคลุมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัย
และกรอบแนวคิดของการวิจัย

(๕) การตรวจสอบเครื่องมือการวิจัยโดยผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่ ๑) ผศ.ดร.เกรียงศักดิ์
พองคำ ประธานสาขาวิชาพระพุทธศาสนา มจร.วิทยาเขตแพร่ ๒) ผศ.สาธิต แก่นมณี อาจารย์พิเศษ
ด้านการประเมิน มจร.วิทยาเขตแพร่ ๓) ดร.กวินรัตน์ อัฐวงศ์ชยากร อาจารย์ประจำหลักสูตร
พัฒนาการท่องเที่ยว คณะพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ และผู้ทรงคุณวุฒิ
ของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย

(๖) การวิเคราะห์เครื่องมือก่อนนำไปใช้ในการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

(๗) การนำเครื่องมือไปเก็บรวบรวมข้อมูลตามที่กำหนดไว้

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้วิจัยได้แบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยออกเป็น ๖ ระยะ ดังนี้

ระยะที่ ๑ การเตรียมการวิจัย โดยการจัดประชุมทีมวิจัย เพื่อชี้แจงความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับขอบข่าย รูปแบบการวิจัย พื้นที่ของการวิจัย การสร้างเครื่องมือประกอบการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม ชุดความรู้ ชุดปฏิบัติการ การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ การอบรมเชิงปฏิบัติการ การจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ การจัดการพื้นที่การเรียนรู้ การใช้เครื่องมืออุปกรณ์ประกอบการวิจัย ได้แก่ เครื่องบันทึกภาพและเสียงและความพร้อมของอุปกรณ์เครื่องมือการทำงานทางศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์แก่คณะผู้วิจัย ตลอดจนอธิบายรายละเอียดในการเก็บข้อมูล และคัดเลือกชุมชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย

ระยะที่ ๒ การลงสำรวจข้อมูลภาคสนาม (Field Study) และการจัดการความรู้ โดยลงพื้นที่ในการเก็บข้อมูลร่วมกับนักวิจัยโครงการวิจัยย่อยทั้ง ๒ โครงการ ในพื้นที่เป้าหมายและสถานที่เก็บข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลประกอบการวิจัย โดยวิธีการดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ประชุมจัดเตรียมพื้นที่ในการดำเนินการ กำหนดวันเวลาและสถานที่ดำเนินกิจกรรม เตรียมเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์ ประเด็นการสนทนากลุ่ม เพื่อใช้ในการเก็บข้อมูล เมื่อได้แนวคำถามแล้ว ผู้วิจัยทำการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือในด้านความเที่ยงตรงของเนื้อหา นอกจากนี้ผู้วิจัยได้จัดเตรียมกล้องบันทึกภาพนิ่ง รวมทั้งเครื่องบันทึกแถบเสียง

ขั้นตอนที่ ๒ ลงพื้นที่ในการเก็บข้อมูลร่วมกับนักวิจัยโครงการวิจัยย่อยทั้ง ๒ โครงการ เพื่อให้ได้ข้อมูลประกอบการวิจัย โดยวิธีการดังนี้

๑) ดำเนินการการสัมภาษณ์ ประธานกลุ่มหรือผู้แทนผู้ประกอบการ ประธานชุมชน/ผู้นำชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการจัดการความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชา องค์ความรู้การยกระดับการผลิตและการเพิ่มมูลค่าศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่

๒) ดำเนินการสนทนากลุ่มกับประธานกลุ่มหรือผู้แทนผู้ประกอบการ ประธานชุมชน/ผู้นำชุมชน ประชาชนท้องถิ่น ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ นักวิชาการด้านการศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการจัดการความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชา รูปแบบและกระบวนการผลิตงานฝีมือศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์บนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับชุมชนวิถีพุทธ จังหวัดแพร่

ขั้นตอนที่ ๓ ประมวลข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มจากผู้ให้ข้อมูลในเชิงคุณภาพร่วมกับการศึกษารวบรวมข้อมูล จากหนังสือ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดรูปแบบและกระบวนการจัดการความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชา แล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์เพื่อให้ได้แนวทางในการพัฒนาชุดความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชาจังหวัดแพร่ แนวทางในการออกแบบชุดปฏิบัติที่ใช้ในการพัฒนาระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก จังหวัดแพร่

ขั้นตอนที่ ๔ การออกแบบและพัฒนาชุดความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชาจังหวัดแพร่ โดยการสัมมนาเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การพัฒนาชุดความรู้ดังกล่าวเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชาสามารถนำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการผลิตและออกแบบผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑

ระยะที่ ๓ การปฏิบัติการในการพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่ เป็นกระบวนการพัฒนายกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก จังหวัดแพร่ โดยลงพื้นที่ในการเก็บข้อมูลร่วมกับนักวิจัยโครงการวิจัยย่อยเพื่อให้ได้ข้อมูลประกอบการวิจัย มีการดำเนินการ โดยใช้วงจร PAOR ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การวางแผน (Plan)

๑) ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชา โดยนำชุดความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชาจังหวัดแพร่ มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชาสามารถนำไปเป็นข้อมูลสำคัญในการออกแบบชุดปฏิบัติที่ใช้ในการผลิตและออกแบบผลงานด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์

๒) ศึกษาองค์ความรู้การยกระดับการผลิตและการเพิ่มมูลค่าศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่ นำไปเป็นข้อมูลสำคัญในการออกแบบชุดปฏิบัติที่ใช้ในการผลิตและออกแบบผลงานด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์

ขั้นตอนที่ ๒ การปฏิบัติ (Act)

๑) ดำเนินการออกแบบชุดปฏิบัติการที่ใช้ในการพัฒนายกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก จังหวัดแพร่ โดยการนำองค์ความรู้ที่ได้จากชุดความรู้ และข้อมูลจากศึกษาองค์ความรู้การยกระดับการผลิตและการเพิ่มมูลค่าศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่ มาสังเคราะห์และออกแบบกิจกรรมสำหรับชุดปฏิบัติการ

๒) พัฒนาด้านแบบผลิตภัณฑ์และยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมไม้ไผ่เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่ โดยสัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

๓) พัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์และตอบสนองความต้องการของตลาด และยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมไม้ไผ่เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่ การอบรมเชิงปฏิบัติการ

ขั้นตอนที่ ๓ การสังเกตผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติ (Observer) โดยการคัดเลือก ประเมินผลงานของผู้เข้าร่วมพัฒนา และสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ตามต้นแบบของผลิตภัณฑ์ได้สมบูรณ์ ซึ่งปราชญ์ท้องถิ่นดูการสาธิตมี ความละเอียด ประณีต ความสวยงามของผลิตภัณฑ์ การเก็บขอบและเย็บของผลิตภัณฑ์ และความคงทนของผลิตภัณฑ์

ขั้นตอนที่ ๔ การสะท้อนผลหลังจากการปฏิบัติ (Reflect) โดยการติดตามประเมินผลการพัฒนา และยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมสร้างสรรค์ เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนฐานรากจังหวัดแพร่ โดยประเมินจากความสนใจ การมีส่วนร่วมในกิจกรรม พฤติกรรม การแสดงออกของผู้เข้าร่วมพัฒนา เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒

ระยะที่ ๔ การสรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่

ระยะที่ ๕ การวิเคราะห์และนำเสนอรูปแบบการพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่ เพื่อนำเสนอรูปแบบในการพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่ กับชุมชน อันนำไปสู่การเกิด ชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธ : การพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่ ที่มีกระบวนการสร้างสรรค์และการอนุรักษ์ที่เหมาะสม เพื่อสร้างต้นแบบในการพัฒนาแก่ชุมชนอื่นๆ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 3

ระยะที่ ๖ การเผยแพร่ผลงาน ชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธ : การพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่ โดยการจัดทำวีดีโอ สิ่งพิมพ์วารสาร บทความ หนังสือสรุปองค์ความรู้ และการจัดพิมพ์เอกสารรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์โดยเมื่อได้รับข้อมูลจากการเก็บรวบรวมข้อมูลในโครงการย่อยทั้ง ๓ โครงการ ซึ่งเป็นทั้งข้อมูลจากการวิเคราะห์จากเอกสาร ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และข้อมูลที่ได้จากกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติแบบมีส่วนร่วมแล้ว ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

๓.๖.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

๑) กระบวนการในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth interview) นั้น ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) นั้น มาใช้ในกระบวนการวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล โดยวิธีการวิเคราะห์ตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ อันได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลโดยพิจารณาประเด็นหลัก (Major themes) หรือแบบแผนหลัก (Major pattern) ที่พบในข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ทั้งหมด จากนั้นจึงนำประเด็นหลัก (Major themes) มาพิจารณาแบ่งแยกออกเป็นประเด็นย่อย (Sub-themes) และหัวข้อย่อย (Categories) อันเป็นกระบวนการวิเคราะห์ โดยการเริ่มต้นจากการวิเคราะห์ภาพรวมไปสู่การวิเคราะห์ประเด็นย่อยของกระบวนการวิเคราะห์ตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการจัดการความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชา และการยกระดับการผลิตและการเพิ่มมูลค่าศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่

๒) กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลการประชุมกลุ่มย่อย (Focus group discussion) นั้นผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลจากการประชุมกลุ่มย่อย โดยได้ทำการถอดข้อความจากการบันทึกข้อมูล จากนั้นทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis Technique) อธิบายเป็นความเรียง เพื่อได้ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาชุดความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมหัตถกรรมไม้จักสานเชิงสร้างสรรค์

ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชาจังหวัดแพร่ รูปแบบและกระบวนการผลิตงานฝีมือศิลปวัฒนธรรม
เชิงสร้างสรรค์บนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับชุมชนวิถีพุทธ จังหวัดแพร่ และพัฒนาต้นแบบ
ผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนที่มีลักษณะที่เป็นอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่แพร่ และมีความ
เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

๓.๖.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปฏิบัติการ เป็นการวิเคราะห์ผลการสัมมนาเชิงปฏิบัติการแบบ
มีส่วนร่วม และการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อการออกแบบชุดปฏิบัติที่ใช้ในการพัฒนาระดับการผลิต
และเพิ่มมูลค่างานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก จังหวัดแพร่ และ
พัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน และการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์
ใหม่ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์และตอบสนองความต้องการของตลาด และ
ยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมไม้ไผ่เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่
ให้ยั่งยืนต่อไป

๓.๗ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

การวิจัยครั้งนี้การนำเสนอข้อมูลจะอยู่ในลักษณะการนำเสนอข้อมูลในเชิงคุณภาพประกอบ
ภาพถ่ายและการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบการบรรยายที่เกี่ยวข้องกับ
เพื่อจัดการความรู้งานศิลปวัฒนธรรมสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชา จังหวัดแพร่ การ
พัฒนาและยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจ
ฐานราก จังหวัดแพร่ โดยมีผลตามวัตถุประสงค์และกระบวนการวิจัยได้ดังนี้

๓.๗.๑ เพื่อจัดการความรู้งานศิลปวัฒนธรรมสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชา
จังหวัดแพร่

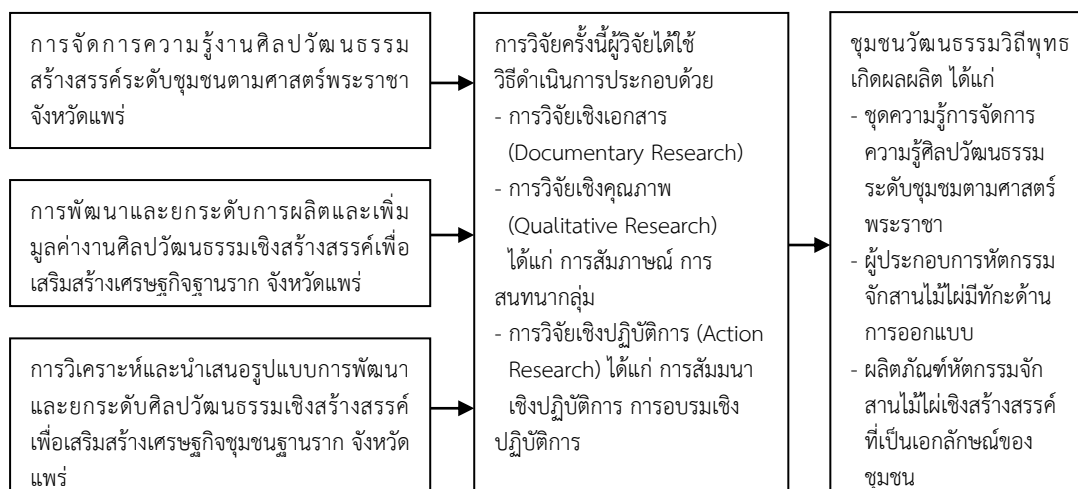
๓.๗.๒ เพื่อพัฒนาและยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อ
เสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก จังหวัดแพร่

๓.๗.๓ เพื่อวิเคราะห์และนำเสนอรูปแบบการพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิง
สร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่

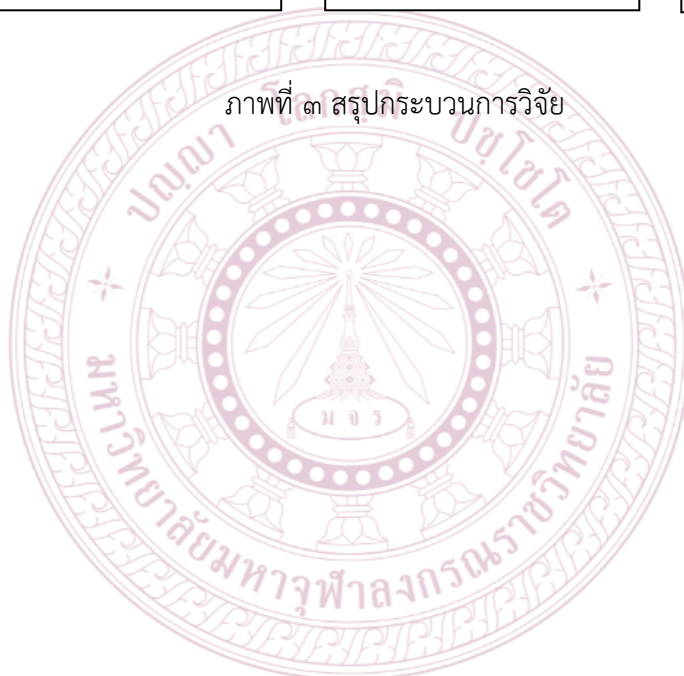
ดังนั้นการวิจัยดังกล่าวทำให้เกิดการเสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชน เพิ่ม
ศักยภาพในการรวมกลุ่มเพื่อสร้างอาชีพและเป็นชุมชนนวัตกรรมเนื่องจากการนำอัตลักษณ์ของชุมชน
มาสร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์ของตนเองตนเองได้มากขึ้น นำไปสู่การเพิ่มรายได้ของชุมชนอย่างยั่งยืน
ตลอดจนนำมาซึ่งการอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองให้คงอยู่ต่อไป

๓.๘ สรุปกระบวนการวิจัย

แผนงานวิจัย เรื่อง ชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธ : การพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิง
สร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่ นี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินกระบวนการวิจัยที่
แสดงถึงเป้าหมายและตัวชี้วัดของโครงการ และมีการแสดงความเชื่อมโยงโครงการย่อยทั้ง ๒
โครงการ เพื่อตอบเป้าหมายร่วมกัน ดังนี้

ภาพที่ ๓ สรุปกระบวนการวิจัย

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย เรื่อง ชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธ : การพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่ ในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อจัดการความรู้งานศิลปวัฒนธรรมสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชา จังหวัดแพร่ ๒) เพื่อพัฒนาและยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก จังหวัดแพร่ ๓) เพื่อวิเคราะห์และนำเสนอรูปแบบการพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่ ในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัย ดังนี้

๔.๑ ชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธ บริบท ปัญหาและอุปสรรคในการทำกิจกรรมไม้ไผ่ของชุมชนบ้านเหมืองหม้อ อำเภอมือแพร จังหวัดแพร่

๔.๒ การจัดการความรู้งานศิลปวัฒนธรรมสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชา จังหวัดแพร่

๔.๓ การพัฒนาและยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก จังหวัดแพร่

๔.๔ การวิเคราะห์และนำเสนอรูปแบบการพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่

๔.๕ องค์ความรู้เกี่ยวกับชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธ : การพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่

๔.๑ ชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธ บริบท ปัญหา และอุปสรรคในการทำกิจกรรมไม้ไผ่ของชุมชนบ้านเหมืองหม้อ อำเภอมือแพร จังหวัดแพร่

จากการศึกษาเอกสาร การลงพื้นที่ภาคสนามศึกษาข้อมูล และการสังเคราะห์ข้อมูลโครงการย่อยที่ ๑ เกี่ยวกับการจัดการความรู้งานศิลปวัฒนธรรมสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชา จังหวัดแพร่ และข้อมูลโครงการย่อยที่ ๒ เกี่ยวกับการพัฒนาและยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก จังหวัดแพร่ พบว่า ชุมชนเหมืองหม้อตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอมือแพร ประมาณ ๓ กิโลเมตร ตำบลเหมืองหม้อมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานตั้งแต่อดีตกาล ประมาณปี พ.ศ.๑๓๗๙ ได้อพยพมาจากบ้านหนองหม้อเมืองไชยบุรี เชียงแสน มาตั้งรกรากที่ริมห้วยแม่แคม บริเวณนี้มีลำธารเล็กๆแยกจากห้วยแม่แคมไปทางขวา ชาวบ้านเรียกว่าลำเหมือง จึงเอาคำว่าหนองหม้อรวมกับคำว่าเหมือง กลายเป็นเหมืองหนองหม้อ จนในที่สุดกร่อนคำกลายเป็น “เหมืองหม้อ” ซึ่งเป็นชื่อของตำบลเหมืองหม้อในปัจจุบัน สภาพทางภูมิศาสตร์ของ

ตำบล ลักษณะภูมิประเทศของตำบลเหมืองหม้อเป็นพื้นที่ราบและที่ราบลุ่มแม่น้ำ มีพื้นที่ลาดเอียงจากทิศตะวันออกสู่ทิศตะวันตก มีลำห้วยแม่แคมเป็นแหล่งน้ำสายใหญ่ไหลผ่านตำบลเหมืองหม้อ มีคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งซ้ายของกรมชลประทานเป็นแหล่งน้ำสายหลักของตำบล อาณาเขตติดต่อ ทิศเหนือติดกับตำบลบ้านร่องพองตำบลน้ำคำ ทิศใต้ ติดกับตำบลกาญจนาราม ตำบลนาจักร ทิศตะวันออก ติดกับตำบลบ้านถิ่น ทิศตะวันตก ติดกับตำบลทุ่งกวาว ตำบลโนนเวียง

ภาพที่ ๔ กิจกรรม “กระบวนการถอดองค์ความรู้” ครั้งที่ ๑

ภาพที่ ๕ กิจกรรม “กระบวนการถอดองค์ความรู้” ครั้งที่ ๒

ภาพที่ ๖ กิจกรรม “กระบวนการถอดองค์ความรู้” ครั้งที่ ๓

การปกครอง ตำบลเหมืองหม้อประกอบไปด้วย ๑๒ หมู่บ้าน มี ๕ ชุมชน มีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้ปกครอง แต่ละชุมชนจะมีความผูกพัน เป็นพี่เป็นน้องกันมีวัดและโรงเรียน เป็นศูนย์รวมของ ศรัทธา คือ ชุมชนเหมืองหม้อ ประกอบไปด้วยหมู่ที่ ๑ (สำเภา) หมู่ที่ ๓ (เหมืองหม้อ) หมู่ที่ ๗ (ทุ่งน้ำใส) หมู่ที่ ๘ (เหมืองหม้อ) มีวัดเหมืองหม้อและวัดสำเภา ชุมชนปทุมประกอบไปด้วยหมู่ที่ ๒ และหมู่ที่ ๑๑ มีวัดปทุม ชุมชนกาช่องประกอบไปด้วย หมู่ ๔ (กาช่อง) หมู่ ๙ (แดนชล) และหมู่ ๑๒ (สันติธรรม) มีวัดกาช่อง ชุมชนเหมืองคำ ประกอบด้วยหมู่ที่ ๕ (สะบู่) และหมู่ที่ ๖ (เหมืองคำ) มีวัดเหมืองคำ ชุมชนสันติภาพขายคลอง คือหมู่ที่ ๑๐ เป็นชุมชนเมือง (จะเป็นบ้านจัดสรร มีข้าราชการหรือคนต่างถิ่นมาซื้อ มาเช่าอยู่เป็นจำนวนมาก)

วิถีชีวิต อาชีพ สังคม ตำบลเหมืองหม้อมีลักษณะเป็นชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท มีสังคมแบบเครือญาติ ประชาชนมีความสามัคคีกัน ไม่มีความแตกแยก ความขัดแย้งกันในกลุ่มผู้นำชุมชน การประกอบอาชีพ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมทำนา ทำสวน ทำไร่ คิดเป็นร้อยละ ๗๐ ของประชากร นอกนั้น รับราชการ รับจ้าง (โดยเฉพาะอาชีพรับเหมาก่อสร้าง) ประกอบธุรกิจส่วนตัว ร้อยละ ๓๐ นอกจากนี้ยังมีอาชีพเสริมที่เป็นอาชีพทางวัฒนธรรมสืบทอดมาจากบรรพบุรุษเช่นอาชีพจักสาน การแกะสลัก การทำข้าวแค้น ข้าวปั้น ผลิตภัณฑ์ที่ทำมาจากกะลามะพร้าว ดังคำขวัญของตำบลเหมืองหม้อ ที่กำหนดไว้ว่า “เกษตรเป็นหลัก จักสานทุกอย่าง งานช่างดีเด่น ร่มเย็นด้วยประเพณี สามัคคีเป็นเลิศ ถิ่นกำเนิดแห่งภูมิปัญญา”^๑

^๑ งานนโยบายและแผน สำนักปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลเหมืองหม้อ, แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐), องค์การบริหารส่วนตำบลเหมืองหม้อ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่, (อัดสำเนา), หน้า ๓ - ๘.

ภาพที่ ๗ การลงพื้นที่ศึกษาสภาพปัจจุบันของชุมชนหัตถกรรมไม้ไผ่บ้านเหมืองหม้อ

งานจักสานเป็นงานที่ชาวบ้านทำเพื่อใช้ในครัวเรือนมาแต่โบราณ แม้ในปัจจุบันงานจักสานจะมีอยู่น้อย แต่ก็ยังคงมีอยู่ทั่วไปทุกภาคของประเทศ นอกเหนือจากประโยชน์ใช้สอยแล้วงานจักสานยังสะท้อนวัฒนธรรม สะท้อนความคิดสร้างสรรค์ ภูมิปัญญาของชาวบ้านได้อีกด้วย จะเห็นได้ว่าการทำแอบข้าวมีมานานมากแล้ว ชุมชนบ้านเหมืองหม้อเป็นชุมชนที่มีการชื่อเสียงในด้านหัตถกรรมจักสาน และทางชุมชนได้มีการร่วมกันคิดและทำผลิตภัณฑ์ที่มาจากไม้ไผ่ ซึ่งเป็นพื้นฐานที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาทำการจักสาน การทำแอบข้าว ของหมู่บ้านเหมืองหม้อ ผู้ริเริ่มนำเข้ามาในหมู่บ้าน คือ พ่อหลวงจา เหมืองจา ได้นำไม้ไผ่มาสานแอบข้าวใช้เองก่อนและสอนต่อให้ลูกหลาน ประมาณ ๔๐ ปีมาแล้ว ต่อมาเมื่อผู้สนใจ พ่อหลวงจาจึงได้เผยแพร่วิธีการทำแอบข้าวให้กับผู้สนใจจนชาวบ้านสามารถสานแอบข้าวได้เป็นอย่างดี จึงรวมกลุ่มกันสานแอบข้าวขายและมีพ่อค้าคนกลางมาติดต่อรับไปขายทำให้ชาวบ้านมีรายได้และเป็นอาชีพเสริมมาจนถึงปัจจุบัน และได้มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีความทันสมัยตามยุคตามสมัย โดยพัฒนารูปแบบใหม่ๆ ออกมา เช่น กระเป๋า พัด ข้าวใส่ซอง ชะลอม เป็นต้น เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์จักสานที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างหลากหลายและเป็นที่ต้องการของผู้บริโภค ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวไว้ว่า

“การทำหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ในหมู่บ้านเหมืองหม้อที่ทำกันเป็นรูปธรรม คือ หมู่ ๓ และ หมู่ ๗ ซึ่งในกลุ่มชุมชนก็จะมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์จักสานไปเรื่อยๆ ซึ่งปัจจุบันก็ได้ทำการพัฒนาจากแอบข้าว ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของหมู่บ้านมาเป็นเวลานานแล้ว และได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ตามแบบนิยมนับบ้างแล้ว เช่น แอบข้าวแบน แบบเหลี่ยม แบบกลม หลายขนาด ตั้งแต่ขนาดเล็ก ขนาดกลาง ขนาดใหญ่ กระเป๋าแบบต่าง ๆ และยังมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

แต่ยังการพัฒนาผลิตภัณฑ์จักสานนั้นบางครั้งต้องอาศัยความถนัดของผู้ผลิตเหมือนกัน บางส่วนตอกที่ทำจากไม้ไผ่นำมาทดลองการย้อมสี สีย้อมกก หรือสีผสมอาหาร สีย้อมกกจะมี สวยกว่าสีผสมอาหาร การใช้สีต้องดูผลิตภัณฑ์ที่ผลิตมีความเหมาะสมที่จะใช้สีหรือไม่ ส่วน ลวดลายจะใช้ลายพื้นฐานคือลายหนึ่ง ลายสอง ลายสาม เป็นต้น ในอนาคตได้กรุ่นหลัง คงจะ เป็นทำเป็นงานอดิเรก ส่วนคนที่อยู่บ้านก็จะทำการพัฒนาไปตามความต้องการของตลาด สร้างความแตกต่างของผลิตภัณฑ์ด้วยการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ให้มีความหลากหลาย เพื่อเป็นทางเลือกให้กับผู้บริโภค ในอนาคตสำหรับผู้สูงอายุบางคนก็ทำต่อได้ แต่บางคน สลายตาทำให้เป็นอุปสรรคในการจักสาน”^๒

ภาพที่ ๘ ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไม้ไผ่

งานหัตถกรรมจักสานชุมชนเมืองหม้อยังได้มีหน่วยงานภาครัฐและเอกชน และ นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ เข้ามาศึกษาดูงาน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน ซึ่งเป็นการเพิ่มพูน ทักษะ ความรู้ โดยมีผู้ชำนาญการออกแบบ และผลิตสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน หรือเพิ่มเพิ่ม มูลค่าสินค้า ตลอดจนมีการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองหม้อ สนับสนุนให้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการสืบสานองค์ความรู้ในการจักสานผลิตภัณฑ์ด้วยไม้ โดย วิธีการจัดอบรม เผยแพร่ความรู้ ให้ได้แก่ๆ หน่วยงานองค์กร ที่สนใจ การเข้าร่วมจัดโชว์สินค้าและขาย ตามโครงการที่หน่วยงานจัดขึ้น ทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด ซึ่งผลิตภัณฑ์ที่ผลิต เช่น กระเป๋า ตะกร้า

^๒ สัมภาษณ์ นายเอกชัย วงศ์บิดา ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓, วันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๖๖.

ส่วนแอ็บข้าวที่ผลิตขึ้นมามีตลาดมีความต้องการพอสมควรเพราะเป็นผลิตภัณฑ์ที่ใช้ในครัวเรือนกันจึงทำให้ขายได้ตลอด

ภาพที่ ๙ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการร่วมงานแสดงสินค้า

การสร้างเครือข่าย และการตลาด การส่งเสริมการสร้างเครือข่ายการตลาดในปัจจุบันเทคโนโลยีมีการเจริญเติบโตไปอย่างรวดเร็วชุมชนต้องมีการปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ เพราะผู้บริโภค หรือ ลูกค้า ก็เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว และมีช่องทางในการติดต่อสื่อสารอย่างรวดเร็ว ลูกค้าต้องมีการเข้าถึงข้อมูลอย่างหลากหลายรูปแบบ ได้สะดวก รวดเร็ว ซึ่งชุมชนยังก้าวไม่ค่อยทันเทคโนโลยีมากนัก แต่ความเป็นผู้ประกอบการจะต้องปรับตัวและเรียนรู้เรื่อยๆ ชุมชนในปัจจุบันจะอาศัยลูกหลานยุคใหม่ที่สามารถใช้สื่อเทคโนโลยีในการพัฒนาการตลาดของชุมชนได้บ้าง และมีหน่วยงานช่วยสนับสนุนและส่งเสริมการตลาดในด้านเทคโนโลยีทำให้ชุมชนมีแนวทางในการซื้อขายบนโลกออนไลน์เพิ่มขึ้นอีกหนึ่งด้าน ถ้าพึ่งชาวบ้านในชุมชนคงจะใช้สื่อได้ไม่มากเพราะส่วนมากชาวบ้านในชุมชนจะสูงอายุ บางคนก็ใช้สื่อเป็นบางคนก็ใช้สื่อไม่เป็น ดังนั้นต้องอาศัยหน่วยงานภาครัฐและเอกชนมาช่วยในการสนับสนุนการส่งเสริมการตลาด ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวไว้ว่า

“การสร้างเครือข่ายด้านการตลาดส่วนมากในชุมชนจะทำการตั้งกลุ่มจักสานในชุมชนกันเองสินค้าที่ผลิตในชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นแอ็บข้าวเพราะดั้งเดิมในชุมชนมีชื่อเสียงในการผลิตจักสานแอ็บข้าวกันมานาน และมีการพัฒนาคุณภาพของสินค้าให้ได้มาตรฐานและมี

คุณภาพ จึงทำให้ตลาดมีความต้องการเพิ่มมากขึ้นสินค้าที่ผลิตในหมู่บ้านจะมีพ่อค้าคนกลางมารับไปจำหน่าย ส่วนมากจะมีการผลิตตามออเดอร์ที่สั่ง”^๓

“ถ้ามีการสั่งจำนวนมากผู้ใหญ่บ้านจะรับออเดอร์และประสานลูกบ้าน และนำผลิตภัณฑ์มารวมที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน”^๔

สำหรับปัญหาและอุปสรรคที่พบส่วนมากคือ

๑. การสืบทอดการจักสานในหมู่บ้าน ซึ่งเด็กรุ่นหลังจะไม่ค่อยสนใจเพราะระยะเวลาในการทำนานและมีความละเอียดอ่อน ราคาถูกด้วย ซึ่งต่อไปในอนาคตอาจจะไม่มีใครสานต่อ แต่ปัจจุบันส่วนมากที่ทำกันอยู่จะเป็นผู้สูงอายุที่ว่างงาน

๒. การจัดเก็บเครื่องจักสานในช่วงฤดูฝนจะเก็บรักษายาก ช่วงหน้าฝนมีความชื้นสูงทำให้เกิดเชื้อรา และผลิตภัณฑ์ที่ผลิตสต็อกเอาไว้ถ้าจัดเก็บไม่ดีก็จะเป็น มอดกิน ทำให้อายุการใช้งานของเครื่องจักสานสั้น โดยเฉพาะในช่วงฤดูฝนจะทำให้เครื่องจักสานเกิดเชื้อราง่ายจะเก็บรักษายาก

๓. ไม้ไผ่หลานบางช่วงก็จะมีน้อย แต่มีผลกระทบไม่มาก เพราะส่วนมากผู้ผลิตจะซื้อไม้หลานมาผ่าและทำเป็นเส้นตากแห้งเก็บไว้

๔. คุณภาพของวัตถุดิบไม่สม่ำเสมอ

๕. กรรมวิธีการผลิตไม่ทันสมัยไม่สามารถแข่งขันได้ในตลาด

ชุมชนเหมืองหม้อเป็นชุมชนที่เน้นคดีด้านวัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยมที่มีอยู่ในท้องถิ่นเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต เนื่องจากชุมชนเหมืองหม้ออาศัยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านเกษตร ทำนาข้าว ประชาชนส่วนใหญ่เป็นชาวพื้นบ้านดั้งเดิมอาศัยอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม มีภาษาพูดเป็นภาษาถิ่น มีความผูกพันกันเหมือนพี่น้อง พี่พวอาศัยกันเหมือนเครือญาติ มีขนบธรรมเนียมประเพณีตลอดถึงความเป็นอยู่และการประกอบอาชีพคล้ายคลึงกัน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมวิถีชีวิตชุมชนภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความรู้ที่สร้างขึ้นด้วยกัน เรียนรู้จากกันและกัน และร่วมใช้ในหมู่พวกของตน คือการจักสานแอ็บข้าว จักสานกระบุงจากไม้ไผ่ เพื่อใช้หาบข้าวเปลือกจากที่น่านำมาเก็บไว้ในยุ้งฉาง และใช้หาบข้าวเปลือกนำไปสีที่โรงสีข้าวในหมู่บ้านเพื่อนำข้าวสารมาบริโภค และได้มีการพัฒนารูปแบบ และมีการรวมกลุ่มกันคิดประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์อื่นๆ สำหรับใช้ในชีวิตประจำวัน และความต้องการของตลาด และความรู้ส่วนใหญ่จะอยู่ในตัวบุคคลที่มีความชำนาญ เช่น ปราชญ์ชุมชน หรือผู้อาวุโสในชุมชน

การผลิตหัตถกรรมจักสาน มีความจำเป็นต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชน โดยเฉพาะชุมชนที่มีอาชีพเกษตรกรรม เพราะหัตถกรรมเป็นเครื่องมือ เครื่องใช้พื้นบ้านที่ทำขึ้นจากวัสดุพื้นบ้าน ประชาชนส่วนใหญ่สามารถผลิตขึ้นใช้เองได้เป็นส่วนมาก ดังนั้น หัตถกรรมจักสานจึงเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ที่ชาวชนบทยังคงใช้สอยกันอยู่และเป็นเครื่องใช้ที่ตอบสนองความต้องการใช้สอยในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี หัตถกรรมจักสานชนิดต่างๆ จำนวนมากอำนวยความสะดวกให้ชุมชนและเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ที่มีความใกล้ชิดกับชาวบ้านมาจนทุกวันนี้ ในบางครั้งหัตถกรรมจักสานบางอย่าง

^๓ สัมภาษณ์ นายเอกชัย วงศ์บิดา ผู้ใหญ่บ้าน ๓ วันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๖๖.

^๔ สัมภาษณ์ นายสามารถ ถิ่นสบาย ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๗ วันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๖๖.

บางชนิด อาจมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบ และวิธีการผลิต ตลอดจนการใช้วัสดุไปบ้างเพื่อให้สัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงของสังคมและชีวิตปัจจุบัน หัตถกรรมจะเกิดขึ้นตามความจำเป็นในการดำรงชีวิตที่มีสาเหตุทำให้เกิดหัตถกรรมจักสาน ที่สำคัญ ได้แก่ ความจำเป็นในการดำรงชีวิต จากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติตามสภาพภูมิศาสตร์ เพราะส่วนใหญ่มีอาชีพทางเกษตรกรรม จำเป็นต้องประกอบอาชีพตามสภาพสิ่งแวดล้อมและสภาพภูมิศาสตร์ของท้องถิ่น จากความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีและศาสนา หัตถกรรมจักสานจำนวนไม่น้อย เกิดขึ้นจากผลของความเชื่อตามประเพณีและศาสนาของท้องถิ่น ซึ่งจะเห็นได้จากการสานแอ็บข้าว เพราะนิยมนานข้าวเหนียวเมื่อนึ่งข้าวแล้วก็ต้องมีภาชนะหรือแอ็บข้าวใส่ข้าวไว้ซึ่งสามารถทานได้ตลอดทั้งวันเมล็ดข้าวไม่แข็ง ยังอ่อนนุ่มอยู่ตลอดเวลา

การจักสานหัตถกรรมไม้ไผ่ของชุมชนบ้านเหมืองหม้อแสดงให้เห็นว่าเป็นศิลปวัฒนธรรมเกี่ยวกับวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนที่เกิดจากการที่ชาวบ้านต้องการมีรายได้เสริม มีการรวมตัวกันภายในชุมชน ในการสร้างงานสร้างอาชีพให้แก่ชุมชน เนื่องจาก ชุมชนได้มีการร่วมกันคิดและตัดสินใจผลิตผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ โดยการผลิตนั้นใช้พื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องของการถัก การสาน ในสมัยอดีตมาต่อยอดการผลิตที่เกิดจากความต้องการของชุมชนและตลาด ที่มีการร่วมกันคิดและตัดสินใจ ที่ต้องการให้ชุมชนมีการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีมาตั้งแต่บรรพบุรุษและเห็นว่าการสานแอ็บข้าว กระดัง เหิง นั้นในชุมชนส่วนหนึ่งสามารถผลิตไว้ใช้เองในครัวเรือนอยู่แล้ว อีกทั้งวัตถุดิบ คือ ไม้ไผ่ ในอดีตนั้นสามารถหาได้ในท้องถิ่นและเป็นการลดต้นทุนในการผลิต สำหรับความรู้ส่วนใหญ่เป็นความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคล จะมีความรู้ด้านการจักสาน (อุปกรณ์ที่ใช้ในครัวเรือน) ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษอยู่เป็นทุนเดิมในการจักสานไม้ไผ่ การรวมกลุ่มเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนนั้นทำให้สมาชิกกลุ่มสามารถพึ่งพาตนเองในยุคที่เศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งการกำหนดความรู้ดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐในการสนับสนุนให้ชุมชนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอีกด้วย ตามคำขวัญของตำบลเหมืองหม้อที่ว่า “เกษตรเป็นหลัก จักสานทุกอย่าง งานช่างดีเด่น ร่มเย็นด้วยประเพณี สามัคคีเป็นเลิศ ถิ่นกำเนิดแห่งภูมิปัญญา”

สำหรับการเป็นชุมชนวิถีพุทธนั้นชุมชนเหมืองหม้อเป็นชุมชนที่มีการพึ่งตนเองของชุมชน ยึดหลักเส้นทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) ได้แก่ ด้านจิตใจ ทำตนให้เป็นທີ່พึ่งของตนเอง มีจิตใจที่เข้มแข็ง มีจิตสำนึกที่ดี มีจิตใจเอื้ออาทร เห็นประโยชน์ส่วนร่วม ด้านสังคม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายชุมชนที่แข็งแรง ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้ใช้และจัดการอย่างฉลาดพร้อมทั้งการเพิ่มมูลค่า โดยให้ยึดหลักการของความยั่งยืนและเกิดประโยชน์สูงสุด ด้านเทคโนโลยี แยกแยะบนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น และเลือกใช้เฉพาะที่สอดคล้องกับความต้องการของสภาพแวดล้อม และควรพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาของเราเอง ด้านเศรษฐกิจ ยึดหลักพออยู่พอกิน พอใช้ และสามารถอยู่ได้ด้วยตนเองในระดับเบื้องต้น หลักการพึ่งตนเองถือเป็นพื้นฐานของการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพ การที่ชุมชนมีความเป็นอิสระที่จะกำหนดทางเลือกในการจัดการกับปัญหาและดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน ชุมชนจะต้องมีอำนาจในการต่อรองเพื่อให้เป็นไปตามเจตจำนงของชุมชนและสามารถระดมทุนเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ต่อชุมชนด้วย ข้อค้นพบที่สำคัญสามารถอธิบายการพึ่งตนเองของชุมชนบ้านเหมืองหม้อตามตัวแบบการพึ่งตนเองของชุมชน (Model of Self-Reliance of Rural Communities) โดยใช้ตัวย่อว่า TERMS ดังนี้

๑. การพึ่งตนเองทางเทคโนโลยี (Technological Self-Reliance: T) ในที่นี้มุ่งเน้นการพึ่งตนเองทางเทคโนโลยีที่ไม่ใช้วัตถุ ได้แก่ ความรู้ความชำนาญในภูมิปัญญาท้องถิ่นการจักสานของแต่ละคน ภาวะผู้นำของผู้นำชุมชน (ผู้ใหญ่บ้าน) ที่มีความสามารถในการพัฒนากลุ่มให้สามารถพึ่งพิงตนเองได้ และการบริหารจัดการในภาพรวมของกลุ่มที่มุ่งเน้นการใช้การดำเนินงานแบบพึ่งพาอาศัยกัน เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน

๒. การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ (Economic Self-Reliance: E) พบว่า ชุมชนมีความชัดเจนในการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ เห็นได้จากสมาชิกในกลุ่มสามารถหาเงินทุนสำรองไว้สำหรับใช้จ่ายด้านการผลิต และสำหรับจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ในการทำการจักสาน

๓. การพึ่งตนเองทางทรัพยากรธรรมชาติ (Natural Resource Self-Reliance: R) พบว่าสมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่เน้นการผลิตที่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีในท้องถิ่น และที่หาซื้อได้ง่ายในพื้นที่เพื่อลดค่าใช้จ่ายในการขนส่ง เช่น ไม้ไผ่ เชือกป่าน อุปกรณ์ตกแต่งที่มาจากวัสดุธรรมชาติ เป็นต้น

๔. การพึ่งตนเองทางจิตใจ (Mental Self-Reliance: M) พบว่า สมาชิกในชุมชนมีการรวมกลุ่มกันเพื่อแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยการนำความรู้มาพัฒนาต่อยอดแปรรูปผลิตภัณฑ์ให้มีความโดดเด่นและยังคงเอกลักษณ์หัตถกรรมจักสานไว้ ภายใต้การมีจิตใจที่เข้มแข็งและอดทนเพื่อให้กลุ่มพึ่งพิงตนเองได้

๕. การพึ่งตนเองทางสังคมวัฒนธรรม (Socio-Cultural Self-Reliance: S) พบว่า ชุมชนมีการพึ่งตนเองทางสังคมวัฒนธรรมค่อนข้างสูงเห็นได้จาก ความสามัคคีของสมาชิกและคนในชุมชน การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ การยึดถือกฎระเบียบร่วมกัน และการมีใจรักในการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นการจักสาน

พร้อมกันนี้จากการลงพื้นที่ภาคสนามของคณะผู้วิจัยยังค้นพบว่า การดำเนินชีวิตของชุมชนเหมือนหม้อย่างได้น้อมนำศาสตร์พระราชา (The King's Philosophy) เปรียบเสมือนองค์ความรู้กระบวนการเรียนรู้ และนวัตกรรมของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) มาประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิต ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วศาสตร์พระราชาเป็นแนวคิดที่ปรากฏในหลักการทำงานของ พระราชดำริ พระราชดำรัส พระบรมราโชวาท ตลอดจนพระราชกรณียกิจและพระราชจริยวัตรของพระองค์ท่าน คือ คำสั่งสอน ให้สติ ตักเตือน การประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี โดยสามารถน้อมนำศาสตร์พระราชา มาประยุกต์ใช้ได้ในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคล เช่น การดำเนินชีวิตประจำวันและอาชีพที่ซื่อสัตย์สุจริต หล่อเลี้ยงตนเองได้หรือเรียกว่าสัมมาชีพของแต่ละบุคคลและนำมาประยุกต์ใช้ในระดับหน่วยงานชุมชนสังคม ทั้งนี้สามารถยกตัวอย่างหลักการดังกล่าวได้ดังนี้

การพัฒนาตามแนวพระราชดำริเป็นการพัฒนาให้ประชาชนสามารถอยู่ในสังคมได้ตามสภาพแวดล้อม สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยใช้หลักคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ การวางเส้นทางชีวิตของตนเองให้เรียบง่าย ธรรมดา และเดินสายกลางด้วยปัญญาพร้อมคุณธรรมในจิตใจ เพื่อนำชีวิตไปสู่ความสมดุลของทรัพยากร ให้มีความมั่นคง และเกิดความยั่งยืนในที่สุด เปรียบเสมือนเป็นการวางรากฐานของอาคารให้แข็งแรง ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า

“...การช่วยเหลือสนับสนุนประชาชนในการประกอบอาชีพและตั้งตัวให้มีความพอ
กินพอใช้ ก่อนอื่นเป็นสิ่งสำคัญยิ่งยวดเพราะผู้มีอาชีพ และฐานะเพียงพอที่จะพึ่งพาตนเองได้
ย่อมสามารถสร้างความเจริญในระดับสูงขึ้นต่อไป...”

พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ณ
หอประชุมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วันศุกร์ ที่ ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๑๗

“...คนอื่นจะว่าอย่างไรก็ช่างเขา จะว่าเมืองไทยล้าสมัย ว่าเมืองไทยเชย ว่าเมืองไทย
ไม่มี สิ่งทันสมัยใหม่ แต่เราอยู่พอมีพอกิน และขอให้ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทยพอ
อยู่พอกิน มีความสงบ และทำงานตั้งจิตอธิษฐาน ตั้งปณิธานในทางนี้ ที่จะให้เมืองไทยอยู่แบบ
พออยู่พอกิน ไม่ใช่จะรุ่งเรืองอย่างยอด แต่มีความพออยู่พอกิน มีความสงบ เปรียบเทียบกับ
ประเทศอื่น ๆ ถ้าเรารักษาความพออยู่พอกินนี้ได้ เราก็จะยอดยิ่งยวดได้...”

พระราชดำรัส เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา
พระราชวังดุสิต ๔ ธันวาคม ๒๕๑๗

“...การจะเป็นเสือนั้นไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เรามีเศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน แบบ
พอมีพอกินนั้น หมายความว่า อุ้มชูตัวเองได้ ให้มีพอเพียงกับตัวเอง...”

“...ความพอเพียงนี้ ไม่ได้หมายความว่าทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัว
จะต้องทอผ้าใส่เอง อย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอจะต้องมีความพอเพียง
พอสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการ ก็ขายได้ แต่ขายในที่ไม่ห่างไกล
เท่าไรไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก อย่างนี้ท่านนักเศรษฐกิจต่าง ๆ ก็มาบอกว่าล้าสมัย จริง
อาจจะล้าสมัย คนอื่นเขาต้องมีการเศรษฐกิจ ที่ต้องมีการแลกเปลี่ยน เรียกว่า เป็นเศรษฐกิจ
การค้า ไม่ใช่เศรษฐกิจความพอเพียง เลย์รู้สึว่าไม่หรรษา แต่เมืองไทยเป็นประเทศที่มีบุญอยู่
ว่า ผลิตให้พอเพียงได้.....ถ้าสามารถที่จะเปลี่ยนไป ทำให้กลับเป็นเศรษฐกิจพอเพียง ไม่ต้อง
ทั้งหมด แม้แต่ครั้งก็ไม่ต้องอาจจะสักเศษหนึ่งส่วนสี่ ก็จะสามารถอยู่ได้ การแก้ไขอาจจะต้อง
ใช้เวลา ไม่ใช่ง่าย ๆ โดยมากคนก็ใจร้อนเพราะเดือดร้อน แต่ถ้าทำตั้งแต่เดี๋ยวนี้ก็สามารถที่จะ
แก้ไขได้...”

พระราชดำรัส เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา
พระราชวังดุสิต ๔ ธันวาคม ๒๕๔๐

“...พอเพียงนี้ก็หมายความว่า มีกินมีอยู่ ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่หรูหราก็ได้ แต่ว่าพอ แม้
บางอย่างอาจจะดูฟุ่มเฟือย แต่ถ้าทำให้มีความสุข ถ้าทำได้ ก็สมควรที่จะทำ สมควรที่จะ
ปฏิบัติ...”

“...Self-Sufficiency นั้น หมายความว่า ผลิตอะไร มีพอที่จะใช้ ไม่ต้องไปขอซื้อคน
อื่นอยู่ได้ด้วยตนเอง...”

“...คนเราถ้าพอในความต้องการ ก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าทุกประเทศมีความคิดอันนี้ไม่ใช่เศรษฐกิจ มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า พอประมาณไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข...”

พระราชดำรัส เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต ๔ ธันวาคม ๒๕๔๑

“เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชน ในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหาร ประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลก ยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็น ที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ต้องอาศัย ความรอบรู้ ความรอบคอบและความ ระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุก ขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีจิตสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และ ให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความ รอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี”

เอกสารที่ทรงมีพระบรมราชวินิจฉัย และพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำไปเผยแพร่เพื่อ เป็นแนวทางปฏิบัติของทุกภาคส่วนและประชาชนโดยทั่วไป ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๔๒

แสดงให้เห็นว่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวทางของศาสตร์พระราชามีประโยชน์ต่อ หลายๆ มิติทั้งด้านศิลปะ วัฒนธรรม สังคม ดังนั้นการศึกษาพระราชดำรัส พระบรมราโชวาท หรือแนว พระราชดำริจึงมีส่วนช่วยให้ผู้ศึกษาเกิดความฉลาดรู้ เกิดประโยชน์ทั้งตนเอง สังคม ประเทศชาติ ได้แก่ เกิดมุมมองด้านการพัฒนามนุษย์ การพัฒนาด้านภูมิปัญญาและการบูรณาการจัดการเรียนรู้ พบว่าชุมชนบ้านเหมืองหม้อ มีแนวทางการน้อมนำศาสตร์พระราชามาปฏิบัติ ดังนี้

๑. การพัฒนามนุษย์ การสร้างความตระหนักการเรียนรู้ การนำภูมิปัญญาในพื้นที่เกิดการ จัดการความรู้จากศาสตร์พระราชาสู่การปฏิบัติ ในด้านการพึ่งพาตนเอง และความเข้มแข็งของชุมชน

๒. การบริหารจัดการ มีการแสวงหาความรู้โดยมีการประสานงานกับหน่วยงานของภาครัฐ ได้แก่ เทศบาลตำบลเหมืองหม้อ มีเจ้าหน้าที่ที่ให้การดูแลในการส่งเสริมและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ หัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่ กรมพัฒนาฝีมือแรงงานสนับสนุนวิทยากรเข้ามาให้ความรู้และสอน วิธีการผลิตเป็นลักษณะของ

๓. ด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างสำนึกการมีส่วนร่วม และความตระหนัก ใน การทำงานเพื่อส่วนรวมให้เกิดขึ้นในพื้นที่ โดยเริ่มต้นจากผู้นำและขยายผลสู่ประชาชนในพื้นที่ ด้าน การดำรงชีวิตและการประกอบสัมมาชีพเน้นคดีด้านวัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยมที่มีอยู่ในท้องถิ่นเป็น พื้นทางในการดำรงชีวิต คือ ภูมิปัญญาด้านการจักสาน

สรุปได้ว่าในขณะที่สภาพสังคม เศรษฐกิจปัจจุบันที่เปลี่ยนไปจากเดิม การไปมาหาสู่กันระหว่างเมืองกับชนบทติดต่อกันได้สะดวก รวมถึงการเจริญก้าวหน้าทางกระแสนวัตกรรมทางตะวันตกเข้ามาแทนที่วัฒนธรรมเดิมทำให้สภาพความเป็นอยู่การดำรงชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งมีผลกระทบทำให้งานจักสานหรืออาชีพจักสานน้อยลงไปเรื่อยๆ จนถึงด้านการส่งเสริมความรู้งานจักสานแก่ผู้ที่สนใจในอาชีพ ได้สืบทอดงานจักสานให้คงอยู่ต่อไป การประกอบอาชีพในทุกวันนี้มีหลากหลายทาง มีการนำเอาเทคโนโลยีเข้ามาเกี่ยวข้องมากมายและมีความสะดวกสบายมากขึ้น ทำให้คนในปัจจุบันไม่รู้จักรักรมวิธีขั้นตอนในอุปกรณ์พื้นบ้านที่ปู่ย่าตายายจักสานขึ้น เช่น แอ็บข้าว ข้าวหวด กระเป่า ของใช้ต่างๆ เป็นต้น ชุมชนบ้านเหมืองหม้อ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ถือว่าเป็นอีกชุมชนหนึ่งในจังหวัดแพร่ที่มีการทำหัตถกรรมงานจักสานอยู่เป็นจำนวนมากไม่น้อยโดยเฉพาะเครื่องจักสานที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ตัวอย่างเช่น แอ็บข้าว โตก ฝาชี แอบหมาก แอบเมี่ยง ข้าวชนิดต่างๆ ไซ สุ่ม ฆ้อง เป็นต้น ชุมชนเหมืองหม้อจึงควรจัดการความรู้งานศิลปวัฒนธรรมสร้างสรรค์ของชุมชนและพัฒนาและยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก ส่งผลเกิดการเสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชน เพิ่มศักยภาพในการรวมกลุ่มเพื่อสร้างอาชีพและเป็นชุมชนนวัตกรรมเนื่องจากการนำอัตลักษณ์ของชุมชนมาสร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์ของตนเองตนเองได้มากขึ้น นำไปสู่การเพิ่มรายได้ของชุมชนอย่างยั่งยืนตลอดจนนำมาซึ่งการอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองให้คงอยู่ต่อไป

๔.๒ การจัดการความรู้งานศิลปวัฒนธรรมสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชา จังหวัดแพร่

จากการลงพื้นที่ภาคสนามของคณะผู้วิจัย และการสังเคราะห์ข้อมูลโครงการย่อยที่ ๑ เกี่ยวกับการจัดการความรู้งานศิลปวัฒนธรรมสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชา จังหวัดแพร่ ณ พื้นที่ชุมชนเหมืองหม้อ ตำบลเหมืองหม้อ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ สามารถสรุปรายละเอียดได้ดังนี้

๔.๒.๑ การจัดการองค์ความรู้ของด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชาจังหวัดแพร่

การจัดการองค์ความรู้ของด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่สานระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชาของชุมชนบ้านเหมืองหม้อ จังหวัดแพร่ คณะผู้ศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้นำชุมชน ปราชญ์ท้องถิ่น โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้างที่ผู้ศึกษากำหนดขึ้นซึ่งครอบคลุมกระบวนการจัดการความรู้ ๕ ประเด็น ได้แก่ ๑) การกำหนดความรู้ ๒) การสร้างและแสวงหา ๓) การจัดเก็บความรู้ ๔) การแบ่งปันความรู้ ๕) การใช้ประโยชน์ โดยผลการศึกษาในแต่ละประเด็นมีรายละเอียดดังนี้

ภาพที่ ๑๐ ลงพื้นที่สัมภาษณ์ชุมชนบ้านเหมืองหม้อ

๑. การกำหนดความรู้ (Knowledge Identification)

กำหนดประเภทความรู้ (Define) เป็นการกำหนดชนิดของทุนทางปัญญา หรือความรู้ที่ต้องการ เพื่อตอบสนองกลยุทธ์ขององค์กร หรือการปฏิบัติงาน หรือการหาว่าความรู้หลัก ๆ ขององค์กรคืออะไร (Core Competency) และเป็นความรู้ที่สามารถสร้างความแตกต่างเมื่อเปรียบเทียบกับคู่แข่งได้อย่างแน่ชัด^๕ ซึ่งเป็นการกำหนดชนิดของความรู้ที่ต้องการศึกษา การระบุความรู้ศึกษาตามหลักคิดของชาวบ้านเน้นคิดด้านวัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยมที่มีอยู่ในท้องถิ่น ที่ชาวบ้านจะมุ่งอธิบายตามปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น จากการสังเคราะห์ข้อมูลชุมชนและการสัมภาษณ์ชุมชนเหมืองหม้อพบว่า คนในหมู่บ้านอาชีวะส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านเกษตร ทำนาข้าว ในฤดูนาปีปลูกข้าวเหนียวเป็นส่วนใหญ่ มีปลูกข้าวเจ้าเพียงเล็กน้อยเพื่อบริโภคในครัวเรือน เพราะสภาพทั่วไปของหมู่บ้านเป็นที่นาล้อมรอบหมู่บ้าน พืชที่ปลูกภายหลังเก็บเกี่ยวเสร็จ คือ ข้าวโพด เลี้ยงสัตว์ ถั่วเหลือง ชุมชนเหมืองหม้อประชาชนส่วนใหญ่เป็นชาวพื้นบ้านดั้งเดิมอาศัยอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม มีภาษาพูดเป็นภาษาถิ่น มีความผูกพันกันเหมือนพี่น้อง พี่พาลอาศัยกันเหมือนเครือญาติ มีขนบธรรมเนียมประเพณีตลอดถึงความเป็นอยู่และการประกอบอาชีพคล้ายคลึงกัน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมวิถีชีวิตชุมชนภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความรู้ที่สร้างขึ้นด้วยกัน เรียนรู้จากกันและกัน และร่วมใช้ในหมู่พวกของตน คือ การจักสานแอ็บข้าว จักสานกระบุงจากไม้ไผ่ เพื่อใช้หาบข้าวเปลือกจากที่นาลำมาเก็บไว้ในยุ้งฉาง และใช้หาบข้าวเปลือกนำไปสีที่โรงสีข้าวในหมู่บ้านเพื่อนำข้าวสารมาบริโภค และได้มีการพัฒนารูปแบบ และมีการรวมกลุ่มกันคิดประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์อื่นๆ สำหรับใช้ใน

^๕ บดินทร์ วิจารณ์, การจัดการความรู้สู่องค์กรยุคใหม่, (กรุงเทพฯ: ชัม ชิสเท็ม, ๒๕๕๗), หน้า ๔๕-๔๖.

ชีวิตประจำวัน และความต้องการของตลาด เช่น หวดข้าวข้าว หวดนึ่งข้าว กระดัง เหิง เป็นต้น และความรู้ส่วนใหญ่จะอยู่ในตัวบุคคลที่มีความชำนาญ เช่น ปราชญ์ชุมชน หรือผู้อาวุโสในชุมชน

การผลิตหัตถกรรมจักสาน มีความจำเป็นต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชน โดยเฉพาะชุมชนที่มีอาชีพเกษตรกรรม เพราะหัตถกรรมเป็นเครื่องมือ เครื่องใช้พื้นบ้านที่ทำขึ้นจากวัสดุพื้นบ้าน ประชาชนส่วนใหญ่สามารถผลิตขึ้นใช้เองได้เป็นส่วนมาก ดังนั้น หัตถกรรมจักสานจึงเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ที่ชาวชนบทยังคงใช้สอยกันอยู่และเป็นเครื่องใช้ที่ตอบสนองความต้องการใช้สอยในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี หัตถกรรมจักสานชนิดต่างๆ จำนวนมากอำนวยความสะดวกให้ชุมชนและเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ที่มีความใกล้ชิดกับชาวบ้านมาจนทุกวันนี้ ในบางครั้งหัตถกรรมจักสานบางอย่าง บางชนิด อาจมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบ และวิธีการผลิต ตลอดจนการใช้วัสดุไปบ้างเพื่อให้สัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงของสังคมและชีวิตปัจจุบัน หัตถกรรมจะเกิดขึ้นตามความจำเป็นในการดำรงชีวิตที่มีสาเหตุทำให้เกิดหัตถกรรมจักสาน ที่สำคัญ ๓ ประการ

๑. ความจำเป็นในการดำรงชีวิต การดำรงชีวิตจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยเครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้านที่สามารถผลิตเองได้มาช่วยให้เกิดความสะดวก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเครื่องมือเครื่องใช้ที่จำเป็นในการดำรงชีวิตในชนบทด้วยอาชีพเกษตรกรรมที่มีความผูกพันกับชาวชนบทมาช้านาน

๒. จากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติตามสภาพภูมิศาสตร์ ซึ่งเป็นแรงผลักดันทำให้เกิดหัตถกรรมจักสานที่สำคัญ เพราะส่วนใหญ่มีอาชีพทางเกษตรกรรม จำเป็นต้องประกอบอาชีพตามสภาพสิ่งแวดล้อมและสภาพภูมิศาสตร์ของท้องถิ่น

๓. จากความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีและศาสนา หัตถกรรมจักสานจำนวนไม่น้อย เกิดขึ้นจากผลของความเชื่อตามประเพณีและศาสนาของท้องถิ่น ซึ่งจะเห็นได้จากการสานแอ็บข้าว เพราะนิยมนานข้าวเหนียวเมื่อนึ่งข้าวแล้วก็ต้องมีภาชนะหรือแอ็บข้าวใส่ข้าวไว้ซึ่งสามารถทานได้ตลอดทั้งวันเมล็ดข้าวไม่แข็ง ยังอ่อนนุ่มอยู่ตลอดเวลา

การจักสานหัตถกรรมไม้ไผ่ของชุมชนบ้านเหมืองหม้อเป็นศิลปวัฒนธรรมเกี่ยวกับวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนที่เกิดจากการที่ชาวบ้านต้องการมีรายได้เสริมได้มีการรวมตัวกันภายในชุมชน ในการสร้างงานสร้างอาชีพให้แก่ชุมชน ดังนั้นในการกำหนดความรู้ของชุมชนเหมืองหม้อ ซึ่งเป็นการกำหนดชนิดของความรู้ที่ต้องการศึกษา คือ ความรู้เกี่ยวกับการหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ เนื่องจากเห็นว่าชุมชนบ้านเหมืองหม้อเป็นชุมชนที่มีการชื่อเสียงในด้านหัตถกรรมจักสาน และทางชุมชนได้มีการร่วมกันคิดและตัดสินใจผลิตผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ โดยการผลิตนั้นใช้พื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องของการถัก การสาน ในสมัยอดีตมาต่อยอดการผลิตที่เกิดจากความต้องการของชุมชนและตลาด ที่มีการร่วมกันคิดและตัดสินใจ ที่ต้องการให้ชุมชนมีการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีมาตั้งแต่บรรพบุรุษและเห็นว่าการสานแอ็บข้าว กระดัง เหิง นั้นในชุมชนส่วนหนึ่งสามารถผลิตไว้ใช้เองในครัวเรือนอยู่แล้ว อีกทั้งวัตถุดิบ คือ ไม้ไผ่ ในอดีตนั้นสามารถหาได้ในท้องถิ่นและเป็นการลดต้นทุนในการผลิต จะเห็นได้ว่า ความรู้ส่วนใหญ่เป็นความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคล จะมีความรู้ด้านการจักสาน (อุปกรณ์ที่ใช้ในครัวเรือน) ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษอยู่เป็นทุนเดิมในการจักสานไม้ไผ่ จึงเล็งเห็นว่าควรมีการนำฝีมือด้านหัตถกรรมเครื่องจักสานมาใช้ให้เกิดประโยชน์ จึงผลิตผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานไม้ไผ่ให้มีรูปแบบที่ทันสมัย โดยมุ่งไปที่การผลิตอุปกรณ์เครื่องใช้ เช่น กระเป่า ตะกร้า ที่ใส่รูป

เทียน อุปกรณ์ตีฟกาแพ เป็นต้น การรวมกลุ่มเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนนั้นทำให้สมาชิกกลุ่มสามารถพึ่งพาตนเองในยุคที่เศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งการกำหนดความรู้ดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐในการสนับสนุนให้ชุมชนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอีกด้วย ตามคำขวัญของตำบลเหมืองหม้อที่ว่า “เกษตรเป็นหลัก จักสานทุกอย่าง งานช่างดีเด่น ร่มเย็นด้วยประเพณี สามัคคีเป็นเลิศ ถิ่นกำเนิดแห่งภูมิปัญญา” วิสัยทัศน์ “พัฒนาคุณภาพชีวิตทุกช่วงวัย ใส่ใจสิ่งแวดล้อม น้อมนำเศรษฐกิจพอเพียง เคียงคู่ธรรมาภิบาล สืบสานวัฒนธรรมประเพณี ก้าวทันเทคโนโลยีดิจิทัล” ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวไว้ว่า

“หัตถกรรมงานจักสานไม้ไผ่เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านในท้องถิ่นนี้อยู่แล้ว เดิมจะสานเพื่อเป็นเครื่องใช้ในครัวเรือนต่างๆ ต่อมาพัฒนาดัดแปลงรูปแบบสวยงามยิ่งขึ้นเพื่อจำหน่ายเป็นรายได้เสริม ส่วนใหญ่เป็นคนเฒ่าคนแก่ ขณะที่เด็กรุ่นใหม่ไม่ค่อยสนใจจะทำเนื่องจากเป็นงานฝีมือทำได้ยาก จึงกังวลเช่นกันว่าในอนาคตจะขาดแคลนบุคลากรมาสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นนี้”^๖

ภาพที่ ๑๑ ผลิตภัณฑ์จักสานของชุมชนบ้านเหมืองหม้อ

สรุปได้ว่า ชุมชนบ้านเหมืองหม้อ มีการกำหนดความรู้จากชุมชนเป็นหลักภายใต้ความต้องการด้านเศรษฐกิจภายในชุมชนโดยมีความต้องการสร้างรายได้ให้กับชุมชน เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ด้านผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่ เช่น กระเป๋า ตะกร้า ที่ใส่ธูป อุปกรณ์ตีฟกาแพ เป็นต้น ในการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้กลุ่มมีอาชีพเสริม นอกเหนือจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม หรือในช่วงที่ว่างเว้นจากการทำนา ซึ่งการดำเนินงานดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐในการดำเนินงานในด้านงบประมาณ และการตลาด เป็นต้น และเป็นการกำหนดความรู้ที่เกิดจากความต้องการของชาวบ้านที่ต้องการใช้ทรัพยากรที่ย่อยสลายได้ง่าย ไม่เป็นมลพิษกับสิ่งแวดล้อม จึงร่วมกันคิดและตัดสินใจให้มีการผลิตหัตถกรรมเครื่องจักสานจากไม้ไผ่ เพื่อให้สมาชิกในชุมชนมีรายได้เพิ่มมากขึ้น

จากข้อค้นพบดังกล่าวข้างต้น การกำหนดความรู้ของชุมชนเหมืองหม้อ ควรคำนึงถึงว่าองค์ความรู้ใดจำเป็นอย่างยิ่งในการที่จะก่อให้เกิดการส่งเสริมด้านเศรษฐกิจชุมชน เศรษฐกิจที่เน้น

^๖ สัมภาษณ์ นายเอกชัย วงศ์บิดา ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๓, วันที่ ๑๙ มกราคม ๒๕๖๖.

การเพิ่มประสิทธิภาพซึ่งใช้แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่มีพื้นฐานสำคัญอยู่ที่การใช้องค์ความรู้ การศึกษา การสร้างสรรค์งานที่เชื่อมโยงกับเทคโนโลยีนวัตกรรมสมัยใหม่บนรากฐานทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น คือความรู้ ความคิด ความเชื่อและความสามารถที่ชุมชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสม ดังนั้นองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นฐานที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน สร้างสรรค์อันนำไปสู่การสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนต่อไป

๒. การสร้างและแสวงหาความรู้

การสร้างความรู้ (Create) หมายถึง ความสามารถขององค์กรในภาพรวมที่จะสร้างความรู้ใหม่และกระจายความรู้นั้นไปให้ทั่วองค์กร รวมทั้งทำให้ความรู้นั้นฝังอยู่ในผลิตภัณฑ์ บริการและระบบ^๗ พบว่าชุมชนบ้านเหมืองหม้อ ได้มีการแสวงหาความรู้โดยมีการประสานงานกับหน่วยงานของภาครัฐ ได้แก่ เทศบาลตำบลเหมืองหม้อ มีเจ้าหน้าที่ที่ให้การดูแลในการส่งเสริมและจำหน่ายผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่ กรมพัฒนาฝีมือแรงงานสนับสนุนวิทยากรเข้ามาให้ความรู้และสอนวิธีการผลิตเป็นลักษณะของการผสมผสานจากการที่มีการสร้างและแสวงหาความรู้ด้วยตนเองซึ่งมีความสนใจเป็นพิเศษเมื่อไปดูงาน หรือเห็นตลาดลายจักสานที่สวยงามหรือแปลกตาที่จะใช้วิธีการจดจำและนำมาลองทำด้วยตนเอง ความรู้ด้านการจักสานเป็นแบบเรียนรู้ด้วยวิธีครูพักลักจำ ซึ่งเป็นวิธีที่เกิดกับผู้ที่มีความไม่รู้อะไรเลยที่ต้องการวิชา พอเห็นเขาทำก็แอบจำมาใช้ การลองผิดลองถูกในการทำหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวไว้ว่า

“มีหน่วยงานภาครัฐเข้ามาสนับสนุนในการด้านการผลิตเครื่องจักสาน และการที่สมาชิกในกลุ่มบางคนได้มีการเรียนรู้การออกแบบผลิตภัณฑ์จากการไปออกร้านในที่ต่าง ๆ แล้วดูแบบมาทดลองทำ ซึ่งการออกแบบสินค้านั้นก็ได้อะไรก็ทำ บางทีสมาชิกก็คิดกันเอง แล้วยนำมาคุยกันบางทีก็ไปดูแบบจากที่อื่น แล้วกลับมาลองทำดูก็ได้ชิ้นงานที่หลากหลายรูปแบบขึ้นการนำความรู้เดิมที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับปรุงและพัฒนาสินค้าให้มีความทันสมัยและสวยงาม”

การที่ปราชญ์ชุมชนและผู้ประกอบการ ได้อธิบายในประเด็นการสร้างและแสวงหาความรู้ การออกแบบผลิตภัณฑ์สินค้านั้นก็ได้อะไรก็ทำ บางทีสมาชิกก็คิดกันเอง แล้วยนำมาคุยกัน บางทีก็ไปดูแบบจากที่อื่นแล้วกลับมาลองทำดูก็ได้ชิ้นงานที่หลากหลายรูปแบบขึ้น การนำความรู้เดิมที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับปรุงและพัฒนาสินค้าให้มีความทันสมัยและสวยงาม เป็นการพัฒนางานหัตถกรรมจักสาน จะเป็นผลดีทางด้านเศรษฐกิจของชุมชนที่ผลิตงานหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ คือ มีรายได้เพิ่มขึ้น มีงานทำเป็นอาชีพรอง หรือทำเป็นอาชีพหลักตลอดปีได้ ในขณะเดียวกัน ถ้าการพัฒนาไม่ถูกวิธี ก็เกิดผลเสียทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และคุณค่าของงานหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ คือ เมื่อมีการผลิตงานหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จะทำให้งานหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ล้น

^๗ บดินทร์ วิจารณ์, การจัดการความรู้สู่องค์กรยุคใหม่, หน้า ๔๕-๔๖.

^๘ สัมภาษณ์ นางคำเม็ต อุตรพงศ์ ปราชญ์ท้องถิ่น หัตถกรรมจักสานจากไม้ไผ่บ้านเหมืองหม้อ, วันที่ ๑๙ มกราคม ๒๕๖๖.

ตลาด เกินความต้องการได้ง่ายเพราะปริมาณความต้องการในการใช้งานหัตถกรรมจักสานอยู่ในวงจำกัด เพียงใช้เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันของชุมชนเป็นส่วนใหญ่ เมื่อมีการผลิตจนล้นตลาดจะทำให้ราคาตก ไม่คุ้มกับต้นทุนซึ่งอาจนำไปสู่การสูญสลายได้ ดังนั้น องค์ความรู้ในการสร้างและแสวงหาด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานไม้ไผ่นั้น จะต้องคำนึงดังนี้

๑. ด้านวัสดุ ควรใช้วัสดุธรรมชาติอย่างคุ้มค่าที่สุดและการนำวัสดุสมัยใหม่ เช่น พลาสติก เอ็น ไนลอน เข้ามาประกอบการงานหัตถกรรมจักสานที่ใช้วัสดุพื้นบ้านอาจจะช่วยให้เกิดความสะดวกรวดเร็วในการผลิต แต่อาจจะทำให้งานหัตถกรรมจักสานขาดคุณค่าทางความงาม ราคาอาจจะย่อมจะถูกลงด้วย ดังนั้นจึงควรคำนึงถึงใช้วัสดุอย่างคุ้มค่า

๒. ด้านหน้าที่ประโยชน์ใช้สอย การพัฒนารูปแบบงานหัตถกรรมจักสาน ควรระมัดระวังในการที่จะเปลี่ยนหน้าที่ของงานหัตถกรรมจักสานไปตามความต้องการของตลาด เพราะการประยุกต์ประโยชน์ใช้สอยให้เป็นไปตามความต้องการของตลาดนั้น อาจมีผลกระทบต่อการสร้างรูปแบบ ลวดลายเมื่อมีการส่งเสริมให้ผู้ผลิตได้มีการพัฒนารูปแบบตามความต้องการของตลาด แต่ขาดการศึกษาในเรื่องรูปทรง ลวดลาย โครงสร้างพื้นบ้านดั้งเดิมก็จะเป็นการทำลายคุณค่าด้วยการเปลี่ยนหน้าที่ใช้สอยอันเป็นผลจากการพัฒนา

๓. ด้านเอกลักษณ์และลักษณะเฉพาะถิ่น เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่มักจะได้รับผลกระทบจากการพัฒนาอย่างไม่ถูกวิธี มีการนำรูปแบบของงานหัตถกรรมจักสานที่หนึ่ง ไปพัฒนาอีกที่หนึ่งโดยไม่คำนึงถึงคุณค่าเดิมที่มีอยู่ในท้องถิ่น เท่ากับเป็นการทำลายเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

จึงสรุปได้ว่า การสร้างและแสวงหาความรู้จะเป็นแบบผสมผสานทั้งจากภายในและภายนอกกลุ่ม ภายในกลุ่มโดยใช้ภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษเป็นหลักและมีการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลายร่วมกันและนำมาทดลองปฏิบัติ ปรับปรุงรูปแบบจนกลายเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนตนเอง จากภายนอกกลุ่ม ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากรัฐในการส่งวิทยากรมาอบรมให้ความรู้กับชุมชนในการส่งวิทยากรเข้ามาให้ความรู้และสอนวิธีการผลิต การเข้าอบรม การศึกษาดูงาน เพิ่มเติมจากการเรียนรู้ร่วมกันและนำมาทดลองปฏิบัติและพัฒนาให้ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพ สวยงาม มีความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนและนำหน้าสินค้าหรือผลิตภัณฑ์จักสานไม้ไผ่ของที่อื่น ๆ

จากข้อค้นพบดังกล่าวข้างต้น การสร้างและแสวงหาความรู้ของชุมชนเมืองหม้อควรต้องพิจารณาถึงปัจจัยต่อไปนี้

๑. ปัจจัยภายใน คือ บทบาทของสมาชิกชุมชน สมาชิกในชุมชนควรมีการพัฒนาการเรียนรู้และการพัฒนากิจกรรมกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ โดยการอบรมพัฒนาฝีมือ การศึกษาดูงานกลุ่มที่ประสบผลสำเร็จ เพื่อพัฒนาด้านการผลิต การบันทึกองค์ความรู้ที่สามารถถ่ายทอดให้แก่บุคคลอื่นได้ เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่ยั่งยืน สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการพัฒนาอาชีพต่อไปได้ ตลอดจนการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกภายในชุมชนและภายนอกชุมชน

๒. ปัจจัยภายนอก คือ การเข้ามามีบทบาทของหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาครัฐควรมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการดำเนินงานของชุมชน ได้แก่ เป็นผู้สนับสนุน ให้การสนับสนุนช่วยเหลือ ให้คำปรึกษาแนะนำในการส่งเสริมศักยภาพของชุมชน การสนับสนุนด้านการประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์และแหล่งผลิตให้แพร่หลายเป็นที่รู้จักมากขึ้น ตลอดจนการสนับสนุน

งบประมาณเพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชน เป็นผู้ส่งเสริมทั้งในด้านวิชาการ คือ การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ในอาชีพ การฝึกอบรมพัฒนาประชาชนเพื่อเป็นทรัพยากรของการพัฒนาชุมชน เป็นผู้ประสานงาน ประสานงานและปฏิบัติงานร่วมกับหน่วยงานอื่นทั้งภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน ผู้นำชุมชน องค์กรชุมชน ในการจัดระบบและให้บริการข้อมูลข่าวสาร รวมถึงการเผยแพร่ข่าวสารที่เกี่ยวกับชุมชน

๓. การจัดเก็บความรู้

การเสาะหาและจัดเก็บความรู้ (Capture) การเสาะหาและจัดเก็บความรู้ในองค์การให้เป็นระบบทั้งความรู้โดยนัยหรือความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคล (Tacit knowledge) และความรู้ที่เป็นทางการ (Explicit knowledge) ให้เป็นทุนความรู้ขององค์การ ซึ่งพร้อมต่อการยกระดับความรู้และขยายความรู้ไปให้ทั่วทั้งองค์การได้โดยง่ายต่อไป^๙ พบว่า องค์ความรู้เกี่ยวกับหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ของชุมชนเมืองหม้อ แม้ว่าในด้านของผลิตภัณฑ์ที่มีความหลากหลายในปัจจุบัน ทันสมัย และเป็นที่ต้องการของกลุ่มผู้บริโภค แต่ในด้านของการจัดเก็บองค์ความรู้เกี่ยวกับหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่รวมถึงพัฒนาการของการนำเอาหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่มาใช้ประโยชน์นั้น ถือว่ายังอาศัยตัวบุคคลเป็นสำคัญในการให้บอกเล่าข้อมูลเกี่ยวกับหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน องค์ความรู้เกี่ยวกับหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ของชุมชนเมืองหม้อนั้น เป็นองค์ความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคล เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกี่ยวกับหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่อยู่แล้ว ทำให้แนวคิดในด้านการรวบรวมองค์ความรู้ของชุมชนตนเองนั้นมีน้อย และยังไม่มีการรวบรวม จัดเก็บอย่างเป็นระบบ อาศัยประสบการณ์จากตัวบุคคลในการถ่ายทอดเรียนรู้เป็นสำคัญ ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวไว้ว่า

“การจัดการด้านการจัดเก็บความรู้ได้ว่า มุ่งเน้นการจัดเก็บความรู้ไว้ที่ตัวบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถและทักษะปฏิบัติจนเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนที่ได้รับการยกย่องให้เป็นผู้รู้หรือปราชญ์ชาวบ้าน ส่วนการจัดเก็บที่เป็นลายลักษณ์อักษรจะมีบ้างเป็นบางส่วนแต่ยังไม่มีเก็บกันอย่างจริงจังที่เป็นรูปแบบ มีแต่จดบันทึกไว้”^{๑๐}

“เดิมเป็นความรู้ที่อยู่ยังไม่มีมีการจดบันทึก ปัจจุบันเริ่มมีการจดบันทึกในรูปแบบของสมุดบันทึกที่เกี่ยวกับการให้ความรู้การจักสาน ขั้นตอนต่างๆ วิธีการจักสาน”^{๑๑}

“ความรู้เก็บไว้ที่ตัวบุคคลยังไม่มีมีการจัดเก็บไว้ในสื่อ เป็นเพราะเด็กรุ่นใหม่ไม่สนใจที่จะมาช่วยในการจัดระบบ บางคนพอรู้ว่าเป็นงานจักสานก็ไม่เอาแล้ว”^{๑๒}

สรุปได้ว่า การจัดเก็บความรู้เป็นการนำเอาความรู้ที่ได้จากการสร้างและพัฒนามากำหนดที่จะจัดเก็บไว้เป็นความรู้ ชุมชนมีการจัดเก็บความรู้เป็นการนำเอาความรู้ที่ได้จาก

^๙ บดินทร์ วิจารณ์, การจัดการความรู้สู่องค์กรยุคใหม่, หน้า ๔๕-๔๖.

^{๑๐} สัมภาษณ์ นางคำเม็ต อุดรพงศ์ ปราชญ์ท้องถิ่น หัตถกรรมจักสานจากไม้ไผ่บ้านเมืองหม้อ, วันที่ ๑๙ มกราคม ๒๕๖๖.

^{๑๑} สัมภาษณ์ นางนายเอกชัย วงศ์บิดา ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๓, วันที่ ๑๙ มกราคม ๒๕๖๖.

^{๑๒} สัมภาษณ์ นางนิตยา วงศ์บิดา ผู้ประกอบการหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่/ปราชญ์ท้องถิ่น, วันที่ ๑๙ มกราคม ๒๕๖๖.

ทำงานหัตถกรรมจักสานเป็นอาชีพมีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น และมีการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง การจัดเก็บความรู้ในลักษณะของการจดจำผ่านตัวบุคคล การสร้างและเก็บไว้เป็นความรู้

จากข้อค้นพบดังกล่าวข้างต้น กระบวนการในการจัดเก็บความรู้ของชุมชนเมืองหม้อ ควรต้องพิจารณาถึงวิธีการในการเก็บรักษาและนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ตามความต้องการของชุมชน เช่น การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจน รวมทั้งการสร้างและการจดจำของปัจเจกบุคคล การจัดเก็บความรู้ในลักษณะของการจดจำผ่านตัวบุคคลในชิ้นงานที่ตนเองถนัด และการถ่ายภาพของชิ้นงานในแต่ละแบบ การบันทึกกระบวนการผลิตและวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ด้วยภาพถ่าย และการเก็บเป็นตัวอย่างชิ้นงาน ทำให้สะดวกสำหรับสมาชิกใหม่และผู้ที่ต้องการเรียนรู้ก็สามารถศึกษาจากแฟ้มข้อมูลภาพถ่ายได้อย่างละเอียด อีกครั้งหน่วยงานภาครัฐควรเข้ามาสนับสนุนเกี่ยวกับวิธีการจัดเก็บองค์ความรู้ในรูปแบบสารสนเทศ สามารถเข้าไปสืบค้นทางเว็บไซต์เพื่อให้เข้าถึงข้อมูลได้ง่ายยิ่งขึ้น

๔. การแบ่งปันความรู้

การแบ่งปันความรู้ (Share) การแบ่งปัน การแลกเปลี่ยน เผยแพร่ กระจาย ถ่ายโอนความรู้เป็นหลายรูปแบบและหลายช่องทาง เช่น การจัดงานสัมมนาแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน การสอนงานหรือในรูปแบบอื่น ๆ ที่มีการพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน หรือมีการถ่ายโอนความรู้ในลักษณะเสมือน (Virtual) ผ่านระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ หรือระบบ e-learning เป็นต้น^{๑๓} การแบ่งปัน แลกเปลี่ยนความรู้ หรือการถ่ายทอดเป็นการเคลื่อนที่ของข้อมูลหรือความรู้ระหว่างบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่ง เป็นไปโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ ถ่ายทอดอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เป็นหลายรูปแบบและหลายช่องทาง มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับงานหัตถกรรมของชุมชนบ้านเมืองหม้อ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ นั้น แม้ว่าในยุคแรกจะเป็นการผลิตขึ้นมาเพื่อใช้งานเอง แต่ก็มีมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และแบ่งปันประสบการณ์ร่วมกันระหว่างครอบครัว ดังที่กล่าวเบื้องต้นว่า การเรียนรู้เกี่ยวกับงานจักสานของชุมชนเมืองหม้อนั้น เริ่มต้นจากการผลิตเพื่อใช้งาน ยังมิได้ผลิตเพื่อจัดจำหน่ายดังเช่นในปัจจุบัน การผลิตเพื่อใช้งานในอดีตนั้นเป็นการถ่ายทอดภายในครอบครัว ยังไม่มีขั้นตอนที่ซับซ้อน ลวดลาย และกระบวนการผลิตก็เน้นแบบเรียบง่าย เพื่อประโยชน์ในการใช้งานมากกว่าความสวยงาม โดยส่วนใหญ่ทุกหลังคาเรือนในชุมชนนั้นจะสามารถผลิตเครื่องจักสานขึ้นมาใช้เอง และมีการนำไปแลกเปลี่ยนกันในบางครั้ง ปัจจุบันการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จึงมีความหลากหลายตามมามาก โดยเฉพาะการเข้ามามีบทบาทของหน่วยงานราชการ ได้แก่ พัฒนาชุมชน กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน ที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาทักษะกระบวนการผลิต กระบวนการออกแบบ และช่องทางในการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานให้มีมากยิ่งขึ้น จนก่อให้เกิดผลิตภัณฑ์จักสานไม่ไผ่ร่วมสมัย ในปัจจุบันที่ตรงกับความต้องการของตลาด รวมถึงการไปศึกษาเรียนรู้ดูงานทั้งในและต่างจังหวัดของชุมชน ที่ภายหลังจากการไปศึกษาดูงานแล้วก็จะนำมาถ่ายทอด และแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์เครื่องจักสาน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การออกแบบ ให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น รวมถึงการนำไปถ่ายทอดให้แก่นักเรียนในสถานศึกษา และชุมชนอื่นด้วย

^{๑๓} บดินทร์ วิจารณ์, การจัดการความรู้สู่องค์กรยุคใหม่, หน้า ๔๕-๔๖.

การแบ่งปัน แลกเปลี่ยนความรู้ หรือการถ่ายทอดเป็นการเคลื่อนที่ของข้อมูลหรือความรู้ระหว่างบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่ง เป็นไปโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ ถ่ายทอดอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เป็นหลายรูปแบบและหลายช่องทาง เช่น การอบรม การจัดงานสัมมนาแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน การสอนงานหรือในรูปแบบอื่น ๆ ที่มีการพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เป็นต้น หรือเป็นการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการที่เกิดขึ้นเป็นประจำอย่างไม่มีแบบแผน เช่น การเล่าประสบการณ์ในการทำเครื่องจักสานไม้ไผ่ การสอนลูกหลาน เป็นต้น และปัญหาการถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมเครื่องจักสานของชุมชนบ้านเหมืองหม้อ เกิดจากเงื่อนไขที่สำคัญ คือ คนรุ่นใหม่ไม่ให้ความสำคัญกับการถ่ายทอดฝีมือหัตถกรรม เนื่องจากมองว่าเป็นงานที่ต้องใช้เวลานาน และความอดทนสูง ทำให้ความรู้ภูมิปัญญาด้านจักสานในชุมชนถูกจำกัดอยู่เฉพาะผู้ใหญ่ที่มีอายุ ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวไว้ว่า

“ได้มีการพัฒนาองค์ความรู้ขึ้นมากจากอดีต โดยปราชญ์ท้องถิ่นเป็นวิทยากรประจำกลุ่มชุมชนเหมืองหม้ออีกด้วย กอรปกับ ตัวเองเป็นผู้ที่สนใจในเครื่องจักสานอยู่แล้ว ดังนั้น เครื่องจักสานของชุมชนบ้านเหมืองหม้อ ที่เป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ จึงเกิดจากการที่ตัวเองได้ไปศึกษาดูงานทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด จากนั้นได้นำเอาองค์ความรู้ที่ได้รับมาถ่ายทอดกับกลุ่มสมาชิกจักสานบ้านเหมืองหม้อ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความประณีต ความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ หรือ เทคนิคพิเศษในการเพิ่มมูลค่าเครื่องจักสาน โดยเฉพาะสีลัน ลวดลาย ที่มีความทันสมัยมากยิ่งขึ้น ทำให้ปัจจุบันเครื่องจักสานของชุมชนบ้านเหมืองหม้อ นั้นมีความหลากหลายมากยิ่งขึ้นจากอดีต อีกทั้งมีหน่วยงานภาครัฐเข้ามาสนับสนุนในการด้านการผลิตเครื่องจักสาน และการที่สมาชิกในกลุ่มบางคนได้มีการเรียนรู้การออกแบบผลิตภัณฑ์จากการไปออกร้านในที่ต่าง ๆ แล้วดูแบบมาทดลองทำ ซึ่งการออกแบบลวดลายนั้นก็ได้อะไรก็ทำ บางทีสมาชิกก็คิดกันเอง แล้วนำมาคุยกันบางทีก็ไปดูแบบจากที่อื่น แล้วกลับมาลองทำดูก็จะได้ชิ้นงานที่หลากหลายรูปแบบขึ้นการนำความรู้เดิมที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับปรุงและพัฒนาสินค้าให้มีความทันสมัยและสวยงาม”^{๑๔}

“การจัดเก็บความรู้มีการอบรม ถ่ายทอดให้กับชุมชน โรงเรียนและสถานที่สำคัญ ๆ ของภาครัฐและเอกชนเป็นแหล่งเรียนรู้งานหัตถกรรมจักสานให้แก่ผู้ที่สนใจได้มาฝึกเรียนรู้ และนำความรู้ที่ได้รับไปประกอบอาชีพ ทั้งนี้เพื่อเป็นการปลูกฝังความรู้ด้านงานหัตถกรรมแก่นักเรียน”^{๑๕}

สรุปได้ว่า การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้เป็นการส่งผ่านความรู้ระหว่างบุคคลหรือองค์กรและผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยครอบคลุมเป็นจุดเริ่มต้น ต่อมาเมื่อมีการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์จักสานให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น หน่วยงานราชการ เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาทักษะกระบวนการผลิต กระบวนการออกแบบ

^{๑๔} สัมภาษณ์ นางคำเมตตา อุตพงษ์ ปราชญ์ท้องถิ่น หัตถกรรมจักสานจากไม้ไผ่บ้านเหมืองหม้อ, วันที่ ๑๙ มกราคม ๒๕๖๖.

^{๑๕} สัมภาษณ์ นางนิตยา วงศ์บิดา ผู้ประกอบการหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่/ปราชญ์ท้องถิ่น, วันที่ ๑๙ มกราคม ๒๕๖๖.

และช่องทางในการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานให้มีมากยิ่งขึ้น จนก่อให้เกิดผลิตภัณฑ์จักสานร่วมสมัยในปัจจุบันที่ตรงกับความต้องการของตลาด

จากข้อค้นพบดังกล่าวข้างต้นการแบ่งปันความรู้ของชุมชนเมืองหม้อ ควรดำเนินการดังนี้

๑. ส่งเสริมให้ชุมชนแลกเปลี่ยนความรู้เป็นระบบพี่เลี้ยง เนื่องจากเป็นกระบวนการพัฒนาสมาชิกในชุมชนให้ได้รับการดูแลอย่างใกล้ชิดจากผู้ที่มีความสามารถ ผู้ที่เป็นที่ยอมรับในชุมชน เพื่อกอยให้คำปรึกษา ชี้แนะ ช่วยเหลือหรือถ่ายทอดองค์ความรู้ และถ่ายทอดทักษะในการจักสานให้มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง นำไปสู่การเป็น “ชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Community)”

๒. การส่งเสริมให้เป็นชุมชนนักปฏิบัติ (Community of Practice: CoP) ซึ่งสมาชิกในชุมชนมาแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับการจักสาน และเรียนรู้วิธีการเพื่อให้สามารถปฏิบัติหรือทำให้ดีขึ้นกว่าเดิม เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ และสร้างทักษะ สร้างความรู้ และความเชี่ยวชาญให้เกิดขึ้นในกลุ่ม ชุมชนนักปฏิบัติจึงเป็นรูปแบบสำหรับการเชื่อมโยงสมาชิกในชุมชนที่มีจิตใจในการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนความรู้ และความร่วมมือ ไม่ว่าจะเป็นรายบุคคล เป็นกลุ่มและถือว่าการพัฒนาชุมชน และสร้างความสัมพันธ์ในสังคมได้อีกด้วย

๓. การส่งเสริมเครือข่ายการเรียนรู้อำเภอหรือระหว่างชุมชนที่ประกอบอาชีพหัตถกรรมจักสานไม่ให้เหมือนกันเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งส่งผลให้ได้แนวทางที่ทำให้สามารถผลิตสินค้าใหม่ๆ ได้อย่างต่อเนื่องและเหมาะสม

๕. การนำความรู้ไปใช้ประโยชน์

การใช้ประโยชน์ (Use) การนำไปประยุกต์ใช้งานก่อให้เกิดประโยชน์และผลสัมฤทธิ์เกิดขึ้น และเกิดเป็นปัญญาปฏิบัติ การขยายผลทำให้ระดับความรู้และขีดความสามารถในการแข่งขันในองค์การสูงขึ้น^{๑๖} การนำไปประยุกต์ใช้งานก่อให้เกิดประโยชน์ การนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการทำงาน สามารถนำความรู้มาช่วยในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสมและทันเวลาที่ ซึ่งจากการศึกษาพบว่า มีการนำความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสานไปประยุกต์ใช้ โดยส่วนใหญ่จะเป็นลักษณะของการพัฒนารูปแบบของสินค้าให้มีความหลากหลายมากขึ้น ที่สะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของชุมชนที่ควบคู่มาพร้อมกับอาชีพเกษตรกรรม เป็นการผลิตเพื่อจัดจำหน่ายทั้งภายในจังหวัดและต่างจังหวัดเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชนอีกวิธีการหนึ่ง ที่สะท้อนให้เห็นถึงการนำเอาองค์ความรู้ที่มีอยู่แล้วภายในชุมชนมาสร้างรายได้ รวมถึงการนำเอาทักษะด้านการจักสานไปถ่ายทอดสู่ชุมชนอื่น และสถานศึกษา ปัจจุบันผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานของชุมชนได้ถูกนำไปประยุกต์ใช้ในงานและกิจกรรมอื่น ๆ เช่น เป็นของชำร่วย ใส่ของจิปาละ ได้แก่ กระเป๋า ตะกร้า กล่องทิชชู ฯลฯ นอกจากนี้ยังได้มีการนำวิธีการจักสานมาปรับใช้เป็นโดยเป็นแหล่งเรียนรู้ในการฝึกสอนให้ลูกหลานมีสมาธิมากขึ้น โดยมีการฝึกหัดสานแบบง่ายๆ เช่น การทำพัด เพื่อให้เยาวชนสามารถใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์และฝึกให้มีสติเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี ซึ่งแนวทาง

^{๑๖} บดินทร์ วิจารณ์, การจัดการความรู้สู่องค์กรยุคใหม่, หน้า ๔๕-๔๖.

ดังกล่าวเป็นข้อเสนอแนะให้กับกลุ่มองค์การชุมชนอื่นๆ สามารถนำไปปรับใช้กับเยาวชนในชุมชนให้สามารถสร้างระบบการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวไว้ว่า

“ผลิตภัณฑ์หลักดั้งเดิม คือ แอ็บข้าว ซึ่งในอดีตจะสานแอ็บข้าวทุกครัวเรือน ปัจจุบันนำไปเป็นประยุกต์ใช้เป็นของชำร่วย ใส่ของจิปาละ และไม่มี การคิดและพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานในชุมชนให้มีหลายชนิดเพิ่มขึ้น เช่น กระเป๋า ตะกร้า แอ็บข้าว กล่องทิงซู กล่องใส่รูป เทียน อุปกรณ์ดีฟกาแพ เป็นต้น ^{๑๗}

ภาพที่ ๑๒ ผลิตภัณฑ์เดิม “แอ็บข้าว”

ภาพที่ ๑๓ ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเชิงสร้างสรรค์จักสานไม้ไผ่

จากข้อค้นพบดังกล่าวข้างต้นการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ของชุมชนเมืองหม้อควรส่งเสริมเครือข่ายการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับอาชีพหัตถกรรมจักสานระหว่างชุมชนภายนอก หรือกลุ่มอื่นๆ ที่สนใจที่ประกอบอาชีพหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ เพื่อเป็นการสืบทอด การสานต่อองค์ความรู้ดังกล่าวซึ่งถือได้ว่าเป็นองค์ความรู้ที่สะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของชุมชน รวมถึงการนำเอาทักษะด้านหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ไปถ่ายทอดสู่ชุมชนอื่นอีกด้วย นำมาซึ่งการอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองให้คงอยู่ อีกทั้งยังนำไปสู่การสร้างอาชีพและยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนนั้นๆ อีกด้วย

^{๑๗} สัมภาษณ์ นางคำเม็ต อุตพงษ์ ราษฎ์ท้องถิ่นหัตถกรรมจักสานจากไม้ไผ่บ้านเหมืองหม้อ, วันที่ ๑๙ มกราคม ๒๕๖๖.

จะเห็นได้ว่าปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ของชุมชนเมืองหม้อ คือการที่ชุมชนมีการนำหลักการจัดการความรู้ (Knowledge Management) มาใช้อย่างมีประสิทธิภาพและประสบผลสำเร็จ นอกจากการศึกษาค้นคว้าความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นแล้ว ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความรู้ยังมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย

๑. วัฒนธรรมองค์กร ได้แก่ การสนับสนุนจากผู้นำชุมชน การสร้างบรรยากาศให้สมาชิก กล้าคิด กล้าทำ การทำงานเป็นทีมและทำให้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาตนของคนในชุมชน

๒. เทคโนโลยี หมายถึง เทคโนโลยีที่สามารถใช้งานง่าย มีความทันสมัยเป็นระบบที่เอื้อให้สมาชิกกลุ่มสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทำงาน ความรู้ที่ต้องการที่ช่วยให้การจัดการความรู้ทำได้รวดเร็วขึ้น เช่น Application line , Facebook เป็นต้น

๓. โครงสร้างขององค์กรชุมชนที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ เช่น การกำหนดบุคคลหรือทีมงานที่รับผิดชอบในการจัดการความรู้ในชุมชน และการกำหนดเครือข่ายในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างชัดเจน

๔. ผลการจัดการความรู้ เป็นกระบวนการที่สะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบของการแบ่งปันความรู้เพราะเป็นสิ่งที่บอกถึงประโยชน์ของการจัดการความรู้ รวมถึงการติดตามความเคลื่อนไหวของความรู้ เพื่อให้กระบวนการจัดการความรู้เป็นไปอย่างราบรื่น

พร้อมกันนี้จากการลงพื้นที่ภาคสนามของคณะผู้วิจัย และการสังเคราะห์ ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชาจังหวัดแพร่ พบว่า ชุมชนเมืองหม้อได้น้อมนำศาสตร์พระราชา (The King's Philosophy) เปรียบเสมือนองค์ความรู้ กระบวนการเรียนรู้ และนวัตกรรมของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร โดยได้แยกออกตามองค์ความรู้ ปรัชญา แนวคิด ทฤษฎี และนวัตกรรมแต่ละอย่าง เช่น ทฤษฎีใหม่ (The New Theory) ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) ศาสตร์เกี่ยวกับการจัดการน้ำ ศาสตร์เกี่ยวกับการจัดการดิน ศาสตร์เกี่ยวกับการจัดการป่าและสิ่งแวดล้อม ศาสตร์เกี่ยวกับการจัดการสหกรณ์ ศาสตร์เกี่ยวกับศิลปะและการดนตรี ศาสตร์ด้านการศึกษา รวมถึงศาสตร์เกี่ยวกับนวัตกรรมในมิติต่างๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เป็นต้น มาประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิต ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วศาสตร์พระราชาเป็นแนวคิดที่ปรากฏในหลักการทรงงาน พระราชดำริ พระราชดำรัส พระบรมราโชวาท ตลอดจนพระราชมณเฑียรกิจและพระราชจริยวัตรของพระองค์ท่าน คือ คำสั่งสอน ให้สติ ตักเตือน การประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี โดยสามารถน้อมนำศาสตร์พระราชา มาประยุกต์ใช้ได้ในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคล เช่น การดำเนินชีวิตประจำวันและอาชีพที่ซื่อสัตย์สุจริต หล่อเลี้ยงตนเองได้หรือเรียกว่าสัมมาชีพของแต่ละบุคคลและนำมาประยุกต์ใช้ในระดับหน่วยงานชุมชนสังคม ตามแนวพระราชดำริ เช่น ด้านความรู้ เกิดจากการเรียนรู้หรือการศึกษา ความรู้เกิดจากประสบการณ์ตรงที่ผู้เรียนประสบด้วยตนเอง หรือเกิดจากประสบการณ์ทางอ้อมจากครูผู้สอน จากคนแนะนำ ความรู้ คือการศึกษาตลอดชีวิตให้ก้าวหน้าเพื่อปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง ความรู้เป็นบ่อเกิดของ ปัญญาในการนำพาชีวิตไปสู่ความสุขและสิ่งที่ดีงามและความสำคัญของความรู้ พระองค์จึงมีพระบรมราโชวาทดังนี้

“ความรู้มันสำคัญยิ่งใหญ่ เพราะเป็นปัจจัยให้เกิดความฉลาด สามารถและความเจริญก้าวหน้า มนุษย์จึงใฝ่ศึกษากันอย่างไม่รู้จักสิ้น แต่เมื่อพิเคราะห์ดูแล้ว การเรียน ความรู้ แม้มากมายเพียงใดบางทีก็ไม่ช่วยให้ฉลาดหรือเจริญได้เท่าไรนัก ถ้าหากเรียนไม่ถูกถ้วน ไม่รู้จริงแท้ การศึกษาหาความรู้จึงสำคัญตรงที่ว่า ต้องศึกษาเพื่อให้เกิด “ความฉลาดรู้” คือ รู้แล้ว สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้จริง ๆ โดยไม่เป็นพิษเป็นโทษ”

พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒวันที่ ๒๒ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๒๕

เกี่ยวกับเรื่องศิลปะและวัฒนธรรม

“...ชาติไทยเรานั้นได้มีเอกราช มีภาษา ศิลปะ และขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นของตนเองมาช้านานหลายศตวรรษแล้ว ทั้งนี้ เพราะบรรพบุรุษของเราได้เสียสละอุทิศชีวิตทั้งกำลังกายและใจ สะสมสิ่งเหล่านี้ ไว้ให้เพื่อพวกเรา จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่เราจะต้องรักษาสืบสิ่งเหล่านี้ ไว้ให้คงทนถาวร เป็นมรดกของอนุชนรุ่นหลังต่อไป ข้าพเจ้าเห็นว่าโบราณวัตถุและศิลปวัตถุทั้งหลายนี้เป็น สิ่งสำคัญยิ่งที่ซึ่ง ให้เห็นอดีตอันรุ่งโรจน์ของชาติไทยเรา เป็นประโยชน์แก่ การศึกษาทั้งในทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ โบราณคดีและวัฒนธรรม จึงควรที่ทุกฝ่ายจะได้ช่วยกันทะนุถนอมบำรุง รักษาอย่าให้สูญสลายไป...”

ความตอนหนึ่งในพระบรมราโชวาท ในพิธีเปิดพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติรามคำแหง จังหวัดสุโขทัย วันที่ ๒๕ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๐๗

ทั้งนี้เพราะการศึกษาศิลปวัฒนธรรม คือ การสร้างสรรค์ความเจริญทางปัญญาและจิตใจ พระองค์จึงมีพระบรมราโชวาท ดังนี้

“...งานด้านการศึกษาศิลปวัฒนธรรม นั่นคือ งานสร้างสรรค์ความเจริญทางปัญญาและทางจิตใจ ซึ่งเป็นต้นเหตุทั้งองค์ประกอบที่ขาดไม่ได้ของความเจริญด้านอื่น ๆ ทั้งหมด และ เป็นปัจจัยที่จะช่วยให้เรารักษาและดำรงความเป็นไทยได้สืบไป...”

ความตอนหนึ่งในพระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของ มหาวิทยาลัยศิลปากร ณ ท่าวังพระ วันที่ ๑๒ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๓

แสดงให้เห็นว่า ศาสตร์พระราชามีประโยชน์ต่อหลาย ๆ มิติทั้งด้านศิลปะ วัฒนธรรม สังคม ดังนั้นการศึกษาพระราชดำริส พระบรมราโชวาท หรือแนวพระราชดำริจึงมีส่วนช่วยให้ผู้ศึกษาเกิดความฉลาดรู้ เกิดประโยชน์ทั้งตนเอง สังคม ประเทศชาติ ศาสตร์พระราชา เป็นการสร้างสรรค์ การสืบทอดและการสานต่อ รวมถึงการน้อมนำไปใช้ประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่วิจัยครั้งนี้ เกิดมุมมองด้านการพัฒนามนุษย์ การพัฒนาด้านภูมิปัญญาและการบูรณาการจัดการเรียนรู้ ถอดและตีความปรัชญาที่พระองค์ท่านทรงถ่ายทอดและทำให้เห็นเชิงประจักษ์ จากองค์ความรู้ภายในสู่องค์ความรู้ที่เป็นศาสตร์ หรือ“การจัดการความรู้” (KM) ในครั้งนี้ เป็นกระบวนการจัดการความรู้ ถอดบทเรียนจาก

ท้องถิ่น (Local wisdom) เช่น ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านเทคโนโลยี เป็นต้น ซึ่งผลจากการถอดบทเรียนในครั้งนี้ พบว่าชุมชนบ้านเหมืองหม้อ มีแนวทางการน้อมนำศาสตร์พระราชามาปฏิบัติ ดังนี้

๑. การพัฒนามนุษย์ ทางด้านการสร้างความตระหนักรู้ การยอมรับ และต่อยอดสู่การนำภูมิปัญญาในพื้นที่เกิดการจัดการความรู้จากศาสตร์พระราชาสู่การปฏิบัติ ในด้านการพึ่งพาตนเอง และความเข้มแข็งของชุมชน เป็นต้น

๒. การบริหารจัดการ ศาสตร์พระราชาเป็นต้นแบบแห่งการแก้ไขปัญหาในเชิงการบริหารจัดการ ซึ่งชุมชนสามารถน้อมนำศาสตร์พระราชามาปฏิบัติ โดยมีผู้กล่าวว่า “ตัวอย่างที่ดีมีค่ามากกว่าคำสอน” ในมิติที่ต่อยอดจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

๓. ด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างสำนึกการมีส่วนร่วม และความตระหนัก ในการทำงานเพื่อส่วนรวมให้เกิดขึ้นในพื้นที่ โดยเริ่มต้นจากผู้นำและขยายผลสู่ประชาชนในพื้นที่ด้านการพัฒนา และสัมมาชีพ ซึ่งเมื่อชุมชนตระหนักรู้และพึ่งตนเองในด้านต่าง ๆ แล้วจะสามารถต่อยอดการอนุรักษ์พื้นที่ในมิติอื่น ๆ เช่น มิติทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หรือจิตอาสาเพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

สรุปได้ว่าการจัดการองค์ความรู้ของด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชาจังหวัดแพร่ ของชุมชนบ้านเหมืองหม้อ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ สามารถสรุปขั้นตอนของกระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสานได้ทั้งหมด ๕ ขั้นตอน ได้แก่ ๑) การกำหนดความรู้ ๒) การสร้างและแสวงหา ๓) การจัดเก็บความรู้ ๔) การแบ่งปันความรู้ ๕) การใช้ประโยชน์ โดยการน้อมนำศาสตร์พระราชามาปฏิบัติ ซึ่งแต่ละขั้นตอนต้องอาศัยกิจกรรมทางสังคมหลากหลายรูปแบบ ได้แก่ กระบวนการมีส่วนร่วม กระบวนการกลุ่มเป็นต้น เป็น การสืบทอด การสานต่อ ถือเป็นองค์ความรู้ที่สะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของชุมชนที่ควบคู่มาพร้อมกับอาชีพเกษตรกรรม นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชนเพื่อให้เกิดการพึ่งพาตนเอง รวมถึงการนำเอาทักษะด้านหัตถกรรมเครื่องจักสานไม่ไปถ่ายทอดสู่ชุมชนอื่นอีกด้วย

๔.๒.๑ การพัฒนาชุดความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชาจังหวัดแพร่

การพัฒนาชุดความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชาจังหวัดแพร่ ซึ่งมีฐานคิดมาจากการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเอง ภายใต้ความต้องการด้านเศรษฐกิจภายในชุมชน โดยมีความต้องการสร้างรายได้ให้กับชุมชนเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นด้านผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่ ตามแนวทางของศาสตร์พระราชา ซึ่งจะช่วยให้จรรโลงสังคมโดยใช้กลไกของชุมชนที่เข้มแข็งช่วยในการสร้างทางเลือกให้แก่เกษตรกรและคนในชุมชน ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติต้องการใช้ทรัพยากรที่ย่อยสลายได้ง่าย ไม่เป็นมลพิษกับสิ่งแวดล้อม ให้เหลือถึงอนุชนรุ่นหลัง การถ่ายทอด การเข้าถึงตลาด การสร้างเครือข่าย และสร้างระบบการค้าที่เป็นธรรม ตลอดจนการดำเนินการตามแนวทางตามศาสตร์พระราชา

ภาพที่ ๑๔ การสนทนากลุ่มเพื่อพัฒนาชุดความรู้

การพัฒนาชุดความรู้นี้จัดทำขึ้นในโครงการวิจัยเรื่อง การจัดการความรู้ ศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชา จังหวัดแพร่ ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง ชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธ : การพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้าง เศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่ ในการดำเนินงานมีการลงพื้นที่ศึกษาชุมชน สัมภาษณ์และ สนทนากลุ่ม เพื่อให้ได้ข้อมูลจากผู้ที่เกี่ยวข้องและนำข้อมูลดังกล่าวมาออกแบบชุดความรู้ที่เหมาะสม สำหรับการใช้งานของกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่ เชิงสร้างสรรค์ ที่สามารถนำข้อมูลไปถ่ายทอดแก่เด็ก เยาวชนและผู้สนใจ ต้องการสร้างรายได้ให้กับ ชุมชนเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ให้มีความรู้ ความเข้าใจการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ต้องการใช้ทรัพยากรที่ย่อยสลายได้ง่าย ไม่เป็นมลพิษกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งผู้วิจัยได้นำข้อมูลประเด็น ต่างๆ จากการสนทนากลุ่มระหว่างผู้วิจัยกับชุมชนมาสังเคราะห์ซึ่งได้เนื้อหาในการพัฒนาชุดความรู้ ด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชาจังหวัดแพร่ ประกอบด้วย (รายละเอียดในภาคผนวก จ)

๑. ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับหัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่

๑.๑ ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับไม้และวิถีชีวิต

๑.๒ ลักษณะการจัก การสาน การถักและการเข้าขอบ

๑.๓ งานจักสานไม้ไผ่ เอกลักษณะที่สะท้อนภูมิปัญญาและทักษะสละทำท้องถิ่น

๑.๔ ลวดลายที่ใช้ในการจักสาน

๑.๕ ชนิดของไม้ไผ่กับวิถีชีวิตคนไทย

๑.๖ ประเภทของงานหัตถกรรมจักสาน

๑.๗ การเลือกอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับงานจักสานไม้ไผ่

๑.๘ คำศัพท์ช่างสาน

๒. กระบวนการพัฒนาชุดความรู้หัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่ บ้านเหมืองหม้อ

๒.๑ กระบวนการด้านการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์

๒.๒ กระบวนการด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์

๒.๓ กระบวนการด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์

๒.๔ กระบวนการด้านการตลาด

๒.๕ กระบวนการด้านการเรียนรู้

๒.๖ กระบวนการด้านการสร้างเครือข่าย

๓. ความรู้สร้างสรรค์หัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่ ตามศาสตร์พระราชาราชภัฏแพร่ บ้านเหมืองหม้อ

๓.๑ ชุมชนนวัตกรรม

๓.๒ ชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธ บ้านเหมืองหม้อ

๓.๓ การสานแอ็บข้าว ชุมชนบ้านเหมืองหม้อ

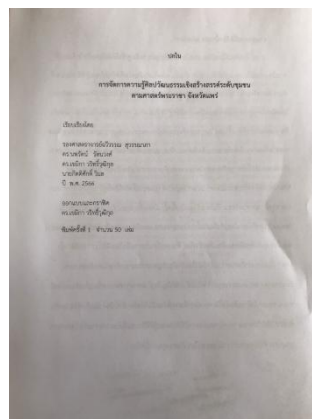
๓.๔ อุปกรณ์ที่ใช้ในงานหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ แอ็บข้าว

๓.๕ การเลือกวัสดุในการทำแอ็บข้าว

๓.๖ ส่วนประกอบของแอ็บข้าว

๓.๗ ขั้นตอนการสานแอ็บข้าว

๓.๘ การพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์หัตถกรรมงานจักสานไม้ไผ่ “ลายดอก สัก”

คำนำ	
๑	๑
๒	๒
๓	๓
๔	๔
๕	๕
๖	๖
๗	๗
๘	๘
๙	๙
๑๐	๑๐
๑๑	๑๑
๑๒	๑๒
๑๓	๑๓
๑๔	๑๔
๑๕	๑๕
๑๖	๑๖
๑๗	๑๗
๑๘	๑๘
๑๙	๑๙
๒๐	๒๐
๒๑	๒๑
๒๒	๒๒
๒๓	๒๓
๒๔	๒๔
๒๕	๒๕
๒๖	๒๖
๒๗	๒๗
๒๘	๒๘
๒๙	๒๙
๓๐	๓๐
๓๑	๓๑
๓๒	๓๒
๓๓	๓๓
๓๔	๓๔
๓๕	๓๕
๓๖	๓๖
๓๗	๓๗
๓๘	๓๘
๓๙	๓๙
๔๐	๔๐
๔๑	๔๑
๔๒	๔๒
๔๓	๔๓
๔๔	๔๔
๔๕	๔๕
๔๖	๔๖
๔๗	๔๗
๔๘	๔๘
๔๙	๔๙
๕๐	๕๐
๕๑	๕๑
๕๒	๕๒
๕๓	๕๓
๕๔	๕๔
๕๕	๕๕
๕๖	๕๖
๕๗	๕๗
๕๘	๕๘
๕๙	๕๙
๖๐	๖๐
๖๑	๖๑
๖๒	๖๒
๖๓	๖๓
๖๔	๖๔
๖๕	๖๕
๖๖	๖๖
๖๗	๖๗
๖๘	๖๘
๖๙	๖๙
๗๐	๗๐
๗๑	๗๑
๗๒	๗๒
๗๓	๗๓
๗๔	๗๔
๗๕	๗๕
๗๖	๗๖
๗๗	๗๗
๗๘	๗๘
๗๙	๗๙
๘๐	๘๐
๘๑	๘๑
๘๒	๘๒
๘๓	๘๓
๘๔	๘๔
๘๕	๘๕
๘๖	๘๖
๘๗	๘๗
๘๘	๘๘
๘๙	๘๙
๙๐	๙๐
๙๑	๙๑
๙๒	๙๒
๙๓	๙๓
๙๔	๙๔
๙๕	๙๕
๙๖	๙๖
๙๗	๙๗
๙๘	๙๘
๙๙	๙๙
๑๐๐	๑๐๐

ภาพที่ ๑๕ ชุดความรู้

จึงสรุปได้ว่า การพัฒนาชุดความรู้ของชุมชนหัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่แอ็บข้าวของชุมชนบ้านเหมืองหม้อ เป็นการพัฒนางานของชุมชน เริ่มจากคนในชุมชนท้องถิ่นได้มีการพัฒนาศักยภาพชุมชนเกิดความเข้มแข็ง สามารถแก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิต มีการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์กับหน่วยงานส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่คิดขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาของสังคมหรือชุมชน มีความต่อเนื่องการลงมือทดลอง ทดลองพัฒนาอย่างมีทิศทางและที่สำคัญต้องเกิดประโยชน์แก่คนหมู่มากหรือคนส่วนใหญ่ซึ่งดำเนินการตามแนวทางของศาสตร์พระราชา โดยน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ประกอบอาชีพ เพื่อให้คนในชุมชนปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การดำรงชีวิตประจำวันนำเอาทรัพยากรและทุนชุมชนมาใช้อย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์ เพื่อลดต้นทุนการผลิต ทุนองค์ความรู้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การปฏิบัติให้เป็นไปตามเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงของโลก ในภาวะเศรษฐกิจ ค่าครองชีพสูง ก่อให้เกิดหนี้สินสูงขึ้น โดยไม่มีแนวทางที่จะแก้ปัญหาได้จึงต้องหันมาศึกษาแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีภาครัฐเข้ามามีความรู้ให้การสนับสนุนด้านต่างๆ การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ ชุมชนสามารถลดต้นทุนการผลิต ผลผลิตมีคุณภาพและขายได้ราคาเพิ่มขึ้นลดรายจ่าย มีรายได้เพิ่ม ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ชุมชนสามารถสร้างคุณค่าเพิ่มจากทุนในชุมชนและช่วยสร้างสมดุลทางนิเวศน์ ด้านความสัมพันธ์ของคนในสังคม ชุมชนเกิดความสามัคคี มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกัน มีการเอื้ออาทรต่อกันมากขึ้น ทำให้เกิดความเข้มแข็งในการทำงานเป็นกลุ่ม เป็นหมู่คณะ ด้านนโยบายรัฐ/การเมืองระดับท้องถิ่น อบต. มีการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ด้านสังคมเศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน โดยชุดความรู้ดังกล่าวนี้จะเป็นการรวบรวมองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับกับงานศิลปวัฒนธรรมสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชา จังหวัดแพร่ ของชุมชนเหมืองหม้อเพื่อฐานข้อมูลของชุมชนเกี่ยวกับหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ให้อำเภออยู่ชุมชน และเผยแพร่แก่สาธารณชนและสังคมต่อไป

๔.๓ การพัฒนาและยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก จังหวัดแพร่

จากการลงพื้นที่ภาคสนามของคณะผู้วิจัย และการสังเคราะห์ข้อมูลโครงการย่อยที่ ๒ เกี่ยวกับการพัฒนาและยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมสร้างสรรค์เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนฐานรากจังหวัดแพร่ ณ พื้นที่ชุมชนเมืองหม้อ ตำบลเมืองหม้อ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ สามารถสรุปรายละเอียด โดยใช้วงจร PAOR ได้ดังนี้

๑. ขั้นตอนการวางแผน (Plan)

เป็นการศึกษาและวิเคราะห์สถานการณ์เกี่ยวกับการยกระดับการผลิตและการเพิ่มมูลค่าศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจ ความต้องการของชุมชน เพื่อนำไปเป็นข้อมูลสำคัญในการออกแบบชุดปฏิบัติที่ใช้ในการผลิตและออกแบบผลงานด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

องค์ความรู้การยกระดับการผลิตและการเพิ่มมูลค่าศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่ ซึ่งได้จากผลการวิเคราะห์บทสัมภาษณ์สมาชิกกลุ่มหัตถกรรมไม้ไผ่ ประธานกลุ่ม ผู้นำชุมชน และปราชญ์ท้องถิ่น พบว่า

๑) การส่งเสริมการเรียนรู้ การส่งเสริมการเรียนรู้และการถ่ายทอดการเรียนรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์จักสานโดยปกติผู้นำชุมชนจะมีการสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มเครื่องจักสานอยู่ตลอด มีการประชุมพบปะพูดคุยและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอย่างสม่ำเสมอ ตลอดจนจนถึงการให้ความรู้และสอนให้ลูกหลานได้หัดลงมือทำด้วยตนเอง เพื่อต้องการปลูกฝังความรักและตระหนักในอาชีพ มีใช้วิทยากรที่มีความรู้ หรือปราชญ์ชาวบ้านที่เชี่ยวชาญเป็นผู้ถ่ายทอดให้ความรู้ในกลุ่ม ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวไว้ว่า

“การส่งเสริมการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้ ของชุมชนบ้านเมืองหม้อ ส่วนใหญ่จะมีการถ่ายทอดความรู้ในเรื่องของการจักสานไม้ไผ่ ให้กับลูกหลานของตนเองและฝึกทำด้วยตนเองตลอดจน บางคนก็ใช้วิธีการที่คนเก่าแก่ใช้กันมาก็คือ ครูพักลักจำเอา เป็นระยะเวลานานแล้ว พอในยุคปัจจุบัน ได้มีการเชื่อมโยงการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับโรงเรียนเมืองหม้อที่ตั้งอยู่ในชุมชน โดยการถ่ายทอดองค์ความรู้ และอนุรักษ์ภูมิปัญญาการทำเครื่องจักสานให้กับเด็กนักเรียนในโรงเรียนเมืองหม้อ นักเรียนจะได้รับการถ่ายทอดจากครูที่เป็นคนในพื้นที่และมีความรู้ทางด้านจักสานอยู่เป็นทุนเดิม และเชิญวิทยากรมาให้ความรู้เพื่อพัฒนาทักษะการออกแบบผลิตภัณฑ์ เมื่อมีกิจกรรมการแข่งขัน ก็ได้รับการสนับสนุนส่งเสริมจากทางโรงเรียนส่งนักเรียน ไปแข่งขันก็ได้รับรางวัลมา ซึ่งถือว่าประสบความสำเร็จไปส่วนหนึ่ง”^{๑๔}

^{๑๔} สัมภาษณ์ นางนวลละอ อ บุตรเสน ประธานกลุ่มหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่, วันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๖๖.

ภาพที่ ๑๖ การลงพื้นที่สัมภาษณ์กลุ่มหัตถกรรมไม้ไผ่ชุมชนเหมืองหม้อ

“การเรียนรู้ของชุมชนเหมืองหม้อมีสืบทอดความรู้มาจากความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ ความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคลและได้รับการฝึกฝนและปฏิบัติด้วยตนเอง ความรู้ที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ความรู้ที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นของชุมชน คือ การจักสานแอ็บข้าว เป็นความรู้ที่ได้รับการพัฒนาจนกลายเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของชุมชนเหมืองหม้อ”^{๑๙}

๒) การยกระดับผลิตภัณฑ์จักสาน งานจักสานของชุมชนดั้งเดิมมีผู้ริเริ่มนำเข้ามาในหมู่บ้าน คือ พ่อหลวงจา เหมืองจา ได้นำไม้ไผ่มาสานแอ็บข้าวใช้เองก่อนและสอนต่อให้ลูกหลาน เมื่อ ๔๐ ปี ที่ผ่านมา เพื่อนำมาใช้ในครัวเรือน คนภาคเหนือส่วนมากจะทานข้าวเหนียวกัน ดังนั้นในแต่ละครัวเรือนจะต้องมีแอ็บข้าวใส่ข้าวเหนียวกันจนถึงปัจจุบัน ต่อมาเมื่อมีผู้สนใจ พ่อหลวงจา จึงได้เผยแพร่วิธีการทำแอ็บข้าวให้กับผู้สนใจจนชาวบ้านสามารถสานแอ็บข้าวได้เป็นอย่างดี สมัยก่อนไม่ได้ทำเพื่อขาย แต่จะทำเพื่อเป็นของใช้ในครัวเรือนเท่านั้น เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนการจักสานแอ็บข้าวก็มีการพัฒนากันและขยายเป็นวงกว้างขึ้นในชุมชนจนเกิดเป็นอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือน เพื่อให้สอดคล้องกับยุคสมัยทางผู้นำชุมชน หรือกลุ่มจักสานของชุมชน ได้มีการและเปลี่ยนความคิดเห็นกันเกี่ยวกับการผลิตจักสานจากที่ผลิตแอ็บข้าวอย่างเดียวก็หาแนวทางในการผลิตจักสานให้มีรูปแบบที่หลากหลาย และสอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคด้วย โดยการออกแบบรูปแบบ และลวดลายให้ทันสมัย บางครั้งก็เอาผลิตภัณฑ์ต่างๆ ที่พบเห็นมาช่วยกันถอดแบบให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง และ ผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับความต้องการของลูกค้าเป็นหลัก ส่วนแอ็บข้าวนั้นทำประจำอยู่แล้วเพราะเป็นผลิตภัณฑ์ที่ชาวภาคเหนือต้องใช้ ส่วนผลิตภัณฑ์รูปแบบอื่นๆ ต้องทำตามลูกค้าออเดอร์เข้ามา เนื่องจากความต้องการของลูกค้า เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ผลิตจักสานสามารถจำหน่ายได้ ปัจจุบันมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ๆ ขึ้นมาหลายรูปแบบแต่จะไม่ผลิตเก็บไว้ เพราะการจัดเก็บเสี่ยงต่อการเป็นเชื้อรา การผลิตจักสานจะใช้ประโยชน์ได้หลายๆ อย่าง การพัฒนารูปแบบก็จะเปลี่ยนไปตามยุค ตามสมัย แนวโน้มความต้องการผลิตภัณฑ์ที่ทำด้วยไม้ไผ่ก็มีมากขึ้น และทำด้วยมือหรือที่เรียกว่าผลิตภัณฑ์แฮนด์เมด (Handmade) ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวไว้ว่า

^{๑๙} สัมภาษณ์ นางนิตยา วงศ์ปิตา ผู้ประกอบการหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่/ปราชญ์ท้องถิ่น, วันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๖๖.

“การจักรสานเป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน เริ่มแรกมาจากปู่ย่าตายาย ผู้เฒ่า ผู้แก่ ในชุมชนทำเป็นอาชีพ และถ่ายทอดให้ลูกหลาน เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน คนรุ่นใหม่จะมีการพัฒนาระดับเพิ่มมูลค่าจากการสานแอ็บข้าวหรือกระต๊อบข้าว โดยพัฒนารูปแบบมาเป็นกระเป๋ากล่องกระดาศทึซซุ ตระกร้า และย้อมสีผลิตภัณฑ์ เพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวในชุมชน สีที่ใช้ย้อมดอก ดอกจะทำมาจากไม้ไผ่ หลามเป็นปล้อง ผ่าและทำเป็นเส้น แล้วนำมาย้อมสีโดยใช้สีย้อมกก หรือสีผสมอาหาร สีย้อมกกจะมีสวยกว่าสีผสมอาหาร ส่วนมากจะใช้แม่สีในการทำ ผลิตภัณฑ์ก็มีหลายรูปแบบที่ทำการพัฒนาจากดั้งเดิม ถ้าอยากให้ผลิตภัณฑ์มีความคงทนก็จะใช้วิธีการรมควัน ส่วนมากชาวบ้านจะสานแบบธรรมดาเพราะตลาดมีความต้องการมาก แต่ในช่วงฤดูฝนจะมีการจัดเก็บยากหน่อยหนึ่งเพราะทำให้ดอกขึ้นง่าย การขายก็จะฝืดเล็กน้อย แต่การผลิตผลิตทุกวันซึ่งจะมีพ่อค้าคนกลางเข้าไปจำหน่าย ถึงแม้จะเป็นช่วงโควิดก็ไม่มีผลกระทบมากเพราะพ่อค้าจะมารับในหมู่บ้าน”^{๒๐}

“ส่วนใหญ่ชาวบ้านในชุมชน มีอาชีพสานแอ็บข้าวด้วยไม้ไผ่โดยการนำเอาไม้ไผ่มาทำเป็นเส้นให้มีขนาดเท่ากันแล้วนำมาสานเป็นรูปทรง แล้วนำมาใช้ในครัวเรือน การสานลวดลายพื้นฐานลักษณะของลายไม่ซับซ้อน เป็นการขัดลายไม้ไผ่ ๒ แนวทาง คือ ลายตั้งเรียกว่า ดอกเส้นยืน กับลายยาว เรียกว่าดอกเส้นนอน ลักษณะของลาย ก็จะมีลาย ๑ ลาย ๒ และลาย ๓ ต่อมาได้มีการรวมตัวของแม่บ้าน เรียกว่า “กลุ่มสตรีแม่บ้าน” ได้ศึกษาและทำการพัฒนาเป็นรูปแบบผลิตภัณฑ์เพื่อเป็นการเพิ่มมูลค่า และวางจำหน่ายจนเป็นที่นิยมใช้แพร่หลาย กลุ่มแม่บ้านและกลุ่มสตรีรวมตัวกัน โดยการแบ่งหน้าที่ตามความถนัดของแต่ละบุคคล”^{๒๑}

๒. ขั้นตอนการปฏิบัติ (Act)

เป็นการปฏิบัติการเพื่อการพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ และยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่ โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑) การพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ และการออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ต้นแบบ เพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่ที่มีลักษณะที่เป็นอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่เกิดการยกระดับการผลิตและการเพิ่มมูลค่าศิลปวัฒนธรรมเพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่

^{๒๐} สัมภาษณ์, นายเอกชัย วงศ์บิดา ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓, วันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๖๖.

^{๒๑} สัมภาษณ์ นางนิตยา วงศ์บิดา ผู้ประกอบการหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่/ปราชญ์ท้องถิ่น, วันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๖๖.

ภาพที่ ๑๗ การสนทนากลุ่มย่อยเพื่อการพัฒนาและการออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ต้นแบบ

จากการสนทนากลุ่ม ระหว่างผู้วิจัยกับสมาชิกกลุ่มหัตถกรรมไม้ไผ่ ประธานกลุ่มหรือผู้แทน ผู้นำชุมชน ปราชญ์ท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พัฒนาชุมชน ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบ ตัวแทนผู้บริโภค ตัวแทนจำหน่าย พบว่า หัตถกรรมพื้นบ้านในท้องถิ่นชนบท ที่มีรูปแบบเป็นไปตามอัตลักษณ์ของชุมชนนั้น โดยมีการยึดหลักในการใช้วัสดุในท้องถิ่นของตนเองเป็นส่วนใหญ่ ผลิตภัณฑ์จักสานจะทำมาจากไม้ไผ่เหลา ซึ่งงานหัตถกรรมพื้นบ้านเป็นงานที่ผู้ผลิตในชุมชนส่วนใหญ่ทำด้วยมือไม่ได้ใช้เครื่องทุ่นแรงช่วย ตั้งแต่การตัดไม้ จนถึงกระบวนการผลิต ผลิตภัณฑ์ และใช้วัตถุดิบที่สามารถหาได้ในแหล่งผลิตหรือในท้องถิ่นเป็นหลัก โดยทักษะในการผลิตนั้น เป็นความรู้ความสามารถที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ หรือได้รับการอบรมแนะนำจากหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องที่ให้การส่งเสริม มีการผลิตในหลายลักษณะตั้งแต่ผลิตคนเดียวแบบอิสระที่ผลิตและจำหน่ายเอง รับจ้างผลิตให้กับนายทุนหรือคนกลาง และผลิตในลักษณะของการรวมกลุ่มแบบธุรกิจชุมชนที่ได้รับการช่วยเหลือส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรพัฒนาชุมชน ซึ่งการผลิตในลักษณะอิสระจะไม่มีการบริหารจัดการเหมือนกับการผลิตในลักษณะกลุ่ม โดยส่วนมากการผลิตแอ็บข้าวของชุมชนบ้านเหมือหม้อจะผลิตสินค้าตรงตามที่ถูกความต้องการ ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวไว้ว่า

“ส่วนใหญ่ชาวบ้านในชุมชน มีอาชีพสานแอ็บข้าวด้วยไม้ไผ่โดยการนำเอาไม้ไผ่มาทำเป็นเส้นให้มีขนาดเท่ากันแล้วนำมาสานเป็นรูปทรง แล้วนำมาใช้ในครัวเรือน การสานลวดลายพื้นฐานลักษณะของลายไม้ซับซ้อน เป็นการขัดลายไม้ไผ่ ๒ แนวทาง คือ ลายตั้งเรียกว่า ดอกเส้นยืน กับลายยาว เรียกว่าดอกเส้นนอน ลักษณะของลาย ก็จะมีลาย ๑ ลาย ๒ และลาย ๓ ดังนี้^{๒๒}

ลาย ๑ แนวตั้ง แนวยาว ซึ่งจะมีการนำดอกเส้นยืนมาข้ามดอกเส้นนอน เรียกว่า การยก ๑ ข้าม ๑

ลาย ๒ แนวตั้ง แนวยาว ซึ่งจะมีการนำดอกเส้นยืนมาข้ามดอกเส้นนอน เรียกว่า การยก ๒ ข้าม ๒

ลาย ๓ แนวตั้ง แนวยาว ซึ่งจะมีการนำดอกเส้นยืนมาข้ามดอกเส้นนอน เรียกว่า การยก ๓ ข้าม ๓

^{๒๒} สัมภาษณ์ นางนิตยา วงศ์บิดา ผู้ประกอบการหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่/ปราชญ์ท้องถิ่น, วันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๖๖.

ลายหนึ่ง

ลายสอง

ลาย สาม

รวมลายหนึ่ง สอง สาม

ภาพที่ ๑๘ ลายจักสานแอ็บข้าวแบบดั้งเดิม

ภาพที่ ๑๙ ผลิตภัณฑ์ลายดั้งเดิม

สำหรับการพัฒนาการออกแบบผลิตภัณฑ์ต้นแบบหัตถกรรมไม้ไผ่ในความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมสนทนา พบว่า ชุมชนควรพัฒนาต้นแบบจากผลิตภัณฑ์ดั้งเดิม แต่อย่างไรให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่ลูกค้าต้องการ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนมีปัจจัยสำคัญใช้ในการพิจารณาอยู่หลายปัจจัย คือ

- ๑) เอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ควรมุ่งให้ความสำคัญของการนำภูมิปัญญา

ชาวบ้าน และทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาผสมผสานกับแนวคิดศิลปะเชิงสร้างสรรค์ มาพัฒนาและสร้างมูลค่าของผลิตภัณฑ์ให้สูงขึ้น มีคุณภาพ มีจุดเด่น มีเอกลักษณ์ โดยการสร้างสรรค์ลวดลายเกิดจากการนำรูปแบบสิ่งที่พบเห็นในท้องถิ่นและเป็นที่รู้จักของผู้บริโภคมาเป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบลวดลาย ๒) คุณภาพของผลิตภัณฑ์ การผลิตผลิตภัณฑ์ของชุมชนจะเน้นในเรื่องของคุณภาพ ซึ่งเป็น คุณลักษณะเฉพาะทางเทคนิคการผลิต ซึ่งพิจารณาในกระบวนการผลิตที่ใช้ในการผลิตผลิตภัณฑ์ สำหรับคุณภาพการออกแบบเป็นการกำหนดของกลุ่มผลิตในชุมชนเพื่อให้ผลิตภัณฑ์สามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้า หรือของตลาด คุณภาพก็จะประกอบด้วย คุณภาพของวัตถุดิบ การออกแบบรูปลักษณ์ที่สวยงาม ความคงทน ของผลิตภัณฑ์ เพราะคุณภาพของผลิตภัณฑ์เป็นสิ่งสำคัญในการสร้างการยอมรับและไว้วางใจของผู้บริโภค หรือผู้ใช้ผลิตภัณฑ์ ซึ่งเป็นจุดขายของชุมชน ๓) ความเชื่อถือของผลิตภัณฑ์ ความคงทนของผลิตภัณฑ์ขึ้นอยู่กับ การคัดเลือกวัสดุและกระบวนการผลิต และความคงทนของผลิตภัณฑ์จะดูที่ระยะเวลาในการจัดเก็บผลิตภัณฑ์ ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของความน่าเชื่อถือของผลิตภัณฑ์ ความคงทนหรือความน่าเชื่อถือการใช้ จะทำให้เป็นส่วนหนึ่งในการลดค่าใช้จ่ายในการดูแลซ่อมแซมได้ การใช้ผลิตภัณฑ์มีคุณค่าทั้งทางด้านจิตใจและประโยชน์การใช้สอยตามรูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่ชุมชนผลิตขึ้นมาเพราะผลิตภัณฑ์แต่ละชนิดจะมีประโยชน์คนละแบบกัน ๔) ต้นทุนการผลิต ต้นทุนการผลิตคือรายจ่ายต่างๆ ที่เกิดจากการผลิตผลิตภัณฑ์ จักสานรวมถึงต้นทุนที่เกิดขึ้นคงที่และต้นทุนที่แปรได้ตามผลิตภัณฑ์และจำนวนที่ผลิต และมองไปถึงระดับคุณภาพและความเชื่อถือได้ของผลิตภัณฑ์ด้วย ถ้ามีการกำหนดระดับคุณภาพและความเชื่อถือได้ไว้ในระดับสูงเกินไป ต้นทุนการผลิตย่อมสูงไปด้วย การออกแบบผลิตภัณฑ์ในชุมชนมีการออกแบบที่คำนึงถึงคุณภาพและความน่าเชื่อถือ และต้นทุนการผลิตให้มีความสัมพันธ์กัน ๕) การตลาดผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาจะเป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถจำหน่ายได้และเป็นที่ต้องการของตลาด

จากนั้นผู้เข้าร่วมกลุ่มสนทนาก็ได้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันว่าจุดเด่นของชุมชนบ้านเหมืองหม้อคือ การจักสานแอ็บข้าว ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่ทำมาตั้งแต่รุ่นปู่ ย่า ตา ยาย และสืบทอดมาถึงรุ่นลูก รุ่นหลาน ซึ่งผลิตภัณฑ์ดังกล่าวสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้ แต่ทั้งนี้การออกแบบลวดลายของผลิตภัณฑ์แอ็บข้าวจะยังคงใช้รูปแบบเดิมมากกว่า ดังที่ นางนิตยา วงศ์บิดา ปราชญ์ท้องถิ่น ได้กล่าวไว้ข้างต้น เพราะเป็นอัตลักษณ์ของชาวบ้านที่ผลิตมานาน ในการสนทนาครั้งนี้ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มมีความเห็นว่า ควรนำลวดลายดั้งเดิมมาผสมผสานกับแนวคิดศิลปะเชิงสร้างสรรค์มาพัฒนาเพื่อสร้างมูลค่าผลิตภัณฑ์ให้มีเอกลักษณ์ ซึ่งนำทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในชุมชนมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบลวดลาย ได้แก่ ดอกสั๊ก ซึ่งต้นสั๊กเป็นพืชเศรษฐกิจจังหวัดแพร่ มาเป็นลวดลายของผลิตภัณฑ์ ซึ่งถือว่าเป็นผลิตภัณฑ์ที่เน้นเอกลักษณ์และคุณค่าทางวัฒนธรรม ชุมชนและเป็นการส่งเสริมที่สอดคล้องกับนโยบายแนวทางการขับเคลื่อนนโยบายไปสู่การปฏิบัติเพื่อยกระดับงานวัฒนธรรม เพื่อเสริมสร้างอาชีพ สร้างรายได้และนำไปสู่การพัฒนาอาชีพความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดียิ่งขึ้น

ภาพที่ ๒๐ ดอกสักพืชเศรษฐกิจของจังหวัดแพร่

เมื่อได้รูปแบบที่ต้องการปราชญ์ท้องถิ่นได้ทดลองผลิต ผลิตภัณฑ์ต้นแบบลายดอกสัก ซึ่งจะมีกระบวนการดังนี้

๑. การเตรียมวัสดุทำจักสาน ประกอบด้วย ๑) ไม้ไผ่หาลาม ๒) ด้ายไนลอน ๓) เข็มขนาดใหญ่ ๔) กรรไกร ๕) มีดโต้ ๖) เลื่อย ๗) แท่นชูดตอก ๘) กระบอกล้างน้ำ ๙) ดินสอ

๒. **ขั้นเตรียมเส้นตอก** มีขั้นตอน คือ เตรียมไม้ไผ่หาลามโดยเลือกไม้ไผ่ที่มีปล้องยาว อายุ ๑๐ เดือน ถึง ๑ ปี มาผ่าให้มีความกว้างความยาวให้เท่าๆ กันทุกเส้นเพื่องานจักสานจะได้ออกมาสวยงาม ก่อนการเหลาเส้นตอกหรือชูดให้น้ำเส้นตอกแช่น้ำประมาณ ๑ ชั่วโมง เพื่อให้เส้นตอกอ่อนนุ่มจะได้เหลาและชูดตอกแล้วนำไปผึ่งแดด นำเส้นตอกที่ตากแห้งแล้วมาเข้าแท่นชูดตอกให้เรียบและบางเท่าๆ กัน นำตอกไปย้อมสี และผึ่งแดด ๒-๓ วัน หรือ รมควัน ถ้าช่วงฤดูฝนจะทำการรมควันจะทำให้ไม่เกิดรา

๓. ขั้นตอนการสาน มีขั้นตอน คือ นำตอกที่ขูดและย้อมสีแล้วมาเริ่มต้นก่อน นำลายที่ก่อมาต่อกันให้เป็นวงกลม สานลายแอ็บข้าวขึ้นอยู่กับการต้องการของการสานลาย แต่ละลายจะขึ้นรูปร่างต่างกัน เมื่อสานได้ลายตามขนาดที่ต้องการแล้วนำมาเก็บขอบ การตัดขอบและพับครึ่งแล้วนำขวดมาลิตรอยพับให้เรียบ นำแอ็บข้าวมาสวมกันเป็นฝาบनและฝาล่าง สานตาด (กันแอ็บข้าว) สานตาดแล้วนำมาตัดให้เท่ากับแอ็บข้าวที่สานไว้ นำตาดที่ตัดเรียบร้อยแล้วมาใส่ฝาบनและฝาล่าง แล้วเย็บขอบของฝาบनและฝาล่าง จากนั้นก็จะได้แอ็บข้าวต้นแบบ

ภาพที่ ๒๑ ขั้นตอนการพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์และการออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ต้นแบบ

ภาพที่ ๒๒ ผลิตภัณฑ์ลายดอกสัก

๒) การพัฒนาระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมไม้ไผ่เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่

การพัฒนาระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมไม้ไผ่เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่ เป็นการลงมือปฏิบัติเพื่อพัฒนาระดับและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมไม้ไผ่ให้กับผู้ที่สนใจ ซึ่งพบว่า มีผู้ที่สนใจเข้าพัฒนาระดับผลิตภัณฑ์และเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมไม้ไผ่เกี่ยวกับการทำแอ็บข้าวที่มีการพัฒนาตลาดที่สอดคล้องกับนโยบายของจังหวัดและทำเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่เดิมให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่น่าสนใจ เช่น ใส่สี ใส่ลวดลายใหม่ที่เป็นอัตลักษณ์ สามารถที่จะนำผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาทำเป็นของที่ระลึกซึ่งเข้ากับสถานการณ์จังหวัดที่จะส่งเสริมการท่องเที่ยว หรือทำเป็นแอ็บข้าวที่ใช้ในชีวิตประจำวันของทุกคนได้ จึงได้กำหนดจุดประสงค์ในการพัฒนาระดับและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมไม้ไผ่ ดังนี้

๑. เพื่อเรียนรู้กระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่ เพื่อเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมสร้างสรรค์ความรู้ในเรื่องของหัตถกรรมไม้ไผ่ ด้านรูปแบบของผลิตภัณฑ์ แนวทางในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์

๒. เพื่อพัฒนาและยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมสร้างสรรค์เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชน เพื่อการออกแบบลวดลายที่สามารถพัฒนาและยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่าของหัตถกรรมไม้ไผ่ ให้เป็นที่ต้องการของตลาด และเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนที่สอดคล้องกับนโยบายของจังหวัด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๓. เพื่อยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมสร้างสรรค์เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชน ด้วยการพัฒนาองค์ความรู้และถ่ายทอดผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไม้ไผ่ให้กับชุมชนหรือผู้ที่สนใจที่อยู่ในชุมชนให้สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ของตนเองให้ สวยงาม มีคุณภาพและประสิทธิภาพ

๔. เพื่อให้คนที่อาศัยอยู่ในชุมชนมีจิตอาสา มีความสมัครสมานสามัคคีในพัฒนาตนเองในด้านอาชีพ และมีความรับผิดชอบต่อสังคม ชุมชนที่ตนอยู่ ส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็งตามนโยบายของชุมชน และสอดคล้องกับนโยบายจังหวัด

กิจกรรมดังกล่าวมีปราชญ์ท้องถิ่นและผู้ที่มีความรู้ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่ เป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ทั้งในด้านการพัฒนาตลาด รูปแบบ การให้สี ของผลิตภัณฑ์ โดยมีชุดปฏิบัติการพัฒนาและยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมสร้างสรรค์เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชน จำนวน ๒๐ ชั่วโมง ซึ่งมีกระบวนการขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรมดังต่อไปนี้

กิจกรรมที่ ๑ เป็นการให้ความรู้ในเรื่องของหัตถกรรมไม้ไผ่ ผลิตภัณฑ์ที่สามารถนำไม้ไผ่มาพัฒนาเป็นรูปแบบ และลวดลายต่างๆ ได้ แต่สิ่งที่ต้องคำนึงถึงอายุของไม้ไผ่ด้วย เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ ซึ่งเป็นอาชีพดั้งเดิมของชุมชน จำนวน ๔ ชั่วโมง ซึ่งกลุ่มที่สนใจจะต้องมีความรู้ด้านของ วัสดุ อุปกรณ์ วิธีการย้อมสี ขั้นตอนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ได้มีการสนทนากลุ่มเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาว่าจะออกแบบลวดลายแบบไหน เพื่อเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนและสอดคล้องกับนโยบายของจังหวัด ซึ่งได้ข้อสรุปว่าชุมชนจะมีการพัฒนาสิ่งที่มีอยู่แล้วมาพัฒนาเป็นลวดลายดอกสัก และย้อมสีให้มีสีสันทที่สวยงามสามารถนำไปเป็นของที่ระลึกหรือนำไปใช้ในครัวเรือนได้ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนถือว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีการ

สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งมีมาน ไม่มีการใช้เครื่องจักร ถือว่าเป็นงาน Handmade ที่มีคุณค่า สามารถนำวัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาพัฒนาให้เป็นผลิตภัณฑ์แบบต่างๆ เพื่อยกระดับ เพิ่มมูลค่า และเป็นการสร้างรายได้เสริมให้แก่ครอบครัว นอกจากจะได้พัฒนาระดับ เพิ่มมูลค่าแล้ว ยังสามารถช่วยให้ผู้ว่างมีอาชีพ และใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ คิดสร้างสรรค์ผลงาน จากการสังเกตกลุ่มผู้ผลิตจำนวนมากจะมีพื้นฐานในการจักสานกันเป็นส่วนใหญ่ แต่ยังขาดการพัฒนา ออกแบบและยกระดับผลิตภัณฑ์ ซึ่งการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่

ภาพที่ ๒๓ การให้ความรู้ รูปแบบ และลวดลายในการจักสาน

กิจกรรมที่ ๒ การนำเสนอต้นแบบผลิตภัณฑ์ที่ได้ออกแบบไว้เพื่อกำหนดแนวทางในการพัฒนาว่ามีการออกแบบลวดลายเพื่อให้เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน โดยประยุกต์ลายดอก

สักร้าพัฒนาเป็นลวดลาย ซึ่งเป็นการนำทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในชุมชนมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบลวดลาย เนื่องจากต้นสักร้าซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจจังหวัดแพร่ มาเป็นลวดลายของผลิตภัณฑ์ ซึ่งถือว่าเป็นผลิตภัณฑ์ที่เน้นเอกลักษณ์และคุณค่าทางวัฒนธรรมชุมชนตามที่ได้ออกแบบไว้ข้างต้น

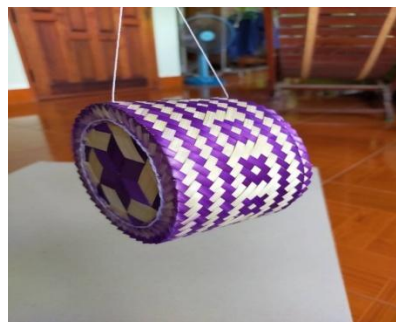

ภาพที่ ๒๔ ผลิตภัณฑ์ต้นแบบ

กิจกรรมที่ ๓ พัฒนาผลิตภัณฑ์ เพื่อการยกระดับและเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ที่ออกแบบเป็นรูปธรรม ได้ผลิตภัณฑ์ที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์และตอบสนองความต้องการของตลาด โดยพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่เดิมมาพัฒนาลวดลายใหม่และมุ่งให้ความสำคัญของการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน และทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ซึ่งนำเอาต้นแบบผลิตภัณฑ์ที่ออกแบบไว้มาพัฒนาเพื่อการยกระดับและเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ โดยการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ได้ออกแบบไว้ให้กับกลุ่มเป้าหมายหรือผู้สนใจในชุมชนมาพัฒนาทักษะการจักสานลวดลายดอกสักร้า เพื่อเป็นการยกระดับและเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ให้เป็นที่น่าสนใจและสามารถที่ขยายตลาดออกไปอย่างกว้างขวางซึ่งผลิตภัณฑ์ที่ทำการพัฒนาสามารถที่จะนำไปเป็นของที่ระลึกได้ และสามารถนำไปใช้ในครัวเรือนได้อย่างเหมาะสม

ผู้เข้าร่วมปฏิบัติการพัฒนาและยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานรากจังหวัดแพร่ ได้เข้าร่วมปฏิบัติจักสานตามตัวอย่างที่ได้ทำต้นแบบการจักสานแอ็บข้าว ที่มีการพัฒนาจากดั้งเดิมมาเป็นผลิตภัณฑ์ที่ยกระดับและเพิ่มมูลค่าของจักสานแอ็บข้าวให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพสามารถนำไปใช้ในครัวเรือนและนำไปเป็นของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยวได้ ผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาต้องคำนึงถึงการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนที่ใช้วัสดุจากธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาสร้างสรรค์ผลงานสู่สังคม เพื่อเป็นการพัฒนาและยกระดับเพิ่มมูลค่างานแก่งานหัตถกรรมในชุมชน และขยายความรู้สู่กลุ่มที่มีความสนใจในผลิตภัณฑ์โดยผู้ร่วมมีจิตอาสาเป็นกลุ่มในการพัฒนาและนำไปประยุกต์ใช้ในอาชีพเสริมในครัวเรือน

ภาพที่ ๒๕ การพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อการยกระดับและเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์

๓. ขั้นตอนการสังเกตผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติ (Observer)

เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการดำเนินกิจกรรมการพัฒนายกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมไม้ไผ่เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่ เพื่อประเมินผลการปฏิบัติของผู้เข้าร่วมกิจกรรม

กิจกรรมที่ ๔ คัดเลือก ประเมินผลงานของผู้เข้าร่วมพัฒนา และสามารถพัฒนาจักสานแอ็บข้าวตามต้นแบบของผลิตภัณฑ์ได้สมบูรณ์ ซึ่งปราชญ์ท้องถิ่นดูการสานลายมี ความละเอียด ประณีต ความสวยงามของผลิตภัณฑ์ การเก็บขอบและเย็บของแอ็บข้าว และความคงทนของผลิตภัณฑ์

ภาพที่ ๒๖ ผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการคัดเลือก

๔. ขั้นตอนการสะท้อนผลหลังจากการปฏิบัติ (Reflect)

เป็นการติดตามประเมินผลการพัฒนา และยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมสร้างสรรค์ เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่ โดยประเมินจากความสนใจ การมีส่วนร่วมในกิจกรรม พฤติกรรมการแสดงออกของผู้เข้าร่วมพัฒนา

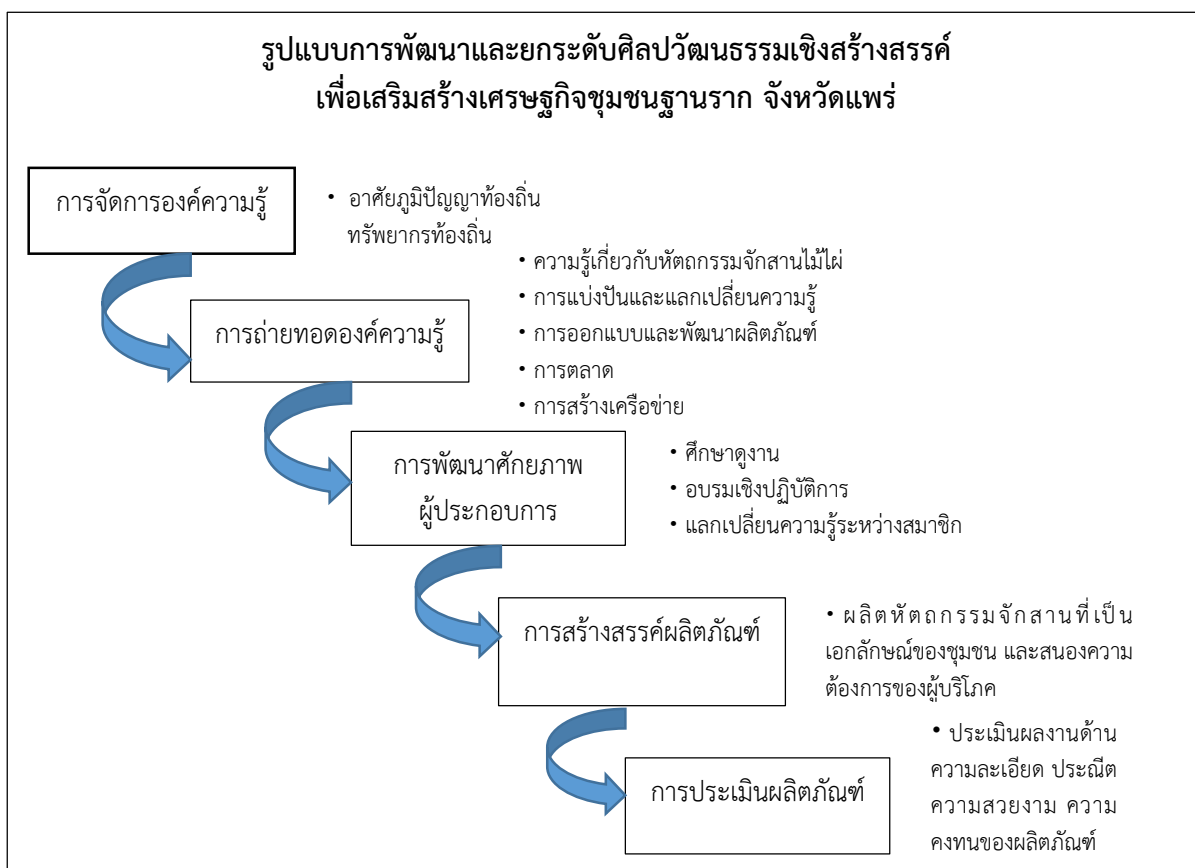
กิจกรรมที่ ๕ การติดตามประเมินผลการพัฒนา และยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมสร้างสรรค์ เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่ โดยประเมินจากความสนใจ การมีส่วนร่วมในกิจกรรม พฤติกรรมการแสดงออกของผู้เข้าร่วมพัฒนา พบว่า กลุ่มผู้เข้าร่วมในกิจกรรมการพัฒนา และยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานจักสานแอ็บข้าว ผู้เข้าร่วมมีความสนใจใน

การพัฒนาทักษะอาชีพจากผลิตภัณฑ์ลวดลายดั้งเดิม พัฒนามาเป็นรูปแบบตามต้นแบบที่ได้ดำเนินการทดลอง ทำให้เห็นว่าผลิตภัณฑ์มีจุดเด่นทั้งศิลปะ สีและลายใหม่ “ดอกสัก” ที่ได้ทำการออกแบบโดยผู้ออกแบบและปราชญ์ท้องถิ่น จากการสอบถาม ผู้เข้าร่วมมีความสุขกับการได้ร่วมกิจกรรมเนื่องจากได้มีการพบปะ และพูดคุยกัน การมาพัฒนาลวดลายใหม่ทำให้ผู้เข้าร่วมมีความกระตือรือร้นในการที่จะพยายามทำให้ดอกสักออกมามีความสวยงาม

สรุปได้ว่าการทำจักสานของชุมชนเหมืองหม้อเพื่อใช้ในครัวเรือนมาแต่โบราณ นอกเหนือจากประโยชน์ใช้สอยแล้วงานจักสานยังสะท้อนวัฒนธรรม สะท้อนความคิดสร้างสรรค์ ภูมิปัญญาของชาวบ้านได้นำไม้ไผ่มาสานแอบข้าวโพดก่อนและสอนต่อให้ลูกหลาน ในปัจจุบันมีการส่งเสริมการเรียนรู้และยกระดับผลิตภัณฑ์ มีการสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยงานอื่นๆ ซึ่งชุมชนมีแนวทางในการพัฒนาหัตถกรรมไม้ไผ่ด้วยการพัฒนารูปแบบของจักสานตามที่ผู้บริโภคต้องการ ให้หน่วยงานหลายๆ หน่วยงานช่วยสร้างเครือข่ายด้านการตลาดให้ทันยุคทันสมัย ทั้งนี้กิจกรรมการพัฒนาและยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมสร้างสรรค์ทำให้เกิดการพัฒนาอาชีพเพื่อเสริมรายได้ให้กับครัวเรือน และเป็นการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีกิจกรรม และมีรายได้เสริมได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังทำให้เกิดความรัก ความสามัคคีในชุมชนอีกด้วย

๔.๔ การวิเคราะห์และนำเสนอรูปแบบการพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่

จากการศึกษาเอกสาร การลงพื้นที่ภาคสนามศึกษาข้อมูล และการสังเคราะห์ข้อมูลโครงการย่อยที่ ๑ เกี่ยวกับการจัดการความรู้งานศิลปวัฒนธรรมสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชา จังหวัดแพร่ และข้อมูลโครงการย่อยที่ ๒ เกี่ยวกับการพัฒนาและยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก จังหวัดแพร่ ผู้วิจัยสามารถนำข้อมูลดังกล่าวมาสังเคราะห์เพื่อพัฒนาเป็นรูปแบบการพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่ โดยมีขั้นตอน ดังนี้

ภาพที่ ๒๗ รูปแบบการพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์
เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่

จากแผนภาพที่ ๒๗ แสดงรูปแบบการพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่ ซึ่งการที่จะพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนนั้น ควรมีขั้นตอนในการดำเนินการ ดังต่อไปนี้

๑. การจัดการองค์ความรู้ เนื่องจากความรู้มีอยู่มากมายหลายแหล่ง ความรู้ไม่ว่าจะเป็นแหล่งความรู้ที่อยู่ในรูปของเอกสาร และความรู้ที่อยู่กับคนที่มีประสบการณ์การทำงาน ถ้าความรู้เหล่านี้ถูกทำลายหายไปกับสภาวะแวดล้อมต่างๆ ที่เราไม่สามารถรู้ได้จากการคาดการณ์ล่วงหน้า โดยองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่มีการเก็บข้อมูลและความรู้ไว้ก็เหมือนกับการเริ่มต้นใหม่ การจัดการความรู้เป็นกระบวนการที่จะช่วยให้เกิดพัฒนาการของความรู้ หรือการจัดการความรู้ที่จะเกิดขึ้นภายในองค์กรหรือชุมชน และการรักษาความรู้ไว้ไม่ให้สูญหายความรู้ของชุมชน การจัดการองค์ความรู้จึงจำเป็นอย่างยิ่งในการส่งเสริมด้านเศรษฐกิจชุมชน เศรษฐกิจที่เน้นการเพิ่มประสิทธิภาพซึ่งใช้แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่มีพื้นฐานสำคัญอยู่ที่การใช้องค์ความรู้ การศึกษา การสร้างสรรคงานที่เชื่อมโยงกับเทคโนโลยีนวัตกรรมสมัยใหม่บนรากฐานทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ ความรู้ ความคิด ความเชื่อและความสามารถที่ชุมชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสม ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึง

เป็นฐานที่สำคัญของเศรษฐกิจชุมชนสร้างสรรค์ ดังนั้น ชุมชนควรดำเนินการจัดระบบองค์ความรู้ของชุมชนที่เกี่ยวกับหัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่ โดยอาศัยกระบวนการจัดการความรู้ ได้แก่ การกำหนดความรู้ ชุมชนต้องกำหนดชนิดของทุนทางปัญญาหรือความรู้ที่ต้องการจะพัฒนา การสร้างและแสวงหาความรู้ ชุมชนต้องหาวิธีการที่จะสร้างความรู้ใหม่และกระจายความรู้นั้นไปให้ทั่วชุมชนอย่างไร การจัดเก็บความรู้ ชุมชนต้องพิจารณาถึงวิธีการในการเก็บรักษาและนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ตามความต้องการของชุมชน การแบ่งปันความรู้ ส่งเสริมให้ชุมชนแลกเปลี่ยนความรู้เป็นระบบพี่เลี้ยง และการส่งเสริมเครือข่ายการเรียนรู้อาชีพระหว่างชุมชน การใช้ประโยชน์ความรู้ ส่งเสริมเครือข่ายการถ่ายทอดความรู้หัตถกรรมจักสานระหว่างชุมชนภายนอก หรือกลุ่มอื่นๆ ที่สนใจ เพื่อเป็นการสืบทอดการสานต่อองค์ความรู้ดังกล่าวซึ่งถือได้ว่าเป็นองค์ความรู้ที่สะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของชุมชนนำมาซึ่งการอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองให้คงอยู่

๒. การถ่ายทอดองค์ความรู้ เป็นการแบ่งปัน แลกเปลี่ยนความรู้ หรือการถ่ายทอดเป็นการเคลื่อนที่ของข้อมูลหรือความรู้ที่ต้องการจะถ่ายทอด เช่น ความรู้เกี่ยวกับหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่เอกลักษณ์ที่สะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่น การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ การตลาด การสร้างเครือข่าย การถ่ายทอดองค์ความรู้เกิดระหว่างบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่งเป็นไปโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ ถ่ายทอดอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ชุมชนควรมีรูปแบบในการดำเนินการถ่ายทอดองค์ความรู้ในชุมชนที่หลากหลายและหลายช่องทาง เช่น การอบรม การจัดงานสัมมนาแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน การสอนงานหรือในรูปแบบอื่นๆ ที่มีการพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เช่น การจัดฝึกอบรมความรู้การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ แล้วบันทึกภูมิปัญญาท้องถิ่นผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างองค์ความรู้ที่สามารถถ่ายทอดให้แก่บุคคลอื่นได้ เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างยั่งยืน

๓. การพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการ ชุมชนควรดำเนินกิจกรรมดังนี้

๓.๑ กิจกรรมการอบรมพัฒนาฝีมือจากวิทยากรที่มีความรู้ หรือปราชญ์ชาวบ้านที่เชี่ยวชาญเป็นผู้ถ่ายทอดให้ความรู้ โดยหน่วยงานภาครัฐอาจสนับสนุนให้มีการจัดฝึกอบรมความรู้การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่

๓.๒ กิจกรรมการศึกษาดูงานกลุ่มที่ประสบผลสำเร็จ การจัดเวทีเรียนรู้เรื่องการพัฒนาด้านการผลิตและมีการรวมกลุ่มกันคิดประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์อื่นๆ สำหรับใช้ในชีวิตประจำวันและความต้องการของตลาด ที่นอกเหนือจากผลิตภัณฑ์ดั้งเดิมโดยพัฒนาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์เพื่อใช้ประโยชน์ในด้านอื่น ๆ ได้ เพื่อเพิ่มมูลค่าและสร้างความแตกต่างให้กับผลิตภัณฑ์

๓.๓ กิจกรรมการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกภายในชุมชนและภายนอกชุมชน ตลอดจนการเปิดรับข้อมูลข่าวสารต่างๆ จากภายนอกซึ่งการเปิดรับข้อมูลข่าวสารจะช่วยให้สมาชิกในเครือข่าย เกิดการรับรู้ เกิดการยอมรับในกระบวนการทำงานและช่วยรักษาสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน

๔. การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ เป็นกระบวนการในการออกแบบและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน โดยกระบวนการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์นั้นชุมชนต้องอาศัยองค์ความรู้ที่ได้รับจากการถ่ายทอด การศึกษาดูงาน การอบรมเชิงปฏิบัติการ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน ทั้งนี้การพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นการพัฒนา ปรับปรุง หรือเปลี่ยนแปลงผลิตภัณฑ์ให้ตรงตามความต้องการของผู้บริโภค การสร้าง

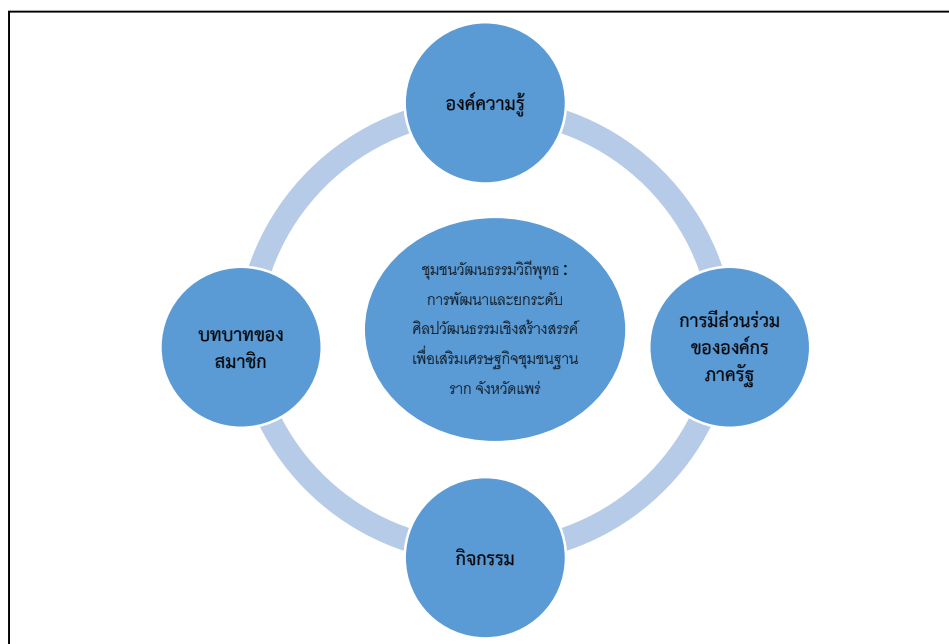
แนวความคิดผลิตภัณฑ์เป็นขั้นตอนเริ่มต้นสำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยอาศัยการเข้าถึงความต้องการหรือความพึงพอใจของผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์อย่างแท้จริง เนื่องจากการพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นการสร้างความแตกต่าง ความแปลกใหม่จากตลาดเดิมที่มีอยู่ เพื่อเป็นการกระตุ้นความต้องการของผู้บริโภค ในการสร้างความแตกต่างด้านผลิตภัณฑ์ ชุมชนควรคำนึงถึงรูปแบบ มาตรฐานการผลิต ความทนทานของผลิตภัณฑ์ สำหรับการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ตอบสนองความต้องการของลูกค้าชุมชนต้องยึดหลักความคุ้มค่าและประโยชน์จากการใช้งาน ดังนั้นการออกแบบเป็นรูปลักษณะโดยรวมที่มีผลกระทบต่อผลิตภัณฑ์ที่ตอบสนองความต้องการของลูกค้าจำเป็นต้องคำนึงถึงหลักความคุ้มค่าและประโยชน์จากการใช้งาน เพื่อรักษาสถานภาพการแข่งขัน การออกผลิตภัณฑ์ใหม่สู่ตลาดจะช่วยรักษาฐานการแข่งขันและส่วนแบ่งตลาดไว้ได้

๕. การประเมินผลิตภัณฑ์ เมื่อมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนต้องดำเนินการประเมินผลงานจากการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ พิจารณาตรวจสอบว่าผลิตภัณฑ์นั้นมีความละเอียด ประณีตของผลิตภัณฑ์ ความสวยงามของผลิตภัณฑ์ ความคงทนของผลิตภัณฑ์หรือไม่ นั่นคือเมื่อผ่านขั้นตอนของการสร้างสรรค์และพัฒนาผลิตภัณฑ์แล้ว จำเป็นต้องมีการประเมินว่าผลิตภัณฑ์นั้นมีการพัฒนาสร้างสรรค์ให้ตรงตามความต้องการของผู้บริโภค เกิดความพึงพอใจของผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์อย่างแท้จริง ผลิตภัณฑ์นั้นสร้างความแตกต่างความแปลกใหม่จากตลาดเดิมที่มีอยู่หรือไม่ ในการสร้างความแตกต่างด้านผลิตภัณฑ์ ชุมชนควรคำนึงถึงรูปแบบที่มีความโดดเด่นกว่าคู่แข่งและสอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคหรือไม่ ตลอดจนมีมาตรฐานการผลิต ผลิตภัณฑ์มีความทนทานหรือไม่

๔.๕ องค์ความรู้เกี่ยวกับชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธ : การพัฒนาและยกระดับ

ศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่

จากการศึกษาในรายละเอียดการจัดการความรู้งานศิลปวัฒนธรรมสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชา จังหวัดแพร่ และรายละเอียดการพัฒนาและยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก จังหวัดแพร่ โดยการพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ ควรต้องคำนึงถึงการบริหารจัดการของชุมชน ได้แก่ การจัดการองค์ความรู้ กระบวนการผลิตและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การพัฒนาการเรียนรู้และการพัฒนากิจกรรม การมีส่วนร่วมของสมาชิกสมาชิกมีส่วนร่วมในการคิด การตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผลประโยชน์จากการดำเนินงาน การดำเนินกิจกรรมกลุ่ม สร้างองค์ความรู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกภายในกลุ่มเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ยั่งยืน อีกทั้งยังเน้นประโยชน์ของชุมชนเป็นสำคัญ ตลอดจนหน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุนส่งเสริมการผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการตลาดอย่างต่อเนื่อง สามารถอธิบายได้ดังแผนภาพ

ภาพที่ ๒๘ องค์ความรู้เกี่ยวกับชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธ : การพัฒนาและยกระดับ
ศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่

จากภาพที่ ๒๘ การพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมเศรษฐกิจ
ชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่ ควรคำนึงถึงองค์ประกอบดังต่อไปนี้

๑. องค์ความรู้ การจัดการองค์ความรู้จึงจำเป็นอย่างยิ่งในการส่งเสริมด้านเศรษฐกิจ
ชุมชน เศรษฐกิจที่เน้นการเพิ่มประสิทธิภาพซึ่งใช้แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่มีพื้นฐานสำคัญอยู่ที่
การใช้องค์ความรู้ การศึกษา การสร้างสรรค์งานที่เชื่อมโยงกับเทคโนโลยีนวัตกรรมสมัยใหม่บน
รากฐานทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น คือความรู้ ความคิด ความเชื่อและความสามารถที่ชุมชน
ได้จากประสบการณ์ที่สั่งสม ดังนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นฐานที่สำคัญของเศรษฐกิจชุมชนสร้างสรรค์
เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนฐานราก

๒. บทบาทสมาชิก มีบทบาทในการผลิตและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนให้ตรง
ตามความต้องการของลูกค้า ทั้งในชุมชน นอกชุมชน การสร้างความแตกต่างของผลิตภัณฑ์ ด้วยการ
พัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ให้มีความหลากหลายเพื่อเป็นทางเลือกให้กับผู้บริโภค พัฒนาสร้างสรรค์
เพื่อใช้ประโยชน์ในด้านอื่น ๆ ได้ เพื่อเพิ่มมูลค่าและสร้างความแตกต่างให้กับผลิตภัณฑ์ การ
พัฒนาการเรียนรู้และการพัฒนากิจกรรมกลุ่ม โดยการอบรมพัฒนาฝีมือ การศึกษาดูงานกลุ่มที่ประสบ
ผลสำเร็จ เพื่อพัฒนาด้านการผลิต การบันทึกองค์ความรู้ที่สามารถถ่ายทอดให้แก่บุคคลอื่นได้ เพื่อให้
เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างยั่งยืน สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการพัฒนาอาชีพต่อไปได้ ตลอดจน
การถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกภายในชุมชนและภายนอกชุมชน

๓. การมีส่วนร่วมขององค์กรภาครัฐ หน่วยงานภาครัฐควรมีส่วนร่วมในการ
ขับเคลื่อนการดำเนินงานของชุมชน ได้แก่ เป็นผู้สนับสนุน ให้การสนับสนุนช่วยเหลือ ให้คำปรึกษา
แนะนำในการส่งเสริมศักยภาพของชุมชน การสนับสนุนด้านการประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์และแหล่ง

ผลิตให้แพร่หลายเป็นที่รู้จักมากขึ้น ตลอดจนการสนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชน เป็นผู้ส่งเสริมทั้งในด้านวิชาการ คือ การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ในอาชีพ การฝึกอบรมพัฒนาประชาชนเพื่อเป็นทรัพยากรของการพัฒนาชุมชน เป็นผู้ประสานงาน ประสานงานและปฏิบัติงานร่วมกับหน่วยงานอื่นทั้งภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน ผู้นำชุมชน องค์กรชุมชน ในการจัดระบบและให้บริการข้อมูลข่าวสาร รวมถึงการเผยแพร่ข่าวสารที่เกี่ยวกับชุมชน

๔. กิจกรรม เป็นการปฏิบัติการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อเสริมการเรียนรู้ และสร้างความสัมพันธ์ในสังคม การพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่ จำเป็นต้องมีการพัฒนากิจกรรมและกระบวนการรู้เรียนรู้ของสมาชิกชุมชน โดยการอบรมพัฒนาฝีมือ ศึกษาดูงานกลุ่มที่ประสบผลสำเร็จ ฝึกอบรมเยาวชนในหมู่บ้าน ตำบล และผู้สนใจเพื่ออนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการพัฒนาอาชีพต่อไปได้

สรุปได้ว่าการพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมภายในชุมชนเอง ได้แก่ ผู้นำ และการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน ซึ่งต้องมีการเสริมสร้างและการพึ่งพิงอิงร่วมกัน มีการปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนเพื่อให้เกิดผลประโยชน์ร่วมกันของสมาชิกในชุมชน การสร้างความร่วมมือเป็นจุดเริ่มต้นของการมีส่วนร่วมในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และการมีส่วนร่วมจากหน่วยงานภาครัฐที่ให้การสนับสนุนและส่งเสริมในการดำเนินงาน เช่น การจัดเวทีพบปะพูดคุย การจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน การอบรมให้ความรู้เรื่องการพัฒนาระบบการผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การพัฒนารูปแบบการตลาด เป็นต้น โดยต้องเชื่อมโยงเกี่ยวพันกันทั้งภายในและภาคอื่น เป็นต้น อันจะนำไปสู่การเป็นระบบเศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็ง และสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

บทที่ ๕

สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การวิจัย เรื่อง ชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธ : การพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่ ในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อจัดการความรู้งานศิลปวัฒนธรรมสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชา จังหวัดแพร่ ๒) เพื่อพัฒนาและยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก จังหวัดแพร่ ๓) เพื่อวิเคราะห์และนำเสนอรูปแบบการพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) แบ่งออกเป็น

โครงการวิจัยย่อยที่ ๑ เป็นการศึกษาการจัดการความรู้ศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชาจังหวัดแพร่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งหมด จำนวน ๔๗ รูป/คน ประกอบไปด้วย

๑) ผู้ให้ข้อมูลที่มีความรู้และเกี่ยวข้องกับการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมหัตถกรรมไม้จักสาน เชิงสร้างสรรค์โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ในชุมชนบ้านเหมืองหม้อ จำนวน ๕ คน ได้แก่ ผู้ประกอบการหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ ประชาชนท้องถิ่นด้านหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๓ เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลเหมืองหม้อ

๒) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับประเด็นการพัฒนาชุดความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมหัตถกรรมไม้จักสานเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชาจังหวัดแพร่ โดยการสนทนากลุ่มย่อย จำนวน ๑๐ คน ได้แก่ เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลเหมืองหม้อ นักการศึกษา สมาชิกกลุ่มหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ ผู้ประกอบการหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ ประธานกลุ่มหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ ประชาชนท้องถิ่นด้านหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๗

๓) นำเสนอชุดความรู้ศิลปวัฒนธรรมหัตถกรรมไม้ไผ่สาน เชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชาจังหวัดแพร่ จำนวน ๓๒ คน ได้แก่ คณะผู้วิจัย หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ผู้ประกอบการ สถาบันการศึกษา ชุมชนและผู้สนใจทั่วไป

โครงการย่อยที่ ๒ เป็นการพัฒนาและยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก จังหวัดแพร่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งหมด จำนวน ๓๒ คน ประกอบไปด้วย

๑. ผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษาองค์ความรู้การยกระดับการผลิตและการเพิ่มมูลค่าศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่ จำนวน ๕ คน ได้แก่ สมาชิกกลุ่มหัตถกรรมไม้ไผ่ ผู้ประกอบการหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ ประธานกลุ่มหรือผู้แทน ผู้นำชุมชน ประชาชนท้องถิ่น

๒. ผู้ให้ข้อมูลในการพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ และการออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ต้นแบบ เพื่อให้ได้หัตถกรรมจักสานที่มีลักษณะที่เป็นอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่เกิดการยกระดับการผลิตและการเพิ่มมูลค่าศิลปวัฒนธรรมเพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่ จำนวน ๑๐ คน ได้แก่ สมาชิกกลุ่มหัตถกรรมไม้ไผ่ ประธานกลุ่มหรือผู้แทน ผู้นำชุมชน ประชาชนท้องถิ่น ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้รู้ด้านการออกแบบหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ ผู้ประกอบการหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ ตัวแทนผู้บริโภค ตัวแทนจำหน่าย

๓. ผู้ให้ข้อมูลการพัฒนายกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมไม้ไผ่เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่ จำนวน ๑๗ คน ได้แก่ ผู้ให้การอบรมเชิงปฏิบัติการถ่ายทอดผลงานการพัฒนายกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมไม้ไผ่เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่ ได้แก่ ประชาชนท้องถิ่น ผู้รับการอบรมเชิงปฏิบัติการ ได้แก่ ผู้ประกอบการ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย

๑. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) จัดทำขึ้นเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลหลักในเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการจัดการความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชา และองค์ความรู้การยกระดับการผลิตและการเพิ่มมูลค่าศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่

๒. การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Groups Discussion) จัดทำขึ้นเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลหลักในเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาชุดความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมหัตถกรรมไม้จักสานเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชาจังหวัดแพร่ รูปแบบและกระบวนการผลิตงานฝีมือศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์บนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับชุมชนวิถีพุทธ จังหวัดแพร่ และพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนที่มีลักษณะที่เป็นอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่แพร่ และมีความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

๓. ชุดปฏิบัติการที่ใช้ในการพัฒนายกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก จังหวัดแพร่ โดยการนำองค์ความรู้ที่ได้จากชุดความรู้มาสังเคราะห์และออกแบบกิจกรรมสำหรับชุดปฏิบัติการ

๔. การอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์และตอบสนองความต้องการของตลาด และยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมไม้ไผ่เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่

วิธีดำเนินการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้วิจัยได้แบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยออกเป็น ๖ ระยะ ดังนี้

ระยะที่ ๑ การเตรียมการวิจัย โดยการจัดประชุมทีมวิจัย เพื่อชี้แจงความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับขอบข่าย รูปแบบการวิจัย พื้นที่ของการวิจัย การสร้างเครื่องมือประกอบการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม ชุดความรู้ ชุดปฏิบัติการ การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ การอบรมเชิงปฏิบัติการ การจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ การจัดการพื้นที่การเรียนรู้ การใช้เครื่องมืออุปกรณ์ประกอบการวิจัย ได้แก่ เครื่องบันทึกภาพและเสียงและความพร้อมของอุปกรณ์เครื่องมือการทำงาน

ทางศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์แก่คณะผู้วิจัย ตลอดจนอธิบายรายละเอียดในการเก็บข้อมูล และคัดเลือกชุมชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย

ระยะที่ ๒ การลงสำรวจข้อมูลภาคสนาม (Field Study) และการจัดการความรู้ โดยลงพื้นที่ในการเก็บข้อมูลร่วมกับนักวิจัยโครงการวิจัยย่อยทั้ง ๒ โครงการ ในพื้นที่เป้าหมายและสถานที่เก็บข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลประกอบการวิจัย โดยวิธีการดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ประชุมจัดเตรียมพื้นที่ในการดำเนินการ กำหนดวันเวลาและสถานที่ดำเนินกิจกรรม เตรียมเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์ ประเด็นการสนทนากลุ่ม เพื่อใช้ในการเก็บข้อมูล เมื่อได้แนวคำถามแล้ว ผู้วิจัยทำการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือในด้านความเที่ยงตรงของเนื้อหา นอกจากนี้ผู้วิจัยได้จัดเตรียมกล้องบันทึกภาพนิ่ง รวมทั้งเครื่องบันทึกแถบเสียง

ขั้นตอนที่ ๒ ลงพื้นที่ในการเก็บข้อมูลร่วมกับนักวิจัยโครงการวิจัยย่อยทั้ง ๒ โครงการ เพื่อให้ได้ข้อมูลประกอบการวิจัย โดยวิธีการดังนี้

๑) ดำเนินการการสัมภาษณ์ ประธานกลุ่มหรือผู้แทนผู้ประกอบการ ประธานชุมชน/ผู้นำชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการจัดการความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชา องค์ความรู้การยกระดับการผลิตและการเพิ่มมูลค่าศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่

๒) ดำเนินการสนทนากลุ่มกับประธานกลุ่มหรือผู้แทนผู้ประกอบการ ประธานชุมชน/ผู้นำชุมชน ประชาชนท้องถิ่น ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ นักวิชาการด้านการศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการจัดการความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชา รูปแบบและกระบวนการผลิตงานฝีมือศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์บนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับชุมชนวิถีพุทธ จังหวัดแพร่

ขั้นตอนที่ ๓ ประมวลข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มจากผู้ให้ข้อมูลในเชิงคุณภาพร่วมกับการศึกษารวบรวมข้อมูล จากหนังสือ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดรูปแบบและกระบวนการจัดการความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชา แล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์เพื่อให้ได้แนวทางในการพัฒนาชุดความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชาจังหวัดแพร่ แนวทางในการออกแบบชุดปฏิบัติที่ใช้ในการพัฒนาระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก จังหวัดแพร่

ขั้นตอนที่ ๔ การออกแบบและพัฒนาชุดความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชาจังหวัดแพร่ โดยการสมมนาเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การพัฒนาชุดความรู้ดังกล่าวเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชาสามารถนำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการผลิตและออกแบบผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑

ระยะที่ ๓ การปฏิบัติการในการการพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่ เป็นกระบวนการพัฒนาระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก จังหวัดแพร่ โดย

ลงพื้นที่ในการเก็บข้อมูลร่วมกับนักวิจัยโครงการวิจัยย่อยเพื่อให้ได้ข้อมูลประกอบการวิจัย มีการดำเนินการโดยใช้วงจร PAOR ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การวางแผน (Plan)

๑) ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชา โดยนำชุดความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชาจังหวัดแพร่ มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชาสามารถนำไปเป็นข้อมูลสำคัญในการออกแบบชุดปฏิบัติที่ใช้ในการผลิตและออกแบบผลงานด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์

๒) ศึกษาองค์ความรู้การยกระดับการผลิตและการเพิ่มมูลค่าศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่ นำไปเป็นข้อมูลสำคัญในการออกแบบชุดปฏิบัติที่ใช้ในการผลิตและออกแบบผลงานด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์

ขั้นตอนที่ ๒ การปฏิบัติ (Act)

๑) ดำเนินการออกแบบชุดปฏิบัติการที่ใช้ในการพัฒนาระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก จังหวัดแพร่ โดยการนำองค์ความรู้ที่ได้จากชุดความรู้ และข้อมูลจากศึกษาองค์ความรู้การยกระดับการผลิตและการเพิ่มมูลค่าศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่ มาสังเคราะห์และออกแบบกิจกรรมสำหรับชุดปฏิบัติการ

๒) พัฒนาด้านแบบผลิตภัณฑ์และยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมไม้ไผ่เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่ โดยสัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาด้านแบบผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

๓) พัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์และตอบสนองความต้องการของตลาด และยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมไม้ไผ่เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่ การอบรมเชิงปฏิบัติการ

ขั้นตอนที่ ๓ การสังเกตผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติ (Observer) โดยการคัดเลือก ประเมินผลงานของผู้เข้าร่วมพัฒนา และสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ตามต้นแบบของผลิตภัณฑ์ได้สมบูรณ์ ซึ่งปรากฏข้อถกเถียงการสานลายไม้ ความละเอียด ประณีต ความสวยงามของผลิตภัณฑ์ การเก็บขอบและเย็บของผลิตภัณฑ์ และความคงทนของผลิตภัณฑ์

ขั้นตอนที่ ๔ การสะท้อนผลหลังจากการปฏิบัติ (Reflect) โดยการติดตาม ประเมินผลการพัฒนา และยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมสร้างสรรค์ เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนฐานรากจังหวัดแพร่ โดยประเมินจากความสนใจ การมีส่วนร่วมในกิจกรรม พฤติกรรม การแสดงออกของผู้เข้าร่วมพัฒนา เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒

ระยะที่ ๔ การสรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่

ระยะที่ ๕ การวิเคราะห์และนำเสนอรูปแบบการพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่ เพื่อนำเสนอรูปแบบในการพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่ กับ

ชุมชน อันนำไปสู่การเกิด ชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธ : การพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่ ที่มีกระบวนการสร้างสรรค์และการอนุรักษ์ที่เหมาะสม เพื่อสร้างต้นแบบในการพัฒนาแก่ชุมชนอื่นๆ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 3

ระยะที่ ๖ การเผยแพร่ผลงาน ชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธ : การพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่ โดยการจัดทำวีดีโอ สิ่งพิมพ์วารสาร บทความ หนังสือสรุปองค์ความรู้ และการจัดพิมพ์เอกสารรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

๑. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

๑) กระบวนการในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth interview) นั้น ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) นั้น มาใช้ในกระบวนการวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล โดยวิธีการวิเคราะห์ตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ อันได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลโดยพิจารณาประเด็นหลัก (Major themes) หรือแบบแผนหลัก (Major pattern) ที่พบในข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ทั้งหมด จากนั้นจึงนำประเด็นหลัก (Major themes) มาพิจารณาแบ่งแยกออกเป็นประเด็นย่อย (Sub-themes) และหัวข้อย่อย (Categories) อันเป็นกระบวนการวิเคราะห์ โดยการเริ่มต้นจากการวิเคราะห์ภาพรวมไปสู่การวิเคราะห์ประเด็นย่อยของกระบวนการวิเคราะห์ตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการจัดการความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราช และการยกระดับการผลิตและการเพิ่มมูลค่าศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่

๒) กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลการประชุมกลุ่มย่อย (Focus group discussion) นั้นผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลจากการประชุมกลุ่มย่อย โดยได้ทำการถอดข้อความจากการบันทึกข้อมูล จากนั้นทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis Technique) อธิบายเป็นความเรียง เพื่อได้ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาชุดความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมหัตถกรรมไม้จักสานเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชจังหวัดแพร่ รูปแบบและกระบวนการผลิตงานฝีมือศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์บนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับชุมชนวิถีพุทธ จังหวัดแพร่ และพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนที่มีลักษณะที่เป็นอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่แพร่ และมีความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

๒. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปฏิบัติการ เป็นการวิเคราะห์ผลการสัมมนาเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อการออกแบบชุดปฏิบัติที่ใช้ในการพัฒนาระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก จังหวัดแพร่ และพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน และการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์และตอบสนองความต้องการของตลาด และยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมไม้ไผ่เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่ให้ยั่งยืนต่อไป

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย เรื่อง การสร้างเครือข่าย กลไกการตลาดผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ของชุมชน สัมมาชีพ ในจังหวัดแพร่ สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

๕.๑.๑ ชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธ บริบท ปัญหาและอุปสรรคในการทำหัตถกรรมไม้ไผ่ของ ชุมชนบ้านเหมืองหม้อ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

ชุมชนเหมืองหม้อตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเมืองแพร่ ประมาณ ๓ กิโลเมตร ได้อพยพมาจากบ้านหนองหม้อเมืองไชยบุรี เชียงแสน มาตั้งรกรากที่ริมห้วยแม่แคม บริเวณนี้มีลำธารเล็กๆแยกจากห้วยแม่แคมไปทางขวา ชาวบ้านเรียกว่าลำเหมือง จึงเอาคำว่าหนองหม้อรวมกับคำว่าเหมือง กลายเป็นเหมืองหนองหม้อ จนในที่สุดกร่อนคำกลายเป็น “เหมืองหม้อ” ซึ่งเป็นชื่อของตำบลเหมืองหม้อในปัจจุบัน ลักษณะภูมิประเทศของตำบลเหมืองหม้อเป็นพื้นที่ราบและที่ราบลุ่มแม่น้ำ มีพื้นที่ลาดเอียงจากทิศตะวันออกสู่ทิศตะวันตก มีลำห้วยแม่แคมเป็นแหล่งน้ำสายใหญ่ไหลผ่านตำบลเหมืองหม้อ มีคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งซ้ายของกรมชลประทานเป็นแหล่งน้ำสายหลักของตำบล

การปกครอง ตำบลเหมืองหม้อประกอบไปด้วย ๑๒ หมู่บ้าน มี ๕ ชุมชน มีกำนันผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ปกครอง แต่ละชุมชนจะมีความผูกพัน เป็นพี่เป็นน้องกันมีวัดและโรงเรียน เป็นศูนย์รวมของศรัทธา วิถีชีวิต อาชีพ สังคม ตำบลเหมืองหม้อมีลักษณะเป็นชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท มีสังคมแบบเครือญาติ ประชาชนมีความสามัคคีกัน ไม่มีความแตกแยก ความขัดแย้งกันในกลุ่มผู้นำชุมชน การประกอบอาชีพ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมทำนา ทำสวน ทำไร่ คิดเป็นร้อยละ ๗๐ ของประชากร นอกนั้น รับราชการ รับจ้าง (โดยเฉพาะอาชีพรับเหมาก่อสร้าง) ประกอบธุรกิจส่วนตัว ร้อยละ ๓๐ นอกจากนี้ยังมีอาชีพเสริมที่เป็นอาชีพทางวัฒนธรรมสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เช่นอาชีพจักสาน การแกะสลัก การทำข้าวแคบ ข้าวปุ้น ผลิตภัณฑ์ที่ทำมาจากกะลามะพร้าว ดังคำขวัญของตำบลเหมืองหม้อ ที่กำหนดไว้ว่า “เกษตรเป็นหลัก จักสานทุกอย่าง งานช่างดีเด่น รมเย็นด้วยประเพณี สามัคคีเป็นเลิศ ถิ่นกำเนิดแห่งภูมิปัญญา”

ชุมชนบ้านเหมืองหม้อเป็นชุมชนที่มีการชื่อเสียงในด้านหัตถกรรมจักสาน และทางชุมชนได้มีการร่วมกันคิดและทำผลิตภัณฑ์ที่ทำจากไม้ไผ่ ซึ่งเป็นพื้นฐานที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาทำการจักสาน การทำแอบข้าว ของหมู่บ้านเหมืองหม้อ ผู้ริเริ่มนำเข้ามาในหมู่บ้าน คือ พ่อหลวงจา เหมืองจา ได้นำไม้ไผ่มาสานแอบข้าวใช้เองก่อนและสอนต่อให้ลูกหลาน ประมาณ ๔๐ ปีมาแล้ว ต่อมาเมื่อผู้สนใจ พ่อหลวงจาจึงได้เผยแพร่วิธีการทำแอบข้าวให้กับผู้สนใจจนชาวบ้านสามารถสานแอบข้าวได้เป็นอย่างดี จึงรวมกลุ่มกันสานแอบข้าวขายและมีพ่อค้าคนกลางมาติดต่อรับไปขายทำให้ชาวบ้านมีรายได้และเป็นอาชีพเสริมมาจนถึงปัจจุบัน และได้มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีความทันสมัยตามยุคตามสมัย

งานหัตถกรรมจักสานชุมชนเหมืองหม้อยังได้มีหน่วยงานภาครัฐและเอกชน และนักท่องเที่ยวต่างชาติ เข้ามาศึกษาดูงาน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน ซึ่งเป็นการเพิ่มพูนทักษะ ความรู้ โดยมีผู้ชำนาญการออกแบบ และผลิตสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน หรือเพิ่มเพิ่มมูลค่าสินค้า ตลอดจนมีการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลเหมืองหม้อ สนับสนุนให้การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการสืบสานองค์ความรู้ในการจักสานผลิตภัณฑ์ด้วยไผ่ โดยวิธีการจัดอบรม เผยแพร่ความรู้ ให้ได้ทุกๆ หน่วยงานองค์กร ที่สนใจ การเข้าร่วมจัดซื้อสินค้าและขาย

ตามโครงการที่หน่วยงานจัดขึ้น ทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด นำไปสู่การเพิ่มรายได้ของชุมชนอย่างยั่งยืน ตลอดจนนำมาซึ่งการอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองให้คงอยู่ต่อไป

ชุมชนเหมืองหม้อเป็นชุมชนที่เน้นคดีด้านวัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยมที่มีอยู่ในท้องถิ่นเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต เนื่องจากชุมชนเหมืองหม้ออาชีพส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านเกษตร ทำนา ข้าว ประชาชนส่วนใหญ่เป็นชาวพื้นบ้านดั้งเดิมอาศัยอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม มีภาษาพูดเป็นภาษาถิ่น มีความผูกพันกันเหมือนพี่น้อง พี่พวอาศัยกันเหมือนเครือญาติ มีขนบธรรมเนียมประเพณีตลอดถึงความเป็นอยู่และการประกอบอาชีพคล้ายคลึงกัน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมวิถีชีวิตชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความรู้ที่สร้างขึ้นด้วยกัน เรียนรู้จากกันและกัน และร่วมใช้ในหมู่พวกของตน คือ การจักสานแอ็บ การจักสานหัตถกรรมไม้ไผ่ของชุมชนบ้านเหมืองหม้อแสดงให้เห็นว่าเป็นศิลปวัฒนธรรมเกี่ยวกับวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนที่เกิดจากการที่ชาวบ้านต้องการมีรายได้เสริม มีการรวมตัวกันภายในชุมชน ในการสร้างงานสร้างอาชีพให้แก่ชุมชน เนื่องจาก ชุมชนได้มีการร่วมกันคิดและตัดสินใจผลิตผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ โดยการผลิตนั้นใช้พื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องของการจัก การสาน มีการร่วมกันคิดและตัดสินใจ ที่ต้องการให้ชุมชนมีการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีมาตั้งแต่บรรพบุรุษและเห็นว่าการสานแอ็บข้าว กระดัง เหิง นั้นในชุมชนส่วนหนึ่งสามารถผลิตไว้ใช้เองในครัวเรือนอยู่แล้ว อีกทั้งวัตถุดิบ คือ ไม้ไผ่ ในอดีตนั้นสามารถหาได้ในท้องถิ่นและเป็นการลดต้นทุนในการผลิต สำหรับการเป็นชุมชนวิสาหกิจชุมชนเหมืองหม้อเป็นชุมชนที่มีการพึ่งตนเองของชุมชน ยึดหลักเส้นทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) ได้แก่ ๑) การพึ่งตนเองทางเทคโนโลยี ในที่นี้มุ่งเน้นการพึ่งตนเองทางเทคโนโลยีที่ไม่ใช่วัตถุ ได้แก่ ความรู้ความชำนาญในภูมิปัญญาท้องถิ่นการจักสานของแต่ละคน ภาวะผู้นำของผู้นำชุมชน (ผู้ใหญ่บ้าน) ที่มีความสามารถในการพัฒนากลุ่มให้สามารถพึ่งพิงตนเองได้ ๒) การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ สมาชิกในกลุ่มสามารถหาเงินทุนสำรองไว้สำหรับใช้จ่ายด้านการผลิต และสำหรับจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ในการทำการจักสาน ๓). การพึ่งตนเองทางทรัพยากรธรรมชาติ เน้นการผลิตที่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีในท้องถิ่น ๕)การพึ่งตนเองทางจิตใจ มีการรวมกลุ่มกันเพื่อแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ภายใต้การมีจิตใจที่เข้มแข็งและอดทนเพื่อให้กลุ่มพึ่งพิงตนเองได้ ๕) การพึ่งตนเองทางสังคมวัฒนธรรม ความสามัคคีของสมาชิกและคนในชุมชน การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ การยึดถือกฎระเบียบร่วมกัน และการมีใจรักในการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นการจักสาน

๕.๑.๒ การจัดการความรู้ฐานศิลปวัฒนธรรมสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราช จังหวัดแพร่

๑. การกำหนดความรู้ (Knowledge Identification) ซึ่งเป็นการกำหนดชนิดของความรู้ที่ต้องการศึกษา การระบุความรู้ศึกษาตามหลักคิดของชาวบ้านเน้นคดีด้านวัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยมที่มีอยู่ในท้องถิ่น ที่ชาวบ้านจะมุ่งอธิบายตามปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น พบว่า ชุมชนเหมืองหม้อนอกจากจะประกอบอาชีพเกษตรกรรมแล้ว ชุมชนยังได้มีวิถีชีวิตชุมชนภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความรู้ที่สร้างขึ้นด้วยกัน การเรียนรู้จากกันและกัน คือ การจักสาน การผลิตหัตถกรรมจักสานจึงมีความจำเป็นต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชน ทั้งนี้ หัตถกรรมจักสานจะเกิดขึ้นตามความจำเป็นในการดำรงชีวิตที่ ได้แก่ ความจำเป็นในการดำรงชีวิต จากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติตามสภาพภูมิศาสตร์ ซึ่งเป็นแรงผลักดันที่ทำให้เกิดหัตถกรรมจักสานที่สำคัญ และจากความเชื่อ ขนบธรรมเนียม

ประเพณีและศาสนา ซึ่งจะเห็นได้จากการสานแอ็บข้าว เพราะนิยมนานข้าวเหนียว การจักสานหัตถกรรมไม้ไผ่ของชุมชนบ้านเหมืองหม้อเป็นศิลปวัฒนธรรมเกี่ยวกับวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนที่เกิดจากการที่ชาวบ้านต้องการมีรายได้เสริมได้มีการรวมตัวกันภายในชุมชน ในการสร้างงานสร้างอาชีพให้แก่ชุมชน ดังนั้นในการกำหนดความรู้ของชุมชนเหมืองหม้อ ซึ่งเป็นการกำหนดชนิดของความรู้ที่ต้องการศึกษา คือ ความรู้เกี่ยวกับการหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ เนื่องจากเห็นว่าชุมชนบ้านเหมืองหม้อเป็นชุมชนที่มีการชื่อเสียงในด้านหัตถกรรมจักสาน และทางชุมชนได้มีการร่วมกันคิดและตัดสินใจผลิตผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ โดยการผลิตนั้นใช้พื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องของการถัก โดยมีการร่วมกันคิดและตัดสินใจ ที่ต้องการให้ชุมชนมีการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีมาตั้งแต่บรรพบุรุษ และเห็นว่าการสานแอ็บข้าว กระดัง เหิง นั้นในชุมชนส่วนหนึ่งสามารถผลิตไว้ใช้เองในครัวเรือนอยู่แล้ว อีกทั้งวัตถุดิบ คือ ไม้ไผ่ ในอดีตนั้นสามารถหาได้ในท้องถิ่นและเป็นการลดต้นทุนในการผลิต ดังนั้น การกำหนดความรู้ของชุมชนเหมืองหม้อ ควรคำนึงถึงว่าองค์ความรู้ใดจำเป็นอย่างยิ่งในการที่จะก่อให้เกิดการส่งเสริมด้านเศรษฐกิจชุมชน เศรษฐกิจที่เน้นการเพิ่มประสิทธิภาพซึ่งใช้แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่มีพื้นฐานสำคัญอยู่ที่การใช้องค์ความรู้ การศึกษา การสร้างสรรค์งานที่เชื่อมโยงกับเทคโนโลยีนวัตกรรมสมัยใหม่บนรากฐานทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น คือความรู้ ความคิด ความเชื่อและความสามารถที่ชุมชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสม ดังนั้นองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นฐานที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนสร้างสรรค์อันนำไปสู่การสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนต่อไป

๒. การสร้างและแสวงหาความรู้ พบว่า การสร้างและแสวงหาความรู้ของชุมชนบ้านเหมืองหม้อนั้นจะเป็นแบบผสมผสานทั้งจากภายในและภายนอกกลุ่ม ภายในกลุ่มโดยใช้ภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษเป็นหลักและมีการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลายร่วมกันและนำมาทดลองปฏิบัติ ปรับปรุงรูปแบบจนกลายเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนตนเอง จากภายนอกกลุ่ม ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากรัฐในการส่งวิทยากรมาอบรมให้ความรู้กับชุมชนในการส่งวิทยากรเข้ามาให้ความรู้และสอนวิธีการผลิต การเข้าอบรม การศึกษาดูงาน เพิ่มเติมจากการเรียนรู้ร่วมกันและนำมาทดลองปฏิบัติและพัฒนาให้ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพ สวยงาม มีความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน นั่นคือชุมชนได้มีการประสานงานกับหน่วยงานของภาครัฐ ได้แก่ เทศบาลตำบลเหมืองหม้อ มีเจ้าหน้าที่ที่ให้การดูแลในการส่งเสริมและจำหน่ายผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่ กรมพัฒนาฝีมือแรงงานสนับสนุนวิทยากรเข้ามาให้ความรู้และสอนวิธีการผลิตเป็นลักษณะของการผสมผสานจากการที่มีการสร้าง มีการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองซึ่งมีความสนใจเป็นพิเศษเมื่อไปดูงาน หรือเห็นตลาดลายจักสานที่สวยงามหรือแปลกตาก็จะใช้วิธีการจดจำและนำมาลองทำด้วยตนเอง ความรู้ด้านการจักสานเป็นแบบเรียนรู้ด้วยวิธีครูพักลักจำ การลองผิดลองถูกในการทำหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ ดังนั้น การสร้างและแสวงหาความรู้ของชุมชนเหมืองหม้อ ควรต้องพิจารณาถึงปัจจัยภายใน คือ บทบาทของสมาชิกชุมชน สมาชิกในชุมชนควรมีการพัฒนาการเรียนรู้และการพัฒนากิจกรรมกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ โดยการอบรมพัฒนาฝีมือ การศึกษาดูงานกลุ่มที่ประสบผลสำเร็จ การบันทึกองค์ความรู้ที่สามารถถ่ายทอดให้แก่บุคคลอื่นได้ การถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกภายในชุมชนและภายนอกชุมชน และปัจจัยภายนอก คือ การเข้ามามีบทบาทของหน่วยงาน

ภาครัฐ หน่วยงานภาครัฐควรมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการดำเนินงานของชุมชน ได้แก่ เป็นผู้สนับสนุน เป็นผู้ส่งเสริมทั้งในด้านวิชาการ เป็นผู้ประสานงาน

๓. การจัดเก็บความรู้ พบว่า องค์ความรู้เกี่ยวกับหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ของชุมชนเหมืองหม้อ แม้ว่าในด้านของผลิตภัณฑ์ที่มีความหลากหลายในปัจจุบัน ทันสมัย และเป็นที่ต้องการของกลุ่มผู้บริโภค แต่ในด้านของการจัดเก็บองค์ความรู้เกี่ยวกับหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ รวมถึงพัฒนาการของการนำเอาหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่มาใช้ประโยชน์นั้น ถือว่ายังอาศัยตัวบุคคลเป็นสำคัญ ในการให้บอกเล่าข้อมูลเกี่ยวกับหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน องค์ความรู้เกี่ยวกับหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ของชุมชนเหมืองหม้อนั้น เป็นองค์ความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคล เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกี่ยวกับหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่อยู่แล้ว ทำให้แนวคิดในการรวบรวมองค์ความรู้ของชุมชนตนเองนั้นมีน้อย และยังไม่มีการรวบรวม จัดเก็บอย่างเป็นระบบ อาศัยประสบการณ์จากตัวบุคคลในการถ่ายทอดเรียนรู้เป็นสำคัญ ทั้งนี้การจัดเก็บความรู้เป็นการนำเอาความรู้ที่ได้จากการสร้างและพัฒนาที่กำหนดที่จะจัดเก็บไว้เป็นความรู้ ชุมชนมีการจัดเก็บความรู้เป็นการนำเอาความรู้ที่ได้จากทำงานหัตถกรรมจักสานเป็นอาชีพมีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น และก็มี การถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง การจัดเก็บความรู้ในลักษณะของการจดจำผ่านตัวบุคคล การสร้างและเก็บไว้เป็นความรู้โดยต้องพิจารณาถึงวิธีการในการเก็บรักษาและนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ตามความต้องการของชุมชน เช่น การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจน รวมทั้งการสร้างและการจดจำของปัจเจกบุคคล การจัดเก็บความรู้ในลักษณะของการจดจำผ่านตัวบุคคลในชิ้นงานที่ตนเองถนัด และการถ่ายภาพของชิ้นงานในแต่ละแบบ การจัดเก็บรูปร่างทางกลุ่มจะมีการบันทึกกระบวนการผลิตและวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ด้วยภาพถ่าย และการเก็บเป็นตัวอย่างชิ้นงาน ทำให้สะดวกสำหรับสมาชิกใหม่และผู้ที่ต้องการเรียนรู้ก็สามารถศึกษาจากแฟ้มข้อมูลภาพถ่ายได้อย่างละเอียด ดังนั้น กระบวนการในการจัดเก็บความรู้ของชุมชนเหมืองหม้อ ควรต้องพิจารณาถึงวิธีการในการเก็บรักษาและนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ตามความต้องการของชุมชน เช่น การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจน ชิ้นงานที่ตนเองถนัด และการถ่ายภาพของชิ้นงานในแต่ละแบบ การบันทึกกระบวนการผลิตและวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ด้วยภาพถ่าย และการเก็บเป็นตัวอย่างชิ้นงาน หน่วยงานภาครัฐควรเข้ามาสนับสนุนเกี่ยวกับวิธีการจัดเก็บองค์ความรู้ในรูปสารสนเทศ สามารถเข้าไปสืบค้นทางเว็บไซต์เพื่อให้เข้าถึงข้อมูลได้ง่ายยิ่งขึ้น

๔. การแบ่งปันความรู้ พบว่า ชุมชนเหมืองหม้อมีการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้ เป็นการส่งผ่านความรู้ระหว่างบุคคลหรือองค์การและผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยครอบครัวเป็นจุดเริ่มต้น ต่อมาเมื่อมีการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์จักสานให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น หน่วยงานราชการ เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาทักษะกระบวนการผลิต กระบวนการออกแบบ และช่องทางในการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานให้มากยิ่งขึ้น จนก่อให้เกิดผลิตภัณฑ์จักสานร่วมสมัยในปัจจุบันที่ตรงกับความต้องการของตลาด เน้นการแลกเปลี่ยนความรู้เป็นระบบพี่เลี้ยงชุมชนแห่งการเรียนรู้ นั่นคือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับงานหัตถกรรมของชุมชนบ้านเหมืองหม้อ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ นั้น แม้ว่าในยุคแรกจะเป็นการผลิตขึ้นมาเพื่อใช้งานเอง แต่ก็มีมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และแบ่งปันประสบการณ์ร่วมกันระหว่างครอบครัว ดังที่กล่าวเบื้องต้นว่า การเรียนรู้เกี่ยวกับงานจักสานของชุมชนเหมืองหม้อนั้น เริ่มต้นจากการผลิตเพื่อ

ใช้งาน ยังมีได้ผลิตเพื่อจัดจำหน่ายดังเช่นในปัจจุบัน การผลิตเพื่อใช้งานในอดีตนั้นเป็นการถ่ายทอดภายในครอบครัว ยังไม่มีขั้นตอนที่ซับซ้อน ลวดลาย และกระบวนการผลิตก็เน้นแบบเรียบง่าย เพื่อประโยชน์ในการใช้งานมากกว่าความสวยงาม โดยส่วนใหญ่ทุกหลังคาเรือนในชุมชนนั้นจะสามารถผลิตเครื่องจักสานขึ้นมาใช้เอง และมีการนำไปแลกเปลี่ยนกันในบางครั้ง ปัจจุบันการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จึงมีความหลากหลายตามมาด้วย โดยเฉพาะการเข้ามามีบทบาทของหน่วยงานราชการ ได้แก่ พัฒนาชุมชน กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน ที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาทักษะกระบวนการผลิต กระบวนการออกแบบ และช่องทางในการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานให้มีมากยิ่งขึ้น จนก่อให้เกิดผลิตภัณฑ์จักสานไม่ไผ่ร่วมสมัย ในปัจจุบันที่ตรงกับความต้องการของตลาด รวมถึงการไปศึกษาเรียนรู้ดูงานทั้งในและต่างจังหวัดของชุมชน ที่ภายหลังจากการไปศึกษาดูงานแล้วก็จะนำมาถ่ายทอด และแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์เครื่องจักสาน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การออกแบบ ให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น รวมถึงการนำไปถ่ายทอดให้แก่นักเรียนในสถานศึกษา และชุมชนอื่นด้วย ดังนั้น การแบ่งปันความรู้ของชุมชนเมืองหม้อ ควรดำเนินการส่งเสริมให้ชุมชนแลกเปลี่ยนความรู้เป็นระบบพี่เลี้ยง การส่งเสริมให้เป็นชุมชนนักปฏิบัติ ซึ่งสมาชิกในชุมชนมาแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับการจักสาน และเรียนรู้วิธีการเพื่อให้สามารถปฏิบัติหรือทำให้ดีขึ้นกว่าเดิม เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ และสร้างทักษะ สร้างความรู้ และความเชี่ยวชาญให้เกิดขึ้นในกลุ่ม การส่งเสริมเครือข่ายการเรียนรู้อำเภอสีพระหว่างชุมชนที่ประกอบอาชีพหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่เหมือนกัน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้

๕. การนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ พบว่า ชุมชนบ้านเมืองหม้อมีการนำความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสานไปประยุกต์ใช้ โดยส่วนใหญ่จะเป็นลักษณะของการพัฒนารูปแบบของสินค้าให้มีความหลากหลายมากขึ้น ที่สะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของชุมชนที่ควบคู่มาพร้อมกับอาชีพเกษตรกรรม เป็นการผลิตเพื่อจัดจำหน่ายทั้งภายในจังหวัดและต่างจังหวัดเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชนอีกวิธีการหนึ่ง ที่สะท้อนให้เห็นถึงการนำเอาองค์ความรู้ที่มีอยู่แล้วภายในชุมชนมาสร้างรายได้ รวมถึงการนำเอาทักษะด้านการจักสานไปถ่ายทอดสู่ชุมชนอื่น และสถานศึกษา ปัจจุบันผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานของชุมชนได้ถูกนำเอาไปประยุกต์ใช้ในงานและกิจกรรมอื่น ๆ เช่น เป็นของชำร่วย ใส่ของจิปาละ ได้แก่ กระเป่า ตะกร้า กล่องทิชชู ฯลฯ นอกจากนี้ยังได้มีการนำวิธีการจักสานมาปรับใช้โดยเป็นแหล่งเรียนรู้ในการฝึกสอนให้ลูกหลานมีสมาธิมากขึ้น โดยมีการฝึกหัดสานแบบง่ายๆ เช่น การทำพัด เพื่อให้เยาวชนสามารถใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์และฝึกให้มีสติ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี ซึ่งแนวทางดังกล่าวเป็นข้อเสนอแนะให้กับกลุ่มองค์กรชุมชนอื่นๆ สามารถนำไปปรับใช้กับเยาวชนในชุมชนให้สามารถสร้างระบบการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ดังนั้น การนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ของชุมชนเมืองหม้อ ควรส่งเสริมเครือข่ายการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับอาชีพหัตถกรรมจักสานระหว่างชุมชนภายนอก หรือกลุ่มอื่นๆ ที่สนใจที่ประกอบอาชีพหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ เพื่อเป็นการสืบทอดองค์ความรู้ดังกล่าวซึ่งถือได้ว่าเป็นองค์ความรู้ที่สะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของชุมชน รวมถึงการนำเอาทักษะด้านหัตถกรรมการจักสานไม้ไผ่ไปถ่ายทอดสู่ชุมชนอื่นอีกด้วย

สำหรับองค์ความรู้งานศิลปวัฒนธรรมสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชา จังหวัดแพร่ เมื่อได้รับการจัดการความรู้ดังกล่าวแล้วจะก่อให้เกิดประโยชน์กับชุมชนได้นั้นจำเป็นต้อง

มีการจัดการองค์ความรู้ดังกล่าวให้เป็นรูปแบบที่สามารถที่จะศึกษาได้ง่ายและสะดวกยิ่งขึ้น ซึ่งชุดความรู้ก็เป็นอีกหนึ่งทางเลือกที่จะทำให้องค์ความรู้นั้นคงทนอยู่ได้ นั่นคือ ชุมชนจำเป็นต้องมีการพัฒนาเป็นชุดความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชาราชภัฏจังหวัดแพร่ การพัฒนาชุดความรู้นี้จัดทำขึ้นเพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่เชิงสร้างสรรค์ ที่สามารถนำข้อมูลไปถ่ายทอดแก่เด็ก เยาวชนและผู้สนใจ ต้องการสร้างรายได้ให้กับชุมชนเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ซึ่งได้เนื้อหาในการพัฒนาชุดความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชาราชภัฏจังหวัดแพร่ ประกอบด้วย ๑) ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับหัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่ ๒) กระบวนการพัฒนาหัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่ บ้านเหมืองหม้อ ๓) ความรู้สร้างสรรค์หัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่ ตามศาสตร์พระราชาราชภัฏจังหวัดแพร่ บ้านเหมืองหม้อ การพัฒนาชุดความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชาราชภัฏจังหวัดแพร่ ซึ่งมีฐานคิดมาจากการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเอง ภายใต้ความต้องการด้านเศรษฐกิจภายในชุมชน โดยมีความต้องการสร้างรายได้ให้กับชุมชนเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นด้านผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่ ตามแนวทางของศาสตร์พระราชาราชภัฏชุมชนท้องถิ่นได้มีการพัฒนาศักยภาพชุมชนเกิดความเข้มแข็ง สามารถแก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิต มีการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์กับหน่วยงานส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่คิดขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาของสังคมหรือชุมชน โดยน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในประกอบอาชีพ เพื่อให้คนในชุมชนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมดำรงชีวิตประจำวันนำเอาทรัพยากรและทุนชุมชนมาใช้อย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์ เพื่อลดต้นทุนการผลิต ทุนองค์ความรู้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมปฏิบัติให้เป็นไปตามเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงของโลก ในภาวะเศรษฐกิจ ค่าครองชีพสูง

๕.๑.๓ การพัฒนาและยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก จังหวัดแพร่

ขั้นตอนการวางแผน (Plan) เป็นการศึกษาและวิเคราะห์สถานการณ์เกี่ยวกับการยกระดับการผลิตและการเพิ่มมูลค่าศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจ ความต้องการของชุมชน เพื่อนำไปเป็นข้อมูลสำคัญในการออกแบบชุดปฏิบัติที่ใช้ในการผลิตและออกแบบผลงานด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑. องค์ความรู้การยกระดับการผลิตและการเพิ่มมูลค่าศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่ พบว่า ๑) การส่งเสริมการเรียนรู้ การส่งเสริมการเรียนรู้และการถ่ายทอดการเรียนรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์จักสานโดยปกติผู้นำชุมชนจะมีการสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มเครื่องจักสานอยู่ตลอด มีการประชุมพบปะพูดคุยและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอย่างสม่ำเสมอ ตลอดจนถึงการให้ความรู้และสอนให้ลูกหลานได้หัดลงมือทำด้วยตนเอง เพื่อต้องการปลูกฝังความรักและตระหนักในอาชีพ มีใช้วิทยากรที่มีความรู้ หรือปราชญ์ชาวบ้านที่เชี่ยวชาญเป็นผู้ถ่ายทอดให้ความรู้ในกลุ่ม ๒) การยกระดับผลิตภัณฑ์จักสาน งานจักสานของชุมชนดั้งเดิมมีผู้ริเริ่มนำเข้ามาในหมู่บ้าน คือ พ่อหลวงจา เหมืองจา ได้นำไม้ไผ่มาสานแอ็บข้าวใช้เองก่อนและสอนต่อให้ลูกหลาน เมื่อ ๔๐ ปี ที่ผ่านมา เพื่อนำมาใช้ในครัวเรือน คนภาคเหนือส่วนมากจะทานข้าวเหนียวกัน ดังนั้นในแต่ละครัวเรือนจะต้องมีแอ็บข้าวใส่ข้าวเหนียวกันจนถึงปัจจุบัน ต่อมาเมื่อผู้สนใจ พ่อหลวงจา จึงได้เผยแพร่วิธีการทำแอ็บข้าวให้กับผู้สนใจจนชาวบ้านสามารถสานแอ็บข้าวได้เป็นอย่างดี สมัยก่อน

ไม่ได้ทำเพื่อขาย แต่จะทำเพื่อเป็นของใช้ในครัวเรือนเท่านั้น เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนการจักสานแอ็บข้าวก็มีการพัฒนากันและขยายเป็นวงกว้างขึ้นในชุมชนจนเกิดเป็นอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือน เพื่อให้สอดคล้องกับยุคสมัยทางผู้นำชุมชน หรือกลุ่มจักสานของชุมชน ได้มีการและเปลี่ยนความคิดเห็นกันเกี่ยวกับการผลิตจักสานจากที่ผลิตแอ็บข้าวอย่างเดียวก็หาแนวทางในการผลิตจักสานให้มีรูปแบบที่หลากหลาย และสอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคด้วย โดยการออกแบบรูปแบบและลวดลายให้ทันสมัย บางครั้งก็เอาผลิตภัณฑ์ต่างๆ ที่พบเห็นมาช่วยกันถอดแบบให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง และ ผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับความต้องการของลูกค้าเป็นหลัก ส่วนแอ็บข้าวนั้นทำประจำอยู่แล้วเพราะเป็นผลิตภัณฑ์ที่ชาวภาคเหนือต้องใช้ ส่วนผลิตภัณฑ์รูปแบบอื่นๆ ต้องทำตามลูกค้าออเดอร์เข้ามา เนื่องจากความต้องการของลูกค้า เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ผลิตจักสานสามารถจำหน่ายได้ ปัจจุบันมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ ๆ ขึ้นมาหลายรูปแบบแต่จะไม่ผลิตเก็บไว้ เพราะการจัดเก็บเสี่ยงต่อการเป็นเชื้อรา การผลิตจักสานจะใช้ประโยชน์ได้หลายๆ อย่าง การพัฒนารูปแบบก็จะเปลี่ยนไปตามยุค ตามสมัย แนวโน้มความต้องการผลิตภัณฑ์ที่ทำด้วยไม้ไผ่ก็มีมากขึ้น และทำด้วยมือหรือที่เรียกว่าผลิตภัณฑ์แฮนด์เมด (Handmade)

ขั้นตอนการปฏิบัติ (Act) เป็นการปฏิบัติการเพื่อการการพัฒนาด้านแบบผลิตภัณฑ์และยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่ โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑. การพัฒนาด้านแบบผลิตภัณฑ์ และการออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ต้นแบบ เพื่อให้ได้หัตถกรรมไม้ไผ่ที่มีลักษณะที่เป็นอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่เกิดการยกระดับการผลิตและการเพิ่มมูลค่าศิลปวัฒนธรรมเพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่ พบว่า หัตถกรรมพื้นบ้านในท้องถิ่นชนบท ที่มีรูปแบบเป็นไปตามอัตลักษณ์ของชุมชนนั้น โดยมีการยึดหลักในการใช้วัสดุในท้องถิ่นของตนเองเป็นส่วนใหญ่ ผลิตภัณฑ์จักสานจะทำมาจากไม้ไผ่หลาม ซึ่งงานหัตถกรรมพื้นบ้านเป็นงานที่ผู้ผลิตในชุมชนส่วนใหญ่ทำด้วยมือไม่ได้ใช้เครื่องทุ่นแรงช่วย ตั้งแต่การตัดไม้ จนถึงกระบวนการผลิต ผลิตภัณฑ์ และใช้วัตถุดิบที่สามารถหาได้ในแหล่งผลิตหรือในท้องถิ่นเป็นหลัก โดยทักษะในการผลิตนั้น เป็นความรู้ความสามารถที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ หรือได้รับการอบรมแนะนำจากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องที่ให้การส่งเสริม มีการผลิตในหลายลักษณะตั้งแต่ผลิตคนเดียวแบบอิสระที่ผลิตและจำหน่ายเอง รับจ้างผลิตให้กับนายทุนหรือคนกลาง และผลิตในลักษณะของการรวมกลุ่มแบบธุรกิจชุมชนที่ได้รับการช่วยเหลือส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรพัฒนาชุมชน ซึ่งการผลิตในลักษณะอิสระจะไม่มีการบริหารจัดการจัดการเหมือนกับการผลิตในลักษณะกลุ่ม โดยส่วนมากการผลิตแอ็บข้าวของชุมชนบ้านเหมือหม้อจะผลิตสินค้าตรงตามลูกค้าต้องการ

สำหรับการพัฒนาการออกแบบผลิตภัณฑ์ต้นแบบหัตถกรรมไม้ไผ่ในความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมสนทนา พบว่า ชุมชนควรพัฒนาด้านแบบจากผลิตภัณฑ์ดั้งเดิม แต่ทำอย่างไรให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่ลูกค้าต้องการ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนมีปัจจัยสำคัญใช้ในการพิจารณาอยู่หลายปัจจัย คือ ๑) เอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ควรมุ่งให้ความสำคัญของการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน และทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาผสมผสานกับแนวคิดศิลปะเชิงสร้างสรรค์ มาพัฒนาและสร้างมูลค่าของผลิตภัณฑ์ให้สูงขึ้น มีคุณภาพ มีจุดเด่น มีเอกลักษณ์ โดยการสร้างสรรค์ลวดลายเกิดจากการนำรูปแบบสิ่งที่พบเห็นในท้องถิ่นและเป็นที่รู้จักของผู้บริโภคมาเป็นแรงบันดาลใจ

ในการออกแบบลวดลาย ๒) คุณภาพของผลิตภัณฑ์ ประกอบด้วย คุณภาพของวัตถุดิบ การออกแบบรูปลักษณ์ที่สวยงาม ความคงทน ของผลิตภัณฑ์ เพราะคุณภาพของผลิตภัณฑ์เป็นสิ่งสำคัญในการสร้างการยอมรับและไว้วางใจของผู้บริโภค หรือผู้ใช้ผลิตภัณฑ์ ซึ่งเป็นจุดขายของชุมชน ๓) ความเชื่อถือของผลิตภัณฑ์ ความคงทนของผลิตภัณฑ์ขึ้นอยู่กับ การคัดเลือกใช้วัสดุและกระบวนการผลิต และความคงทนของผลิตภัณฑ์จะดูที่ระยะเวลาในการจัดเก็บผลิตภัณฑ์ ๔) ต้นทุนการผลิต ต้นทุนการผลิตคือรายจ่ายต่างๆ ที่เกิดจากการผลิตผลิตภัณฑ์ การออกแบบผลิตภัณฑ์ในชุมชนมีการออกแบบที่คำนึงถึงคุณภาพและความน่าเชื่อถือ และต้นทุนการผลิตให้มีความสัมพันธ์กัน ๕) การตลาดผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาจะเป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถจำหน่ายได้และเป็นที่ต้องการของตลาด ในการสนทนาครั้งนี้ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มมีความเห็นว่า ควรนำลวดลายดั้งเดิมมาผสมผสานกับแนวคิดศิลปะเชิงสร้างสรรค์มาพัฒนาเพื่อสร้างมูลค่าผลิตภัณฑ์ให้มีเอกลักษณ์ ซึ่งนำทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในชุมชนมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบลวดลาย ได้แก่ ดอกสักซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจจังหวัดแพร่ มาเป็นลวดลายของผลิตภัณฑ์ ซึ่งถือว่าเป็นผลิตภัณฑ์ที่เน้นเอกลักษณ์และคุณค่าทางวัฒนธรรม ชุมชนและเป็นการส่งเสริมที่สอดคล้องกับนโยบายแนวทางการขับเคลื่อนนโยบายไปสู่การปฏิบัติเพื่อยกระดับงานวัฒนธรรม เพื่อเสริมสร้างอาชีพ สร้างรายได้และนำไปสู่การพัฒนาอาชีพความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดียิ่งขึ้น

๒. การพัฒนาระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมไม้ไผ่เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่ เป็นการลงมือปฏิบัติเพื่อพัฒนาระดับและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมไม้ไผ่ให้กับผู้ที่สนใจ ซึ่งพบว่า กิจกรรมดังกล่าวทำให้เกิดการเรียนรู้กระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่ เกิดการพัฒนาและยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมสร้างสรรค์เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการออกแบบลวดลายที่สามารถพัฒนาและยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่าของหัตถกรรมไม้ไผ่ ให้เป็นที่ต้องการของตลาด และเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน เกิดความสมัครสมานสามัคคีในพัฒนาตนเองในด้านอาชีพ และมีความรับผิดชอบต่อสังคม ชุมชนที่ตนอยู่ ส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง กิจกรรมดังกล่าวมีปราชญ์ท้องถิ่นและผู้ที่มีความรู้ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่ เป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ทั้งในด้านการพัฒนาลวดลาย รูปแบบ การให้สี ของผลิตภัณฑ์ โดยมีชุดปฏิบัติการพัฒนาและยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมสร้างสรรค์เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชน จำนวน ๒๐ ชั่วโมง ซึ่งมีกระบวนการขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรมดังต่อไปนี้

กิจกรรมที่ ๑ เป็นการศึกษาเรียนรู้ในเรื่องของหัตถกรรมไม้ไผ่ ผลิตภัณฑ์ที่สามารถนำไม้ไผ่มาพัฒนาเป็นรูปแบบ และลวดลายต่างๆ ได้ แต่สิ่งที่ต้องคำนึงถึงอายุของไม้ไผ่ด้วย เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ ซึ่งเป็นอาชีพดั้งเดิมของชุมชน จำนวน ๔ ชั่วโมง ซึ่งกลุ่มที่สนใจจะต้องมีความรู้ด้านของ วัสดุ อุปกรณ์ วิธีการย้อมสี ขั้นตอนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ได้มีการสนทนากลุ่มเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาว่าจะออกแบบลวดลายแบบไหน เพื่อเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนและสอดคล้องกับนโยบายของจังหวัด ซึ่งได้ข้อสรุปว่าชุมชนจะมีการพัฒนาสิ่งที่มีอยู่แล้วมาพัฒนาเป็นลวดลายดอกสัก และย้อมสีให้มีสีสันทึบสวยงามสามารถนำไปเป็นของที่ระลึกหรือนำไปใช้ในครัวเรือนได้ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนถือว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งมีมา ไม่มีการใช้เครื่องจักร ถือว่าเป็นงาน Handmade ที่มีคุณค่า สามารถนำวัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาพัฒนาให้เป็นผลิตภัณฑ์แบบต่างๆ เพื่อยกระดับ เพิ่มมูลค่า และเป็นการ

สร้างรายได้เสริมให้แก่ครอบครัว นอกจากจะได้พัฒนาระดับ เพิ่มมูลค่าแล้ว ยังสามารถช่วยให้ผู้ที่ว่างมีอาชีพ และใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ คิดสร้างสรรค์ผลงาน จากการสังเกตกลุ่มผู้ผลิตจำนวนมากจะมีพื้นฐานในการจักสานกันเป็นส่วนใหญ่ แต่ยังขาดการพัฒนา ออกแบบและยกระดับผลิตภัณฑ์ ซึ่งการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่

กิจกรรมที่ ๒ **การนำเสนอต้นแบบผลิตภัณฑ์ที่ได้ออกแบบไว้** เพื่อกำหนดแนวทางในการพัฒนาว่ามีการออกแบบลวดลายเพื่อให้เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน โดยประยุกต์ลายดอกสักมาพัฒนาเป็นลวดลาย ซึ่งเป็นการนำทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในชุมชนมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบลวดลาย เนื่องจากต้นสักซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจจังหวัดแพร่ มาเป็นลวดลายของผลิตภัณฑ์ ซึ่งถือว่าเป็นผลิตภัณฑ์ที่เน้นเอกลักษณ์และคุณค่าทางวัฒนธรรมชุมชนตามที่ได้ออกแบบไว้ข้างต้น

กิจกรรมที่ ๓ พัฒนาผลิตภัณฑ์ เพื่อการยกระดับและเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ที่ออกแบบเป็นรูปธรรม ได้ผลิตภัณฑ์ที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์และตอบสนองความต้องการของตลาด โดยพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่เดิมมาพัฒนาลวดลายใหม่และมุ่งให้ความสำคัญของการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน และทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ซึ่งนำเอาต้นแบบผลิตภัณฑ์ที่ออกแบบไว้มาพัฒนาเพื่อการยกระดับและเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ โดยการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ได้ออกแบบไว้ให้กับกลุ่มเป้าหมายหรือผู้สนใจในชุมชนมาพัฒนาทักษะการจักสานลวดลายดอกสัก เพื่อเป็นการยกระดับและเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ให้เป็นที่น่าสนใจและสามารถที่ขยายตลาดออกไปอย่างกว้างขวางซึ่งผลิตภัณฑ์ที่ทำการพัฒนาสามารถที่จะนำไปเป็นของที่ระลึกได้ และสามารถนำไปใช้ในครัวเรือนได้อย่างเหมาะสม

ขั้นตอนการสังเกตผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติ (Observer) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการดำเนินกิจกรรมการพัฒนายกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมไม้ไผ่เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่ เพื่อประเมินผลการปฏิบัติของผู้เข้าร่วมกิจกรรม

กิจกรรมที่ ๔ คัดเลือก ประเมินผลงานของผู้เข้าร่วมพัฒนา และสามารถพัฒนาจักสานแอ็บข้าวตามต้นแบบของผลิตภัณฑ์ได้สมบูรณ์ ซึ่งปราชญ์ท้องถิ่นดูการสานลายมี ความสะดวก ประณีต ความสวยงามของผลิตภัณฑ์ การเก็บขอบและเย็บของแอ็บข้าว และความคงทนของผลิตภัณฑ์

ขั้นตอนการสะท้อนผลหลังจากการปฏิบัติ (Reflect) เป็นการติดตามประเมินผลการพัฒนา และยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมสร้างสรรค์ เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนฐานรากจังหวัดแพร่ โดยประเมินจากความสนใจ การมีส่วนร่วมในกิจกรรม พฤติกรรมการแสดงออกของผู้เข้าร่วมพัฒนา

กิจกรรมที่ ๕ การติดตามประเมินผลการพัฒนา และยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมสร้างสรรค์ เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนฐานรากจังหวัดแพร่ โดยประเมินจากความสนใจ การมีส่วนร่วมในกิจกรรม พฤติกรรมการแสดงออกของผู้เข้าร่วมพัฒนา พบว่า กลุ่มผู้เข้าร่วมในกิจกรรมการพัฒนา และยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานจักสานแอ็บข้าว ผู้เข้าร่วมมีความสนใจในการพัฒนาทักษะอาชีพจากผลิตภัณฑ์ลวดลายดั้งเดิม พัฒนามาเป็นรูปแบบตามต้นแบบที่ได้ดำเนินการทดลอง ทำให้เห็นว่าผลิตภัณฑ์มีจุดเด่นทั้งศิลปะ สีและลายใหม่ “ดอกสัก” ที่ได้ทำการออกแบบโดยผู้ออกแบบและปราชญ์ท้องถิ่น จากการสอบถาม ผู้เข้าร่วมมีความสุขกับการได้มา

ร่วมกิจกรรม เนื่องจากได้มีการพบปะ และพูดคุยกัน การมาพัฒนาตลาดใหม่ทำให้ผู้เข้าร่วมมีความกระตือรือร้นในการที่จะพยายามทำให้ออกสัปดาห์ออกมามีความสวยงาม

๕.๑.๔ การวิเคราะห์และนำเสนอรูปแบบการพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่

รูปแบบการพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่ ซึ่งการที่จะพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนนั้น ควรมีขั้นตอนในการดำเนินการ ดังต่อไปนี้

๑. การจัดการองค์ความรู้ เป็นการดำเนินการจัดระบบองค์ความรู้ของชุมชนที่เกี่ยวกับหัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่ การจัดการความรู้เป็นกระบวนการที่จะช่วยให้เกิดพัฒนาการของความรู้ หรือการจัดการความรู้ที่จะเกิดขึ้นภายในองค์กรหรือชุมชน และการรักษาความรู้ไว้ไม่ให้สูญหายความรู้ของชุมชน การจัดการองค์ความรู้จึงจำเป็นอย่างยิ่งในการส่งเสริมด้านเศรษฐกิจชุมชน เศรษฐกิจที่เน้นการเพิ่มประสิทธิภาพซึ่งใช้แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่มีพื้นฐานสำคัญอยู่ที่การใช้ องค์ความรู้ การศึกษา การสร้างสรรค์งานที่เชื่อมโยงกับเทคโนโลยีนวัตกรรมสมัยใหม่บนรากฐานทาง วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น คือความรู้ ความคิด ความเชื่อและความสามารถที่ชุมชนได้จาก ประสบการณ์ที่สั่งสม ดังนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นฐานที่สำคัญของเศรษฐกิจชุมชนสร้างสรรค์

๒. การถ่ายทอดองค์ความรู้ เป็นการแบ่งปัน แลกเปลี่ยนความรู้ หรือการถ่ายทอด เป็นการเคลื่อนที่ของข้อมูลหรือความรู้ที่ต้องการจะถ่ายทอด การถ่ายทอดองค์ความรู้เกิดระหว่าง บุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่งเป็นไปโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ ถ่ายทอดอย่างเป็นทางการและไม่เป็น ทางการ เป็นได้หลายรูปแบบและหลายช่องทาง เช่น การอบรม การจัดงานสัมมนาแลกเปลี่ยนความรู้ ซึ่งกันและกัน การสอนงานหรือในรูปแบบอื่น ๆ ที่มีการพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เป็นต้น เช่นการจัดฝึกอบรมความรู้การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ แล้วการบันทึกภูมิปัญญาท้องถิ่นผลิตภัณฑ์เพื่อ สร้างองค์ความรู้ที่สามารถถ่ายทอดให้แก่บุคคลอื่นได้ เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างยั่งยืน

๓. การพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการ เป็นการอบรมพัฒนาฝีมือจากวิทยากรที่มี ความรู้ หรือปราชญ์ชาวบ้านที่เชี่ยวชาญเป็นผู้ถ่ายทอดให้ความรู้ การศึกษาดูงานกลุ่มที่ประสบ ผลสำเร็จ การจัดเวทีเรียนรู้เรื่องการพัฒนาด้านการผลิตและมีการรวมกลุ่มกันคิดประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์ อื่นๆ สำหรับใช้ในชีวิตประจำวัน และความต้องการของตลาด ที่นอกเหนือจากผลิตภัณฑ์ดั้งเดิม พัฒนาสร้างสรรค์เพื่อใช้ประโยชน์ในด้านอื่นๆ ได้ เพื่อเพิ่มมูลค่าและสร้างความแตกต่างให้กับ ผลิตภัณฑ์ การถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกภายในชุมชนและภายนอกชุมชน ตลอดจนการเปิดรับข้อมูลข่าวสารต่างๆ จากภายนอก

๔. การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ เป็นกระบวนการในการออกแบบและการพัฒนา ผลิตภัณฑ์ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน โดยอาศัยองค์ ความรู้ที่ได้รับจากการถ่ายทอด การศึกษาดูงาน การอบรมเชิงปฏิบัติการ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างกัน ซึ่งการพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นการพัฒนา ปรับปรุง หรือเปลี่ยนแปลงผลิตภัณฑ์ให้ตรงตาม ความต้องการของผู้บริโภค การพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นการสร้างความแตกต่าง ความแปลกใหม่จาก ตลาดเดิมที่มีอยู่ เพื่อเป็นการกระตุ้นความต้องการของผู้บริโภค ในการสร้างความแตกต่างด้าน ผลิตภัณฑ์โดยคำนึงถึงรูปแบบ มาตรฐานการผลิต ความทนทานของผลิตภัณฑ์

๕. การประเมินผลิตภัณฑ์ โดยการประเมินผลงานจากการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ พิจารณาตรวจสอบว่าผลิตภัณฑ์นั้นมีความละเอียด ประณีตของผลิตภัณฑ์ ความสวยงามของ ผลิตภัณฑ์ ความคงทนของผลิตภัณฑ์หรือไม่ นั่นคือเมื่อผ่านขั้นตอนของการสร้างสรรค์และพัฒนา ผลิตภัณฑ์แล้ว จำเป็นต้องมีการประเมินว่าผลิตภัณฑ์นั้นมีการพัฒนาสร้างสรรค์ให้ตรงตามความต้องการของผู้บริโภค เกิดความพึงพอใจของผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์อย่างแท้จริง มาตรฐานการผลิต ความทนทานผลิตภัณฑ์มีอายุการใช้งานที่ยาวนานและทนทาน

๕.๑.๕ องค์ความรู้เกี่ยวกับชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธ : การพัฒนาและยกระดับ ศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่

การพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนฐาน ราก จังหวัดแพร่ ควรคำนึงถึงองค์ประกอบดังต่อไปนี้

๑. องค์ความรู้ การจัดการองค์ความรู้จึงจำเป็นอย่างยิ่งในการส่งเสริมด้านเศรษฐกิจ ชุมชน เศรษฐกิจที่เน้นการเพิ่มประสิทธิภาพซึ่งใช้แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่มีพื้นฐานสำคัญอยู่ที่ การใช้องค์ความรู้ ดังนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นฐานที่สำคัญของเศรษฐกิจชุมชนสร้างสรรค์เพื่อเสริม เศรษฐกิจชุมชนฐานราก

๒. บทบาทสมาชิก มีบทบาทในการผลิตและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนให้ตรง ตามความต้องการของลูกค้า พัฒนาสร้างสรรค์เพื่อใช้ประโยชน์ในด้านอื่น ๆ ได้ เพื่อเพิ่มมูลค่าและ สร้างความแตกต่างให้กับผลิตภัณฑ์ การพัฒนาการเรียนรู้และการพัฒนากิจกรรมกลุ่ม โดยการอบรม พัฒนาฝีมือ การศึกษาดูงานกลุ่มที่ประสบผลสำเร็จ เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างยั่งยืน

๓. การมีส่วนร่วมขององค์กรภาครัฐ หน่วยงานภาครัฐควรมีส่วนร่วมในการ ขับเคลื่อนการดำเนินงานของชุมชน ได้แก่ เป็นผู้สนับสนุน ให้การสนับสนุนช่วยเหลือ เป็นผู้ส่งเสริม คือ การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ในอาชีพ การฝึกอบรมพัฒนาประชาชนเพื่อเป็นทรัพยากรของการ พัฒนาชุมชน เป็นผู้ประสานงาน

๔. กิจกรรม เป็นการปฏิบัติการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อเสริมการเรียนรู้ และสร้าง ความสัมพันธ์ในสังคม การพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชน ฐานราก จังหวัดแพร่ จำเป็นต้องมีการพัฒนากิจกรรมและกระบวนการรู้เรียนของสมาชิกชุมชน โดย การอบรมพัฒนาฝีมือ ศึกษาดูงานกลุ่มที่ประสบผลสำเร็จ ฝึกอบรมเยาวชนในหมู่บ้าน ตำบล และ ผู้สนใจเพื่ออนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการพัฒนาอาชีพ ต่อไปได้

๕.๒ อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัย เรื่อง การสร้างเครือข่าย กลไกการตลาดผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ของชุมชน สัมมาชีพ ในจังหวัดแพร่ สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

๕.๒.๑ การจัดการความรู้ฐานศิลปวัฒนธรรมสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชา จังหวัดแพร่

๑. การกำหนดความรู้ (Knowledge Identification) พบว่า ชุมชนเหมืองหม้อ นอกจากจะประกอบอาชีพเกษตรกรรมแล้ว ชุมชนยังได้มีวิถีชีวิตชุมชนภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความรู้ที่

สร้างขึ้นด้วยกัน การเรียนรู้จากกันและกัน คือ การจักสาน การผลิตหัตถกรรมจักสานจึงมีความจำเป็นต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชน โดยเฉพาะชุมชนที่มีอาชีพเกษตรกรรม เพราะหัตถกรรมเป็นเครื่องมือ เครื่องใช้พื้นบ้านที่ทำขึ้นจากวัสดุพื้นบ้าน ประชาชนส่วนใหญ่สามารถผลิตขึ้นใช้เองได้เป็นส่วนมาก ทั้งนี้ หัตถกรรมจักสานจะเกิดขึ้นตามความจำเป็นในการดำรงชีวิตที่ ได้แก่ ความจำเป็นในการดำรงชีวิต จากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติตามสภาพภูมิศาสตร์ ซึ่งเป็นแรงผลักดันที่ทำให้เกิดหัตถกรรมจักสานที่สำคัญ และจากความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีและศาสนา ซึ่งจะเห็นได้จากการสานแอ็บข้าว เพราะนิยมนานข้าวเหนียว การจักสานหัตถกรรมไม้ไผ่ของชุมชนบ้านเหมืองหม้อเป็นศิลปวัฒนธรรมเกี่ยวกับวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชน ดังนั้นในการกำหนดความรู้ของชุมชนเหมืองหม้อ ซึ่งเป็นการกำหนดชนิดของความรู้ที่ต้องการศึกษา คือ ความรู้เกี่ยวกับการหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ เนื่องจากเห็นว่าชุมชนบ้านเหมืองหม้อเป็นชุมชนที่มีการเชื่อมโยงในด้านหัตถกรรมจักสาน และทางชุมชนได้มีการร่วมกันคิดและตัดสินใจผลิตผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ โดยการผลิตนั้นใช้พื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องของการถัก การสาน แสดงให้เห็นว่าการกำหนดความรู้ของชุมชนเป็นการกำหนดชนิดของความรู้ที่ต้องการศึกษา การระบุความรู้ศึกษาตามหลักคิดของชาวบ้านเน้นคดีด้านวัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยมที่มีอยู่ในท้องถิ่น ที่ชาวบ้านจะมุ่งอธิบายตามปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น ดังนั้นการกำหนดความรู้ของชุมชนเหมืองหม้อ ควรคำนึงถึงว่าองค์ความรู้ใดจำเป็นอย่างยิ่งในการที่จะก่อให้เกิดการส่งเสริมด้านเศรษฐกิจชุมชน เศรษฐกิจที่เน้นการเพิ่มประสิทธิภาพซึ่งใช้แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่มีพื้นฐานสำคัญอยู่ที่การใช้องค์ความรู้ การศึกษา การสร้างสรรค์งานที่เชื่อมโยงกับเทคโนโลยีนวัตกรรมสมัยใหม่บนรากฐานทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น คือความรู้ ความคิด ความเชื่อและความสามารถที่ชุมชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสม สอดคล้องกับ บดินทร์ วิจารณ์^๑ ได้กล่าวถึงกระบวนการจัดการความรู้ ในขั้นตอนการกำหนดประเภทความรู้ (Define) คือ การกำหนดชนิดของทุนทางปัญญาหรือความรู้ที่ต้องการ เพื่อตอบสนองกลยุทธ์ขององค์กร หรือการปฏิบัติงาน หรือการหาว่าความรู้หลักๆ ขององค์กรคืออะไร (Core Competency) และเป็นความรู้ที่สามารถสร้างความแตกต่างเมื่อเปรียบเทียบกับคู่แข่งได้อย่างแน่ชัด

๒. การสร้างและแสวงหาความรู้ พบว่า การสร้างและแสวงหาความรู้ของชุมชนบ้านเหมืองหม้อนั้นจะเป็นแบบผสมผสานทั้งจากภายในและภายนอกกลุ่ม ภายในกลุ่มโดยใช้ภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษเป็นหลักและมีการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลายร่วมกันและนำมาทดลองปฏิบัติ ปรับปรุงรูปแบบจนกลายเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนตนเอง จากภายนอกกลุ่ม ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากรัฐในการส่งวิทยากรมาอบรมให้ความรู้กับชุมชนในการส่งวิทยากรเข้ามาให้ความรู้และสอนวิธีการผลิต การเข้าอบรม การศึกษาดูงาน เพิ่มเติมจากการเรียนรู้ร่วมกันและนำมาทดลองปฏิบัติและพัฒนาให้ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพ สวยงาม มีความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน แสดงให้เห็นว่าชุมชนมีการพัฒนาศักยภาพของตนเองในด้านการผลิตและการพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างสม่ำเสมอเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค ดังนั้น การสร้างและแสวงหาความรู้ของชุมชนเหมืองหม้อ ควรต้องพิจารณาถึงปัจจัยภายใน คือ บทบาทของสมาชิกชุมชน สมาชิกในชุมชนควรมีการพัฒนาการเรียนรู้และการพัฒนากิจกรรมกลุ่ม

^๑ บดินทร์ วิจารณ์, การจัดการความรู้สู่องค์กรยุคใหม่, (กรุงเทพฯ: ชัม ชิสเท็ม, ๒๕๔๓), หน้า ๔๕-๔๖.

อย่างสม่ำเสมอ โดยการอบรมพัฒนาฝีมือ การศึกษาดูงานกลุ่มที่ประสบผลสำเร็จ การบันทึกองค์ความรู้ที่สามารถถ่ายทอดให้แก่บุคคลอื่นได้ การถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกภายในชุมชนและภายนอกชุมชน และปัจจัยภายนอก คือ การเข้ามามีบทบาทของหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาครัฐควรมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการดำเนินงานของชุมชน ได้แก่ เป็นผู้สนับสนุน เป็นผู้ส่งเสริมทั้งในด้านวิชาการ เป็นผู้ประสานงาน สอดคล้องกับ ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์^๒ ได้กล่าวว่า การสร้างความรู้ (Knowledge Creation) เป็นกิจกรรมที่มุ่งหมายเพื่อแสวงหาหรือสร้างความรู้ใหม่ขึ้น ความรู้จะเกิดขึ้นเมื่อคนทำงานในกลุ่มมีความสัมพันธ์กันอย่างเหนียวแน่นมีการสร้างความร่วมมือและมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสามารถสร้างความรู้ได้วิธีอื่นๆ เช่นเดียวกับ บุญดี บุญญาภิกิจ^๓ ได้อธิบายขั้นตอนของกระบวนการจัดการความรู้ ในขั้นตอนการสร้างและแสวงหาความรู้ (Knowledge Creation and Acquisition) ว่าเป็นขั้นตอนของการพัฒนาและสร้างความรู้ที่สร้างสรรค์ใหม่ (Generative) จากทักษะ ความสัมพันธ์ระหว่างคนในองค์กร เป็นวิธีการพัฒนาความรู้ของแต่ละคน ในกระบวนการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ (Socialization) การสร้างความรู้ใหม่เกี่ยวกับการหยั่งรู้และความเข้าใจอย่างลึกซึ้งที่เกิดขึ้นในแต่ละบุคคล ทุกๆ คนสามารถเป็นผู้สร้างความรู้ได้ในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ การวิจัยและการพัฒนา การเรียนรู้โดยการปฏิบัติการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ การเรียนรู้จากประสบการณ์และวิธีการระดมความคิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของคนในกลุ่ม

๓. การจัดเก็บความรู้ พบว่า องค์ความรู้เกี่ยวกับหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ของชุมชนเหมืองหม้อ แม้ว่าในด้านของผลิตภัณฑ์ที่มีความหลากหลายในปัจจุบัน ทันสมัย และเป็นที่ต้องการของกลุ่มผู้บริโภค แต่ในด้านของการจัดเก็บองค์ความรู้เกี่ยวกับหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ รวมถึงพัฒนาการของการนำเอาหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่มาใช้ประโยชน์นั้น ถือว่ายังอาศัยตัวบุคคลเป็นสำคัญในการให้บอกเล่าข้อมูลเกี่ยวกับหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน องค์ความรู้เกี่ยวกับหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ของชุมชนเหมืองหม้อนั้น เป็นองค์ความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคล เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกี่ยวกับหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่อยู่แล้ว ทำให้แนวคิดในด้านการรวบรวมองค์ความรู้ของชุมชนตนเองนั้นมีน้อย และยังไม่มีกรรวบรวม จัดเก็บอย่างเป็นระบบ อาศัยประสบการณ์จากตัวบุคคลในการถ่ายทอดเรียนรู้เป็นสำคัญ ทั้งนี้ชุมชนควรมีการสร้างและเก็บไว้เป็นความรู้โดยต้องพิจารณาถึงวิธีการในการเก็บรักษาและนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ตามความต้องการของชุมชน เช่น การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจน เป็นต้น ดังนั้น กระบวนการในการจัดเก็บความรู้ของชุมชนเหมืองหม้อ ควรต้องพิจารณาถึงวิธีการในการเก็บรักษาและนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ตามความต้องการของชุมชน เช่น การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจน การถ่ายภาพของชิ้นงานในแต่ละแบบ การบันทึกกระบวนการผลิตและวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ด้วยภาพถ่าย และการเก็บเป็นตัวอย่างชิ้นงาน หน่วยงานภาครัฐควรเข้ามาสนับสนุนเกี่ยวกับวิธีการจัดเก็บองค์ความรู้ในรูปแบบสารสนเทศ สามารถเข้า

^๒ ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์, องค์การแห่งความรู้: จากแนวคิดสู่การปฏิบัติ, (กรุงเทพฯ : แชนท์โฟร์พริ้นต์ติ้ง, ๒๕๔๔), หน้า ๗๘-๘๒.

^๓ บุญดี บุญญาภิกิจ, การจัดการความรู้ ทฤษฎีสู่การปฏิบัติ, (กรุงเทพฯ : จีรวัดน์ เอ็กเพรส, ๒๕๕๙), หน้า ๕๔.

ไปสืบค้นทางเว็บไซต์เพื่อให้เข้าถึงข้อมูลได้ง่ายยิ่งขึ้น สอดคล้องกับ บุญดี บุญญาภิจ^๔ ได้อธิบาย ขั้นตอนของกระบวนการจัดการความรู้ ในขั้นตอนการจัดการความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge Organization) ว่าองค์กรต้องกำหนดสิ่งสำคัญที่จะเก็บไว้เป็นองค์ความรู้และต้องพิจารณาถึงวิธีการในการรักษาและการนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ตามความต้องการ องค์กรต้องเก็บรักษาสิ่งที่องค์กรเรียกว่าเป็นความรู้ไว้ให้ดีที่สุด ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลสารสนเทศ การบันทึกเป็นฐานข้อมูล หรือการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจน การจัดเก็บความรู้ ควรเป็นระบบที่สามารถค้นหาและส่งมอบได้อย่างถูกต้องและรวดเร็วทันเวลาและเหมาะสมกับความต้องการและจัดให้มีการจำแนกรายการต่าง ๆ ที่อยู่บนพื้นฐานความจำเป็นในการเรียนรู้ เมื่อมีเนื้อหาความรู้ที่ต้องการแล้ว องค์กรต้องจัดความรู้ให้เป็นระบบเพื่อให้ผู้ใช้สามารถค้นหาและจะนำความรู้ดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ได้ การจัดสร้างความรู้ให้เป็นระบบนั้น หมายถึง การทำสารบัญและจัดเก็บความรู้ประเภทต่างๆ เพื่อให้การเก็บรวบรวม การค้นหา การนำมาใช้ทำได้ง่ายและรวดเร็ว

๔. การแบ่งปันความรู้ พบว่า ชุมชนเหมืองหม้อมีการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้ เป็นการส่งผ่านความรู้ระหว่างบุคคลหรือองค์กรและผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยครอบครัวเป็นจุดเริ่มต้น ต่อมาเมื่อมีการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์จักสานให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น หน่วยงานราชการ เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาทักษะกระบวนการผลิต กระบวนการออกแบบ และช่องทางในการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานให้มากยิ่งขึ้น จนก่อให้เกิดผลิตภัณฑ์จักสานร่วมสมัยในปัจจุบันที่ตรงกับความต้องการของตลาด เน้นการแลกเปลี่ยนความรู้เป็นระบบที่เลี้ยงชุมชนแห่งการเรียนรู้ นั่นคือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับงานหัตถกรรมของชุมชนบ้านเหมืองหม้อนั้น แม้ว่าในยุคแรกจะเป็นการผลิตขึ้นมาเพื่อใช้งานเอง แต่ก็มีมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และแบ่งปันประสบการณ์ร่วมกันระหว่างครอบครัว ปัจจุบันการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จึงมีความหลากหลายตามมาด้วย โดยเฉพาะการเข้ามามีบทบาทของหน่วยงานราชการ ได้แก่ พัฒนาชุมชน กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน ที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาทักษะกระบวนการผลิต กระบวนการออกแบบ และช่องทางในการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานให้มากยิ่งขึ้น จนก่อให้เกิดผลิตภัณฑ์จักสานไม่ไผ่ร่วมสมัย ในปัจจุบันที่ตรงกับความต้องการของตลาด รวมถึงการไปศึกษาเรียนรู้ดูงานทั้งในและต่างจังหวัดของชุมชน ที่ภายหลังจากการไปศึกษาดูงานแล้วก็จะนำมาถ่ายทอด และแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์เครื่องจักสาน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การออกแบบให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น รวมถึงการนำไปถ่ายทอดให้แก่ นักเรียนในสถานศึกษา และชุมชนอื่นด้วย ดังนั้น การแบ่งปันความรู้ของชุมชนเหมืองหม้อ ควรดำเนินการส่งเสริมให้ชุมชนแลกเปลี่ยนความรู้เป็นระบบที่เลี้ยง การส่งเสริมให้เป็นชุมชนนักปฏิบัติ ซึ่งสมาชิกในชุมชนมาแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับการจักสาน และเรียนรู้วิธีการเพื่อให้สามารถปฏิบัติหรือทำให้ดีขึ้นกว่าเดิม เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ และสร้างทักษะ สร้างความรู้ และความเชี่ยวชาญให้เกิดขึ้นในกลุ่ม การส่งเสริมเครือข่ายการเรียนรู้อาชีพระหว่างชุมชนที่ประกอบอาชีพหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่เหมือนกัน

^๔ บุญดี บุญญาภิจ, การจัดการความรู้ ทฤษฎีสู่การปฏิบัติ, (กรุงเทพฯ : จีวีพัฒน์ เอ็กเพรส, ๒๕๕๙), หน้า ๕๔.

เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับน้ำทิพย์ วิภาวิน และนงเยาว์ เปรมกลเนตร^๕ ได้อธิบายความหมายของการจัดการความรู้ หมายถึง แนวปฏิบัติที่องค์การใช้ในการบ่งชี้ความรู้ที่จำเป็นต้องการสร้างความรู้ใหม่และเผยแพร่ความรู้เพื่อใช้ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการทำงาน พัฒนาความได้เปรียบทางการแข่งขัน และสร้างนวัตกรรมโดยกระบวนการของการจัดการความรู้ ต้องสอดคล้องกับกลยุทธ์และวัตถุประสงค์ขององค์การ^๖ เช่นเดียวกับ บดินทร์ วิจารณ์^๗ ได้กล่าวถึงกระบวนการจัดการความรู้ ในขั้นตอนการแบ่งปันความรู้ (Share) ว่าการแบ่งปันการแลกเปลี่ยน เผยแพร่ กระจาย ถ่ายโอนความรู้เป็นหลายรูปแบบและหลายช่องทาง เช่น การจัดงานสัมมนาแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน การสอนงานหรือในรูปแบบอื่น ๆ ที่มีการพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

๕. การนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ พบว่า ชุมชนบ้านเหมืองหม้อมีการนำความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสานไปประยุกต์ใช้ โดยส่วนใหญ่จะเป็นลักษณะของการพัฒนารูปแบบของสินค้าให้มีความหลากหลายมากขึ้น ที่สะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของชุมชนที่ควบคู่มาพร้อมกับอาชีพเกษตรกรรม เป็นการผลิตเพื่อจัดจำหน่ายทั้งภายในจังหวัดและต่างจังหวัดเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชนอีกวิธีการหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงการนำเอาองค์ความรู้ที่มีอยู่แล้วภายในชุมชนมาสร้างรายได้ รวมถึงการนำเอาทักษะด้านการจักสานไปถ่ายทอดสู่ชุมชนอื่น และสถานศึกษา ปัจจุบันผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานของชุมชนได้ถูกนำไปประยุกต์ใช้ในงานและกิจกรรมอื่น ๆ เช่น เป็นของชำร่วย ใส่ของจิปาละ ได้แก่ กระเป่า ตะกร้า กล่องทึชชู ฯลฯ นอกจากนี้ยังได้มีการนำวิธีการจักสานมาปรับใช้เป็นโดยเป็นแหล่งเรียนรู้ในการฝึกสอนให้ลูกหลานมีสมาธิมากขึ้น โดยมีการฝึกหัดสานแบบง่ายๆ เช่น การทำพัด เพื่อให้เยาวชนสามารถใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์และฝึกให้มีสติเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี ซึ่งแนวทางดังกล่าวเป็นข้อเสนอแนะให้กับกลุ่มองค์กรชุมชนอื่นๆ สามารถนำไปปรับใช้กับเยาวชนในชุมชนให้สามารถสร้างระบบการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ดังนั้น การนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ของชุมชนเหมืองหม้อ ควรส่งเสริมเครือข่ายการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับอาชีพหัตถกรรมจักสานระหว่างชุมชนภายนอก หรือกลุ่มอื่นๆ ที่สนใจที่ประกอบอาชีพหัตถกรรมจักสานไม่ว่า เพื่อเป็นการสืบทอดองค์ความรู้ดังกล่าวซึ่งถือได้ว่าเป็นองค์ความรู้ที่สะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของชุมชน รวมถึงการนำเอาทักษะด้านหัตถกรรมการจักสานไม่ว่าไปถ่ายทอดสู่ชุมชนอื่นอีกด้วย สอดคล้องกับ วิจารณ์ พานิช^๘ กล่าวว่า การจัดการความรู้ หมายถึง การยกระดับความรู้ของ

^๕ น้ำทิพย์ วิภาวิน และนงเยาว์ เปรมกลเนตร, นวัตกรรมห้องสมุดและการจัดการความรู้, (กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๘๘.

^๖ น้ำทิพย์ วิภาวิน และนงเยาว์ เปรมกลเนตร, นวัตกรรมห้องสมุดและการจัดการความรู้, (กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๘๘.

^๗ บดินทร์ วิจารณ์, การจัดการความรู้สู่องค์กรยุคใหม่, (กรุงเทพฯ: ชัม ชิสเท็ม, ๒๕๔๓), หน้า ๔๕-๔๖.

^๘ วิจารณ์ พานิช, การจัดการความรู้ในยุคสังคมและเศรษฐกิจฐานความรู้, (กรุงเทพฯ :สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม, ๒๕๔๖), หน้า ๒-๕.

องค์การเพื่อสร้างผลประโยชน์จากต้นทุนทางปัญญา เช่นเดียวกับ เบญจวรรณ ไสหวาน และคณะ^๙ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการความรู้เพื่อสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มแก่ผลิตภัณฑ์ชุมชนสำหรับวิสาหกิจชุมชน” ผลการวิจัยพบว่า การจัดการความรู้เกี่ยวกับองค์ความรู้การสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มแก่ผลิตภัณฑ์ชุมชน สำหรับวิสาหกิจชุมชน ได้ ๒ องค์ความรู้ ๑) องค์ความรู้การสร้างคุณค่าแก่ผลิตภัณฑ์ชุมชน ประกอบด้วยความต้องการของลูกค้า การสร้างลักษณะสินค้า ข้อได้เปรียบหรือข้อแตกต่าง ประโยชน์ที่ได้รับ ความประทับใจ ความรู้สึกคุณค่า ๒) การสร้างมูลค่าเพิ่มแก่ผลิตภัณฑ์ชุมชน ประกอบด้วย การจัดการวัตถุดิบ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ การบรรจุหีบห่อ คุณสมบัติพิเศษของสินค้า การจัดเก็บผลิตภัณฑ์ การจัดจำหน่ายสินค้าที่แล้วเสร็จไปยังผู้บริโภค ในรูปแบบของเอกสารและหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-Book) เมื่อนำไปประเมินความรู้ สมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่ใช้องค์ความรู้การจัดการคุณค่าและมูลค่าเพิ่มมีการเรียนรู้ที่หลังเรียนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

๕.๒.๒ การพัฒนาและยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก จังหวัดแพร่

๑. องค์ความรู้การยกระดับการผลิตและการเพิ่มมูลค่าศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่ พบว่า การส่งเสริมการเรียนรู้ โดยการสืบทอดความรู้มาจากความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ ความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคลและได้รับการฝึกฝนและปฏิบัติด้วยตนเอง ความรู้ที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน แสดงให้เห็นว่าทางชุมชนได้มีการประชุมพบปะพูดคุยและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอย่างสม่ำเสมอ ตลอดจนถึงการให้ความรู้และสอนให้ลูกหลานได้หัดลงมือทำด้วยตนเอง เพื่อต้องการปลูกฝังความรักและตระหนักในอาชีพ มีใช้วิทยากรที่มีความรู้ หรือปราชญ์ชาวบ้านที่เชี่ยวชาญเป็นผู้ถ่ายทอดให้ความรู้ในกลุ่ม นอกจากนี้ยังมีการยกระดับผลิตภัณฑ์จักสาน โดยการผลิตที่มีรูปแบบที่หลากหลาย และสอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค โดยการออกแบบรูปแบบ และลดทอนให้ทันสมัย และมีความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน สอดคล้องกับ กับ กนกวรรณ พวงประยงค์^{๑๐} ได้ศึกษา บทบาทของเศรษฐกิจสร้างสรรค์และพฤติกรรมเชิงสร้างสรรค์ในการพัฒนาระดับวิสาหกิจชุมชนไทย ผลการศึกษา พบว่า แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่การเป็นองค์กรสร้างสรรค์ จากการศึกษาบทบาทของเศรษฐกิจสร้างสรรค์และพฤติกรรมเชิงสร้างสรรค์ผ่านกรณีศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศ สะท้อนข้อค้นพบที่น่าสนใจว่า การจะพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในระดับชุมชนให้ประสบความสำเร็จจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาทุนชุมชน และการพัฒนาทุนมนุษย์เป็นสำคัญยิ่ง ด้วยการพัฒนาศักยภาพของตัวบุคลากรในองค์กร ทั้งในด้านองค์ความรู้เกี่ยวกับการวิเคราะห์ทุนของตนเองและทุนของชุมชน การจัดการสมัยใหม่ กระบวนการผลิตที่ทันสมัย การตลาดสร้างสรรค์และการประชาสัมพันธ์ อีกทั้งสร้างแรงจูงใจให้บุคลากรในองค์กรมีพลังขับเคลื่อนในการทำงานจากแรงจูงใจภายใน มีความสุขความภาคภูมิใจในงานที่ทำ และส่งเสริมทักษะการคิด

^๙ เบญจวรรณ ไสหวาน และคณะ, “การจัดการความรู้เพื่อสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มแก่ผลิตภัณฑ์ชุมชนสำหรับวิสาหกิจชุมชน”, วารสารนาคนุตรปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช. ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๒) : ๑๔๑-๑๔๓.

^{๑๐} กนกวรรณ พวงประยงค์, “บทบาทของเศรษฐกิจสร้างสรรค์และพฤติกรรมสร้างสรรค์ในการพัฒนาระดับวิสาหกิจชุมชนไทย”, วารสารพัฒนศาสตร์. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๑) : ๒๔๗ - ๒๔๘.

สร้างสรรค์เพื่อยกระดับความสามารถในการผลิตสินค้าและบริการที่โดดเด่นสอดคล้องกลมกลืนกับบริบทของท้องถิ่นและความต้องการของผู้บริโภคในตลาดยุคใหม่ต้องได้รับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาและได้รับการสนับสนุนจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเกิดการแลกเปลี่ยน แบ่งปัน และต่อยอดองค์ความรู้เกิดการช่วยเหลือและพัฒนาผู้ประกอบการรวมถึงบุคลากรในองค์กรวิสาหกิจชุมชนให้เป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์และพฤติกรรมที่สร้างสรรค์ทันต่อการเปลี่ยนแปลง เช่นเดียวกับ ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์^{๑๑} ได้กล่าวว่า การสร้างความรู้ (Knowledge Creation) เป็นกิจกรรมที่มุ่งหมายเพื่อแสวงหาหรือสร้างความรู้ใหม่ขึ้น ความรู้จะเกิดขึ้นเมื่อคนทำงานในกลุ่มมีความสัมพันธ์กันอย่างเหนียวแน่นมีการสร้างความร่วมมือ และมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และนิภาพรรณ เจนสันติกุล^{๑๒} ได้ทำการวิจัย การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนพื้นที่ภาคกลางตอนล่าง 1 เพื่อยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันในประชาคมอาเซียน พบว่า แนวทางการพัฒนา ได้แก่ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยพยายามส่งเสริม และสนับสนุนการเรียนรู้ของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาการตลาดเน้นช่องทางการตลาดผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ประเมินสภาวะการแข่งขันในตลาดวิสาหกิจของตนเองกับวิสาหกิจชุมชนอื่นที่มีลักษณะของผลิตภัณฑ์ใกล้เคียง เพื่อค้นหาจุดแตกต่างของผลิตภัณฑ์ และสร้างความเป็นเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ การพัฒนาการสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเพื่อยกระดับความสามารถในการแข่งขัน โดยมีกิจกรรมการสื่อสาร ความร่วมมือ การพึ่งพาอาศัย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งนี้ วิสาหกิจชุมชนทุกประเภทควรมีการศึกษาความต้องการของผู้บริโภคที่มีความแตกต่างทางพื้นที่และค่านิยมในการบริโภคสินค้าต่างกัน อีกทั้งยังสอดคล้องกับ อรพิน อินวงศ์ และคณะ^{๑๓} ได้วิจัยเรื่อง กระบวนการยกระดับสินค้าและผลงานด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา พบว่า กระบวนการยกระดับสินค้าและผลงานด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา มีกลยุทธ์ที่ก่อให้เกิดผลิตภัณฑ์ในเชิงพาณิชย์ด้วยเทคนิควิธีที่เหมาะสมเป็นไปตามวัตถุประสงค์ ในการสำรวจงบประมาณ ระยะเวลา แบ่งออกเป็น ๗ ประเภท คือ ๑) ผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากการขยายสายการผลิต ๒) การสร้างแนวคิดใหม่ในผลิตภัณฑ์เดิม ๓) ผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่เดิมแต่ปรับเปลี่ยนรูปแบบใหม่ ๔) ผลิตภัณฑ์ใหม่ที่เกิดจากการปรับปรุงสูตรที่มีอยู่แล้ว ๕) ผลิตภัณฑ์ใหม่ในบรรจุภัณฑ์ใหม่ ๖) ผลิตภัณฑ์ที่เป็นนวัตกรรม และ ๗) ผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์

๒. การพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ และการออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ต้นแบบนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชน พบว่า ควรให้ความสำคัญชุมชนควรพัฒนาต้นแบบจากผลิตภัณฑ์ดั้งเดิม แต่อย่างไรให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่ลูกค้าต้องการ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนมี

^{๑๑} ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์, องค์การแห่งความรู้: จากแนวคิดสู่การปฏิบัติ, (กรุงเทพฯ : แชนโพรพรันติ้ง, ๒๕๔๔), หน้า ๗๘-๘๒.

^{๑๒} นิภาพรรณ เจนสันติกุล, “การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนพื้นที่ภาคกลางตอนล่าง ๑ เพื่อยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันในประชาคมอาเซียน”, วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน, ๒๕๖๒): หน้า ๑๑๐ – ๑๑๒.

^{๑๓} อรพิน อินวงศ์ และคณะ, “กระบวนการยกระดับสินค้าและผลงานด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา”, วารสารปัญญาปณิธาน. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๕): ๑๔๔ – ๑๔๗.

ปัจจัยสำคัญใช้ในการพิจารณาอยู่หลายปัจจัย คือ ๑) เอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ควรมุ่งให้ความสำคัญของการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน และทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาผสมผสานกับแนวคิดศิลปะเชิงสร้างสรรค์ มาพัฒนาและสร้างมูลค่าของผลิตภัณฑ์ให้สูงขึ้น มีคุณภาพ มีจุดเด่น มีเอกลักษณ์ โดยการสร้างสรรค์ลวดลายเกิดจากการนำรูปแบบสิ่งที่พบเห็นในท้องถิ่นและเป็นที่รู้จักของผู้บริโภคมาเป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบลวดลาย ๒) คุณภาพของผลิตภัณฑ์ ประกอบด้วยคุณภาพของวัตถุดิบ การออกแบบรูปปลั๊กซ์ที่สวยงาม ความคงทน ของผลิตภัณฑ์ เพราะคุณภาพของผลิตภัณฑ์เป็นสิ่งสำคัญในการสร้างการยอมรับและไว้วางใจของผู้บริโภค หรือผู้ใช้ผลิตภัณฑ์ ซึ่งเป็นจุดขายของชุมชน ๓) ความเชื่อถือของผลิตภัณฑ์ ความคงทนของผลิตภัณฑ์ขึ้นอยู่กับวัสดุที่ใช้วัสดุและกระบวนการผลิต และความคงทนของผลิตภัณฑ์จะดูที่ระยะเวลาในการจัดเก็บผลิตภัณฑ์ ๔) ต้นทุนการผลิต ต้นทุนการผลิตคือรายจ่ายต่างๆ ที่เกิดจากการผลิตผลิตภัณฑ์ การออกแบบผลิตภัณฑ์ในชุมชนมีการออกแบบที่คำนึงถึงคุณภาพและความน่าเชื่อถือ และต้นทุนการผลิตให้มีความสัมพันธ์กัน ๕) การตลาด ผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาจะเป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถจำหน่ายได้และเป็นที่ต้องการของตลาด ฉะนั้นการพัฒนาต้นแบบของผลิตภัณฑ์ควรนำลวดลายดั้งเดิมมาผสมผสานกับแนวคิดศิลปะเชิงสร้างสรรค์มาพัฒนาเพื่อสร้างมูลค่าผลิตภัณฑ์ให้มีเอกลักษณ์ โดยนำทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในชุมชนมาเป็นแรงบันดาลใจในการนำมาประยุกต์เพื่อออกแบบลวดลาย ได้แก่ ดอกสักซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจของจังหวัดแพร่ สอดคล้องกับ นิภาพรรณ เจนสันติกุล^{๑๔} ได้ทำการวิจัย การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนพื้นที่ภาคกลางตอนล่าง ๑ เพื่อยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันในประชาคมอาเซียน พบว่า แนวทางการพัฒนา ได้แก่ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยพยายามส่งเสริม และสนับสนุนการเรียนรู้ของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาการตลาดเน้นช่องทางการตลาดผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ การประเมินสภาวะการแข่งขันในตลาดวิสาหกิจของตนเองกับวิสาหกิจชุมชนอื่นที่มีลักษณะของผลิตภัณฑ์ใกล้เคียง เพื่อค้นหาจุดแตกต่างของผลิตภัณฑ์ และสร้างความเป็นเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ การพัฒนาการสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เพื่อยกระดับความสามารถในการแข่งขัน โดยมีกิจกรรมการสื่อสาร ความร่วมมือ การพึ่งพาอาศัย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งนี้ วิสาหกิจชุมชนทุกประเภทควรมีการศึกษาความต้องการของผู้บริโภคที่มีความแตกต่างทางพื้นที่และค่านิยมในการบริโภคสินค้าต่างกัน เช่นเดียวกับ พิษณุ บุญนิยม และคณะ^{๑๕} ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง การพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพวิสาหกิจชุมชนเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดกำแพงเพชร พิจิตรและพบว่า ศักยภาพการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนสู่เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดกำแพงเพชร พิจิตร และสุโขทัย มีจุดแข็งคือผลิตภัณฑ์มีต้นทุนวัตถุดิบในท้องถิ่นและเน้นภูมิปัญญา

^{๑๔} นิภาพรรณ เจนสันติกุล, “การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนพื้นที่ภาคกลางตอนล่าง ๑ เพื่อยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันในประชาคมอาเซียน”, วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน, ๒๕๖๒): หน้า ๑๑๐ – ๑๑๒.

^{๑๕} พิษณุ บุญนิยม และคณะ, “การพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพวิสาหกิจชุมชนเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดกำแพงเพชร พิจิตรและสุโขทัย”, วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๒) : ๓๙ – ๔๑.

ท้องถิ่นการรวมกลุ่มกันโดยความสมัครใจ กำหนดราคาผลิตภัณฑ์ไม่แพง มีทุนทางสังคมซึ่งสามารถนำมาต่อยอดสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ การพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพวิสาหกิจชุมชนสู่เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดกำแพงเพชร พิจิตรและสุโขทัยโดยการพัฒนาด้านการบริหารจัดการ การผลิตการออกแบบบรรจุภัณฑ์การบริหารการเงิน การตลาดและการจัดการความรู้ และ เบนจอร์รณ ไสหวาน และคณะ^{๑๖} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการความรู้เพื่อสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มแก่ผลิตภัณฑ์ชุมชนสำหรับวิสาหกิจชุมชน” ผลการวิจัยพบว่า การจัดการความรู้เกี่ยวกับองค์ความรู้การสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มแก่ผลิตภัณฑ์ชุมชน สำหรับวิสาหกิจชุมชน ได้ ๒ องค์ความรู้ ๑) องค์ความรู้การสร้างคุณค่าแก่ผลิตภัณฑ์ชุมชน ประกอบด้วยความต้องการของลูกค้า การสร้างลักษณะสินค้า ข้อได้เปรียบหรือข้อแตกต่าง ๑) ประโยชน์ที่ได้รับ ความประทับใจ ความรู้สึก คุ่มค่า ๒) การสร้างมูลค่าเพิ่มแก่ผลิตภัณฑ์ชุมชน ประกอบด้วย การจัดการวัตถุดิบ การแปรรูป ผลิตภัณฑ์ การบรรจุหีบห่อ คุณสมบัติพิเศษของสินค้า การจัดเก็บผลิตภัณฑ์ การจัดจำหน่ายสินค้าที่แล้วเสร็จไปยังผู้บริโภค ในรูปแบบของเอกสารและหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-Book) อีกทั้ง จรัสศรี โนมี่, วรวิธรณ เจริญรูป และจิตราณูช ชัยนันท์^{๑๗} ได้วิจัยเรื่อง “การเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ของกลุ่มตะกร้าหวายบ้านทาทรายมูลตำบลสันกลาง อำเภอฟาน จังหวัดเชียงราย” พบว่า กลุ่มตะกร้าหวายได้มีการพัฒนาและออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่จำนวน ๒ ชนิด ได้แก่ ตะกร้าใส่ผ้า และกระเป๋าสตริ ออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ตัวเดิม คือ ตะกร้าเอนกประสงค์ ให้มีรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์โดยผลิตภัณฑ์ของกลุ่มจะเน้นในเรื่องของคุณภาพของตัวสินค้าและประโยชน์ใช้สอย

๓. การพัฒนาระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมไม้ไผ่เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่ เป็นการลงมือปฏิบัติเพื่อพัฒนาระดับและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมไม้ไผ่ให้กับผู้ที่สนใจเพื่อเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมสร้างสรรค์ โดยการถ่ายทอดความรู้ในเรื่องของหัตถกรรมไม้ไผ่ ด้านรูปแบบของผลิตภัณฑ์ แนวทางในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ ออกแบบลวดลายที่สามารถพัฒนาและยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่าของหัตถกรรมไม้ไผ่ ให้เป็นที่ต้องการของตลาด และเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน โดยมีการฝึกปฏิบัติ มีขั้นตอนดังนี้ ๑) การให้ความรู้ในเรื่องของหัตถกรรมไม้ไผ่ ๒) การออกแบบพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาว่าจะออกแบบลวดลาย เพื่อเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน โดยประยุกต์ลายดอกสักมาพัฒนาเป็นลวดลาย ๓) พัฒนาผลิตภัณฑ์ เพื่อการยกระดับและเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ ๔) คัดเลือก ประเมินผลงานของ

^{๑๖} เบนจอร์รณ ไสหวาน และคณะ, “การจัดการความรู้เพื่อสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มแก่ผลิตภัณฑ์ชุมชนสำหรับวิสาหกิจชุมชน”, วารสารนาคบุตรปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช. ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๒) : ๑๔๑ - ๑๔๓.

^{๑๗} จรัสศรี โนมี่, วรวิธรณ เจริญรูป และจิตราณูช ชัยนันท์, “การเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ของกลุ่มตะกร้าหวายบ้านทาทรายมูลตำบลสันกลาง อำเภอฟาน จังหวัดเชียงราย”, วารสารวิชาการรับใช้สังคม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๒): ๒๑ - ๒๒.

ผู้เข้าร่วมพัฒนา ๕) การติดตามประเมินผลการพัฒนา สอดคล้องกับ รวิช รัตนไพศาลกิจ^{๑๔} ได้ศึกษา “แนวทางการจัดการเรียนรู้ตามกระบวนการคิดเชิงออกแบบเพื่อการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น” ผลการศึกษา พบว่า การคิดเชิงออกแบบเป็นกระบวนการคิดในช่วงแรกเริ่มของการนำไปสู่การสร้างผลิตภัณฑ์หรือนวัตกรรม โดยตั้งอยู่บนหลักการออกแบบที่มีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง การแก้ปัญหา การคิดสร้างสรรค์การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการทำงานแบบร่วมมือ ประกอบด้วย การค้นพบปัญหาจากการทำความเข้าใจผู้บริโภค การรวบรวมข้อมูลเพื่อระบุปัญหา การระดมความคิด การสร้างต้นแบบ และการนำไปทดสอบ การประยุกต์กระบวนการคิดเชิงออกแบบในการจัดการเรียนรู้เพื่อ การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น สามารถใช้รูปแบบวิธีการสอนแบบสืบสอบ วิธีการสอนแบบใช้ปัญหาเป็นฐานและวิธีการสอนแบบโครงงานเป็นฐาน เนื่องจากเป็นรูปแบบการสอนที่เน้นการพัฒนาทักษะกระบวนการแก่ผู้เรียน อีกทั้งยังต้องมีการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ตรงจากการเรียนรู้ใน แหล่งชุมชนท้องถิ่น หรือกับผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบของ ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นอย่างแท้จริงทั้งในด้านประโยชน์ใช้สอย การปฏิบัติการออกแบบ ความเป็นอัตลักษณ์ และคุณค่าของท้องถิ่น รวมถึงมีการส่งเสริมทักษะทางศิลปะและความคิดสร้างสรรค์ประกอบ กัน

๕.๒.๓ การวิเคราะห์และนำเสนอรูปแบบการพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิง สร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่ พบว่า รูปแบบการพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่ ประกอบด้วย ๑) การจัดการองค์ความรู้ เป็นการดำเนินการจัดระบบองค์ความรู้ของชุมชนที่เกี่ยวข้อง กับการถนอมเครื่องจักสานไม้ไผ่ ๒) การถ่ายทอดองค์ความรู้ เป็นการแบ่งปัน แลกเปลี่ยนความรู้ ๓) การ พัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการ เป็นการอบรมพัฒนาฝีมือผู้ประกอบการ ๔) การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ เป็นการพัฒนา ปรับปรุง หรือเปลี่ยนแปลงผลิตภัณฑ์ให้ตรงตามความต้องการของผู้บริโภค ๕) การ ประเมินผลิตภัณฑ์ เป็นการประเมินผลงานในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ สอดคล้องกับ รวิช รัตนไพศาลกิจ^{๑๕} ได้ศึกษา “แนวทางการจัดการเรียนรู้ตามกระบวนการคิดเชิงออกแบบเพื่อการสร้างสรรค์ ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น” ผลการศึกษา พบว่า การคิดเชิงออกแบบเป็นกระบวนการคิดในช่วงแรกเริ่มของ การนำไปสู่การสร้างผลิตภัณฑ์หรือนวัตกรรม โดยตั้งอยู่บนหลักการออกแบบที่มีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง การแก้ปัญหา การคิดสร้างสรรค์การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการทำงานแบบร่วมมือ ประกอบด้วย การค้นพบปัญหาจากการทำความเข้าใจผู้บริโภค การรวบรวมข้อมูลเพื่อระบุปัญหา การระดม ความคิด การสร้างต้นแบบ และการนำไปทดสอบ การประยุกต์กระบวนการคิดเชิงออกแบบในการ จัดการเรียนรู้เพื่อการสร้างสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น สามารถใช้รูปแบบวิธีการสอนแบบสืบสอบ วิธีการ สอนแบบใช้ปัญหาเป็นฐานและวิธีการสอนแบบโครงงานเป็นฐาน เนื่องจากเป็นรูปแบบการสอนที่เน้น

^{๑๔} รวิช รัตนไพศาลกิจ, “แนวทางการจัดการเรียนรู้ตามกระบวนการคิดเชิงออกแบบเพื่อการสร้างสรรค์ ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น”, วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ปีที่ ๒๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม- มิถุนายน ๒๕๖๔) : ๑๒๒ - ๑๓๑.

^{๑๕} รวิช รัตนไพศาลกิจ, “แนวทางการจัดการเรียนรู้ตามกระบวนการคิดเชิงออกแบบเพื่อการสร้างสรรค์ ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น”, วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ปีที่ ๒๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม- มิถุนายน ๒๕๖๔) : ๑๒๒ - ๑๓๑.

การพัฒนาทักษะกระบวนการแก่ผู้เรียน อีกทั้งยังต้องมีการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ตรงจากการเรียนรู้ในแหล่งชุมชนท้องถิ่น หรือกับผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบของผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นอย่างแท้จริงทั้งในด้านประโยชน์ใช้สอย การปฏิบัติการออกแบบ ความเป็นอัตลักษณ์ และคุณค่าของท้องถิ่น รวมถึงมีการส่งเสริมทักษะทางศิลปะและความคิดสร้างสรรค์ประกอบกัน

๕.๒.๔ องค์ความรู้เกี่ยวกับชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธ : การพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่ พบว่า การพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่ ควรคำนึงถึงองค์ประกอบ ได้แก่ ๑) องค์ความรู้ การจัดการองค์ความรู้จึงจำเป็นอย่างยิ่งในการส่งเสริมด้านเศรษฐกิจชุมชน เศรษฐกิจที่เน้นการเพิ่มประสิทธิภาพซึ่งใช้แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่มีพื้นฐานสำคัญอยู่ที่การใช้องค์ความรู้ ดังนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นฐานที่สำคัญของเศรษฐกิจชุมชนสร้างสรรค์เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนฐานราก ๒) บทบาทสมาชิก มีบทบาทในการผลิตและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนให้ตรงตามความต้องการของลูกค้า การพัฒนาการเรียนรู้และการพัฒนากิจกรรมกลุ่ม โดยการอบรมพัฒนาฝีมือ การศึกษาดูงาน เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างยั่งยืน ๓) การมีส่วนร่วมขององค์กรภาครัฐ ได้แก่ เป็นผู้สนับสนุน เป็นผู้ส่งเสริม เป็นผู้ประสานงาน ๔) กิจกรรม การพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่ จำเป็นต้องมีการพัฒนากิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ของสมาชิกชุมชน โดยการอบรมพัฒนาฝีมือศึกษาดูงาน ฝึกอบรมเยาวชนในหมู่บ้าน ตำบล และผู้สนใจเพื่ออนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการพัฒนาอาชีพ สอดคล้องกับ นิภาพรณ เจนสันติกุล^{๒๐} ได้ทำการวิจัย การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนพื้นที่ภาคกลางตอนล่าง ๑ เพื่อยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันในประชาคมอาเซียน พบว่า แนวทางการพัฒนา ได้แก่ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์พบว่า วิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่มีการใช้ ทักษะและความรู้ในการผลิตสินค้าที่แตกต่างกัน โดยแต่ละวิสาหกิจชุมชนพยายามส่งเสริม และสนับสนุนการเรียนรู้ของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนอย่างต่อเนื่องตามโอกาสและเวลา ที่เหมาะสม การพัฒนาการสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เพื่อยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขัน โดยมีกิจกรรมการสื่อสาร ความร่วมมือ การพึ่งพาอาศัย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยพบประเด็นที่จะขอเสนอในเชิงนโยบาย เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาอาชีพและยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมไม้ไผ่เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่ และวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชนนั้นให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ดังนี้ คือ

^{๒๐} นิภาพรณ เจนสันติกุล, “การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนพื้นที่ภาคกลางตอนล่าง ๑ เพื่อยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันในประชาคมอาเซียน”, วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน, ๒๕๖๒): หน้า ๑๑๐ – ๑๑๒.

๑. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

๑.๑ ควรมีการจัดเก็บความรู้เกี่ยวกับหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่อย่างเป็นระบบโดยอาศัยความร่วมมือระหว่างหน่วยงานในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับชุมชน เพื่อเป็นการสืบทอด การสานต่อองค์ความรู้ดังกล่าวซึ่งถือได้ว่าเป็นองค์ความรู้ที่สะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของชุมชน รวมถึงการนำเอาทักษะด้านหัตถกรรมการจักสานไม้ไผ่ไปถ่ายทอดสู่ชุมชนอื่นอีกด้วย

๑.๒ ควรส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกลุ่มที่มีการผลิตสินค้าที่ลักษณะเหมือนกันเพื่อเป็นการต่อยอดความรู้ ส่งผลให้ได้แนวทางที่ทำให้สามารถผลิตสินค้าได้อย่างต่อเนื่องและเหมาะสม

๑.๓ ควรเสริมสร้างกลไกทางการตลาดโดยการเชื่อมประสานองค์กรภาครัฐและเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนนโยบายระดับชุมชนในระยะยาว เพื่อช่วยขับเคลื่อนอาชีพและสร้างรายได้แก่ชุมชน

๑.๔ ควรศึกษาจุดอ่อนและจุดแข็งของผลิตภัณฑ์และความต้องการของผู้บริโภคเพื่อสร้างแนวทางในการส่งเสริมธุรกิจชุมชนนำไปสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีมูลค่า

๑.๕ ควรดำเนินการให้องค์กรภาครัฐและเอกชนที่มีฐานทางการตลาดที่ชัดเจนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนนโยบายเพื่อช่วยขับเคลื่อนอาชีพและสร้างรายได้แก่ชุมชน

๒. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป มีดังนี้

๒.๑ ควรมีการศึกษาเพื่อพัฒนาระบบสารสนเทศเกี่ยวกับการจัดการความรู้หัตถกรรมจักสานไม้ไผ่

๒.๒ ควรมีการศึกษาองค์ความรู้ในการยกระดับเศรษฐกิจภายในชุมชนเพื่อให้เป็นชุมชนต้นแบบ เห็นคุณค่าของสิ่งของที่มีอยู่แล้วภายในชุมชนเพื่อเป็นตัวขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก

๒.๓ ศึกษาแนวทางและนโยบายในการส่งเสริมการสร้างและการขับเคลื่อนเครือข่ายกลไกการตลาดงานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก จังหวัดแพร่อันจะนำไปสู่การเสริมสร้างชุมชนสามัคคีให้มีความเข้มแข็ง และพึ่งพาตนเองได้

บรรณานุกรม

- กนกวรรณ พวงประยงค์. “บทบาทของเศรษฐกิจสร้างสรรค์และพฤติกรรมสร้างสรรค์ในการพัฒนาระดับวิสาหกิจชุมชนไทย”, **วารสารพัฒนศาสตร์**. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๑): ๒๔๗ - ๒๔๘.
- กนิษฐา แยมโพธิ์ใช้. “การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในพื้นที่ตำบลตลาดใหม่ อำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง”, **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม**. ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - เมษายน ๒๕๖๕) : ๓๓๖ - ๓๔๐.
- กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. กลยุทธ์สู่ความสำเร็จในการพัฒนาสินค้าโอท็อป. เส้นทางเศรษฐกิจ, ๒๕๕๐. สืบค้นเมื่อ ๕ ตุลาคม ๒๕๖๕. จาก <http://www.matichon.co.th/rich/>
- กานดา เต๊ะขันหมาก. **ปัจจัยที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา**. ๒๕๕๖.
- กัลยานี ปฐมาพรเทพ. **แนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎมนตรี/สถาบันแห่งชาติว่าด้วยภูมิปัญญาและการศึกษาไทย**. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี, ๒๕๕๑.
- กิริติ ยศยิ่งยง. **การจัดการความรู้ในองค์กรและกรณีศึกษา**. กรุงเทพฯ : ธรรมมลการพิมพ์. ๒๕๕๐.
- เกสร ธิตะจारी. **ศิลปศึกษาขั้นนำ**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาศิลปศึกษา, ๒๕๕๒.
- โกวิทย์ พวงงาม. **การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์, ๒๕๕๓.
- คณะกรรมการโครงการเฉลิมพระเกียรติของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ. **ศาสตร์ของพระราชา: ผู้นำโลกในการพัฒนาอย่างยั่งยืน**. (กรุงเทพฯ :คณะกรรมการโครงการเฉลิมพระเกียรติของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ, ๒๕๖๐).
- งานนโยบายและแผน สำนักปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลเหมืองหม้อ.**แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐)**. องค์การบริหารส่วนตำบลเหมืองหม้อ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่, (อัดสำเนา).
- จรัสศรี โนมี่, วรวิมล เจริญรูป และจิตราณช ชัยนันท์. “การเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ของกลุ่มตะกร้าหวายบ้านท่าทรายมูลตำบลสันกลาง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย”, **วารสารวิชาการรับใช้สังคม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา**. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๒): ๒๑ – ๒๒.
- จารุวรรณ รัตนโกคา. **การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้หลักสูตรฐานสมรรถนะวิชาชีพหัตถกรรมโดยภูมิปัญญาไทย**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, ๒๕๕๑.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. **วิเคราะห์ภูมิปัญญาอีสาน**. ภาพสิทธิ์: สำนักพิมพ์ จินตทัศน์การพิมพ์, ๒๕๕๘.

จุฑารัตน์ พรหมทัต, บทความ “สร้างแบรนด์ชุมชน เสริมแกร่งให้เศรษฐกิจฐานราก”. นักวิชาการ พาณิชยชำนาญ, (กลุ่มพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก กองนโยบายการสร้างเสริมความเข้มแข็งทางการค้า สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า). <<http://www.tpsoc.moc.go.th/th/node/11357>>, ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๔.

ฉัตยาพร เสมอใจ และมัทนียา สมมิ. พฤติกรรมผู้บริโภค. กรุงเทพฯ : ธรรมกมลการพิมพ์, ๒๕๔๖.

ชยันต์ วรรณะภูมิ. แนวคิดเรื่องกลุ่มอุปถัมภ์ของ ม.ร.ว.อคิด รพีพัฒน์: นัก มานุษยวิทยาที่

ข้าพเจ้ารู้จัก คนธรรมดา: รวมบทความและข้อเขียนในวาระครบรอบอายุ ๖๐ ปี

ม.ร.ว.อคิด รพีพัฒน์. ขอนแก่น: สถาบันวิจัยเชิงพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๐.

ชลทิพย์ เอี่ยมสำอางค์ และวิชนี ศิลตระกูล. ภูมิปัญญาชาวบ้านเทคโนโลยีพื้นบ้านและแหล่งวิทยาการ ในชุมชน. เอกสารการสอนชุดวิชาการพัฒนาและการใช้แหล่งวิทยาการในชุมชน.

นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๓.

ชลธิชา จิรภักพงศ์ และคณะ. “วิสาหกิจจากฐานจังหวัดแพร่: องค์ความรู้และการจัดการเชิงเครือข่าย เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน”, วารสารการจัดการ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓

(กรกฎาคม – กันยายน ๒๕๖๒) : ๖๗ – ๗๐.

ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์. การวิจัยทางศิลปะ. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๔๘.

ดนัย จันทรฉาย. เจาะลึกการตลาดจาก A ถึง Z: แนวคิดที่ผู้จัดการทุกคนต้องรู้. กรุงเทพฯ :

ดีเอ็มจี, ๒๕๔๗.

ตระกูลพันธ์ พชรเมธา. “ผลิตภัณฑ์ผลกระทบกับการพัฒนาสู่สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์”,

วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย สาขาสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และ

ศิลปะ. ปีที่ ๓๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๙) : ๗๑ – ๗๓.

ทิพาภรณ์ เยสุวรรณ์. “หลักธรรมกับการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง”, วารสารธรรมวิทย์. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒

(กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๒) : ๓๑๒ – ๓๑๖.

ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์. องค์การแห่งความรู้: จากแนวคิดสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : แชนท์โฟร์

พริ้นติ้ง, ๒๕๔๔.

ทาริตา แต่งแสง, ณัฐวิภา ทองรุ่ง และ กัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์. “การพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ”, **Journal of Modern Learning Development.** Vol. 5 No. 4 (July – August 2020) : 249.

_____. “การพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ”, **Journal of Modern Learning Development.** Vol. 5 No. 4 (July – August 2020) : 252.

นฤมล นิราทร, บทความ “เศรษฐกิจฐานราก: บทความและความท้าทาย”. กรุงเทพฯธุรกิจ, <<https://www.bangkokbiznews.com/business/economic/1033040>>, ๑๙ ตุลาคม ๒๕๖๕.

นิภาพรรณ เจนสันติกุล. “การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนพื้นที่ภาคกลางตอนล่าง ๑ เพื่อยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันในประชาคมอาเซียน”, วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน, ๒๕๖๒): หน้า ๑๑๐ – ๑๑๒.

น้ำทิพย์ วิภาวิน และนางเยาว์ เปรมกลเนตร. **นวัตกรรมห้องสมุดและการจัดการความรู้**. กรุงเทพฯ:

ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. **ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการทรัพยากร**. กรุงเทพฯ: ทิศทางไทย, ๒๕๓๖.

บดีนทร์ วิจารณ์. **การจัดการความรู้สู่องค์กรยุคใหม่**. กรุงเทพฯ: ชัม ชีสเต็ม, ๒๕๔๗.

บุญดี บุญญาภิจ. **การจัดการความรู้ ทฤษฎีสู่การปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ : จีรวัดน์ เอ็กเพรส, ๒๕๕๙.

เบญจวรรณ ไสหวาน และคณะ. **การจัดการความรู้เพื่อสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มแก่ผลิตภัณฑ์ชุมชน**

สำหรับวิสาหกิจชุมชน”, **วารสารนาคบุตรปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ**

นครศรีธรรมราช. ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๒) : ๑๔๑ - ๑๔๓.

ประทีปใจ สุวรรณธาดา และศักดิ์ชาย สิกขา. “การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน

โดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญา : ในเขตพื้นที่ภาคอีสานตอนบน”, **วารสารวิชาการ**

ศิลปะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร. ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม -ธันวาคม

๒๕๖๑) : ๑๔๑ - ๑๕๒.

ประเทือง คล้ายสุบรรณ. **วัฒนธรรมพื้นบ้าน**. พระนครศรีอยุธยา: ภาควิชาภาษาไทย วิทยาลัยครู

พระนครศรีอยุธยา, ๒๕๓๑.

ประยุทธ์ สุเดชไพบูลย์. **การศึกษาสภาพการรับรู้และสภาพการดำเนินงานส่งเสริมภูมิปัญญา**

ท้องถิ่นของศึกษาธิการอำเภอ ในเขตการศึกษา ๗ จังหวัดพิษณุโลก. พิษณุโลก :

มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๓๙.

ประเวศ วะสี. **การสร้างภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา**. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินต์ติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๐.

_____. **การศึกษาชาติกับภูมิปัญญาท้องถิ่น: ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท**.

พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๓๖.

_____. **พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน, ๒๕๕๐.

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒. กรุงเทพฯ : ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นส์, ๒๕๔๒.

พรธิดา วิเชียรปัญญา. **การจัดการความรู้พื้นฐานและการประยุกต์ใช้**. กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เน็ท.

๒๕๕๗.

พัชรินทร์ สิริสุนท. **ชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้: แนวคิด เทคนิคและวิธีการ**. กรุงเทพฯ:

สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พินพัสณี พรหมศิริ. **กลยุทธ์การตลาดสำหรับยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง**. ประชาชาติธุรกิจ. ๑ มกราคม

๒๕๕๗ : ๒๐.

พิษณุ บุญนิยม และคณะ. “การพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพวิสาหกิจชุมชนเศรษฐกิจเชิง

สร้างสรรค์ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดกำแพงเพชร พิจิตรและสุโขทัย”,

วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๒) : ๓๙ -

๔๑.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพฯ :

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

_____. **ธรรมเนียมชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ ๘๒. กรุงเทพฯ : บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๐.

รวี รัตนไพศาลกิจ. “แนวทางการจัดการเรียนรู้ตามกระบวนการคิดเชิงออกแบบเพื่อสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น”, วารสารศิลปกรรมศาสตร์. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปีที่ ๒๕ ฉบับที่ ๑(มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๔): ๑๒๒ - ๑๓๑.

วัชรินทร์ จรุงจิตสุนทร. **หลักการและแนวทางการออกแบบผลิตภัณฑ์**. กรุงเทพฯ: แอปไพพรพินิต กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๔๘.

วิจารณ์ พานิช. **การจัดการความรู้ ฉบับนักปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ, ๒๕๕๑.

วิจารณ์ พานิช. **การจัดการความรู้ในยุคสังคมและเศรษฐกิจบนฐานความรู้**. กรุงเทพฯ : สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม, ๒๕๔๖.

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. **เครื่องจักสานในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พรีนตติ้ง เฮาส์, ๒๕๓๒.

_____. **มรดกวัฒนธรรมพื้นบ้าน**. กรุงเทพฯ: บริษัทต้นอ้อแกรมมีจำกัด, ๒๕๔๐.

_____. **ศิลปะชาวบ้าน**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์, ๒๕๔๖.

วิชญ์ เครื่องาม. ปาฐกถาพิเศษ “**ศาสตร์พระราชา ศาสตร์แห่งแผ่นดิน**”. ณ ห้องประชุมอภิบาลสถาบันพระปกเกล้า วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

วิไลดา เตชะเวช. **คุณค่าการตลาดทำทนายความสำเร็จธุรกิจยุคใหม่**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗.

หม่อมราชวงศ์คณินดา ดิศกุล, **มติชนรายวัน**, ๒๕๕๕, หน้า ๓๓.

ศิริวรรณ เสรีรัตน์. **การบริหารการตลาดยุคใหม่**. กรุงเทพฯ: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น), ๒๕๓๙.

_____. **องค์การและการจัดการ ฉบับสมบูรณ์ (ปรับปรุงใหม่)**. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒.

ศิริวรรณ เสรีรัตน์และคณะ. **การบริหารการตลาดยุคใหม่**. (กรุงเทพฯ: บริษัท ธีระฟิล์ม และโซเท็กซ์ จำกัด, ๒๕๔๑).

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. **ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียง, ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการบริหารการพัฒนา**. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียง สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ๒๕๕๑.

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). **คู่มือส่งเสริมการพัฒนา “ระบบเศรษฐกิจฐานราก”**. กรุงเทพฯ : สำนักสนับสนุนขบวนองค์กรชุมชน และสำนักสื่อสารการพัฒนา, ๒๕๕๙.

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฐายีมหาเถร). **ธรรมคดี**. กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๖.

สมพร เทพสิทธา. **การดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในบริบทของศาสนาและวัฒนธรรม**, กรุงเทพฯ : สมชายการพิมพ์, ๒๕๕๐.

สมศักดิ์ ภูภาดาวรรณ. **เทคนิคการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๕.

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนไทย เล่มที่ ๒๒. **เครื่องจักสาน**. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ., ๒๕๕๔.

เสรี พงศ์พิศ. คีนส์รากลแห่งำทางเลือกและทศนะวิจารณ์ว่าด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน. กรุงเทพฯ :
ชาวบ้าน, ๒๕๒๙.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติฉบับที่ ๙ (๒๕๔๕-๒๕๔๙). กรุงเทพฯ : คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๔.

_____. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔.
กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๕๙.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. รายงานการสัมมนาทางวิชาการศูนย์การเรียนรู้ภูมิ
ปัญญาไทยหัวใจการปฏิรูปการเรียนรู้สู่ชุมชน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ภาพพิมพ์, ๒๕๕๓.

อรพิน อินวงศ์ และคณะ. “กระบวนการยกระดับสินค้าและผลงานด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ของศิลปิน
ในกลุ่มจังหวัดล้านนา”, วารสารปัญญาภิธาน. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน
๒๕๖๕): ๑๔๔ – ๑๔๗.

อารี พันธมณี . ความคิดสร้างสรรค์. กรุงเทพฯ: ธนาการพิมพ์. ๒๕๔๔.

Guilford J.P.. The Nature Intelligence. (New York: McGraw-Hill Book. 1967.

Osborn. A.F. Applied Imagination. New York:Scrrbner, 1957.

ภาคผนวก ก

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง

“ชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธ : การพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่”

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ชื่อนามสกุลอายุ.....ปี
 ที่อยู่ ตำบล
 อำเภอ..... จังหวัด
 วุฒิกการศึกษา.....ตำแหน่ง
 สถานที่ทำงาน..... โทรศัพท์/มือถือ.....
 อีเมล.....

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับ บริบท สภาพปัจจุบันของชุมชน

๑. ประวัติความเป็นมาของชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธบ้านเหมืองหม้อ
๒. องค์ความรู้ผลิตภัณฑ์งานหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่

ตอนที่ ๒ ความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการจัดการความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชา

๑. การกำหนดความรู้ด้านหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่การระบุนความรู้ เพื่อหาว่าความรู้อะไรบ้างในรูปแบบใด อยู่ที่ใคร และความรู้อะไรที่องค์การจำเป็นต้องมีอย่างไร
๒. การแสวงหาความรู้และยึดกุมความรู้เรียนรู้ด้านการจักสานจากที่ไหนบ้าง เช่น จากประสบการณ์ หรือมีการฝึกอบรมหรือไม่ อย่างไร
๓. การสร้างความรู้มีการใช้ความรู้ในตัวบุคคล (ไม่มีการเปิดเผย) มาพัฒนาเป็นความรู้ของกลุ่ม หรือไม่ เพื่อเอื้อต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นอย่างไร
๔. การประมวลความรู้เป็นหมวดหมู่มีการจัดความรู้ให้อยู่ในรูปแบบที่ผู้ใช้สามารถเข้าถึงได้สะดวกหรือไม่ การแยกหมวดหมู่ของการจักสาน เช่น หมวดกระเป๋า หมวดของใช้อื่นๆ หรือไม่ อย่างไร
๕. การแลกเปลี่ยนความรู้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ การฝึกสอนกันเอง การแลกเปลี่ยนรูปแบบการจักสาน การมีเอกสาร การเรียนรู้ร่วมกันหรือไม่ อย่างไร
๖. การจัดเก็บความรู้มีการบันทึกเป็นฐานข้อมูล (Data base) หรือการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจน รวมทั้ง ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารทางมนุษย์ด้วย เช่น การสร้างและการจดจำของปัจเจกบุคคล หรือไม่

๗. การถ่ายทอดความรู้มีการถ่ายทอดความรู้ภายในกลุ่ม หรือให้กับชุมชนหรือไม่ เช่น การสื่อสารด้วยการเขียน การฝึกอบรม การประชุมภายใน เป็นต้น ส่วนการถ่ายทอดหรือเป็นการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการที่เกิดขึ้นในหน้าที่ที่ทำงานเป็นประจำอย่างไม่มีแบบแผน เช่น จากประสบการณ์เรื่องเล่าที่เล่าต่อกันมาอย่างไร

๘. การนำความรู้ไปประยุกต์ใช้มีการนำความรู้ด้านหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์หรือไม่ การปรับปรุงด้านการผลิตเครื่องจักสานอย่างไร

ตอนที่ ๓ ความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ความรู้การยกระดับการผลิตและการเพิ่มมูลค่าศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่

๑. การเรียนรู้กระบวนการในการทำหัตถกรรมไม้ไผ่ ตลอดจนมีการสั่งสมความรู้ของกระบวนการในการทำอย่างไรบ้าง

๒. การทำหัตถกรรมไม้ไผ่ มีวิธีการในการสร้างสรรค์ผลงานในประเด็นต่อไปนี้อย่างไรบ้าง

๒.๑ ด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์

๒.๒ ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์

๒.๓ ด้านการตลาด

๒.๔ ด้านการส่งเสริมการเรียนรู้

๒.๕ ด้านการสร้างเครือข่าย

๒.๖ ด้านกระบวนการถ่ายทอด

๓. ปัญหา และอุปสรรคในการยกระดับการผลิตและการเพิ่มมูลค่าศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ (การทำหัตถกรรมไม้ไผ่) เป็นอย่างไร

๔. การสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยงานอื่นๆ ในการยกระดับการผลิตและการเพิ่มมูลค่าศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ (การทำหัตถกรรมไม้ไผ่) เป็นอย่างไร

๕. แนวทางการพัฒนาเพื่อยกระดับการผลิตและการเพิ่มมูลค่าศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ (การทำหัตถกรรมไม้ไผ่) เป็นอย่างไร

ขอขอบคุณ/อนุโมทนาในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ

คณะผู้วิจัย

หัวข้อการสนทนากลุ่ม

เรื่อง

“ชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธ : การพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่”

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ร่วมสนทนากลุ่ม

ข้อมูลทั่วไปของผู้สนทนากลุ่ม ชื่อนามสกุลอายุ.....
ปี
ที่อยู่ ตำบล
อำเภอ.....จังหวัด
วุฒิการศึกษา.....ตำแหน่ง
สถานที่ทำงาน.....โทรศัพท์/มือถือ.....
อีเมล.....

ประเด็นการสนทนา

๑. การพัฒนาชุดความรู้มีปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสานในประเด็นนี้ อย่างไรบ้าง

- ความรู้เกี่ยวกับการจัดการความรู้
- กระบวนการจัดการความรู้
- ข้อดีของการจัดการความรู้
- ความสำคัญของการจัดการความรู้ที่ช่วยพัฒนากลุ่ม

๒. กระบวนการสร้างสรรค์หัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ของชุมชนบ้านเหมืองหม้อ ซึ่งถือเป็นศิลปวัฒนธรรมของชุมชนที่สะท้อนศิลปวัฒนธรรมเชิงในประเด็นดังนี้ อย่างไรบ้าง

- การออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจักสานไม้ไผ่
- การพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจักสานไม้ไผ่
- การนำผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาด
- การเรียนรู้ ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจักสานไม้ไผ่
- การสร้างเครือข่าย

๓. การพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไม้ไผ่เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่

- รูปแบบและลวดลายผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไม้ไผ่ เชิงสร้างสรรค์และมีความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เป็นอย่างไร
- กระบวนการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ ในด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ด้านการตลาด ด้านการเรียนรู้ และด้านการสร้างเครือข่าย เป็นอย่างไร

- แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไม้ไผ่ในอนาคต เป็นอย่างไร
- แนวทางส่งเสริมการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้การทำผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไม้ไผ่ เป็นอย่างไร

ขอขอบคุณ/อนุโมทนาในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ
คณะผู้วิจัย

ชุดปฏิบัติการ

การพัฒนาและยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมสร้างสรรค์ เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานรากจังหวัดแพร่

คำชี้แจง

๑) หลักการชุดปฏิบัติการ

(๑) เป็นชุดปฏิบัติการที่มุ่งเน้นการพัฒนาและยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมสร้างสรรค์เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชน

(๒) เป็นชุดปฏิบัติการที่ให้ผู้เข้ารับการถ่ายทอดเรียนรู้โดยการฝึกปฏิบัติจริงจากประสบการณ์ตรงในการฝึกปฏิบัติการกรรมการ ออกแบบและสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ที่ผสมผสานระหว่างลวดลายที่ทันสมัยกับลวดลายดั้งเดิมที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

(๓) เป็นชุดปฏิบัติการที่ผู้เข้ารับการอบรมสามารถนำความรู้เรื่อง พัฒนาและยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมสร้างสรรค์เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนไปใช้ในการออกแบบและสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ที่ผสมผสานระหว่าง ลวดลายที่ทันสมัยกับลวดลายดั้งเดิมที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในชุมชน

๒) ผลการส่งเสริมการเรียนรู้ที่คาดหวัง

(๑) เพื่อเรียนรู้กระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่ เพื่อเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมสร้างสรรค์

(๒) เพื่อพัฒนาและยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมสร้างสรรค์เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชน

(๓) เพื่อยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมสร้างสรรค์เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชน

โครงสร้างของชุดปฏิบัติการ การประเมินผล สื่อ/แหล่งเรียนรู้ และจำนวนชั่วโมง

ที่	กิจกรรม	เนื้อหา	รายละเอียดกิจกรรม	การประเมินผล	สื่อ/แหล่งเรียนรู้	จำนวนชั่วโมง
๑	ความรู้เรื่องหัตถกรรมไม้ไผ่	- ความรู้ในเรื่องของหัตถกรรมไม้ไผ่ - รูปแบบของผลิตภัณฑ์ - แนวทางในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์	บรรยายโดยวิทยากร	การถามตอบ	เอกสารประกอบ การบรรยาย	๔
๒	งานออกแบบผลิตภัณฑ์	ออกแบบผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่	การสาธิตและลงมือฝึกปฏิบัติในการออกแบบผลิตภัณฑ์โดยนำความรู้ทางด้านศิลปะ วิถีชีวิตของชุมชนมาประยุกต์เพื่อออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์	การประเมินจากชิ้นงาน	ตัวอย่างงานศิลปะ	๔

ที่	กิจกรรม	เนื้อหา	รายละเอียดกิจกรรม	การประเมินผล	สื่อ/แหล่งเรียนรู้	จำนวนชั่วโมง
๓	สร้างผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่	ถ่ายทอดผลงานการพัฒนายกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมไม้ไผ่	ปฏิบัติจริงโดยกำหนดผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่ให้กลุ่มเป้าหมายเลือกออกแบบและปฏิบัติเช่น ของใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์และตอบสนองความต้องการของตลาด	การประเมินจากชิ้นงาน	ต้นแบบของผลิตภัณฑ์	๘
๔	การคัดเลือกผลงาน	การคัดเลือกผลงานที่มีความคิดสร้างสรรค์สวยงาม	คัดเลือกผลงานที่มีความคิดสร้างสรรค์สวยงาม นำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนโดยปราชญ์ท้องถิ่น และผู้รู้ในด้านสาขาศิลปะ	การประเมินผลิตภัณฑ์ที่มีการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ รูปแบบผลงาน การนำใช้ประโยชน์ ความทันสมัย ความละเอียด ความประณีต ความสวยงาม		๒
๕	การติดตามประเมินผล	การติดตามประเมินผลการส่งเสริมการพัฒนาและยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมสร้างสรรค์เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชน	ติดตามประเมินผลการส่งเสริมการพัฒนาและยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมสร้างสรรค์เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชน	- การสังเกตการเรียนรู้ และการเข้าร่วมกิจกรรม - ประเมินความรู้ก่อนการถ่ายทอดและหลังการถ่ายทอดเกี่ยวกับการพัฒนาและยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมสร้างสรรค์เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชน		๒
	รวม					๒๐

กิจกรรม “กระบวนการถอดองค์ความรู้” ครั้งที่ ๑
แผนงานวิจัย : ชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธ : การพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์
เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่

วันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖
 ณ ห้องประชุมประกันคุณภาพการศึกษา อาคารเทคโนโลยีสารสนเทศ
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

เวลา ๐๙.๐๐-๐๙.๓๐ น.	- ลงทะเบียน
เวลา ๐๙.๓๐-๑๐.๐๐ น.	- ชี้แจงกรอบแนวคิด รูปแบบและกระบวนการถอดบทเรียน โดยรูปแบบการทำwork shop แบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม ตามโครงการวิจัยย่อยที่ ๑ โครงการย่อยที่ ๒ มอบหมายภารกิจเพื่อถอดบทเรียนประเด็นเด่นของ กระบวนการจัดการความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราช และ องค์ความรู้การยกระดับการผลิตและการเพิ่มมูลค่าศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่
เวลา ๑๐.๐๐-๑๒.๐๐ น.	- work shop ๑ โครงการย่อยที่ ๑ นำเสนอและเล่าเรื่องประเด็นเด่นของการจัดการความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชจังหวัดแพร่ ในประเด็น ๑. การกำหนดความรู้ด้านหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ ๒. การแสวงหาความรู้ ๓. การสร้างความรู้ ๔. การประมวลความรู้เป็นหมวดหมู่ ๕. การแลกเปลี่ยนความรู้ ๖. การจัดเก็บความรู้มีการบันทึกเป็นฐานข้อมูล (Data base) ๗. การถ่ายทอดความรู้มีการถ่ายทอดความรู้ ๘. การนำความรู้ไปประยุกต์ใช้
เวลา ๑๒.๐๐-๑๓.๐๐ น.	พักรับประทานอาหาร/รับประทานอาหาร
เวลา ๑๓.๐๐-๑๕.๐๐ น.	- work shop ๒ โครงการย่อยที่ ๒ นำเสนอและเล่าเรื่องประเด็นเด่นขององค์ความรู้การยกระดับการผลิตและการเพิ่มมูลค่าศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่ ในประเด็น

๑. การเรียนรู้กระบวนการในการทำหัตถกรรมไม้ไผ่

๒. วิธีการสร้างสรรค์ผลงานในประเด็นต่อไปนี้

- ด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์
- ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์
- ด้านการตลาด
- ด้านการส่งเสริมการเรียนรู้
- ด้านการสร้างเครือข่าย
- ด้านกระบวนการถ่ายทอด
- อภิปรายซักถามปัญหา
- นัดหมายภารกิจ
- สรุปผล

เวลา ๑๕.๐๐-๑๕.๓๐ น.

หมายเหตุ

- พักรับประทานอาหารว่างเวลา ๑๐.๓๐ น. และเวลา ๑๔.๓๐ น.
- พักรับประทานอาหารกลางวัน ๑๒.๐๐ น.

กิจกรรม “กระบวนการถอดองค์ความรู้” ครั้งที่ ๒
แผนงานวิจัย : ชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธ : การพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์
เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่

วันที่ ๒๓ เดือนมีนาคม ๒๕๖๖

ณ ห้องประชุมประกันคุณภาพการศึกษา อาคารเทคโนโลยีสารสนเทศ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

เวลา ๐๙.๐๐-๐๙.๓๐ น.	- ลงทะเบียน
เวลา ๐๙.๓๐-๑๐.๐๐ น.	- ชี้แจงกรอบแนวคิด รูปแบบและกระบวนการถอดบทเรียน โดยรูปแบบการทำwork shop แบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม ตามโครงการวิจัยย่อยที่ ๑ โครงการย่อยที่ ๒ มอบหมายภารกิจ เพื่อถอดบทเรียนประเด็นเด่นของการพัฒนาชุดความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชา จังหวัดแพร่ และ การพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไม้ไผ่เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่
เวลา ๑๐.๐๐-๑๒.๐๐ น.	- work shop ๑ โครงการย่อยที่ ๑ นำเสนอและเล่าเรื่องประเด็นเด่นของการพัฒนาชุดความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชาจังหวัดแพร่ ในประเด็น - ความรู้เกี่ยวกับการจัดการความรู้ - กระบวนการจัดการความรู้ - ข้อดีของการจัดการความรู้ - ความสำคัญของการจัดการความรู้ที่ช่วยพัฒนากลุ่ม - กระบวนการสร้างสรรค์หัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ของชุมชนบ้านเหมืองหม้อ ได้แก่ ๑. การออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ ๒. การพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ ๓. การนำผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาด ๔. การเรียนรู้ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ ๕. การสร้างเครือข่าย
เวลา ๑๒.๐๐-๑๓.๐๐ น.	พักฉันภัตตาหาร/รับประทานอาหาร
เวลา ๑๓.๐๐-๑๕.๐๐ น.	- work shop ๒ โครงการย่อยที่ ๒ นำเสนอและเล่าเรื่องประเด็นเด่นของ การพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไม้ไผ่เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่ ในประเด็น - รูปแบบและลวดลายผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไม้ไผ่ เชิงสร้างสรรค์

- กระบวนการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ ในด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ด้านการตลาด ด้านการเรียนรู้ และด้านการสร้างเครือข่าย - แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไม้ไผ่ในอนาคต

- แนวทางส่งเสริมการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้การทำผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไม้ไผ่

เวลา ๑๕.๐๐-๑๕.๓๐ น.

- อภิปรายซักถามปัญหา

- นัดหมายภารกิจ

- สรุปผล

หมายเหตุ

- พักรับประทานอาหารว่างเวลา ๑๐.๓๐ น. และเวลา ๑๔.๓๐ น.

- พักรับประทานอาหารกลางวัน ๑๒.๐๐ น.

กิจกรรม “กระบวนการถอดองค์ความรู้” ครั้งที่ ๓
แผนงานวิจัย : ชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธ : การพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์
เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่

วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๖
 ณ ห้องประชุมประกันคุณภาพการศึกษา อาคารเทคโนโลยีสารสนเทศ
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

เวลา ๐๙.๐๐-๐๙.๓๐ น.

เวลา ๐๙.๓๐-๑๐.๐๐ น.

- ลงทะเบียน
- ชี้แจงกรอบแนวคิด รูปแบบและกระบวนการถอดบทเรียน โดยรูปแบบการทำwork shop แบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม ตามโครงการวิจัยย่อยที่ ๑ โครงการย่อยที่ ๒ มอบหมายภารกิจ เพื่อถอดบทเรียน ประเด็นเด่น ของชุดความรู้ศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชจังหวัดแพร่ และ พัฒนาระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมไม้ไผ่เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่

เวลา ๑๐.๐๐-๑๒.๐๐ น.

- work shop ๑ โครงการย่อยที่ ๑ นำเสนอและสรุปเนื้อหาของชุดความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชจังหวัดแพร่ ที่ได้จากการพัฒนาชุดความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชจังหวัดแพร่

เวลา ๑๒.๐๐-๑๓.๐๐ น.

เวลา ๑๓.๐๐-๑๕.๐๐ น.

- พักรับประทานอาหาร/รับประทานอาหาร
- work shop ๒ โครงการย่อยที่ ๒ นำเสนอและสรุปผลการพัฒนาระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมไม้ไผ่เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากจังหวัดแพร่ ในประเด็น
- องค์ความรู้เกี่ยวกับงานหัตถกรรมไม้ไผ่
- รูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่กลุ่มเป้าหมายดำเนินการปฏิบัติ
- ผลงานของกลุ่มเป้าหมายที่มีความคิดสร้างสรรค์

เวลา ๑๕.๐๐-๑๕.๓๐ น.

- ผลการประเมินการส่งเสริมการพัฒนาและยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมสร้างสรรค์เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชน
- อภิปรายซักถามปัญหา
- นัดหมายภารกิจ
- สรุปผล

หมายเหตุ

- พักรับประทานอาหารว่างเวลา ๑๐.๓๐ น. และเวลา ๑๔.๓๐ น.
- พักรับประทานอาหารกลางวัน ๑๒.๐๐ น.

ภาคผนวก ข

ที่ อว ๘๐๔๓.๔.๓(๔)/๐๔๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตแพร่ เลขที่ ๑๑๑ หมู่ ๕
ตำบลแม่คำมี อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ๕๔๐๐๐
โทร. ๐-๕๔๖๔-๖๕๘๕

๓๐ ธันวาคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขออนุญาตเข้าเก็บข้อมูลประกอบการวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๖

เรียน ผู้ใหญ่หมู่ที่ ๓ ตำบลเหมืองหม้อ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. โครงร่างวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ตามที่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้อนุมัติให้ข้าพเจ้า ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชลธิชา จิรภักพงค์ ตำแหน่งอาจารย์ประจำวิทยาเขตแพร่ ดำเนินการศึกษาวิจัยประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๖ แผนงานวิจัย เรื่อง “ชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธ : การพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนฐานรากจังหวัดแพร่” โดยมีโครงการย่อยภายใต้แผนงานจำนวน ๒ เรื่อง ตามสัญญาเลขที่ ว๐๕๙/๒๕๖๖ ดังนี้

โครงการวิจัยย่อยที่ ๑ : การจัดการความรู้ศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชา จังหวัดแพร่
(รศ.ฉวีวรรณ สุวรรณภา หัวหน้าโครงการวิจัย)

โครงการวิจัยย่อยที่ ๒ : การพัฒนาและยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมสร้างสรรค์ เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนฐานรากจังหวัดแพร่
(ผศ.ดร.อรอนงค์ วุวงศ์ หัวหน้าโครงการวิจัย)

ในการนี้ทางคณะผู้วิจัยจึงขออนุญาตเข้าเก็บข้อมูลประกอบการวิจัยกับกลุ่มเป้าหมายในชุมชนของท่าน โดยคณะผู้วิจัยจะดำเนินการเก็บข้อมูลในช่วงระหว่างเดือนมกราคม – เดือนกันยายน ๒๕๖๖ ทั้งนี้ในการลงพื้นที่ของแต่ละโครงการย่อยจะทำหนังสือแจ้งให้ท่านได้รับทราบอีกครั้ง

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไป

เรียนมาด้วยความเคารพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชลธิชา จิรภักพงค์)

อาจารย์ประจำ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่
หัวหน้าแผนงานวิจัย

วิทยาลัยสงฆ์แพร่

โทร. ๐-๕๔๖๔-๖๕๘๕ ต่อ ๔๐๒, ๐-๘๙๖๓-๗๓๔๘๓

ที่ อว ๘๐๘๓.๔.๓/๐๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

๑๑๑ หมู่ ๕ ตำบลแม่คำมี อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ๕๔๐๐๐

โทรศัพท์ ๐-๕๔๖๔-๖๕๘๕ โทรสาร ต่อ ๕๐๘

www.Mcuphraise.com E-mail : mcuphraise111@gmail.com

๑๕ มกราคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุมัติโครงการให้ข้อมูลวิจัย

เรียน

สิ่งที่ส่งมาด้วย ประเด็นการสัมภาษณ์

ด้วยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ได้อนุมัติให้ดำเนินการวิจัย เรื่อง “การจัดการความรู้ศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชจังหวัดแพร่” ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง ชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธ : การพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่” ตามสัญญาเลขที่ ว ๐๕๙/๒๕๖๖

ทั้งนี้ในการดำเนินการดังกล่าวต้องเก็บข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ข้าพเจ้าและคณะจึงขออนุมัติท่านหรือตัวแทนเป็นผู้ให้ข้อมูล ในวันอาทิตย์ที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๖ เวลา ๐๙.๐๐ น. ณ ศาลาชุมชนบ้านเหมืองหม้อ หวังว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณที่เอื้อเฟื้อข้อมูลมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ฉวีวรรณ สุวรรณภา)

หัวหน้าโครงการวิจัย

ที่ อว ๘๐๘๓.๔.๓/ ๐๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

๑๑๑ หมู่ ๕ ตำบลแม่คำมี อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ๕๔๐๐๐

โทรศัพท์ ๐-๕๔๖๔-๖๕๘๕ โทรสาร ต่อ ๕๐๘

www.Mcuphraise.com E-mail : mcuphraise111@gmail.com

๙ มีนาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอเรียนเชิญเข้าร่วมสนทนากลุ่ม “Focus Group” เพื่อการวิจัย

เรียน

สิ่งที่ส่งมาด้วย ประเด็นการสนทนา

ด้วยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ได้อนุมัติให้ดำเนินการวิจัย เรื่อง “การจัดการความรู้ศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชจังหวัดแพร่” ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง ชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธ : การพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่” ตามสัญญาเลขที่ ว ๐๕๙/๒๕๖๖

ดังนั้น จึงขอความอนุเคราะห์ท่านหรือตัวแทนเป็นผู้ให้ข้อมูลโดยกระบวนการสนทนากลุ่ม “Focus Group” เพื่อให้การวิจัยดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยและบรรลุวัตถุประสงค์ ในวันที่อาทิตย์ที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๖ เวลา ๐๙.๐๐ น. ณ ศาลาชุมชนบ้านเหมืองหม้อ หวังว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณที่เอื้อเฟื้อข้อมูลมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ฉวีวรรณ สุวรรณภา)

หัวหน้าโครงการวิจัย

ที่ อว ๘๐๘๓.๔.๓/ ๐๗

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

๑๑ หมู่ ๕ ตำบลแม่คำมี อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ๕๔๐๐๐

โทรศัพท์ ๐-๕๔๖๔-๖๕๘๕ โทรสาร ต่อ ๕๐๘

www.Mcuphraise.com E-mail : mcuphraise111@gmail.com

๗ สิงหาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอร้องเรียนเชิญเข้าร่วมกิจกรรมถ่ายทอดสดความรู้ “การจัดการความรู้ศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชา จังหวัดแพร่”

เรียน

ด้วยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ได้อนุมัติให้ดำเนินการวิจัย เรื่อง “การจัดการความรู้ศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชา จังหวัดแพร่” ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง ชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธ : การพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่” ตามสัญญาเลขที่ ว ๐๕๙/๒๕๖๖

ดังนั้น จึงขอความอนุเคราะห์ท่านเข้าร่วมกิจกรรมถ่ายทอดสดความรู้ “การจัดการความรู้ศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชา จังหวัดแพร่” เพื่อคืนความรู้ให้กับชุมชนและเพื่อให้การวิจัยดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยและบรรลุวัตถุประสงค์ ในวันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๖ เวลา ๐๙.๐๐ น. ณ ศาลาชุมชนบ้านเหมืองหม้อ หวังว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณที่เอื้อเฟื้อข้อมูลมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ฉวีวรรณ สุวรรณภา)

หัวหน้าโครงการวิจัย

ที่ อว ๘๐๘๓.๔.๓/๐๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

๑๑๑ หมู่ ๕ ตำบลแม่คำมี อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ๕๔๐๐๐

โทรศัพท์ ๐-๕๔๖๔-๖๕๘๕ โทรสาร ต่อ ๕๐๘

www.Mcuphraise.com E-mail : mcuphraise111@gmail.com

๓ มกราคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์งานวิจัย “การพัฒนาและยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมสร้างสรรค์เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนฐานรากจังหวัดแพร่”

เรียน

สิ่งที่ส่งมาด้วย ประเด็นการสัมภาษณ์

ด้วยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ได้อนุมัติให้ดำเนินการวิจัย เรื่อง “การพัฒนาและยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมสร้างสรรค์ เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนฐานรากจังหวัดแพร่” ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง ชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธ : การพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่” ตามสัญญาเลขที่ ว ๐๕๙/๒๕๖๖

ดังนั้น จึงขอความอนุเคราะห์ท่านให้ข้อมูลเพื่อประกอบการวิจัยโดยวิธีการสัมภาษณ์ ในวันอาทิตย์ที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๖๖ เวลา ๐๙.๐๐ น. ณ ศาลาชุมชนบ้านเหมืองหม้อ หวังว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณที่เอื้อเฟื้อข้อมูลมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไป

เรียนมาด้วยความเคารพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อรอนงค์ วุวงศ์)

หัวหน้าโครงการวิจัย

ที่ อว ๘๐๘๓.๔.๓/๐๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

๑๑๑ หมู่ ๕ ตำบลแม่คำมี อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ๕๔๐๐๐

โทรศัพท์ ๐-๕๔๖๔-๖๕๘๕ โทรสาร ต่อ ๕๐๘

www.Mcuphraise.com E-mail : mcuphraise111@gmail.com

๙ มีนาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอรียนเชิญเข้าร่วมสนทนากลุ่ม “Focus Group” เพื่อการวิจัย

เรียน

สิ่งที่ส่งมาด้วย ประเด็นการสนทนา

ด้วยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ได้อนุมัติให้ดำเนินการวิจัย เรื่อง “การพัฒนาและยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมสร้างสรรค์ เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนฐานรากจังหวัดแพร่” ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง ชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธ : การพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่” ตามสัญญาเลขที่ ว ๐๕๙/๒๕๖๖

ดังนั้น จึงขอความอนุเคราะห์ท่านให้ข้อมูลโดยกระบวนการสนทนากลุ่ม “Focus Group” เพื่อให้การวิจัยดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยและบรรลุวัตถุประสงค์ ในวันอาทิตย์ที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๖ เวลา ๐๙.๐๐ น. ณ ศาลาชุมชนบ้านเหมืองหม้อ หวังว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณที่เอื้อเฟื้อข้อมูลมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไป

เรียนมาด้วยความเคารพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อรอนงค์ ววงศ์)

หัวหน้าโครงการวิจัย

ที่ อว ๘๐๘๓.๔.๓/๐๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

๑๑ หมู่ ๕ ตำบลแม่คำมี อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ๕๔๐๐๐

โทรศัพท์ ๐-๕๔๖๔-๖๕๘๕ โทรสาร ต่อ ๕๐๘

www.Mcuphraise.com E-mail : mcuphraise111@gmail.com

๒ มิถุนายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุญาตเข้าร่วมปฏิบัติการพัฒนากยกระดบการผลิตาเพื่อการวิจัย

เรียน

ด้วยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ได้อนุมัติให้ดำเนินการวิจัย เรื่อง “การพัฒนาและยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมสร้างสรรค์ เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนฐานรากจังหวัดแพร่” ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง ชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธ : การพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่” ตามสัญญาเลขที่ ว ๐๕๙/๒๕๖๖

ดังนั้น จึงขอความอนุเคราะห์ท่านให้ข้อมูลโดยกระบวนการพัฒนากยกระดบการผลิตา เพื่อให้การวิจัยดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยและบรรลุวัตถุประสงค์ ในวันอาทิตย์ที่ ๙ มิถุนาคม ๒๕๖๖ เวลา ๐๙.๐๐ น. ณ ศาลาชุมชนบ้านเหมืองหม้อ หวังว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณที่เอื้อเฟื้อข้อมูลมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไป

เรียนมาด้วยความเคารพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อรอนงค์ ววงค์)

หัวหน้าโครงการวิจัย

กำหนดการกิจกรรม
พัฒนาระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมไม้ไผ่เพื่อเสริมสร้าง
เศรษฐกิจชุมชนบนฐานราก บ้านเหมืองหม้อ
ณ ศาลาเอนกประสงค์ บ้านเหมืองหม้อ
วันศุกร์ ที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๖๖

วันศุกร์ ที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๖๖

เวลา ๐๘.๐๐-๐๙.๐๐ น.	- ผู้เข้าร่วมกิจกรรมลงทะเบียน
เวลา ๐๙.๐๐-๐๙.๓๐ น.	- เปิดโครงการจัดกิจกรรมพัฒนาระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมไม้ไผ่เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนบนฐานราก โดยคุณเอกชัย วงศ์บิดา ผู้ใหญ่บ้าน
	- ผศ.ชลธิชา จิรภัคพงศ์ ผอ.แผนโครงการวิจัยชี้แจงแผนงานวิจัย
	- ผศ.ดร.อรอนงค์ วุวงศ์ ชี้แจงการจัดกิจกรรมการพัฒนาระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมไม้ไผ่เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนบนฐานรากบ้านเหมืองหม้อ
เวลา ๐๙.๓๐-๑๐.๐๐ น.	- คุณคำเมตตา อุตพงษ์ วิทยากร ชี้แจงการยกระดับผลิตภัณฑ์สู่การปฏิบัติ
	- พักรับประทานอาหารว่าง
เวลา ๑๐.๓๐-๑๒.๐๐ น.	- ปฏิบัติการยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมไม้ไผ่
เวลา ๑๓.๐๐-๑๖.๐๐ น.	- ปฏิบัติการยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานหัตถกรรมไม้ไผ่(ต่อ)
	- พักรับประทานอาหารว่าง
	- คัดเลือกผลิตภัณฑ์
เวลา ๑๖.๓๐ น.	- ปิดกิจกรรม ถ่ายรูปพร้อมกัน

หมายเหตุ : กิจกรรมอาจมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ที่เหมาะสม

ภาคผนวก ค

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๘ เดือน ๖ พ.ศ. ๒๕๖๖

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผศ. ชววิธ จิระรัตน์

ข้าพเจ้า น.ส. เอกวิธ วงศ์วิธ ตำแหน่ง ผู้ช่วย

ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน สำนักส่งเสริมวิชาการ

ที่อยู่ 112/1 ม.3 ต.เขาสองหมื่น อ.สังขละบุรี จ.แพร่

โทรศัพท์ ๐๙๓-๐๔๕๓๐๒๕ โทรสาร

ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เรื่อง การขอ วัฒนธรรมวิถีพุทธ การพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรม

เดิม สรรพศิลป์ เพื่อ เสริมเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่

ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของ ผศ. ชววิธ จิระรัตน์

ได้นำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- ☒ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- ☒ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- ☒ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- ☒ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ ๖ ธันวาคม ๒๕๖๖ จนถึง กันยายน ๒๕๖๗ ซึ่งการนำ
ผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

พัฒนา วัฒนธรรมวิถีพุทธ การพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรม
ของชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(เอกวิธ วงศ์วิธ)

ตำแหน่ง ผู้ช่วย

หมายเหตุ ท่านสามารถประทับตราของหน่วยงานในเอกสารนี้ได้ (ถ้ามี)

วันที่ 8 เดือน สิงหาคม พ.ศ. 2566

เรียน ผอ. เสงี่ยม ธีรภักดิ์พงศ์

ข้าพเจ้า นางลลิตา วัฒนพงศ์ ตำแหน่ง รองผู้จัดการบริหารสำนักงาน
 ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลหนองหว้า
 ที่อยู่ 160 ม. 1 ต. หนองหว้า อ. เมือง จ. นคร
 โทรศัพท์ 091-8543835 โทรสาร _____

ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เรื่อง คู่มือวัดประเมินผล : เทคนิคการวัดประเมินผลแบบ ๓๖๐ องศา
เพื่อวัดประเมินผลนักเรียน

ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของ ผศ. ชลธิชา สุรินทร์วงศ์

โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- ☐ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- ☐ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- ☒ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ พฤษภาคม ๒๕๖๖ จนถึง พฤษภาคม ๒๕๖๗ ซึ่งการนำ
ผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

9. มีกฎหมายในการควบคุมในเรื่องนี้หรือไม่ อย่างไร อย่างไรก็ดี ๑๐. ๑๑. ๑๒. ๑๓. ๑๔. ๑๕. ๑๖. ๑๗. ๑๘. ๑๙. ๒๐. ๒๑. ๒๒. ๒๓. ๒๔. ๒๕. ๒๖. ๒๗. ๒๘. ๒๙. ๓๐. ๓๑. ๓๒. ๓๓. ๓๔. ๓๕. ๓๖. ๓๗. ๓๘. ๓๙. ๔๐. ๔๑. ๔๒. ๔๓. ๔๔. ๔๕. ๔๖. ๔๗. ๔๘. ๔๙. ๕๐. ๕๑. ๕๒. ๕๓. ๕๔. ๕๕. ๕๖. ๕๗. ๕๘. ๕๙. ๖๐. ๖๑. ๖๒. ๖๓. ๖๔. ๖๕. ๖๖. ๖๗. ๖๘. ๖๙. ๗๐. ๗๑. ๗๒. ๗๓. ๗๔. ๗๕. ๗๖. ๗๗. ๗๘. ๗๙. ๘๐. ๘๑. ๘๒. ๘๓. ๘๔. ๘๕. ๘๖. ๘๗. ๘๘. ๘๙. ๙๐. ๙๑. ๙๒. ๙๓. ๙๔. ๙๕. ๙๖. ๙๗. ๙๘. ๙๙. ๑๐๐.

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ
(.....)
ตำแหน่ง รองผู้จัดการบริหารโครงการพัฒนาอาชีพ

หมายเหตุ ท่านสามารถประทับตราของหน่วยงานในเอกสารนี้ได้ (ถ้ามี)

ภาคผนวก ง

ตารางแสดงผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย (Output/Outcome/Impact)

ผลงานที่คาดว่าจะได้รับ	รายละเอียดของผลผลิต	จำนวนนับ	รวม	หน่วยนับ	ผลลัพธ์ที่คาดว่าจะได้รับ	ผลกระทบที่คาดว่าจะได้รับ
๑. องค์ความรู้ใหม่	องค์ความรู้เกี่ยวกับชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธ : การพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่ ได้แก่ ๑. เรื่อง การจัดการความรู้งานศิลปวัฒนธรรมสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราช จังหวัดแพร่ ๒. เรื่อง การพัฒนาและยกระดับการผลิตและเพิ่มมูลค่างานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก จังหวัดแพร่ ๓. เรื่อง ชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธ : การพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่	๓	๓	เรื่อง	ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้นำองค์ความรู้เกี่ยวกับชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธ : การพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่ไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการแก่ผู้ประกอบการในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และเพื่อส่งเสริมรูปแบบการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความรัก ห่วงเห็นคุณค่า นำมาซึ่งการอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองให้คงอยู่ต่อไป	ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ฐานข้อมูลองค์ความรู้เกี่ยวกับชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธ : การพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่ นำไปสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดความรัก ห่วงเห็นคุณค่า นำมาซึ่งการอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองให้คงอยู่
๒. ชุมชนรู้	ชุดความรู้ศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราช จังหวัดแพร่	๑	๑	เรื่อง	ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้นำเนื้อหาในชุดความรู้ไปเป็นข้อมูลพื้นฐานแก่ผู้ประกอบการในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และเพื่อส่งเสริมรูปแบบการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความรัก ห่วงเห็นคุณค่า นำมาซึ่งการอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองให้คงอยู่ต่อไป	ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอันส่งผลให้เกิดการส่งเสริมรูปแบบการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความรัก ห่วงเห็นคุณค่า นำมาซึ่งการอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองให้คงอยู่ต่อไป

ผลงานที่คาดว่าจะได้รับ	รายละเอียดของผลผลิต	จำนวน นับ	รวม	หน่วย นับ	ผลลัพธ์ที่คาดว่าจะได้รับ	ผลกระทบที่คาดว่าจะได้รับ
๓. กำลังคน	ทักษะด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานให้ทันสมัยและสอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค	๑๕	๑๕	คน	ได้ผู้ประกอบการมีทักษะด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานให้ทันสมัยและสอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในชุมชน	การพัฒนาทักษะฝีมือส่งผลให้ชุมชนเกิดศักยภาพในการผลิตสามารถสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชน
๔. ต้นแบบผลิตภัณฑ์	ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน	๑	๑	ต้นแบบ	ได้ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจักสานไม้ไผ่จากการพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ที่สอดคล้องกับความต้องการผู้บริโภคมียุคทันสมัยเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนออกสู่ตลาดนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่การเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก	กลุ่มหัตถกรรมไม้ไผ่บ้านเหมืองหม้อและชุมชนบ้านเหมืองหม้อสามารถจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืนทำให้เกิดการเสริมสร้างชุมชนสามัคคีให้มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้นำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชน

ภาคผนวก จ

เอกสารชุดความรู้

การจัดการความรู้ศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชน ตามศาสตร์พระราชา จังหวัดแพร่ (ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจากไม้ไผ่)

จัดทำโดย

รองศาสตราจารย์ฉวีวรรณ สุวรรณภา
ดร.นพรัตน์ รัตวงศ์
ดร.เขมิกา วรธีรวิฑูกุล
นายกิตติศักดิ์ วัฒน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่
ปี พ.ศ. 2566

การจัดการความรู้ศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชน
ตามศาสตร์พระราชา จังหวัดแพร่

เรียบเรียงโดย

รองศาสตราจารย์ฉวีวรรณ สุวรรณภา

ดร.นพรัตน์ รัตนวงศ์

ดร.เขมิกา วรธีรวิมลกุล

นายกิตติศักดิ์ วิมล

ปี พ.ศ. 2566

พิมพ์ครั้งที่ 1 จำนวน 50 เล่ม

คำนำ

เอกสารชุดความรู้ เรื่อง การจัดการความรู้ศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชา จังหวัดแพร่ ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง ชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธ : การพัฒนาและยกระดับศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จังหวัดแพร่ พื้นที่ที่ใช้ในเก็บรวบรวมข้อมูลของจังหวัดแพร่ ได้แก่ พื้นที่ในเขตบ้านเหมืองหม้อ ตำบลเหมืองหม้อ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ซึ่งเป็นชุมชนที่มีภูมิปัญญาพื้นบ้านที่มีคุณค่าควรแก่การศึกษาอนุรักษ์ถ่ายทอดและสืบทอดในด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน ที่ถ่ายทอดกันมารุ่นสู่รุ่นเพื่อไว้ใช้สอยกันเองในครอบครัวสังคมและการแลกเปลี่ยนจนกระทั่งมาสู่การผลิตเพื่อจำหน่ายสามารถทำเป็นอาชีพที่สร้างรายได้และเศรษฐกิจแก่ชุมชนท้องถิ่น และเป็นชุมชนที่มีความสำคัญในระดับชุมชนหรือเป็นสถานที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้านอาชีพ โดยมีโครงการ/กิจกรรมที่แสดงถึงการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ รูปแบบและความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ เพื่อการสร้างเอกลักษณ์และการสร้างผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ของชุมชน

คณะผู้วิจัย ได้จัดทำเอกสารชุดความรู้ฯ เล่มนี้ได้เสร็จสิ้นสมบูรณ์โดยได้รับความร่วมมือจากประธานกลุ่มหรือผู้แทน ประธานชุมชน/ผู้นำชุมชน ปราชญ์ท้องถิ่น ชุมชนบ้านเหมืองหม้อ ตำบลเหมืองหม้อ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พัฒนาชุมชน ปราชญ์ท้องถิ่น นักวิชาการ ผู้รู้ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ และผู้ที่มีส่วนร่วมทุกท่านในการให้ข้อมูล ทำให้เอกสารน่าอ่าน เรียบง่าย นำไปประยุกต์ด้วยตนเองได้ ให้เห็นแนวทางปฏิบัติได้ง่ายขึ้น หวังว่าชุดความรู้ เล่มนี้จะยังประโยชน์ให้แก่ท่านได้ไม่มากนักน้อย คุณความดีทั้งปวงขอมอบให้กับชุมชนที่เป็นแหล่งศึกษาข้อมูลรับไปอย่างเต็มเปี่ยม เพื่อสร้างชุมชนต้นแบบ เป็นแบบอย่างและแรงบันดาลใจให้เกิดขึ้นในพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป

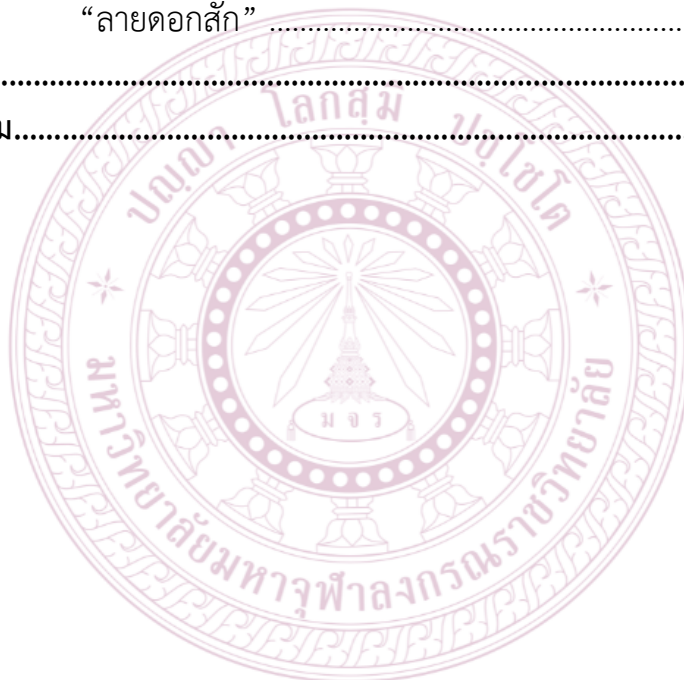
รศ.ฉวีวรรณ สุวรรณภา
 ดร.นพรัตน์ รัตนวงศ์
 ดร.เขมิกา วรวิฑูฒิกุล
 นายกิตติศักดิ์ วิมล

สารบัญ

หน้า

คำนำ	ก
สารบัญ	ข
สารบัญตาราง	ค
สารบัญรูปภาพ	ง
บทนำ	1
แนวคิดการจัดการความรู้.....	3
ความคิดสร้างสรรค์.....	5
ภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	6
ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน.....	9
รู้จักชุมชนบ้านเหมืองหม้อ	10
เปิดประตูสู่.....	
การเรียนรู้และสร้างสรรค์หัตถกรรมไม้ไผ่สานของชุมชนเหมืองหม้อ.....	15
การพัฒนาชุดความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ ระดับชุมชน	
ตามศาสตร์พระราชাজังหวัดแพร่.....	19
ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับหัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่.....	20
- ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับไม้และวิถีชีวิต.....	20
- ลักษณะการจัก การสาน การถักและการเข้าขอบ.....	21
- งานจักสานไม้ไผ่เอกลักษณ์ที่สะท้อนภูมิปัญญาและทักษะสละท้องถิ่น..	22
- ลวดลายที่ใช้ในการจักสาน.....	23
- ชนิดของไม้ไผ่กับวิถีชีวิตคนไทย.....	24
- ประเภทของงานหัตถกรรมจักสาน.....	26
- การเลือกอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับงานจักสานไม้ไผ่.....	26
- คำศัพท์ช่างสาน.....	28
- กระบวนการพัฒนาชุดความรู้หัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่.....	29
- ด้านการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์.....	29
- ด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์.....	29
- ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์.....	30
- ด้านการตลาด.....	30
- ด้านการเรียนรู้.....	31
- ด้านการสร้างเครือข่าย.....	32

- ความรู้สร้างสรรค์หัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่ ตามศาสตร์	
พระราชจังหวัดแพร่	34
- ชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธ บ้านเหมืองหม้อ.....	34
- การสานแอ็บข้าว ชุมชนบ้านเหมืองหม้อ.....	37
- อุปกรณ์ที่ใช้ในงานหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ แอ็บข้าว.....	37
- การเลือกใช้วัสดุในการทำแอ็บข้าว.....	38
- ส่วนประกอบของแอ็บข้าว.....	38
- ขั้นตอนการสานแอ็บข้าว.....	38
- การพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์หัตถกรรมงานจักสานไม้ไผ่	
“ลายดอกสัก”	43
บทส่งท้าย	48
บรรณานุกรม.....	52

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	อุปกรณ์ที่ใช้ในการสานแอ็บข้าวและประโยชน์ในการใช้.....	39
2	ขั้นตอนการเตรียมไม้ไผ่สำหรับสาน.....	40
3	ขั้นตอนการจักตอก.....	40
4	ขั้นตอนการเตรียมเส้นตอกสำหรับสาน.....	40
5	ขั้นตอนการสานแอ็บข้าว.....	41
6	ขั้นตอนการทํากันแอ็บข้าว.....	42

สารบัญรูปภาพ

รูปภาพที่	หน้า
1 ชุมชนบ้านเหมืองหม้อ	10
2 ลงพื้นที่สัมภาษณ์ชุมชนบ้านเหมืองหม้อ.....	15
3 ผลิตรัณฑ์จักสานของชุมชนบ้านเหมืองหม้อ.....	16
4 การแบ่งปัน แลกเปลี่ยนความรู้.....	17
5 การสนทนากลุ่มเพื่อพัฒนาชุดความรู้.....	36
6 ผลิตรัณฑ์แอบข้าว.....	43
7 การออกแบบงานจักสานไม้ไผ่ “ลายดอกสัก”	45
8 ผลิตรัณฑ์สร้างสรรค์ “ลายดอกสัก”.....	47

บทนำ

ความรู้มีอยู่มากมายหลายแหล่งความรู้ไม่ว่าจะเป็นแหล่งความรู้ที่อยู่ในรูปของเอกสาร และความรู้ที่อยู่กับคนที่มีประสบการณ์การทำงาน ถ้าความรู้เหล่านี้ถูกทำลายหายไปกับสภาวะแวดล้อมต่างๆ ที่เราไม่สามารถรู้ได้จาก การคาดการณ์ล่วงหน้า โดยองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่มีการเก็บข้อมูล และความรู้ไว้ ก็เหมือนกับการเริ่มต้นใหม่ เกิดความซับซ้อนของความรู้ที่มีอยู่ และความรู้ที่เกิดขึ้นมาใหม่ ดังนั้นการจัดการความรู้เหล่านี้เพื่อป้องกันความเสี่ยงที่ อาจเกิดขึ้นภายในองค์กรหรือในชุมชนการจัดการความรู้ (Knowledge management) เป็นกระบวนการที่จะช่วยให้เกิดพัฒนาการของความรู้ หรือการจัดการความรู้ที่เกิดขึ้นภายในองค์กรหรือชุมชนและการรักษาความรู้ไว้ไม่ให้สูญหายความรู้ของชุมชน นอกจากความรู้ที่เป็นแบบแผนที่ชัดเจนแล้ว ความรู้ความชำนาญของบุคคลที่ในองค์กรหรือชุมชน ถือเป็นทรัพยากรความรู้เช่นกัน กระบวนการจัดการความรู้จึงต้องเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการพัฒนา การดำเนินการให้อยู่ในรูปแบบที่เชื่อถือได้ เป็นต้นแบบเดียวกัน เพื่อให้มีความเข้าใจตรงกัน สามารถที่จะถ่ายทอดได้และที่สำคัญต้องมีความน่าเชื่อถือได้ (กิริติ ยศยิ่งยง, 2550: 44) ในปัจจุบันการจัดการความรู้มีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่สามารถใช้งานง่าย และการตอบสนองของผู้ใช้งาน ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศจะช่วยให้ผู้ใช้งานง่าย มีความสะดวก รวดเร็ว สามารถนำความรู้ไปใช้ได้ทันที (พรธิดา วิเชียรปัญญา, 2557: 32-33) การจัดการความรู้ เป็นกุญแจสู่ความเติบโตในอนาคต โดยแนวคิดนี้ได้รับการยอมรับและนำมาประยุกต์ใช้กันอย่างแพร่หลายในรูปแบบขององค์การ ภาครัฐ เอกชน ที่ให้ความสำคัญกับกลยุทธ์ด้านการบริหารจัดการความรู้ ซึ่งในความเป็นจริงแล้วการจัดการความรู้ สามารถนำมาประยุกต์ในองค์การลักษณะอื่นๆ เช่น องค์การชุมชนหรือกลุ่มในชุมชน ที่มีการรวมตัวกันเพื่อบริหารจัดการสินค้าและบริการภายในชุมชนอย่างเป็นระบบ แบบแผนนำความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนมาทำให้เกิดคุณค่าและคุณประโยชน์แก่ชุมชนทั้งในปัจจุบันและอนาคต โดยมีตัวความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเป็นทรัพยากรที่นำมาสู่การจัดการ ภูมิปัญญาเป็นความคิดทางสังคมที่สำคัญอย่างหนึ่งซึ่งสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยาวนาน

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 – 2570) (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี (2565: 20) ซึ่งเป็นกลไกที่สำคัญในการแปลงยุทธศาสตร์ชาติไปสู่การปฏิบัติให้ประเทศสามารถก้าวข้ามความท้าทายต่างๆ เพื่อให้ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ตามเจตนารมณ์ของยุทธศาสตร์ชาติ จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประเทศไทยสู่ “สังคมก้าวหน้า เศรษฐกิจสร้างมูลค่าอย่างยั่งยืน” ดังนั้น แนวคิดชุมชนเข้มแข็งเป็นทางออกสำคัญในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนแต่ในขณะเดียวกันแต่ละชุมชนมีวิถีชีวิต มีสภาพแวดล้อม มีความต้องการที่แตกต่างกันไป คนในชุมชนจะต้องกำหนดและระดมสมอง รวบรวมความคิดด้วยตนเองในมิติต่างๆ เช่น มิติทางด้านเศรษฐกิจ มิติทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ มิติทางด้านสังคมและมิติทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งแต่ละชุมชนอาจจะดำเนินงานในมิติที่แตกต่างกัน

มาตรวัดความเข้มแข็งของชุมชนประการหนึ่งคือ การที่ชุมชนสามารถบริหารจัดการและแก้ไขปัญหาาร่วมกันในชุมชนของตนได้ โดยชุมชนต้องมีเวทีหรือพื้นที่ที่จะนำปัญหามาเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันทำให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้หรือได้รับความรู้เฉพาะในบริบทใดบริบทหนึ่ง ซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาเป็นการจัดการภายในสู่ภายนอกชุมชนและการปฏิบัติเช่นนั้นนับว่าเป็นกระบวนการในการจัดการความรู้ของชุมชนนั่นเอง (วิจารณ์ พานิช, 2549, หน้า 26-36)

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชนนักปฏิบัติ (Community of Practice - CoP) ชุมชนนักปฏิบัติตามแนวความคิดของเลฟและเวนเจอร์ (Lave & Wenger, 1991) เป็นการรวมกลุ่มของชุมชนที่มีความสนใจในปัญหาเดียวกัน เรื่องเดียวกันแต่อาจทำงานต่างหน้าที่กันหรือเผชิญกับปัญหาคนละปัญหากันวิธีการแลกเปลี่ยนของชุมชนนักปฏิบัติที่ธรรมดาที่สุดคือ การนัดประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอย่างสม่ำเสมอ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถ่ายทอดประสบการณ์ซึ่งกันและกันการทำเวปไซด์แล้วเปิดโอกาสให้สมาชิกที่สนใจในเรื่องเดียวกัน ได้มาแลกเปลี่ยนประสบ การณ์ซึ่งกันและกันผ่านทางกระทู้คำถามต่างๆ และก็มีผู้ที่มีความรู้หรือมีประสบ การณ์มาช่วยกันตอบคำถามและแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกันถือเป็นการจัดการความรู้ในรูปแบบหนึ่งของชุมชนเช่นกัน (บุญดี บุญญากิจ และคนอื่นๆ, 2548 : 57-58)

การวิจัยเป็นกระบวนการศึกษาอย่างเป็นระบบเพื่อความเข้าใจชุมชนในมิติต่างๆ อย่างถูกต้องเป็นจริงมากที่สุด เป็นกระบวนการที่สมาชิกในชุมชนสามารถสร้างการมีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวม จัดการความรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านที่สั่งสมกันมาผ่าน

ปราชญ์ผู้รู้ของชุมชน นักวิชาการ จากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่ง ความรู้และภูมิปัญญาอันเป็นอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของชุมชนเพียงแต่ต้องอาศัยกลยุทธ์ในการดึงความสนใจ สร้างความตระหนักรู้ ด้วยการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนโดยคนในชุมชนเอง ประกอบด้วยบริบทชุมชนที่สนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ เข้าใจและสำนึกถึงชุมชน ชัดเกล้าให้เป็นคนที่มีรากและเห็นคุณค่าของความรู้และภูมิปัญญาของชุมชนของตนเอง การจัดการความรู้ของกลุ่มอาชีพต่างๆ ทำให้เกิดวิสาหกิจในชุมชนและการสร้างผลิตภัณฑ์ของชุมชนเป็นการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจเพราะสร้างงานและสร้างรายได้ให้คนและเศรษฐกิจชุมชนเชื่อมโยงไปสู่เศรษฐกิจในระดับประเทศ

แนวคิดการจัดการความรู้

วิจารณ์ พานิช (2549: 137) กล่าวว่า การจัดการความรู้ หมายถึง การยกระดับความรู้ขององค์การเพื่อสร้างผลประโยชน์จากต้นทุนทางปัญญา โดยเป็นกิจกรรมที่ซับซ้อนและกว้างขวางไม่สามารถให้นิยามด้วยถ้อยคำสั้นๆ ได้ต้องให้นิยามหลายข้อจึงจะครอบคลุมความหมาย ดังนี้

1. การรวบรวม การจัดระบบ การจัดเก็บและการเข้าถึงข้อมูลเพื่อสร้างเป็นความรู้ เทคโนโลยีด้านข้อมูลและด้านคอมพิวเตอร์ เป็นเครื่องมือช่วยเพิ่มพลังในการจัดการความรู้ โดยตัวของมันเองไม่ใช่การจัดการความรู้

2. การจัดการความรู้เกี่ยวข้องกับการแบ่งปันความรู้ (Knowledge Sharing) ถ้าไม่มีการแบ่งปันความรู้แล้ว ความพยายามในการจัดการความรู้จะไม่ประสบความสำเร็จ พฤติกรรมภายในองค์การเกี่ยวกับวัฒนธรรม พลวัตและวิถีปฏิบัติ มีผลต่อการแบ่งปันความรู้ ประเด็นด้านวัฒนธรรมและสังคม มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการความรู้

3. การจัดการความรู้ต้องการผู้ทรงความรู้ความสามารถในการตีความและประยุกต์ใช้ความรู้ในการสร้างนวัตกรรมและเป็นผู้นำทางในองค์การ รวมทั้งต้องการผู้เชี่ยวชาญในสาขาหนึ่งสำหรับช่วยแนะนำวิธีประยุกต์ใช้การจัดการความรู้ ดังนั้น กิจกรรมเกี่ยวกับคน ได้แก่การดึงดูดคนเก่งและดี การพัฒนาคน การติดตามความก้าวหน้าของตน และการดึงคนมีความรู้ความสามารถไว้ในองค์การ ถือเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการความรู้

4. การจัดการความรู้ เป็นเรื่องของการเพิ่มประสิทธิผลขององค์การ การจัดการความรู้เกิดขึ้นเพราะมีความเชื่อว่าจะช่วยสร้างควมมีชีวิตชีวา และความสำเร็จให้แก่ องค์การ การประเมิน ต้นทุนทางปัญญา และผลสำเร็จของการประยุกต์ใช้การจัดการความรู้ เป็นดัชนี บอกว่าองค์การมีการจัดการความรู้ได้อย่างได้ผลหรือไม่

บดินทร์ วิจารณ์, (2547: 45-46) ได้กล่าวถึงกระบวนการจัดการความรู้ ประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้

1. กำหนดประเภทความรู้ (Define) การกำหนดชนิดของทุนทางปัญญาหรือความรู้ที่ต้องการ เพื่อตอบสนองกลยุทธ์ขององค์การ หรือการปฏิบัติงาน หรือการหาว่า ความรู้หลัก ๆ ขององค์การคืออะไร (Core Competency) และเป็นความรู้ที่สามารถสร้างความแตกต่างเมื่อเปรียบเทียบกับคู่แข่งได้อย่างแน่ชัด

2. การสร้างความรู้ (Create) หมายถึง ความสามารถขององค์การในภาพรวมที่จะ สร้างความรู้ใหม่และกระจายความรู้นั้นไปให้ทั่วองค์การ รวมทั้งทำให้ความรู้นั้นฝังอยู่ใน ผลิตภัณฑ์บริการและระบบ

3. การเสาะหาและจัดเก็บความรู้ (Capture) การเสาะหาและจัดเก็บความรู้ใน องค์การให้เป็นระบบทั้งความรู้โดยนัยหรือความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคล (Tacit knowledge) และความรู้ที่เป็นทางการ (Explicit knowledge) ให้เป็นทุนความรู้ขององค์การ ซึ่งพร้อม ต่อการยกระดับความรู้และขยายความรู้ไปให้ทั่วทั้งองค์การได้โดยง่ายต่อไป

4. การแบ่งปันความรู้ (Share) การแบ่งปัน การแลกเปลี่ยน เผยแพร่ กระจาย ถ่ายโอนความรู้เป็นหลายรูปแบบและหลายช่องทาง เช่น การจัดงานสัมมนาแลกเปลี่ยน ความรู้ซึ่งกันและกัน การสอนงานหรือในรูปแบบอื่น ๆ ที่มีการพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่ง กันและกันหรือมีการถ่ายโอนความรู้ในลักษณะเสมือน (Virtual) ผ่านระบบเครือข่าย คอมพิวเตอร์ หรือระบบ e-learning เป็นต้น

5. การใช้ประโยชน์ (Use) การนำไปประยุกต์ใช้งานก่อให้เกิดประโยชน์และ ผลสัมฤทธิ์เกิดขึ้นและเกิดเป็นปัญญาปฏิบัติ การขยายผลทำให้ระดับความรู้และขีด ความสามารถในการแข่งขันในองค์การสูงขึ้น

กิริติ ยศยิ่งยง (2550:44) ให้ความหมายการจัดการความรู้ (Knowledge management) เป็นกระบวนการที่จะช่วยให้เกิดพัฒนาการของความรู้ หรือการจัดการ ความรู้ที่จะเกิดขึ้นภายในองค์กรหรือชุมชนและการรักษาความรู้ไว้ไม่ให้สูญหายความรู้ ของชุมชน นอกจากความรู้ที่เป็นแบบแผนที่ชัดเจนแล้ว ความรู้ความชำนาญของบุคคลที่ ในองค์กรหรือชุมชนถือเป็นทรัพยากรความรู้เช่นกันกระบวนการจัดการความรู้จึงต้องเป็น

เครื่องมือที่ใช้ในการพัฒนาการดำเนินการให้อยู่ในรูปแบบที่เชื่อถือได้ เป็นต้นแบบเดียวกัน เพื่อให้มีความเข้าใจตรงกันสามารถที่จะถ่ายทอดได้และที่สำคัญต้องมีความน่าเชื่อถือได้ พรธิตา วิเชียรปัญญา (2557 : 32-33) กล่าวว่าในปัจจุบันการจัดการความรู้มีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่สามารถใช้งานง่าย และการตอบสนองของผู้ใช้งาน ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศจะช่วยให้ผู้ใช้งานง่าย มีความสะดวก รวดเร็ว สามารถนำความรู้ไปใช้ได้ทันที

ความคิดสร้างสรรค์

ความคิดสร้างสรรค์ เป็นคุณลักษณะอย่างหนึ่งของมนุษย์ เป็นสิ่งสำคัญในการส่งเสริมให้สังคม และประเทศชาติมีการพัฒนาขึ้น หากปราศจากความคิดสร้างสรรค์แล้ว สังคมและประเทศชาติก็จะขาดความเจริญก้าวหน้า ชุมชนหรือสังคมนั้นอาจล่มสลายลงได้ หากประเทศใดสามารถดึงศักยภาพทางด้านความคิดสร้างสรรค์ของประชาชนให้มีศักยภาพสูงสุดได้ ประเทศนั้นๆ ก็จะเจริญก้าวหน้าได้อย่างรวดเร็ว ดังที่เห็นจากตัวอย่างประเทศในกลุ่มประเทศพัฒนาแล้ว เช่น สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น เยอรมัน เป็นต้น

ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์ (2548:76) ได้ให้ความหมายว่า ความสามารถของสมองที่คิดได้กว้างไกลหลายแง่มุม เรียกว่าความคิดแบบอเนกนัย ซึ่งทำให้เกิดความคิดแปลกใหม่ แตกต่างไปจากเดิม เป็นความสามารถในการมองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ รอบตัว เกิดการเรียนรู้เข้าใจ จนปฏิกิริยาตอบสนองให้เกิดคิดเชิงจินตนาการซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของความคิดสร้างสรรค์อันจะนำไปสู่การประดิษฐ์หรือคิดค้นสิ่งแปลกใหม่หรือ เพื่อการแก้ไขปัญหา ซึ่งต้องอาศัยการบูรณาการจากประสบการณ์และความรู้ทั้งหมดที่ผ่านมา

เกษร ธิตะจारी (2542: 88) ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) เป็นสิ่งที่มีอยู่ในตัวของมนุษย์เองซึ่งบางคนก็มีมากบางคนก็มีน้อยหรือที่เข้าใจว่า ความคิดสร้างสรรค์อยู่ในความถนัด (Aptitude) หรือความสามารถ (Ability) ความคิดสร้างสรรค์นอกจากจะเกิดมาเฉพาะตัวบุคคลแล้วยังสามารถเกิดขึ้นได้ จากการสะสมประสบการณ์และการแก้ปัญหา

สมศักดิ์ ภู่วิภาดาวรรณ (2535: 32) ได้สรุปความหมายไว้ 3 ลักษณะ คือ 1) ความคิดสร้างสรรค์ในเชิงผลงาน (Product) หมายถึง ผลงานที่แปลกใหม่มีคุณค่าคนทั่วไปยอมรับ 2) ความคิดสร้างสรรค์ในเชิงกระบวนการ (Process) หมายถึง การเชื่อมโยง

สัมพันธ์สิ่งของหรือความคิด ที่มีความแตกต่างกันมาเข้าด้วยกัน 3) ความคิดสร้างสรรค์ในเชิงบุคคล หมายถึง บุคคลที่มีความแปลก เป็นตัวของตัวเอง (Originality) เป็นผู้ที่มีความคิดคล่อง (Fluency) มีความคิดยืดหยุ่น (Elaboration)

สรุปได้ว่า ความคิดสร้างสรรค์ หมายถึงความสามารถในการคิดของบุคคลในการประยุกต์ใช้ความรู้ ความคิดและจินตนาการ ในการสร้างความรู้ การสร้างสิ่งประดิษฐ์ต่างๆ ขึ้นมาใหม่ หรือการปรับประยุกต์ใช้ความรู้ที่มีอยู่ไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ ที่แตกต่างไปจากเดิมในทางที่สร้างสรรค์

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่กับสังคมมนุษย์มาช้านานและเป็นการ

ดำรงในชีวิตที่เกี่ยวพันกับธรรมชาติของแต่ละท้องถิ่นโดยมีการปรับสภาพการดำเนินชีวิตให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมตามกาลเวลาภูมิปัญญาท้องถิ่นมีเอกลักษณ์ที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ เป็นองค์ความรู้ที่มีการเชื่อมโยงกันไม่ว่าจะเป็นเรื่องอาชีพ เศรษฐกิจความเป็นอยู่และวัฒนธรรม นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2536: 3-4) ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ 4 ลักษณะ คือ

1. ความรู้และระบบความรู้ ซึ่งภูมิปัญญาไม่ได้เกิดขึ้นชั่วขณะมาในหัว แต่เป็นระบบความรู้ที่ชาวบ้านมองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ เป็นระบบความรู้ที่ไม่เป็นวิทยาศาสตร์ฉะนั้นในการศึกษาจะเข้าไปดูว่าชาวบ้าน รู้อะไร อย่างเดียวไม่พอ ต้องศึกษาว่าเขาเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้อย่างไร

2. การสั่งสมความรู้ ภูมิปัญญาเกิดจากการสั่งสมและการกระจายความรู้ ซึ่งไม่ได้ลอยอยู่เฉย ๆ แต่ถูกนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ภายในท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็นการบริการคนอื่น เช่น หมอพื้นบ้านสั่งสมความรู้ทางการแพทย์ไว้ในตัวคนๆ หนึ่งซึ่งมีกระบวนการที่ทำให้เขาสั่งสมความรู้ ซึ่งเราควรศึกษาด้วยว่ากระบวนการนี้เป็นอย่างไร และหมอคนหนึ่งสามารถสร้างหมอคนอื่นต่อมาได้อย่างไร เป็นต้น

3. การถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ได้มีสถาบันในการถ่ายทอดความรู้โดยตรง แต่กลับมีกระบวนการถ่ายทอดที่ซับซ้อน ซึ่งถ้าเราต้องการเข้าใจภูมิปัญญาท้องถิ่น เราต้องเข้าใจกระบวนการถ่ายทอดความรู้จากฐานหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งด้วย

4. การสร้างสรรค์การปรับปรุงระบบความรู้ของชาวบ้านไม่ได้หยุดนิ่งอยู่กับที่แต่ถูกปรับเปลี่ยนตลอดมา โดยอาศัยประสบการณ์ของชาวบ้านเอง ซึ่งเรายังขาดการศึกษาว่าชาวบ้านปรับเปลี่ยนความรู้และระบบความรู้เพื่อเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้อย่างไร

กัลยาณี ปฏิมพรเทพ (2541: 20-25) กล่าวว่าประเภทของภูมิปัญญามีด้วยกันหลายด้าน ซึ่งในท้องถิ่นหนึ่ง ๆ จะมีปรากฏให้เห็นในเรื่องของการประกอบอาชีพ การดำรงชีวิต ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีความคิด ความคิด ทักษะคติ ตลอดจนสิ่งก่อสร้าง เครื่องใช้ เครื่องมือต่างๆ กันไปตามแต่ละท้องถิ่นจึงมีลักษณะเป็นทั้งรูปธรรมและนามธรรมที่ถ่ายทอดกันมาโดยสามารถประมวลได้เป็น 9 ประเภท ดังนี้

1. ด้านภาษาและวัฒนธรรม หมายถึง ความสามารถในการผลิตผลงานเพื่อการสื่อสารการถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ ในสังคมให้มีการเรียนรู้ สืบต่อและเผยแพร่แก่สังคมอื่นจนมีลักษณะเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

2. ด้านศาสนาและประเพณี หมายถึงความสามารถในการประยุกต์หลักธรรม คำสอน ความเชื่อ ค่านิยม จารีตแบบแผนในการดำเนินชีวิตและก่อสันติสุขขึ้นแก่สังคม

3. ด้านศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม หมายถึง ความสามารถในการออกแบบสร้างสรรค์ประดิษฐ์งานด้านศิลปะเพื่อใช้จินตนาการให้เกิดสุนทรียภาพในสังคม ผลิตผลงานด้านสิ่งก่อสร้าง รูปแบบและรูปทรงต่าง ๆ ภาพเขียน ภาพวาด จิตรกรรม ประติมากรรม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงฝีมือ ความคิด ความเชื่อที่ถ่ายทอดไว้เป็นมรดกแก่สังคม

4. ด้านการศึกษาและการเรียนรู้ หมายถึง ความสามารถในการจัดระบบเพื่อการเรียนรู้มีกระบวนการให้ความรู้ ถ่ายทอดแนวคิด ความเชื่อ ระเบียบแบบแผน การจัดการเรียนการสอน การให้การศึกษาทั้งที่มีรูปแบบและไม่มีรูปแบบ การส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้การจัดบรรยากาศและแหล่งที่จะเอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ของคนในสังคม

5. ด้านการแพทย์และสาธารณสุข หมายถึง ความสามารถในการจัดการป้องกันดูแล รักษาสุขภาพ อนามัยของคนในสังคม มีการเรียนรู้ และถ่ายทอดเพื่อบำบัดและขจัดโรคร้ายไข้เจ็บต่าง ๆ ทั้งในส่วนบุคคลและสังคมส่วนรวม โดยใช้ความสามารถในการพึ่งพาตนเอง และทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในสังคมให้เกิดประโยชน์

6. ด้านการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมายถึงความสามารถในการจัดการสื่อนุรักษ์พัฒนาสงวนรักษาและนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่สังคมศึกษาและส่งเสริมคุณค่าของทรัพยากรทรัพยากรธรรมชาติเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อมให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน

7. ด้านความเป็นอยู่และการดำรงชีวิต หมายถึง ความสามารถในการจัดระบบการใช้ชีวิตประจำวัน การเลี้ยงดูเด็ก การพักผ่อนหย่อนใจ การละเล่น การแสดง การแต่งกาย การสร้างสรรค์ คติความเชื่อ พิธีกรรมเกี่ยวกับการมีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างเป็นสุข รวมทั้งข้อห้ามข้อละเว้นต่างๆ ในการดำรงชีวิต

8. ด้านการปกครองและการบริหาร หมายถึง ความสามารถในการจัดสรรจัดระบบการดูแลและเรียบและองค์การที่สำคัญตามโครงสร้างของสังคม เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อย ความเป็นธรรม เป็นสุขมีการแบ่งสรรประโยชน์และทรัพยากรในสังคมร่วมกัน มีแนวคิดและวิธีการรักษา ป้องกันอันตรายเพื่อให้เกิดความมั่นคงทางสังคม

9. ด้านการผลิตและบริโภค หมายถึง ความสามารถในการจัดหาและใช้วัสดุอุปกรณ์ในการทำมาหากิน การประกอบอาชีพ การประกอบอาหาร การประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้เพื่ออำนวยความสะดวกในการผลิตสิ่งของ สำหรับอุปโภคบริโภคของคนในสังคม

แม้ว่าลักษณะของภูมิปัญญาดังกล่าวข้างต้นจะมีความแตกต่างกันเรื่องของคุณลักษณะ แต่พบว่าภูมิปัญญามีคุณสมบัติที่สำคัญที่มีความสอดคล้องกัน ได้แก่

1) เป็นองค์รวม (Holistic) คือ มีบูรณาการกับองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ บุคคล สังคมและธรรมชาติ

2) ให้ความสำคัญกับดุลยภาพและเอกภาพและเอกภาพขององค์ประกอบต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

3) มีความเชื่อมโยงกับระบบต่าง ๆ ของสังคมทั้งระบบ

4) มีความหลากหลาย

5) มีพลวัต(Dynamic) คือ มีการเปลี่ยนแปลงและมีความยืดหยุ่นตามสภาพสังคมวัฒนธรรมที่ปรับเปลี่ยนตลอดเวลา

6) มีการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยกระบวนการขัดเกลาทางสังคมและปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ภูมิปัญญามีสองลักษณะ คือ ลักษณะที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ วัตถุและการกระทำทั้งหลายและอีกลักษณะหนึ่งที่เป็นนามธรรม คือ ความรู้ ความสามารถ

ความเชื่อหรือแนวทางในการแก้ปัญหาและป้องกันปัญหา รวมทั้งการสร้างความสุขสงบให้กับชีวิตมนุษย์นั่นเอง

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน ถือว่าเป็นองค์ความรู้ที่มีการสั่งสมและถ่ายทอดมาเป็นระยะเวลานาน เครื่องจักสานยังเป็นเครื่องมือที่มนุษย์สามารถจะนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี และไม่เพียงแต่ด้านประโยชน์ใช้สอยเท่านั้นที่มนุษย์พัฒนาขึ้น ความสวยงาม และความทนทานถาวรเป็นปัจจัยที่มนุษย์ให้ความสำคัญอีกด้วย ปัจจุบันเครื่องจักสานได้มีการพัฒนาไปมาก โดยการประดิษฐ์คิดค้นทำให้ได้รูปแบบต่างๆ ที่ทันสมัย ตลอดจนกลายเป็นสิ่งที่รับใช้ชีวิตมนุษย์ จนเป็นมรดกตกทอดมาจนทุกวันนี้ ซึ่งปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้ภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมเครื่องจักสานนั้นดำรงอยู่ คือ การจัดการความรู้ เพื่อให้องค์ความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดมีการจัดเก็บ การพัฒนา และการนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาทั้งในระดับครัวเรือนชุมชน ตลอดจนระดับประเทศ ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) หมายถึง กระบวนการหรือองค์ความรู้ของคนหรือกลุ่มคนในถิ่นใดถิ่นหนึ่ง อันเกิดจากการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษหรือจากประสบการณ์ที่ผ่านการกลั่นกรอง สั่งสม คิดวิเคราะห์ และนำมาใช้จนบังเกิดผล โดยอาศัยการเรียนรู้ที่มีความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตเป็นรากฐานของความรู้ชาวบ้านที่มีลักษณะเป็นนามธรรมและรูปธรรม (โกวิทย์ พวงงาม, 2553 : 398)

จากข้อมูลการวิเคราะห์ศักยภาพที่เกี่ยวข้องทั้งตัวแปรจากปัจจัยภายในข้อมูลพื้นฐานทั่วไป ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพของจังหวัดแพร่ ปัจจัยภายนอก นโยบายของรัฐบาล ตัวชี้วัดการพัฒนาระดับประเทศ วิสัยทัศน์ของจังหวัดแพร่ “เศรษฐกิจดี ชุมชนเข้มแข็ง สุขภาพชีวิตและสังคมที่ดี” มีผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ มีคุณภาพและมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จัก เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และสร้างสรรค์อีกทั้งยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่จังหวัดแพร่ ผลงานที่ช่วยส่งเสริมและยกระดับรายได้ทางด้านเศรษฐกิจ และปัจจุบันได้มีการออกแบบและผลิตด้วยนวัตกรรมใหม่ ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคมากยิ่งขึ้น

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงเห็นว่ามีคามจำเป็นอย่างยิ่งที่จักต้องร่วมกันสร้างความร่วมมือกับทุกภาคส่วนของจังหวัดแพร่พัฒนาเศรษฐกิจชุมชนคุณภาพชีวิตและสังคม

ของ จังหวัดแพร่ ให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาจังหวัดแพร่ คณะผู้วิจัยจึงได้ศึกษาวิธีการจัดการความรู้ศิลปะ วัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชา ในเรื่องหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่

รู้จักชุมชน.....

บ้านเหมืองหม้อ ตำบลเหมืองหม้อ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

พื้นที่ที่ใช้ในเก็บรวบรวมข้อมูลของจังหวัดแพร่ ได้แก่ พื้นที่ในเขตบ้านเหมืองหม้อ ตำบลเหมืองหม้อ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่ คือ

1) เป็นชุมชนที่มีภูมิปัญญาพื้นบ้านที่มีคุณค่าควรแก่การศึกษาอนุรักษ์ถ่ายทอด และสืบทอดในด้านผลิตภัณฑ์ชุมชนหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ ที่ถ่ายทอดกันมารุ่นสู่รุ่นเพื่อไว้ใช้สอยกันเองในครอบครัวสังคมและการแลกเปลี่ยนจนกระทั่งมาสู่การผลิตเพื่อจำหน่าย สามารถทำเป็นอาชีพที่สร้างรายได้และเศรษฐกิจแก่ชุมชนท้องถิ่น

2) เป็นชุมชนที่ได้มีการจัดการองค์ความรู้เพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนของ จังหวัดแพร่ พัฒนาต่อยอดให้มีคุณภาพและได้มาตรฐานเพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึง แหล่งเรียนรู้การประกอบสัมมาชีพ ตามศักยภาพของชุมชน เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

3) เป็นชุมชนที่มีความสำคัญในระดับชุมชนหรือเป็นสถานที่ส่งเสริมการเรียนรู้ ด้านอาชีพ โดยมีโครงการ/กิจกรรมที่แสดงถึงการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ รูปแบบและความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ ต่อยอดความรู้สู่การสร้างนวัตกรรม พัฒนา สร้างสินค้าใหม่จาก ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการสร้างเอกลักษณ์และการสร้างผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ของชุมชน

รูปภาพที่ 1 ชุมชนบ้านเหมืองหม้อ

บ้านเหมืองหม้อ ตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเมืองแพร่ ประมาณ 3 กิโลเมตร ตำบลเหมืองหม้อ มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานตั้งแต่อดีตกาล ประมาณปี พ.ศ. 1379 ได้อพยพมาจากบ้านหนองหม้อเมืองไชยบุรี เชียงแสน มาตั้งรกรากที่ริมห้วยแม่แคม บริเวณนี้มีลำธารเล็กๆ แยกจากห้วยแม่แคมไปทางขวา ชาวบ้านเรียกว่าลำเหมือง จึงเอาคำว่า “หนองหม้อ” รวมกับคำว่า “เหมือง” กลายเป็นเหมืองหนองหม้อ จนในที่สุดกร่อนคำกลายเป็น “เหมืองหม้อ” ซึ่งเป็นชื่อของตำบลเหมืองหม้อในปัจจุบัน

ลักษณะภูมิประเทศของตำบลเหมืองหม้อ เป็นพื้นที่ราบ และที่ราบลุ่มแม่น้ำ มีพื้นที่ลาดเอียงจากทิศตะวันออกสู่ทิศตะวันตก มีลำห้วยแม่แคมเป็นแหล่งน้ำสายใหญ่ไหลผ่านตำบลเหมืองหม้อ และมีคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งซ้ายของกรมชลประทานเป็นแหล่งน้ำสายหลักของตำบล น้ำไหลผ่านตลอดปีเหมาะสำหรับการประกอบ อาชีพเกษตรกรรมและการเลี้ยงสัตว์

อาณาเขตติดต่อของตำบลใกล้เคียงดังนี้ ทิศเหนือ ติดต่อกับตำบลร่องฟอง และตำบลน้ำคำ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ทิศใต้ ติดต่อกับตำบลกาญจนา และตำบลนาจักร อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ทิศตะวันออก ติดต่อกับตำบลบ้านถิ่น อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ทิศตะวันตก ติดต่อกับตำบลทุ่งกวาว และตำบลในเวียง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่

การปกครอง ตำบลเหมืองหม้อประกอบไปด้วย 12 หมู่บ้าน ประกอบไปด้วย หมู่ที่ 1 (บ้านสำเภา) หมู่ 2 (บ้านปทุม) หมู่ที่ 3 (บ้านเหมืองหม้อ) หมู่ที่ 4 (บ้านกาช่อง) หมู่ที่ 5 (บ้านสะบู่) หมู่ที่ 6 (บ้านเหมืองคำ) หมู่ที่ 7 (บ้านทุ่งน้ำใส) หมู่ที่ 8 (บ้านเหมืองหม้อ) หมู่ที่ 9 (บ้านแดนชล) หมู่ที่ 10 (บ้านสันติภาพ) หมู่ที่ 11 บ้านปทุม และหมู่ 12 (บ้านสันติธรรม) และแบ่งเป็นชุมชนมี 5 ชุมชน มีกำนัน ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ปกครอง แต่ละชุมชนจะมีความผูกพัน เป็นพี่เป็นน้องกันมีวัดและโรงเรียน เป็นศูนย์รวมของศรัทธา คือ ชุมชนเหมืองหม้อ ประกอบด้วย หมู่ที่ 1 (บ้านสำเภา) หมู่ที่ 3 (บ้านเหมืองหม้อ) หมู่ที่ 7 (บ้านทุ่งน้ำใส) หมู่ที่ 8 (บ้านเหมืองหม้อ) มีวัดเหมืองหม้อและวัดสำเภา ชุมชนปทุมประกอบไปด้วยหมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 11 มีวัดปทุม ชุมชนกาช่องประกอบไปด้วย หมู่ 4 (บ้านกาช่อง) หมู่ 9 (บ้านแดนชล) และหมู่ 12 (บ้านสันติธรรม) มีวัดกาช่อง ชุมชนเหมืองคำ ประกอบด้วยหมู่ที่ 5 (บ้านสะบู่) และหมู่ที่ 6 (บ้านเหมืองคำ) มีวัดเหมืองคำ ชุมชนสันติภาพชายคลอง คือหมู่ที่ 10 เป็นชุมชนเมือง (เป็นบ้านจัดสรร มีข้าราชการ หรือคนต่างถิ่นมาซื้อ มาเช่าอยู่เป็นจำนวนมาก) เป็นเขตปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลเหมืองหม้อ มี 3,976 หลังคาเรือน ประชากรทั้งหมด จำนวน 9,153 คน จำแนกเป็น ชาย 4,257 คน หญิง 4,896 คน ในแต่ละหมู่บ้านประกอบไปด้วยกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านในการปกครองหมู่บ้าน นอกจาก

กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านแล้ว ยังมีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านอีก 2 คน สารวัตรกำนัน สมาชิกองการบริหารส่วนตำบล หมู่บ้านละ 2 คน ช่วยกันดูแลความสงบเรียบร้อยภายในหมู่บ้าน โดยใช้ระบอบประชาธิปไตยในการปกครอง ในกรณีที่ทำผิดเล็กน้อยไม่รุนแรง ก็ว่ากล่าวตักเตือนหรือให้ศูนย์ยุติธรรมตำบลช่วยไกล่เกลี่ย ถ้าเป็นคดีอาญาก็ส่งให้กระบวนการยุติธรรมลักษณะการปกครอง ผู้นำชุมชนจะใช้รูปแบบประชาธิปไตย โดยรับฟังความคิดเห็นจากชาวบ้าน โดยมีเวทีเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ซักถามในวันประชุมประจำเดือนของแต่ละหมู่บ้าน ทั้งนี้เพื่อให้การปกครองเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ถูกต้อง ทั้งด้านการป้องกันและปราบปราม ตลอดถึงด้านการพัฒนาตำบล ส่วนผู้นำไม่เป็นทางการนั้น ได้แก่ เจ้าอาวาสวัดทั้ง 5 วัด ซึ่งชาวบ้านให้ความเคารพ นับถือ

การบริการสาธารณสุข ในตำบลเมืองหม่อมมีหน่วยงานที่ให้บริการสุขภาพ คือโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลเมืองหม่อม โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านสะบะ โดยให้บริการสุขภาพแก่ประชาชน มีการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบในการให้บริการทั้งที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลและการออกให้บริการตามหมู่บ้านต่างๆ ซึ่งทำให้การให้บริการดูแลสุขภาพเป็นไปอย่างทั่วถึงและครอบคลุมทั้งตำบลและนอกจากนี้ยังมีกลุ่มชมรมต่างๆ ที่สร้างสุขภาพให้กับประชาชนในตำบลอีกด้วย

การศึกษา ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองหม่อมมีสถาบัน การศึกษาในระดับต่าง ๆ ที่ให้บริการการศึกษาแก่ประชาชน ดังนี้ โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 1 จำนวน 2 แห่ง คือ โรงเรียนชุมชนบ้านเมืองหม่อม-กาซ้อง และโรงเรียนวัดเมืองคำ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 4 แห่ง คือ 1) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านเมืองหม่อม 2) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านปทุม 3) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านกาซ้อง 4) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านเมืองคำฯ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) จำนวน 1 แห่ง เปิดที่อาคารห้องประชุมสอง (ชั้นสอง) องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองหม่อม ห้องสมุดประชาชนตำบลเมืองหม่อม 1 แห่ง

ศาสนา ในตำบลเมืองหม่อมวัดทั้ง 5 วัด ได้แก่ วัดเมืองหม่อม วัดเมืองคำ วัดปทุม วัดกาซ้อง วัดสำเภาในแต่ละวัดจะมีศาลาการเปรียญซึ่งประชาชนในแต่ละศรัทธาวัดจะใช้ประกอบกิจกรรมต่างๆ ที่ทางชุมชนจัดขึ้นวัดแต่ละวัดจะเป็นจุดศูนย์กลางในการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาของคนตำบลเมืองหม่อมเป็นที่ปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้กับคนทุกเพศ ทุกวัย

การเดินทาง จากการที่มีถนนตัดผ่านหลายสาย เป็นตำบลกิ่งเมืองกิ่งชนบท มีการรับวัฒนธรรมจากภายนอกได้ง่าย มีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตไปบ้างตามกระแสสังคมใน

ปัจจุบัน ยังมีความสัมพันธ์แบบชนบทที่มีความผูกพันแบบญาติมิตร มีการตั้งบ้านเรือนในกลุ่มเครือญาติในบริเวณใกล้เคียงกัน เพื่อความสะดวกในการดูแลซึ่งกันและกัน คนในชุมชนจะรู้จักกันหมดทุกคน โดยเฉพาะในหมู่บ้านที่อยู่ใกล้เคียงกัน คนในหมู่บ้านจะรู้ว่าแต่ละคนมีลักษณะเด่นหรือมีนิสัยอย่างไร ใครเป็นคนที่สามารถไว้วางใจ สามารถเป็นที่ปรึกษาได้ ใครเป็นคนที่มีความประพฤติชั่ว พุด ขอบนินทา เป็นต้น ส่วนใหญ่จะเป็นครอบครัวขยายมากกว่าครอบครัวเดี่ยว จะอยู่ด้วยกันร่วมกับปู่ย่า ตายาย ในบ้านเดียวกัน ซึ่งยังความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัวโดยปู่ย่าตายาย จะเป็นคนเลี้ยงดูดูแลบุตรหลานอยู่

วิถีชีวิต สังคม ตำบลเหมืองหม้อมีลักษณะเป็นชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท มีสังคมแบบเครือญาติ ประชาชนมีความสามัคคีกัน ไม่มีความแตกแยก ความขัดแย้งกันในกลุ่มผู้นำชุมชน จากการสังเกต ตลาดสดที่มีอยู่ในตำบลเหมืองหม้อ มี 2 แห่ง คือ ตลาดสดวัดเหมืองหม้อ (ตลาดเช้า) ตลาดสดวัดสำเภา (ตลาดเย็น) เป็นตลาดขายของอุปโภค บริโภค เช่น อาหารสำเร็จรูป อาหารสด เสื้อผ้า ตลาดเช้าจะเปิดขายเวลาประมาณตีห้าถึงเก้าโมงเช้า ตลาดเย็นจะเปิดเวลาประมาณบ่ายสองถึงทุ่ม แม้ค้าส่วนใหญ่เป็นประชาชนในตำบลเหมืองหม้อ มีสื่อต่างๆ ที่เข้าถึงประชาชนได้ง่ายโดยเฉพาะโทรทัศน์ วิทยุ มีที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้านทุกหมู่ เสียงตามสายขององค์การบริหารส่วนตำบล มีการปรับปรุงให้สามารถกระจายเสียงได้ทั่วถึงมากขึ้น ป้ายประชาสัมพันธ์ รถโฆษณาประชาสัมพันธ์ การสื่อสารโดยบุคคลในตำบล เช่น อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน แกนนำกลุ่มต่างๆ ในตำบล รวมถึงการติดต่อกับตำบลภายนอก และการบอกเล่ากันปากต่อปากในตลาดสดทั้ง 2 แห่ง

การประกอบอาชีพ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมทำนา ทำสวน ทำไร่ คิดเป็นร้อยละ 70 ของประชากร ซึ่งมีพื้นที่ทำการเกษตร ซึ่งการทำนาก็จะทำปีละ 1 ครั้ง ในช่วงเดือนมิถุนายน – พฤศจิกายน ส่วนระยะเวลาที่เหลือจะปลูกพืชตามฤดูกาล เช่น ถั่วเหลือง ข้าวโพด นอกนั้น รับราชการ รับจ้าง (โดยเฉพาะอาชีพรับเหมาก่อสร้าง) ประกอบธุรกิจส่วนตัว ร้อยละ 30 กลุ่มอาชีพทางวัฒนธรรมในตำบลเหมืองหม้อ ที่มีผู้คนมาเยี่ยมชมอยู่เสมอโดยเฉพาะคนต่างชาติ คือ

1. กลุ่มจักสาน หมู่ที่ 1 บ้านสำเภา, หมู่ที่ 3 บ้านเหมืองหม้อ และหมู่ที่ 7 บ้านทุ่งน้ำใส

2. กลุ่มแกะสลัก หมู่ที่ 1 บ้านสำเภา, หมู่ที่ 8 บ้านเหมืองหม้อ

3. กลุ่มข้าวแคบ ข้าวปุ้น (อาหารพื้นบ้าน) หมู่ที่ 9 บ้านแดนชล

4. กลุ่มกล้วยฉาบ หมู่ที่ 5 บ้านสะบะ
5. กลุ่มพรมเช็ดเท้า หมู่ที่ 6 บ้านเหมืองคำ
6. แหล่งเรียนด้านปศุสัตว์ วัวชน วัวดำสู่อาเซียน บ้านหมู่ที่ 12 บ้านสันติธรรม

ของนายพจน์ ปัญญาณะ

7. อาศรมศิลปะของศิลปินอิสระ นายสุกร พรินทรากุล บ้านหมู่ที่ 8 บ้านเหมืองหม้อ

8. แหล่งน้ำธรรมชาติลำห้วยแม่แคมทั้งสองฟากฝั่ง จะมีวิถีชีวิตเกษตรแบบพอเพียงบ้านปทุม หมู่ที่ 2 และบ้านกาช่อง หมู่ที่ 4 มีศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตรขององค์การบริหารส่วนตำบลเหมืองหม้อเป็นแหล่งเรียนรู้ ศึกษาดูงานขององค์กรต่าง ๆ ทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด (งานนโยบายและแผน สำนักปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลเหมืองหม้อ, แผนพัฒนาท้องถิ่น พ.ศ. 2566 – 2570 : 3 – 8)

ผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ OTOP สินค้าพื้นเมืองและของที่ระลึก วิถีชีวิตที่เรียบง่ายที่ยึดถือมาจากบรรพบุรุษ หลายอาชีพที่เป็นอาชีพทางวัฒนธรรมและคนเหมืองหม้อ ยังสืบทอดอาชีพนี้มาได้แก่ การทำข้าวแคบ ข้าวปั้น การแกะสลัก การจักสาน จักสานทุกอย่างแต่ที่มีมากเป็นสินค้าหลักของหมู่บ้านคือ เครื่องจักสาน เป็นสินค้าประจำตำบลที่ผู้มาเยือนจะต้องแวะซื้อเป็นของที่ระลึกอยู่ประจำนอกจากนี้ยังมีช่างฝีมือในการสร้างบ้านที่เรียกว่า “สล่า” อยู่มากมาย สล่าทำบ้าน สล่าแกะสลัก เป็นต้น การฝึกอาชีพและเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในเรื่องการทำเครื่องจักสานที่เป็นภูมิปัญญาของคนตำบลเหมืองหม้อที่ได้เรียนรู้สืบทอด ส่งเสริมวัฒนธรรมอันดีของตำบล โดยผู้ใหญ่ได้สอนเด็กๆ ในการสานแอ็บข้าว กระเป่า สานปลา และสานพัด เด็กๆ มีความสุข สนุกสนาน และได้ผลิตภัณฑ์กลับบ้านไปด้วย ที่ตนเองได้ฝึกทำซึ่งเป็นการลดช่องว่างระหว่างวัยของทั้งสองวัยด้วย ซึ่งสอดคล้องกับคำขวัญของตำบลเหมืองหม้อ “เกษตรเป็นหลัก จักสานทุกอย่าง งานช่างดีเด่น ร่มเย็นด้วยประเพณี สามัคคีเป็นเลิศ ถิ่นกำเนิดแห่งภูมิปัญญา”

เปิดประตูสู่.....

การเรียนรู้และสร้างสรรค์หัตถกรรมไม้ไผ่สาน ของชุมชนบ้านเหมืองหม้อ

กระบวนการของการวิจัย จะเริ่มจากการวิเคราะห์ปัญหาเพื่อตัดสินใจเลือกศึกษา การจัดการองค์ความรู้และกระบวนการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ชุมชน ประเด็นที่มุ่งแก้ไขหรือ พัฒนาออกแบบ แนวทางในการจัดการปัญหา ลงมือปฏิบัติ สรุปผลปฏิบัติการ วิเคราะห์ สังเคราะห์ สะท้อนคิดผ่านกระบวนการถอดบทเรียนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ สร้างสรรค์หัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่ การศึกษาการจัดการความรู้ศิลปวัฒนธรรมเชิง สร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชา จังหวัดแพร่

ภาพที่ 2 ลงพื้นที่สัมภาษณ์ชุมชนบ้านเหมืองหม้อ

การจัดการองค์ความรู้ของด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตาม ศาสตร์พระราชาจังหวัดแพร่ เป็นการจัดการองค์ความรู้ 5 ด้าน ได้แก่ 1) การกำหนด ความรู้ 2) การสร้างและแสวงหา 3) การจัดเก็บความรู้ 4) การแบ่งปันความรู้ 5) การใช้ ประโยชน์ โดยผลการศึกษาในแต่ละประเด็นมีรายละเอียดดังนี้

1) การกำหนดความรู้ ชุมชนบ้านเหมืองหม้อ มีการกำหนดความรู้จากชุมชนเป็น หลักภายใต้ความต้องการด้านเศรษฐกิจภายในชุมชนโดยมีความต้องการสร้างรายได้ให้กับ ชุมชน เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ด้านผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่ เช่น กระเป่า ตะกร้า ที่ใส่ธูป อุปกรณ์ตีฟกแพ เป็นต้น ในการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้ กลุ่มมีอาชีพเสริม นอกเหนือจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม หรือในช่วงที่ว่างเว้นจาก การทำนา ซึ่งการดำเนินงานดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐในการ ดำเนินงานในด้านงบประมาณ และการตลาด เป็นต้น และเป็นการกำหนดความรู้ที่เกิด จากความต้องการของชาวบ้านที่ต้องการใช้ทรัพยากรที่ย่อยสลายได้ง่าย ไม่เป็นมลพิษกับ

สิ่งแวดล้อม จึงร่วมกันคิดและตัดสินใจให้มีการผลิตหัตถกรรมเครื่องจักสานจากไม้ไผ่ เพื่อให้สมาชิกในชุมชนมีรายได้เพิ่มมากขึ้น

ภาพที่ 3 ผลิตภัณฑ์จักสานของชุมชนบ้านเหมืองหม้อ

2) การสร้างและแสวงหาความรู้ การสร้างและแสวงหาความรู้จะเป็นแบบผสมผสานทั้งจากภายในและภายนอกกลุ่ม ภายในกลุ่มโดยใช้ภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษเป็นหลักและมีการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลายร่วมกันและนำมาทดลองปฏิบัติ ปรับปรุงรูปแบบจนกลายเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนตนเอง จากภายนอกกลุ่ม ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากรัฐในการส่งวิทยากรมาอบรมให้ความรู้กับชุมชนในการส่งวิทยากรเข้ามาให้ความรู้และสอนวิธีการผลิต การเข้าอบรม การศึกษาดูงาน เพิ่มเติมจากการเรียนรู้ร่วมกันและนำมาทดลองปฏิบัติและพัฒนาให้ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพ สวยงาม มีความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนและนำหน้าสินค้าหรือผลิตภัณฑ์จักสานไม้ไผ่ของท้องถิ่น ๑

3) การจัดเก็บความรู้ เป็นการนำเอาความรู้ที่ได้จากการสร้างและพัฒนา มากำหนดที่จะจัดเก็บไว้เป็นความรู้ ชุมชนมีการจัดเก็บความรู้เป็นการนำเอาความรู้ที่ได้จากทำงานหัตถกรรมจักสานเป็นอาชีพมีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น และมีการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง การจัดเก็บความรู้ในลักษณะของการจดจำผ่านตัวบุคคล การสร้างและเก็บไว้เป็นความรู้ เครื่องมือที่สำคัญที่ใช้ในการจักสานไม้ไผ่ เครื่องจักตอกหรือเครื่องชุดตอก โดยต้องพิจารณาถึงวิธีการในการเก็บรักษาและนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ตามความต้องการของชุมชน เช่น การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจน รวมทั้งการสร้างและการจดจำของปัจเจกบุคคล การจัดเก็บความรู้ในลักษณะของการจดจำผ่านตัวบุคคลในชั้นงานที่ตนเองถนัด และการถ่ายภาพของชิ้นงานในแต่ละแบบ การจัดเก็บรูปร่างนั้นทางกลุ่มจะมีการบันทึกกระบวนการผลิตและวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ด้วยภาพถ่าย และการเก็บเป็นตัวอย่างชิ้นงาน ทำให้สะดวกสำหรับสมาชิกใหม่และผู้ที่ต้องการ

เรียนรู้ก็สามารถศึกษาจากแฟ้มข้อมูลภาพถ่ายได้อย่างละเอียด แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นความรู้ของชุมชนส่วนใหญ่จะเก็บในรูปของตัวบุคคลเป็นสำคัญ

4) การแบ่งปันความรู้ เป็นการส่งผ่านความรู้ระหว่างบุคคลหรือองค์กรและผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยครอบครัวเป็นจุดเริ่มต้น ต่อมาเมื่อมีการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์จักสานให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น หน่วยงานราชการ เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาทักษะกระบวนการผลิต กระบวนการออกแบบ และช่องทางในการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานให้มากยิ่งขึ้น จนก่อให้เกิดผลิตภัณฑ์จักสานร่วมสมัยในปัจจุบันที่ตรงกับความต้องการของตลาด เน้นการแลกเปลี่ยนความรู้เป็นระบบที่เลี้ยงชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Community of Practice: CoP) จากความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกัน ความไว้วางใจซึ่งกันและกันและสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ตามบริบทของชุมชนเป็นสำคัญ

ภาพที่ 4 การแบ่งปัน แลกเปลี่ยนความรู้

5) การนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ มีการนำความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสานไปประยุกต์ใช้ โดยส่วนใหญ่จะเป็นลักษณะของการพัฒนารูปแบบของสินค้าให้มีความหลากหลายมากขึ้น ที่สะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของชุมชนที่ควบคู่มาพร้อมกับอาชีพเกษตรกรรม เป็นการผลิตเพื่อจัดจำหน่ายทั้งภายในจังหวัดและต่างจังหวัด เป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชนอีกวิธีการหนึ่ง ที่สะท้อนให้เห็นถึงการนำเอาองค์ความรู้ที่มีอยู่แล้วภายในชุมชนมาสร้างรายได้ รวมถึงการนำเอาทักษะด้านการจักสานไปถ่ายทอดสู่ชุมชนอื่น และสถานศึกษา ปัจจุบันผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานของชุมชนได้ถูกนำเอาไปประยุกต์ใช้ในงานและกิจกรรมอื่น ๆ เช่น เป็นของชำร่วย ใส่ของจิปาละ ได้แก่ กระเป๋าทะกร้า แอ็บข้าว กล่องทิชชู กล่องใส่รูปเทียน อุปกรณ์ดีฟกาแพ ฯลฯ นอกจากนี้ยังได้มีการนำวิธีการจักสานมาปรับใช้เป็นโดยเป็นแหล่งเรียนรู้ในการฝึกสอนให้ลูกหลานมีสมาธิ

มากขึ้น โดยมีการฝึกหัดสานแบบง่ายๆ เช่น การทำพัด เพื่อให้เยาวชนสามารถใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์และฝึกให้มีสติเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี ซึ่งแนวทางดังกล่าวเป็นข้อเสนอแนะให้กับกลุ่มองค์การชุมชนอื่นๆ สามารถนำไปปรับใช้กับเยาวชนในชุมชนให้สามารถสร้างระบบการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

จากการสังเคราะห์ การจัดการความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชাজังหวัดแพร่ พบว่า ศาสตร์พระราชา (The King's Philosophy) เปรียบเสมือนองค์ความรู้ กระบวนการเรียนรู้ และนวัตกรรมของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร โดยได้แยกออกตามองค์ความรู้ ปรัชญา แนวคิด ทฤษฎี และนวัตกรรมแต่ละอย่าง เช่น ทฤษฎีใหม่ (The New Theory) ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) ศาสตร์เกี่ยวกับการจัดการน้ำ ศาสตร์เกี่ยวกับการจัดการดิน ศาสตร์เกี่ยวกับการจัดการป่า และสิ่งแวดล้อม ศาสตร์เกี่ยวกับการจัดการสหกรณ์ ศาสตร์เกี่ยวกับศิลปะและการดนตรี ศาสตร์ด้านการศึกษา รวมถึงศาสตร์เกี่ยวกับนวัตกรรมในมิติต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เช่น ฝนหลวง หล้าแฝก โครงการแก่งลิงดิน กังหันน้ำชัยพัฒนา เป็นต้น

ศาสตร์พระราชา เป็นการสร้างสรรค์ การสืบทอดและการสานต่อ รวมถึงการน้อมนำไปใช้ประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่วิจัยครั้งนี้ เกิดมุมมองด้านการพัฒนามนุษย์ การพัฒนาด้านภูมิปัญญาและการบูรณาการจัดการเรียนรู้ ถอดและตีความปรัชญาที่พระองค์ท่านทรงถ่ายทอดและทำให้เห็นเชิงประจักษ์ จากองค์ความรู้ภายในสู่องค์ความรู้ที่เป็นศาสตร์ หรือ “การจัดการความรู้” (KM) ในครั้งนี้ เป็นกระบวนการจัดการความรู้ ถอดบทเรียนจากท้องถิ่น (Local wisdom) เช่น ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านเทคโนโลยี เป็นต้น ซึ่งผลจากการถอดบทเรียนในครั้งนี้ พบว่าชุมชนบ้านเหมืองหม้อ มีแนวทางการน้อมนำศาสตร์พระราชมามาปฏิบัติ ดังนี้

1. การพัฒนามนุษย์ ทางด้านการสร้างความตระหนักรู้ การยอมรับ และต่อยอดสู่การนำภูมิปัญญาในพื้นที่เกิดการจัดการความรู้จากศาสตร์พระราชาสู่การปฏิบัติในด้านการพึ่งพาตนเองและความเข้มแข็งของชุมชน เป็นต้น
2. การบริหารจัดการศาสตร์พระราชาเป็นต้นแบบแห่งการแก้ไขปัญหาในเชิงการบริหารจัดการ ซึ่งชุมชนสามารถน้อมนำศาสตร์พระราชมามาปฏิบัติโดยมีผู้กล่าวว่า “ตัวอย่างที่ดีมีค่ามากกว่าคำสอน” ในมิติที่ต่อยอดจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

3. ด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นการสร้างสำนึกการมีส่วนร่วมและความตระหนักในการทำงานเพื่อส่วนรวมให้เกิดขึ้นในพื้นที่โดยเริ่มต้นจากผู้นำและขยายผลสู่ประชาชนในพื้นที่ด้านการพัฒนาและสัมมาชีพซึ่งเมื่อชุมชนตระหนักรู้และพึ่งตนเองในด้านต่างๆ แล้วจะสามารถต่อยอดการอนุรักษ์พื้นที่ในมิติอื่นๆ เช่น มิติทรัพยากร ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมหรือจิตอาสาเพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

สรุปได้ว่า องค์ความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานของชุมชน บ้านเหมืองหม้อ อำเภอมือง จังหวัดแพร่ สามารถสรุปขั้นตอนของกระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้าน หัตถกรรมเครื่องจักสานได้ทั้งหมด 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การกำหนดความรู้ 2) การสร้างและแสวงหา 3) การจัดเก็บความรู้ 4) การแบ่งปันความรู้ 5) การใช้ประโยชน์ โดยการน้อมนำศาสตร์พระราชามาปฏิบัติ ซึ่งแต่ละขั้นตอนต้องอาศัยกิจกรรมทางสังคมหลากหลายรูปแบบ ได้แก่ กระบวนการมีส่วนร่วม กระบวนการกลุ่ม เป็นต้น เป็นการสืบทอด การสานต่อถือเป็นองค์ความรู้ที่สะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของชุมชนที่ควบคู่มาพร้อมกับอาชีพเกษตรกรรม นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชนเพื่อให้เกิดการพึ่งพาตนเองรวมถึงการนำเอาทักษะด้านหัตถกรรมเครื่องจักสานไม่ไปถ่ายทอดสู่ชุมชนอื่นอีกด้วย

การพัฒนาชุดความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชน ตามศาสตร์พระราชาจังหวัดแพร่

การพัฒนาชุดความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชาจังหวัดแพร่ ซึ่งมีฐานคิดมาจากการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเอง ภายใต้ความต้องการด้านเศรษฐกิจภายในชุมชน โดยมีความต้องการสร้างรายได้ให้กับชุมชนเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นด้านผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่ ตามแนวทางของศาสตร์พระราชา ซึ่งจะช่วยจรรโลงสังคมโดยใช้กลไกของชุมชนที่เข้มแข็งช่วยในการสร้างทางเลือกให้แก่เกษตรกรและคนในชุมชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติต้องการใช้ทรัพยากรที่ย่อยสลายได้ง่าย ไม่เป็นมลพิษกับสิ่งแวดล้อมให้เหลือถึงอนุชนรุ่นหลัง การถ่ายทอด การเข้าถึงตลาด การสร้างเครือข่ายและสร้างระบบการค้าที่เป็นธรรม ตลอดจนการดำเนินการตามแนวทางตามศาสตร์พระราชา ต้องการ

สร้างรายได้ให้กับชุมชนเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ให้มีความรู้ ความเข้าใจการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติต้องการใช้ทรัพยากรที่ย่อยสลายได้ง่าย ไม่เป็นมลพิษกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งข้อมูลจากการสนทนากลุ่มและสังเคราะห์ ได้เนื้อหาในพัฒนาชุดความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชากิจจังหวัดแพร่ ประกอบด้วย

ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับหัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่

ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับไม้และวิถีชีวิต

ความเชื่ออีกอย่างหนึ่งเกี่ยวกับต้นไผ่ เชื่อว่าไผ่เป็นไม้มงคล ซึ่งถ้าหากบ้านใดปลูกต้นไผ่เอาไว้คนในบ้านนั้นก็จะเป็นคนที่มีคุณธรรม สื่อสัตย์และไม่เอาเปรียบใคร อีกทั้งยังมีไผ่บางชนิด เช่น ไผ่สีสุก ที่เชื่อว่าจะมีศรีสุข ด้วยคำที่คล้องจองกับคำว่า มั่งมีศรีสุข ยังช่วยเสริมบารมีให้กับผู้ที่อยู่อาศัยในบ้าน ทำให้ประสบความสำเร็จการปลูกต้นไผ่นั้น ควรปลูกไว้ทางทิศตะวันออกของบ้าน บริเวณที่เหมาะสมคือบริเวณริมรั้ว เพราะต้นไผ่จะได้รับแสงแดดและเจริญงอกงามได้เต็มที่ นอกจากประเทศไทยแล้ว ประเทศอินเดียก็ใช้ประโยชน์จากต้นไผ่ โดยการนำเมล็ด (ขุย) มาใช้ประกอบอาหาร ครั้งที่ประชาชนในประเทศประสบปัญหาภัยพิบัติ ทำให้ประชาชนจำนวนมากสามารถรอดชีวิตมาได้ ส่วนในประเทศจีน ก็นำไผ่มาทำเป็นเยื่อกระดาษและในประเทศอื่น ๆ ก็ใช้ประโยชน์จากไผ่ เช่น การใช้ไม้ไผ่ทำเป็นไส้หลอดไฟ หรือใช้ไม้ไผ่ทำเป็นท่อส่งน้ำ เป็นต้น

จากความเชื่อในอดีตกับวิถีชีวิตของชาวไทย ต้นไผ่ ได้ถูกนำมาใช้ประโยชน์ในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะในด้านงานหัตถกรรมจักสาน เพื่อทำมาเป็นข้าวของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อประโยชน์ใช้สอยและงานจักสานยังสะท้อนวัฒนธรรม สะท้อนความคิดสร้างสรรค์ ภูมิปัญญาของชาวบ้านได้อีกด้วย งานหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่เป็นอาชีพที่มีอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศไทย นิยม จักสานเพื่อมาใช้เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ประเภทต่างๆ เป็นเครื่องใช้ในครัวเรือน เช่น กระบุง ตะแกรง กระดัง ฝาชี เครื่องมือเครื่องใช้ในการเกษตร ตะกร้า เข่งใส่ผลไม้ เครื่องมือที่ใช้จับสัตว์น้ำ ลอบ ไซ เป็นต้น เป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านอย่างง่ายที่สามารถทำใช้กันตัวเองหรือสามารถหาซื้อได้ในราคาไม่แพง

การสร้างสรรค์งานจักสานไม้ไผ่ต้องใช้ทั้งภูมิปัญญาความประณีตความละเอียดอ่อนและทักษะฝีมือเชิงช่าง ตั้งแต่การรู้จักคุณสมบัติของไม้ไผ่แต่ละชนิดที่มีความเหมาะสมกับการนำมาใช้ประโยชน์ในการจักสาน การเตรียมเส้นเพื่อการสานที่เหมาะสมกับการสานผลิตภัณฑ์แต่ละชนิด แต่ละรูปแบบและที่สำคัญคือการสานขึ้นรูปจนสำเร็จเป็นผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานไม้ไผ่ที่นำไปประโยชน์ใช้สอยตามที่ต้องการ งานหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ จึงยังคงเป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่ยังคงมีการสืบทอดต่อกันมานับจากอดีตกาลจนถึงปัจจุบัน

ลักษณะการจัก การสาน การถักและการเข้าขอบ

การจัก เป็นการเตรียมวัสดุที่จะใช้ในการจักสาน โดยนำวัสดุมาทำให้เป็นเส้นเป็นแฉกหรือเป็นริ้ว เพื่อความสะดวกในการสาน ลักษณะของการจักจะขึ้นอยู่กับลักษณะของวัสดุแต่ละชนิด ซึ่งจะมีวิธีการเฉพาะที่แตกต่างกันไป เช่น วัสดุที่นำมาจักนั้นเป็นไม้ไผ่หวาย มักเรียกว่า ตอก และการจักตอกไม้ไผ่โดยทั่วไปจะแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ ลักษณะที่ 1 จักตามแนวไม้ไผ่โดยมีผิวไม้เป็นส่วนแบน เรียกว่า “ตอกปิ่น” ลักษณะที่ 2 จะจักโดยมีผิวไม้เป็นส่วนสันตอกเรียกว่า “ตอกตะแคง” นอกเหนือจากตอกไม้ไผ่สองลักษณะนี้แล้ว อาจจะมีตอกที่จัก เหลา เป็นเส้นกลม ๆ หรือลักษณะอื่น ๆ ตามความต้องการที่จะนำตอกชนิดนั้น ๆ ไปใช้ อย่างไรก็ตาม การจักตอกเป็นงานขั้นแรกที่สำคัญในการทำเครื่องจักสาน เพราะลักษณะของตอกจะต้องประสานกับลวดลายและรูปทรงของเครื่องจักสานด้วย นอกจากนี้การเลือกสรรวัสดุที่ดีก็มีผลต่อความคงทนและความประณีตสวยงามของเครื่องจักสานด้วย

การสาน เป็นขั้นตอนถัดจากการจัก ถือว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญมาก เป็นขบวนการทางความคิดสร้างสรรค์และฝีมือของมนุษย์เป็นหลัก ซึ่งมีมาช้านานแล้ว และสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน การสานของคนไทยนั้นถือได้ว่าเป็นความรู้พื้นบ้านพื้นเมืองสืบทอดกันมาโดยการถ่ายทอดให้กันในครอบครัว ชนิดพ่อสอนลูก โดยมีได้มีการร่ำเรียนกันอย่างจริงจัง และไม่มีการจดบันทึกเป็นตำรับตำราแต่อย่างใด ซึ่งรูปทรงและลวดลายบางอย่างยังคงไว้แต่บางอย่างอาจมีการปรับแต่งให้เข้ากับยุคสมัย แต่ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้ มักจะเปลี่ยนไปอย่างช้าๆ ชนิดค่อยเป็นค่อยไป การสานนั้นจะสานด้วยรูปแบบและลวดลายแบบใดขึ้นอยู่กับลักษณะการนำไปใช้งานและความนิยมของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งมีการสานได้หลากหลาย เช่น ถ้าต้องการภาชนะที่มีตาห่างๆ เช่น ชะลอม เข่ง ก็มักจะสานด้วยลายเฉลว เป็นต้น นอกจากนี้ชื่อเรียกของลวดลายในแต่ละท้องถิ่นก็อาจจะเรียกแตกต่างกัน

ออกไปแม้จะเป็นลายเดียวกันก็ตามการสานเครื่องจักสานโดยทั่วไปแล้ว มีอยู่ 3 วิธี คือ
 1. การสานด้วยวิธีสอดขัด 2. การสานด้วยวิธีการสอดขัดด้วยโครงสร้างภายนอก 3. การ
 สานด้วยวิธีขัดเป็นวง

การถัก เป็นกระบวนการที่เข้ามาเสริมหรือช่วยทำให้เครื่องจักสานดูเรียบร้อย
 สมบูรณ์มากขึ้น เป็นการเสริมความแข็งแรงของโครงสร้างภายนอก เช่น ขอบ ปาก กัน
 ของเครื่องจักสาน โดยมักจะใช้วัสดุที่เป็นเส้นอ่อนและมีความยาวพอสมควร ถักหรือผูกยึด
 โครงสร้างภายนอกให้ติดกับผนังของเครื่องจักสาน ลักษณะของการถักหรือการผูกขอบ
 ภาชนะโดยทั่วไปก็จะมีรูปแบบเฉพาะของการถักแต่ละแบบเช่นเดียวกับแบบของลายสาน
 ซึ่งเป็นการช่วยเพิ่มความสวยงามของเครื่องจักสานไปในตัว การถักแม้จะเป็นขั้นตอนเสริม
 แต่ก็ยังเป็นกระบวนการที่ขาดไม่ได้ของเครื่องจักสานหลายชนิด

การเข้าขอบและการมัด เป็นการเหลาไม้ไผ่ให้มีขนาดกว้าง หนา บาง อ่อน แข็ง
 พอเหมาะแล้วนำมาเข้าขอบแอ็บข้าวเพื่อความแข็งแรงและเข้ารูปเข้าทรง นำเชือกมาสอด
 ผูกมัดให้แน่น

จึงสรุปได้ว่า วิธีการในการจักสานตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันมีรูปแบบและลวดลาย
 ในการสานที่คล้ายคลึงกันเป็นส่วนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งลวดลายในการสานมีข้อจำกัดไม่
 มากนักและจากข้อจำกัดของลวดลายนี้เป็นผลบังคับให้รูปทรงจักสานมีลักษณะใกล้เคียง
 กันไปและด้วยลวดลาย วัสดุที่ใช้ในการทำเครื่องจักสาน แต่สิ่งที่ปรากฏในชิ้นงานที่ทำให้
 เกิดความแตกต่างกันนั้นก็ขึ้นอยู่กับแต่ละท้องถิ่น โดยสร้างผ่านแนวความคิดของมนุษย์
 และสร้างความเป็นเอกลักษณ์ด้วยวัสดุ รูปทรงและลวดลายที่เกิดขึ้น ล้วนแต่เป็นงานภูมิ
 ปัญญาที่มีคุณค่าที่ใช้ฝีมือในการนำวัสดุธรรมชาติมาใช้เป็นเครื่องในการผลิต แม้ปัจจุบันมี
 การใช้วัสดุอุปกรณ์ชนิดใหม่เข้ามาช่วยแต่กรรมวิธีการผลิตการใช้ฝีมือเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้
 เห็นถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นและมีคุณค่าต่อคนในสังคม

งานจักสานไม้ไผ่ เอกลักษณ์ที่สะท้อนภูมิปัญญาและทักษะสละท้องถิ่น

ไม้ไผ่ คือวัตถุดิบหลักในการสร้างงานหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่และไม้ไผ่ที่ใช้เพื่อ
 การสร้างเป็นงานหัตถกรรมนั้นมีด้วยกันหลายชนิด ด้วยเพราะคุณสมบัติของไม้แต่ละ
 ประเภท อาจจะมีเหมาะสมกับงานหัตถกรรมแตกต่างกัน จึงต้องเลือกใช้ชนิดไม้ให้
 เหมาะสม เช่น ไม้ไผ่ที่นิยมใช้ทำเครื่องจักสานมากที่สุด คือ ไม้หลาม ซึ่งเป็นไม้ไผ่ที่ขึ้นอยู่
 ตามพื้นราบ มีอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศไทยไม้ไผ่ที่นำมาใช้สำหรับการทำงานหัตถกรรม
 จักสาน

ภูมิปัญญาในการทำงานหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ทั่วไป จะมีขั้นตอนและวิธีการผลิตของงานหัตถกรรมที่เหมือน หรือแตกต่างกันไปตามรูปแบบ รูปทรง องค์ความรู้ภูมิปัญญาและทักษะฝีมือของช่างที่สั่งสมมาแต่โดยปกติจะมีกระบวนการ ขั้นตอนในการทำที่คล้ายคลึงกันในแถบทุกภาคในประเทศไทยการเตรียมวัตถุดิบเพื่อการสานหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ก็ถือเป็นขั้นตอนที่ต้องอาศัยความรู้หรือภูมิปัญญาในการเตรียมวัตถุดิบ เพื่อให้ได้วัตถุดิบมีคุณภาพ ไม่เป็นมอด ไม่ขึ้นรา ได้เส้นตอกที่มีขนาดสม่ำเสมอตามที่ต้องการและมีสีที่สวยงามและมีลวดลายที่เหมาะสมกับชิ้นงาน การเพิ่มเติมความสวยงามและความคงทนให้กับชิ้นงาน รวมทั้งการมีคิดค้น พัฒนาหาเทคนิควิธีการป้องกันมอดและแมลงของผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานด้วยการรมควันที่สามารถทำให้เครื่องจักสานมีผิวแห้งสนิทไม่ขึ้นรา ไม้ไผ่ที่นำมาใช้ทำงานจักสานนั้น จะนิยมนำไม้ไผ่ที่ได้มาแช่น้ำทิ้งไว้ 7 ถึง 10 วันเพื่อป้องกันแมลงและบางครั้งใช้กรรมวิธีการตากแห้งเพื่อช่วยสกัดน้ำมันไผ่ออกเป็นการสร้างความคงทน แข็งแรงและความสวยงามให้ไม้ไผ่ยิ่งขึ้น

การจัก “ตอก” ถือได้ว่าเป็นขั้นตอนของการเตรียมวัสดุในการทำเครื่องจักสานขั้นแรกเป็นงานที่ยังคงทำด้วยฝีมือ การจักตอกเป็นหนึ่งในภูมิปัญญาบรรพบุรุษและเทคนิคที่ช่างต้องเรียนรู้ การกดมีดให้ผ่านเนื้อไม้และผิวไม้ไผ่ให้ได้เส้นตอกที่หนา หรือบางเท่ากันตลอดนั้น ช่างที่มีฝีมือดีจะจักตอกด้วยความชำนาญและได้เส้นตอกที่มีความหนา หรือบางที่สม่ำเสมอตลอดทั้งเส้น ช่างจักตอกจึงเป็นอีกหนึ่งที่มีความสำคัญ และส่วนใหญ่ก็จะเป็นผู้สูงอายุที่มีความชำนาญในการจัดตอก

ลวดลายที่ใช้ในการจักสาน

การสานให้เป็นรูปร่าง รูปทรง และมีลวดลายที่เหมาะสมกับชิ้นงานจักสานนั้นจะประกอบด้วย 3 ส่วนใหญ่ ๆ คือ

ส่วนก้น ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของเครื่องจักสาน เพราะมักเป็นจุดเริ่มต้นของการสาน เพราะลักษณะก้นจะส่งผลถึงรูปทรงที่จะสร้างต่อไป ดังนั้นส่วนก้นจะต้องมีโครงสร้างที่แข็งแรง เหมาะสมสัมพันธ์กับลวดลายและรูปทรงของเครื่องจักสาน

ส่วนกลาง เป็นส่วนผนังของภาชนะ อาจมีลักษณะเป็นผนังที่ทึบหรือโปร่ง เป็นตาถี่แล้วแต่หน้าที่และประโยชน์ใช้สอยของภาชนะนั้น ๆ ส่วนกลางของเครื่องจักสานจะเป็นส่วนสำคัญเพราะเป็นส่วน ที่จะรับน้ำหนักจากการบรรจุ ซึ่งถ้าหากได้รับการสานดีก็สามารถรับน้ำหนักและทนทานจากแรงกดและแรงดึงจากภายในได้

ส่วนปาก จะเป็นส่วนสำเร็จของเครื่องจักสาน โดยส่วนนี้จะต้องสัมพันธ์กับรูปทรง และประโยชน์ใช้สอย ซึ่งโครงสร้างส่วนปากหรือขอบของเครื่องจักสานจะเป็นส่วนสำคัญที่ ช่วยบังคับให้เครื่องจักสานคงรูปอยู่ได้ การสร้างงานจักสานนอกจากต้องใช้ความประณีต พิถีพิถันในการสานแล้ว สิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือลวดลายของงานจักสานนั้น ถือเป็นสิ่ง สำคัญในการสร้างมูลค่าให้กับงานจักสานแต่ละชิ้น โดยลายสานทั่วไป คือ ลายขัดและลาย สอง เป็นลายเริ่มแรกเมื่อผู้สานเริ่มหัดสานงาน จากนั้นจึงมีการพัฒนาลวดลายขึ้นจากลาย ดั้งเดิม เช่น ลายบน ลายตีหล่ม เป็นต้น

การสานเป็นขั้นตอนสำคัญในการทำเครื่องจักสานลวดลายถือเป็นองค์ ประกอบ ของงานหัตถกรรมจักสานที่มีความสำคัญแบ่งออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

ลายพื้นฐานหรือที่เรียกว่าลายแม่บท มีกฎเกณฑ์ตายตัว เช่น ลายขัด ลายสอง ลาย สามายตาหลิว ลายขอ

ลายพัฒนา คือ ลายที่พัฒนามาจากลายพื้นฐาน เช่น ลายบ้า ลายดีด้น ลายเฉลา เกล็ดเต่า ลายดอกชิง ลายประดิษฐ์ เป็นลายที่สานขึ้นตามความนึกคิดของตัวผู้สานเอง ตัวอย่างเช่น ลายขัดตาหมากรุก ลายขัดตาแยง ลายเฉลว ลายขัดดอกคู่ ลายขัดโครง หวาย ลายสอง ลายสามซึ่งลวดลายต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นนั้นในการสร้างงานหัตถกรรม จักสานผู้ผลิตจะมีความรู้หรือภูมิปัญญาในการสานลายที่เหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอย ลายที่ได้รับความนิยมและมีชื่อเสียงมากในปัจจุบันก็คือ ลายดอกพิกุล รวมถึงลายตาแฉลว

ชนิดของไม้ไผ่ กับวิถีชีวิตคนไทย

ไม้ไผ่ (BAMBOO) เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญในด้านเศรษฐกิจ เป็นต้น ฐาน หน่อใช้เป็นอาหาร เนื้อไม้ทำหัตถกรรมจักสานทำเครื่องมือเครื่องไม้ใช้ต่าง ๆ ภายในบ้าน ผลิตภัณฑ์ ป้องกันลมพายุ ป้องกันดินพังทลาย ไม้ไผ่ที่พบในประเทศไทย และนิยมนำมาใช้ในงานหัตถกรรมจักสานที่สำคัญ เช่น

ไผ่สีสุก หรือไผ่โจด พบทั่วไปและมีมากในภาคกลางและภาคใต้ มีลักษณะขึ้นเป็น กอใหญ่หนาแน่นมาก มีลำต้นกลวงเนื้อหนา ผิวเป็นมันปล้องยาว ลำต้นมีเนื้อหนาและ เหนียวทนทานดีมาก ผลิตภัณฑ์ที่ได้จากไผ่ชนิดนี้มีความสวยงามคงทน และเป็นที่นิยม นำไปผลิตผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ มากกว่าไผ่ชนิดอื่น เช่น ใช้ทำเครื่องจักสาน เพอร์นิเจอร์ ใช้ใน การก่อสร้าง

ไผ่ซาง หรือไผ่ซางดอย พบทั่วไป แต่พบมากทางภาคกลางและภาคเหนือของประเทศไทย นิยมนำลำต้นมาใช้ในการก่อสร้างและนำมาจักตอกทำเครื่องจักสาน เช่น สานแข่ง ตะกร้า กระบุง บุงกี และใช้ทำเครื่องเรือนต่าง ๆ

ไผ่รวก พบทุกภาคของประเทศไทย นิยมปลูกเป็นแนวรั้วบ้าน เหมาะสำหรับนำมาทำเครื่องเรือนไม้ ไผ่รวกดำหรือไผ่รวกใหญ่ เป็นไม้ไผ่ที่พบทางภาคเหนือ นิยมนำมาใช้ประโยชน์ใช้ทำโครงรถ โครงพัด เครื่องประดับบันได ใช้สานแข่งสำหรับบรรจุผักและผลไม้ และทำเฟอร์นิเจอร์ต่าง ๆ เนื่องจากลำต้นมีเนื้อไม้ที่แข็งแรง ทนทาน

ไผ่ไร่ พบมากในบริเวณภาคเหนือของประเทศไทย สามารถพบได้ทั่วไปทั่วทุกภาค นิยมใช้ทำด้ามไม้กวาด ทำไม้เท้า ทำรั้วบ้าน ทำค้ำผักต่าง ๆ และเนื่องจากมีเนื้อต้นคล้ายหวาย จึงสามารถนำมาตัดให้โค้งงอได้ เหมาะสำหรับทำเก้าอี้และเฟอร์นิเจอร์รูปแบบต่างๆ

ไผ่ผาก พบทางภาคใต้ และจังหวัดกาญจนบุรี นิยมนำลำต้นใช้ทำแข่งใส่ถ่านเครื่องใช้ในครัวเรือน

ไผ่ข้าวหลาม หรือไผ่กาบแดง พบมากทางภาคเหนือ ตอนเหนือของจังหวัดกาญจนบุรีและภาคตะวันออกเฉียงเหนือบางส่วน นิยมนำลำต้นใช้ทำกระบอกร้าข้าวหลาม เครื่องจักสานต่าง ๆ

ไผ่เอี้ยะ พบทางภาคเหนือ นิยมนำลำต้นใช้ในการทำโครงสร้างอาคารบ้านเรือนและเครื่องจักสานต่าง ๆ

ไผ่หก หรือไผ่ฉนวนใหญ่ พบทางภาคเหนือ และจังหวัดกาญจนบุรี นิยมนำลำต้นใช้ในการก่อสร้างชั่วคราว ทำกระดาดและเครื่องจักสาน

ไผ่บงดำ พบมากในบริเวณภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นิยมนำลำต้นใช้ทำเสื่อราแพน เครื่องจักสาน เครื่องเรือน ทำกำนัร่ม

ไผ่บง พบขึ้นปะปนอยู่กับพันธุ์ไม้ชนิดอื่น ๆ ในป่าเบญจพรรณทางภาคเหนือและภาคกลางนิยมนำลำต้นไปใช้ประโยชน์เพื่อการก่อสร้างและงานจักสาน

ลักษณะทั่วไปของไม้ไผ่ เป็นไม้ยืนต้นจัดอยู่ในวงศ์หญ้าพืชใบเลี้ยงเดี่ยว มีลำต้นเป็นลำ ลักษณะเป็นใบเรียบแหลม ลำต้นมีลักษณะเป็นปล้อง สลับกับข้อ เป็นพืชที่เจริญเติบโตเร็ว ชอบขึ้นในดินโป่งร่วน ดินทราย อากาศไม่หนาวจัดจนเกินไปส่วนต่าง ๆ ของต้นไผ่ที่เห็นชัดเจน

➡ ประเภทของงานหัตถกรรมจักสาน

นับจากอดีตกาลการดำเนินวิถีชีวิตของคนไทยอยู่คู่มาอยู่กับเครื่องใช้ไม้สอยที่ทำด้วยไม้ไผ่แทบทั้งสิ้น เครื่องจักสานไม้ไผ่จึงนับได้ว่าเป็นสิ่งจำเป็นที่อยู่ร่วมกับการดำรงชีวิตของชาวบ้านแทบทุกหลังคาเรือน ประเภทของเครื่องจักสาน จำแนกออกตามลักษณะการใช้สอย ได้แก่

1. เครื่องจักสานที่ใช้เป็นภาชนะบรรจุสิ่งของ เช่น กระบุง กระจาด ชะลอม ตะกร้า ปุงกี เข่ง เป็นต้น
2. เครื่องจักสานเกี่ยวกับการบริโภค เช่น แอ็บข้าว หวดนึ่งข้าว กระบุง ฯลฯ
3. เครื่องจักสานที่ใช้ป้องกันแดด ฝน เช่น หมวด งอบ ฯลฯ
4. เครื่องจักสานไม้ไผ่ที่ใช้เป็นเครื่องประกอบอาคารบ้านเรือนเช่น ฝ้ายบ้าน พื้นบ้าน หลังคา ฯลฯ
5. เครื่องจักสานที่ใช้เป็นเครื่องจับดักสัตว์และขังสัตว์น้ำ ได้แก่ ลอบ สุ่ม ไซ กระชังข้อง ตะแกรง ฯลฯ
6. เครื่องจักสานที่ใช้เป็นเครื่องใช้อื่น ๆ เช่น เสื่อลำแพน แผงรั้ว กรงนก สุ่มไก่ เป็นต้น
7. เครื่องจักสานเกี่ยวกับความเชื่อ ศาสนาและประเพณี เช่น การทำพานใส่หมาก เบ็ง ตะแหลว เป็นต้น

สรุปได้ว่า ไม้ไผ่เป็นไม้ที่มีประโยชน์มากต่อมนุษย์ เพราะสามารถนำมาทำเป็นอาหาร เป็นเครื่องมือ เครื่องใช้ต่างๆ เป็นที่อยู่อาศัย ไม้ไผ่บางชนิดสามารถนำมาประกอบเป็นยารักษาโรคได้ ปัจจุบันไม้ไผ่ที่มีอยู่ตามธรรมชาติร่อยหรอลง เนื่องจากถูกตัดมาใช้อย่างผิดวิธี โดยไม่ได้ปลูกเสริมทดแทนกับการที่มีการบุกรุกทำลายเพื่อใช้พื้นที่ทำการเกษตรด้านอื่นๆ เช่น ทำไร่ หรือสวนผลไม้ต่างๆ เกษตรกรจึงควรปลูกไม้เพิ่มเพื่อปริมาณทดแทนที่มีอยู่ตามธรรมชาติ นอกจากจะเป็นการเพิ่มพื้นที่ให้กับป่ากับโลกแล้ว เกษตรกรยังมีรายได้จากการปลูกไม้ โดยต้นทุนการผลิตต่ำกว่าการปลูกไม้ผล เป็นการลงทุนที่ให้ผลตอบแทนได้ตลอดกาลและคุ้มค่ากว่า

➡ การเลือกอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับงานจักสานไม้ไผ่

1. มีด ใช้ตัดไม้ไผ่ให้ได้ขนาดและที่สำคัญจะได้หน้าของลำไผ่ที่เรียบ ง่ายสำหรับการผ่าไม้ไผ่ และจักตอก มีดขูดผิวไม้ไผ่ ใช้ขูดผิวไม้ไผ่ออกเพราะผิวไม้ไผ่จะมีความคมจะง่ายในการจักตอกที่ขูดผิวไม้ไผ่ออกแล้ว เมื่อนำไปย้อมสีธรรมชาติหรือสีเคมีจะติดสีได้ง่าย จะติด

ทนนาน ไม่หลุดออกง่าย เป็นมิดที่มีน้ำหนักพอเหมาะ ผ่าไม้ไผ่ออกจากกันในแนวตั้ง โดยจะผ่าไม้ไผ่ออกทีละครึ่ง แบ่งเป็น 2 ส่วนเท่า ๆ กัน ทุกครั้งไป ไม้ไผ่ที่ผ่าออกแล้วจะเรียกว่า ซี

2. มิดเหลาไม้ไผ่ เป็นมิดขนาดเล็ก น้ำหนักของตัวมิดจะเบากว่ามิดจักตอกปลายแหลมและคมมาก ด้ามมิดจะยาวกว่ามิดธรรมดาทั่วๆ ไป เพราะจะใช้ส่วนยาวของด้ามมิดสอดไว้ระหว่างเอด้านข้าง และใช้ส่วนแขนกดเข้าหาลำตัว ปลายมิดที่แหลมคมจะกดลงบนไม้ไผ่ ดึงไม้ไผ่เข้าหาตัวมิดพร้อมกดใบมิดโยกไปข้างหน้าเบาๆ ใช้ตอกแต่งซีไม้ไผ่ให้เรียบร้อย ตกแต่งเส้นตอกให้อ่อนนุ่ม

3. มิดจักตอก เป็นการใช้มิดที่มีน้ำหนักเบาพอเหมาะมือ สันมิดหนา ส่วนคมมิดจะคมและบาง กดส่วนคมมิดลงบนซีไม้ไผ่ แบ่งไม้ไผ่ออกเป็นแผ่นบาง ๆ เรียกว่าเส้นตอก เพื่อจะนำไปสานเป็นผลิตภัณฑ์จักสานต่อไป

4. ที่จักตอกกว้าง เป็นการใช้เครื่องมือทุ่นแรงมาช่วย โดยการนำเอาใบมิดมาเป็นตัวบังคับเหลาตอก ให้มีขนาดความกว้างเท่ากันทุกเส้นตอก ปรับแต่งใบมิด บังคับเส้นตอกให้มีความกว้างตามต้องการ โดยเส้นตอกจะไม่ฉีกขาดหรือเสียหาย สามารถบังคับให้เส้นตอกมีความกว้างเล็กสุด โดยที่การเหลาด้วยมือหรือมิดธรรมดาไม่สามารถทำได้ดีเท่ากับการใช้เครื่องมือทุ่นแรง การใช้ใบมิดเป็นตัวบังคับเหลาตอกให้มีขนาดของเส้นตอกหนา บาง เท่ากันทุกเส้น สามารถบังคับให้มิดกดลงบนเส้นตอกหนา บางตามความต้องการ โดยเส้นตอกจะไม่ฉีกขาดและเสมอกัน การเหลาด้วยมือหรือมิดธรรมดาไม่สามารถทำได้ ทำให้สะดวกและง่ายในการเหลาตอกและได้ตอกที่มีคุณภาพดี

5. กรรไกร ใช้ในการตัดแต่งตอกให้ได้ขนาดตามต้องการ

6. เหล็กปลายแหลม หรือเหล็กนำหวาย ใช้แทงเจาะรู เพื่อร้อยหวายผูกหวายให้เกิดเป็นลวดลายต่าง ๆ

7. เชือกไนลอน เป็นส่วนประกอบที่ใช้ผูกหรือมัดผลิตภัณฑ์จักสานไม้ไผ่ ให้เกิดความแข็งแรงและสวยงาม ทำให้เกิดคุณค่าและมีราคาสูงขึ้นไปอีกแล้วแต่ความละเอียด ยากง่าย หวายที่ใช้ทั่วๆ ไป จะเป็นหวายผิวที่จักออกมาจากหวายเส้นจะมีขนาด 2-4 มิลลิเมตร ตามความต้องการส่วนหวายเส้นจะเป็นส่วนที่ประกอบให้เกิดความแข็งแรง ทนทาน เข้ารูปได้ดี

➡ คำศัพท์สื่องานสาน

ไผ่	- เรียกเป็นลำ ปล้อง ข้อ
ปล้อง	- ส่วนระหว่างข้อ
ข้อไผ่	- ส่วนที่เป็นสันนูนรอบลำไผ่จะมีแขนไผ่เกิดขึ้นแตกเป็นกิ่งไผ่และใบไผ่
กระบอก	- ไผ่ที่ถูกตัดเป็นท่อน
ผ่า	- การใช้คมมีดสับลงไปบนกระบอกไผ่ให้แยกออกจากกัน
ซี่	- การใช้คมมีดผ่าลงบนไม้ไผ่เป็นท่อนเล็กๆ
จัก	- การใช้คมมีดกดแบ่งไม้ไผ่ออกเป็นแผ่นๆ จนได้เส้นตอกที่บาง
เส้นตอก	- เป็นส่วนของไม้ไผ่ที่เป็นแผ่นบาง ๆ ที่ถูกจักออกมาแล้ว ตอกขึ้นหรือตอกสองพี่น้องเป็นเส้นตอกที่จักขวางขนานกับผิวไผ่ (ในมัดจะขนานกับผิวไผ่)
ตอกตะแคง	- เป็นเส้นตอกที่จักทางแบนโดยผิวไผ่และท้องไผ่อยู่คนละด้าน (ใบมีดจะทำมุมฉากกับผิวไผ่)
เหลา	- เป็นการใช้มีดที่มีลักษณะปลายแหลมคมตักแต่งซี่ไม้ไผ่ให้เรียบร้อยหรือตกแต่งเส้นตอกให้มีความอ่อนนุ่ม
ตอกซั้ง	- คือเส้นตอกที่สานก่อมาตั้งแต่จุดเริ่มต้นเป็นตอกฐานของเครื่องจักสานไม้ไผ่แล้วกดหรือแต่งจนเป็นตอกตั้งย่นในแนวตั้ง /เอียง
ตอกสาน	- เป็นเส้นตอกที่นำมาสานในแนวนอน สานขัด สอด กับตอกซั้ง
ยก	- การยกเส้นตอกซั้ง ทีละ 1 เส้น 2 เส้น หรือมากกว่านั้น แล้วสอดตอกสานไว้ข้างล่าง
ข่ม	- การใช้เส้นตอกสานทับลงบนตอกซั้ง
ดี	- จุดศูนย์กลางของลายสาน ศูนย์กลางของลายยกตอกและที่สำคัญเป็นจุดเริ่มต้นของการสานขึ้นมุม การขึ้นรูปแบบผลิตภัณฑ์จักสานไม้ไผ่ เป็นจุดที่แยกสายหรือแตกสาย

กระบวนการพัฒนาชุดความรู้สร้างสรรค์หัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่ บ้านเหมืองหม้อ

จากการสังเคราะห์ข้อมูลจากการลงพื้นที่ เอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นมาของศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ ขั้นตอนที่เกิดจากการเรียนรู้ จากประสบการณ์ตรงของปราชญ์ชุมชน โดยให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม นำมาสู่การสร้างประสบการณ์หรือความชำนาญแล้วจึงเกิดความคิดสร้างสรรค์ที่แปลกใหม่ ส่งผลให้เกิดการสร้างสรรคศิลปวัฒนธรรมหัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่เชิงสร้างสรรค์ ของชุมชนบ้านเหมืองหม้อ ประเด็นกระบวนการสร้างสรรค์หัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่เชิงสร้างสรรค์บ้านเหมืองหม้อ ดังนี้

ด้านการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ เกิดขึ้นจากแนวคิดการผลิตขึ้นมาเพื่อใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน โดยให้ความสำคัญกับการใช้งานและประโยชน์ของผลิตภัณฑ์มากกว่าความประณีตสวยงาม หัตถกรรมเครื่องจักสานในอดีต จะเน้นคุณค่ามากกว่าราคา เนื่องจากชุมชนบ้านเหมืองหม้อเป็นชุมชนเกษตรกรรมการผลิตเครื่องจักสานแต่ละประเภทขึ้นมาก็เพื่อตอบสนองความต้องการในด้านการใช้ประโยชน์ รวมถึงการช่วยลดรายจ่ายของครอบครัวในด้านเครื่องมือที่ใช้ในการดำรงชีวิต ยังมีได้ผลิตขึ้นมาเพื่อจัดจำหน่ายดังเช่นในปัจจุบันที่มีลักษณะที่แตกต่างกันออกไปตามแต่ละผลิตภัณฑ์ ความยากง่ายก็ขึ้นขนาดและความประณีตของผลิตภัณฑ์

กระบวนการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องจักสานบ้านเหมืองหม้อ มีลักษณะที่แตกต่างกันออกไปตามแต่ละผลิตภัณฑ์ ความยากง่ายก็ขึ้นขนาดและความประณีตของผลิตภัณฑ์เช่นกัน ยิ่งผลิตภัณฑ์ที่มีขนาดเล็กก็ยิ่งใช้ความประณีตและเวลาค่อนข้างมาก ดังนั้นผลิตภัณฑ์จักสานที่ส่งออกและเป็นที่ต้องการของตลาดจะเป็นผลิตภัณฑ์ประเภทเครื่องใช้ในครัวเรือน เช่น หวดข้าว ตระกร้า ซึ่งจะใช้เวลาในการผลิตไม่มากและไม่ซับซ้อน โดยมีกลุ่มชุมชนเครื่องจักสานบ้านเหมืองหม้อและผู้ผลิตเครื่องจักสานจะเป็นผู้จัดจำหน่ายและรับออเดอร์จากผู้สนใจ

ด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ กระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานมีทั้งรูปแบบเดิมและรูปแบบใหม่ รูปแบบเดิมได้แก่ ผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ในงานเกษตรและเครื่องใช้ในครัวเรือน ส่วนรูปแบบใหม่ ก็อาศัยรูปแบบเดิมเป็นหลัก แต่จะมีการนำมา

ตกแต่งสีส้น และลวดลายให้สวยงามมากยิ่งขึ้น รวมถึงการผลิตจากแบบที่ลูกค้านำมาให้ ซึ่งในปัจจุบันส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับความต้องการของลูกค้าเป็นหลัก การพัฒนารูปแบบสินค้าของกลุ่มมีการพัฒนาไปตามยุคสมัยแต่ไม่ตายตัว ดังนั้น ลวดลายต่างๆ ก็จะมีทั้งรูปแบบเดิม ซึ่งได้แก่ ผลิตภัณฑ์พื้นบ้านและรูปแบบใหม่ที่มีการเพิ่มสีส้นและรูปแบบที่ลูกค้านำมาเอง โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

การออกแบบหัตถกรรมเครื่องจักสานบ้านเหมืองหม้อ ตั้งแต่ในอดีตที่ผ่านมา เป็นการออกแบบเพื่อใช้งานเป็นสำคัญไม่มีลวดลายและสีส้น ผลิตภัณฑ์ก็มีจำนวนจำกัด มีเฉพาะเครื่องจักสานในงานเกษตรกับเครื่องจักสานในครัวเรือนเท่านั้น แต่ในปัจจุบันสินค้าผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานมีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น นอกจากผลิตเพื่อใช้แล้ว ยังมีการผลิตเพื่อจำหน่าย สำหรับลวดลายของผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานในปัจจุบัน ที่ลูกค้าส่วนมากนิยม ก็จะมียังคงรูปเดิมและผสมผสานกับรูปแบบใหม่ที่เน้นการใช้งานและความสวยงามควบคู่กันไปและขึ้นอยู่กับประโยชน์ในการใช้สอยในครัวเรือน และสำหรับใช้ในชีวิตประจำวัน หรือไม่ก็ผลิตสินค้าตามความต้องการของตลาด ความต้องการของลูกค้าออกแบบผลิตภัณฑ์ให้มีความทนทานตรงต่อความต้องการของลูกค้าเป็นสำคัญ

ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ มีการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานรูปแบบใหม่ๆ เพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น มาพัฒนาหัตถกรรมเครื่องจักสานให้มีรูปแบบที่สวยงามเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ เหมาะแก่ประโยชน์ใช้สอยผลิตภัณฑ์ของกลุ่มเดิมมีลักษณะใหญ่ใช้ประโยชน์เฉพาะด้าน โดยได้รับการพัฒนาจากทั้งภายในชุมชนเองและหน่วยงานราชการที่ได้เข้ามาให้ความรู้ เกี่ยวกับการออกแบบ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และช่องทางในการจัดจำหน่ายให้แก่ชุมชน และมีการเพิ่มลวดลายลงไปเครื่องจักสาน เช่น ลายเลขาชนิดลายขอ ลายดอกสัก เป็นต้น ทำให้หัตถกรรมเครื่องจักสานมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น จากที่กลุ่มลูกค้าซื้อไปใช้ในครัวเรือน ก็มีการซื้อไปเพื่อประดับตกแต่ง กลายเป็นเครื่องจักสานลวดลายใหม่ ผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น และตรงกับความต้องการของผู้ซื้อที่แต่เดิมจะเป็นกลุ่มที่นำไปใช้งาน แต่ปัจจุบันได้มีกลุ่มลูกค้าที่ต้องการนำไปประดับตกแต่งให้เกิดความสวยงามอีกด้วย

ด้านการตลาด หัตถกรรมเครื่องจักสานบ้านเหมืองหม้อ ตำบลเหมืองหม้อ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ สำหรับการตลาดสินค้าของชุมชนจักสานจากไม้ไผ่ โดยทางกลุ่มได้มีการจัดส่งสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ จำหน่ายทั้งในจังหวัดแพร่และต่างจังหวัด สำหรับการจำหน่ายภายในจังหวัดนั้น ได้มีพ่อค้าคนกลางจากอำเภอต่างๆ ในจังหวัดแพร่มารับไปตั้งขายหน้าร้านอีกที รวมถึงตัวแทนกลุ่มได้นำไปขายในงานถนนคนเดิน และงานแสดงสินค้า

ภายในจังหวัด ส่วนในต่างจังหวัดนั้น กลุ่มหัตถกรรมจักสานจากไม้ไผ่บ้านเหมืองหม้อ ได้จัดจำหน่ายให้แก่กลุ่มลูกค้าประจำที่จะเดินทางมารับถึงที่ รวมถึงจัดส่งตามออเดอร์ ที่ติดต่อมาผ่านทางโทรศัพท์ และการออกบูธตามงานแสดงสินค้า งานเทศกาลต่าง ๆ เป็นที่ต้องการของตลาด เนื่องจากเป็นสินค้าที่สวยงาม ราคาไม่แพง และนำไปใช้กับวิถีชีวิตได้เป็นอย่างดี และส่วนใหญ่จะเป็นการสั่งสินค้าล่วงหน้าเพราะเป็นสินค้าที่ต้องใช้เวลาในการทำ และนอกจากนี้ยังมีการเชื่อมโยงเครือข่ายการตลาด โดยเน้นตลาดในชุมชนเป็นหลักและขยายสู่ตลาดภายนอกชุมชน ขยายช่องทางการตลาด เช่น ขายสินค้าทางอินเทอร์เน็ต (digital marketing) การออกร้านจำหน่ายสินค้าในงานแสดงสินค้าต่าง ๆ ส่งเสริมการขาย เช่น การจำหน่ายร่วมกับผลิตภัณฑ์อื่น เพื่อเพิ่มความน่าสนใจในผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานไม้ไผ่ ให้สามารถประยุกต์เป็นของฝากในโอกาสต่าง ๆ ได้ เช่น ชุดของฝาก ชุดของขวัญ ของที่ระลึก ตลอดจนจัดทำการเผยแพร่ข้อมูลของผลิตภัณฑ์ผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (web page) ที่เป็นทางการของผลิตภัณฑ์

หัตถกรรมเครื่องจักสานบ้านเหมืองหม้อ จัดจำหน่ายโดยกลุ่มผู้ค้าในชุมชนจำหน่ายทั้งในจังหวัดแพร่และต่างจังหวัด สำหรับการจำหน่ายภายในจังหวัดนั้น ได้มีพ่อค้าคนกลางจากอำเภอต่างๆ ในจังหวัดแพร่มารับไปขาย และนอกจากนี้ยังมีการเชื่อมโยงเครือข่ายการตลาดขยายสู่ตลาดภายนอกชุมชน ขยายช่องทางการตลาด เช่น ขายสินค้าทางอินเทอร์เน็ต (digital marketing) การออกร้านจำหน่ายสินค้าในงานแสดงสินค้าต่างๆ และได้รับการสนับสนุนจากจากหน่วยงานราชการ คือ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด เทศบาลตำบลเหมืองหม้อ ผ่านโครงการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมฐานรากหลังโควิดด้วยเศรษฐกิจ BCG (U2T) ร่วมกับสถาบันราชภัฏอุดรดิตถ์ การประชาสัมพันธ์ การสร้างแบรนด์โลโก้เพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าการจำหน่ายผลิตภัณฑ์เพื่อให้เครื่องจักสานของชุมชนได้รับมาตรฐานและเป็นที่ต้องการของตลาดต่อไปในอนาคตเพื่อพัฒนาต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถสร้างแบรนด์เพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าภายในชุมชน ยกย่องตลาดจักสานของชุมชนให้ได้มาตรฐานเพื่อให้ได้รับการยอมรับจากตลาดทั้งภายในและภายนอกประเทศ

ด้านการเรียนรู้ หัตถกรรมเครื่องจักสานบ้านเหมืองหม้อ ตำบลเหมืองหม้อ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ พบว่า แต่เดิมเป็นการสืบทอดทางภูมิปัญญาที่มีการสืบทอดเกี่ยวกับการจักสานในครอบครัว เนื่องจากเป็นผลิตภัณฑ์ที่ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันทั้งผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร และผลิตภัณฑ์ที่ใช้ในครัวเรือน การเรียนรู้จึงเป็นลักษณะของการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น การสอนกันเองภายในครอบครัว แบบแม่สอนลูก ยายสอนหลาน

เพื่อนสอนเพื่อน พี่สอนน้อง เป็นการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องมีการพัฒนาทักษะร่วมกัน สามารถถ่ายทอดความรู้ได้ทั้งในชุมชน นอกชุมชน และถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ต่อมาจึงมีการจัดตั้งเป็นกลุ่มโดยมีผู้นำชุมชน คือ ผู้ใหญ่บ้านเป็นประธานชุมชนหัตถกรรมจักสานจากไม้ไผ่บ้านเหมืองหม้อ รวมถึงมีวิทยากรปราชญ์ชาวบ้านที่มีความชำนาญและเชี่ยวชาญในหัตถกรรมเครื่องจักสาน และวิทยากรจากหน่วยงานภาครัฐมาอบรมให้ความรู้ในด้านการผลิต การออกแบบ การจัดจำหน่ายให้กับกลุ่มและประชาชนที่สนใจและผู้ประกอบการในพื้นที่ นอกจากนี้ยังพบว่า ยังมีการเรียนรู้และถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานให้กับเด็กและเยาวชนในสถานศึกษา โดยได้บรรจุไว้ในหลักสูตรของโรงเรียนบ้านเหมืองหม้อ ซึ่งนักเรียนโดยส่วนมากสามารถสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จนแล้วเสร็จได้ง่ายเนื่องจากมีพื้นฐานและความคุ้นชินกับการช่วยครอบครัวทำเป็นประจำอยู่แล้วเพื่อให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้ สืบทอดและเป็นการเสริมสร้างรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว

การเรียนรู้หัตถกรรมเครื่องจักสานบ้านเหมืองหม้อ จะมีการเรียนรู้โดยการปลูกฝังและถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ ในระบบเครือญาติที่รวมกลุ่มกันทำ เป็นการปลูกฝังจากความคุ้นชิน ที่ทำกันเองภายในครอบครัว เป็นการถ่ายทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่น รวมถึงมีวิทยากรปราชญ์ชาวบ้านที่มีความชำนาญและเชี่ยวชาญในเครื่องจักสาน และวิทยากรจากหน่วยงานภาครัฐมาอบรมให้ความรู้ในด้านการผลิต การออกแบบ การจัดจำหน่ายให้กับกลุ่ม รวมถึงการเรียนรู้ในสถานศึกษาผ่านการจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้ สืบทอดและเป็นการเสริมสร้างรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว

ด้านการสร้างเครือข่าย หัตถกรรมเครื่องจักสานบ้านเหมืองหม้อ เป็นการทำงานร่วมกันของกลุ่มคนหรือองค์กรที่มีการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม และมีเป้าหมายหรือมีวัตถุประสงค์ร่วมกันเป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยมีการเชื่อมโยงและประสานงานร่วมกันในลักษณะพึ่งพาอาศัย สำหรับกระบวนการสร้างเครือข่ายผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานของชุมชนบ้านเหมืองหม้อนั้น พบว่า ได้มีการสร้างเครือข่ายกลุ่มจักสาน ดังนี้

1. เครือข่ายในการผลิต เป็นเครือข่ายในการจัดหาวัตถุดิบ คือ ไม้ไผ่ที่นำมาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานประเภทต่างๆ โดยวัตถุดิบไม้ไผ่ที่ใช้นั้นจะเป็นวัตถุดิบนำมาจากชุมชนอำเภอทอง จังหวัดแพร่ ชุมชนบ้านแม่จ๊วะ อำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่ ชุมชนบ้านแม่คำมี อำเภอเมือง จังหวัดแพร่

2. เครือข่ายการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐที่ได้เข้ามาให้ความรู้ โดยเฉพาะทักษะ กระบวนการ ลวดลาย การออกแบบ จากศึกษานอกโรงเรียน พัฒนาชุมชนแพร่ ในการสนับสนุนวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถมาแบ่งปันให้แก่สมาชิกใน

ชุมชน เพื่อให้เกิดการยกระดับราคาสินค้า ที่จะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนต่อไป

3. เครือข่ายการจัดจำหน่าย เป็นเครือข่ายที่มีอยู่ภายในจังหวัดและต่างจังหวัด ในการสั่งซื้อสินค้าผลิตภัณฑ์จักสาน โดยจะเป็นในรูปแบบของการมารับผลิตภัณฑ์ เพื่อนำไปจัดจำหน่ายทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด

การสร้างเครือข่ายทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ร่วมกัน โดยลักษณะการเชื่อมโยงเครือข่ายจะมีการเชื่อมโยงระหว่างปัจเจกบุคคล กลุ่มคนและองค์กร ทั้งนี้มีการติดต่อซึ่งกันและกันทั้งในระดับภายในองค์กรและภายนอกองค์กร เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน เป็นการเพิ่มโอกาสในการแก้ปัญหาเนื่องจากการเป็นการระดมความคิดเห็นจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เกิดการพึ่งพาตนเองของสมาชิกเครือข่าย เกิดการจัดการทรัพยากรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมย่อยสลายได้ง่าย ให้สามารถมาช่วยพัฒนาและต่อยอดในการพัฒนาสินค้า

เครือข่ายหัตถกรรมเครื่องจักสานบ้านเหมืองหม้อ เป็นการทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะเชื่อมโยงกับกลุ่มคนหรือกลุ่มองค์กรที่สนใจและมีความรู้ที่เกี่ยวข้องถ่ายทอดอย่างเป็นกระบวนการ สัมพันธ์สอดคล้องกับหลายหน่วยงานเพื่อให้สามารถสร้างผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพออกสู่สากล ซึ่งมีเครือข่ายตั้งแต่กระบวนการสรรหาวัตถุดิบ กระบวนการผลิต กระบวนการจัดจำหน่าย รวมถึงเครือข่ายช่องทางการจัดจำหน่าย

จึงสรุปได้ว่า กระบวนการพัฒนาชุดความรู้สร้างสรรค์หัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่ บ้านเหมืองหม้อ ประกอบด้วย กระบวนการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องจักสานบ้านเหมืองหม้อ มีลักษณะที่แตกต่างกันออกไปตามแต่ละผลิตภัณฑ์ ความยากง่ายก็ขึ้นขนาดและความประณีตของผลิตภัณฑ์เช่นกัน ยิ่งผลิตภัณฑ์ที่มีขนาดเล็กก็ยิ่งใช้ความประณีตและเวลาค่อนข้างมาก ดังนั้นผลิตภัณฑ์จักสานที่ส่งออกและเป็นที่ต้องการของตลาดจะเป็นผลิตภัณฑ์ประเภทเครื่องใช้ในครัวเรือน เช่น หวดข้าว ตระกร้า ซึ่งจะใช้เวลาในการผลิตไม่มากและไม่ซับซ้อน กระบวนการด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ มีทั้งรูปแบบเดิมและรูปแบบใหม่ รูปแบบเดิมได้แก่ ผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ในงานเกษตรและเครื่องใช้ในครัวเรือน ส่วนรูปแบบใหม่ ก็อาศัยรูปแบบเดิมเป็นหลัก แต่จะมีการนำมาตกแต่งสีสันทันและลวดลายให้สวยงามมากยิ่งขึ้น รวมถึงการผลิตจากแบบที่ลูกค้านำมาให้ ซึ่งในปัจจุบันส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับความต้องการของลูกค้าเป็นหลักกระบวนการด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ มีการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานรูปแบบใหม่ๆ เพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น มาพัฒนาหัตถกรรมเครื่องจักสานให้มีรูปแบบที่สวยงามเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์

กระบวนการด้านการตลาดโดยทางกลุ่มได้มีการจัดส่งสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ จำหน่ายทั้งใน จังหวัดแพร่และต่างจังหวัด สำหรับการจัดจำหน่ายภายในจังหวัดนั้น ได้มีพ่อค้าคนกลาง จากอำเภอต่างๆ ในจังหวัดแพร่มารับไปขาย รวมถึงงานแสดงสินค้าภายในจังหวัดและ ได้รับการสนับสนุนจากจากหน่วยงานราชการ คือ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด เทศบาล ตำบลเหมืองหม้อ ผ่านโครงการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมฐานรากหลังโควิดด้วย เศรษฐกิจ BCG (U2T) ร่วมกับสถาบันราชภัฏอุดรดิตถ์ การประชาสัมพันธ์ การสร้างแบ รนด์โลโก้เพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าการจำหน่ายผลิตภัณฑ์เพื่อให้เครื่องจักสานของชุมชนได้รับ มาตรฐานและเป็นที่ต้องการของตลาดกระบวนการด้านการเรียนรู้ เป็นการสืบทอดทางภูมิ ปัญญาที่มีการสืบทอดเกี่ยวกับการจักสานในครอบครัว เนื่องจากเป็นผลิตภัณฑ์ที่ใช้ในการ ดำเนินชีวิตประจำวันทั้งผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร และผลิตภัณฑ์ที่ใช้ในครัวเรือน การ เรียนรู้จึงเป็นลักษณะของการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น การสอนกันเองภายในครอบครัว แบบ แม่สอนลูก ยายสอนหลาน เพื่อนสอนเพื่อน พี่สอนน้อง เป็นการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องมีการ พัฒนาทักษะร่วมกัน สามารถถ่ายทอดความรู้ได้ทั้งในชุมชน นอกชุมชนกระบวนการด้าน การสร้างเครือข่าย เป็นการดำเนินงานร่วมกันของกลุ่มคนหรือองค์กรที่มีการรวมตัวกันเป็น กลุ่มเป็นการทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะเชื่อมโยงกับกลุ่มคนหรือกลุ่มองค์กรที่สนใจและ มีความรู้ที่เกี่ยวข้องถ่ายทอดอย่างเป็นกระบวนการ สัมพันธ์สอดคล้องกับหลายหน่วยงาน เพื่อให้สามารถสร้างผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพออกสู่สากล ซึ่งมีเครือข่ายตั้งแต่กระบวนการ สรรหาวัตถุดิบ กระบวนการผลิต กระบวนการจัดจำหน่าย รวมถึงเครือข่ายช่องทางการจัด จำหน่าย

ความรู้สร้างสรรค์หัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่ ตามศาสตร์พระราชাজังหวัดแพร่
บ้านเหมืองหม้อ

ชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธ บ้านเหมืองหม้อ

ความโดดเด่นทางด้านศิลปวัฒนธรรม มีผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ สามารถต่อยอดและสร้างมูลค่าเพิ่มได้โดยใช้แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีที่เข้าสู่ยุคดิจิทัล ซึ่งส่งผลให้พฤติกรรมของคนเปลี่ยนแปลงไปทำให้เป้าหมายการพัฒนา

จังหวัดในในระยะ 5 ปี 2566- 2570 ได้กำหนดว่า “เมืองแพร่หน้าอยู่ ชุมชนเข้มแข็ง เศรษฐกิจสร้างสรรค์ เกษตรปลอดภัย ทรัพยากรธรรมชาติสมบูรณ์ ท่องเที่ยวยั่งยืน”

องค์ประกอบของนวัตกรรมชุมชน

ซึ่งญาณิศา เฟื่อนพะและประสพชัย พสุนนท์ (2564: 32-44) ได้กล่าวว่า องค์ประกอบของนวัตกรรมชุมชน มีองค์ประกอบ 3 ประการ ดังนี้

1. นวัตกรรมเกิดขึ้นเพื่อแก้ปัญหาหรือส่งเสริมชุมชน นวัตกรรมเกิดขึ้นจากปัญหา ความต้องการของชุมชน โดยสมาชิกในชุมชนร่วมกันวิเคราะห์สภาพปัญหาและความ ต้องการของชุมชน การปลูกฝังชุมชนนวัตกรรมควรตั้งอยู่บนสมมติฐานว่า สมาชิกในชุมชน มีความสามารถเพียงพอทั้งในการวิเคราะห์สภาพการดำรงชีวิตของตนและการแก้ปัญหา ด้วยเหตุนี้ สมาชิกในชุมชนจึงมีบทบาทสำคัญรวบรวมข้อมูลข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับ ปัญหา และความต้องการของชุมชนในขณะที่ยำหน้าที่ของภาครัฐทำหน้าที่อำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น ร่วมปรึกษาหารือทำความเข้าใจความรู้สึกของชาวบ้านรับฟัง ความคิดเห็นเพื่อทำความเข้าใจสภาพปัญหาที่แท้จริงซึ่งอยู่ลึกกว่าสิ่งที่เห็นโดยผิวเผิน ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการรับฟังปัญหา การบริหารแบบมีส่วนร่วมโดยคนในชุมชน

2. การบริหารจัดการในชุมชน เป็นการบูรณาการแนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วมของ ประชาชนและการบริหารจัดการในการขับเคลื่อนการพัฒนากิจกรรมในชุมชน โดย แนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลักสำคัญในการบริหารจัดการ และพัฒนา ชุมชนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมในท้องถิ่นเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมเตรียมการพัฒนา ท้องถิ่นตั้งแต่การวางแผนและร่วมปฏิบัติ รวมทั้งการจัดสรรทรัพยากรของชุมชน สามารถ ลดความขัดแย้ง จากความแตกต่างด้านความคิด และมีความรู้สึกรับผิดชอบร่วมกัน ในการ ดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาหรือสร้างสรรค์ชุมชนให้ดีขึ้นและประสบผลสำเร็จนั้น มี องค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ ผู้นำชุมชน สมาชิกในชุมชน และการบริหารจัดการอย่างเป็น ระบบผู้นำชุมชน

3. ความสัมพันธ์ที่ดีกับเครือข่ายภายในและภายนอกชุมชน ในมุมมองธุรกิจ เครือข่ายเป็นทรัพยากรหนึ่งที่มีคุณค่าขององค์การ การสร้างเครือข่ายทางธุรกิจ (Business Networking) เป็นวิธีการหนึ่งซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่างผู้เกี่ยวข้องหรือธุรกิจ ต่างหลายๆ องค์การ ซึ่งการสร้างเครือข่ายจะสามารถทำให้เพิ่มความสามารถให้แก่ องค์การด้านสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน หรือแม้แต่การแบ่งปันความรู้ เครือข่าย

ของชุมชนเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดการพัฒนามาในชุมชนได้ มีความหมายที่กว้างไกลและสลับซับซ้อนมาก ซึ่งหมายรวมถึงการรวมกลุ่มของคนในชุมชนตามลักษณะความสัมพันธ์และเป้าหมายทิศทางเดียวกัน หรือแม้แต่เครือข่ายตามบริบทพื้นที่ของที่อยู่อาศัย เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มสตรีประจำตำบล กลุ่มผู้นำหมู่บ้าน นอกจากนี้ ยังมีเครือข่ายกับหน่วยงานราชการภายในชุมชน เช่น โรงเรียน วัด องค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งการทำงานร่วมกันของเครือข่ายภายในชุมชนนี้เพื่อสร้างการพึ่งพาตนเองให้แก่คนในอยู่ชุมชนได้มีวิถีชีวิตที่มีความสุขร่วมกัน แต่ปัจจุบันการมีเครือข่ายภายนอกชุมชนเป็นเรื่องของการเข้ามาช่วยพัฒนาองค์ความรู้ ในชุมชนเพื่อสร้างความเป็นอยู่ที่ดี รวมถึงการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้ชุมชนเปรียบเสมือนการทำงานแบบบูรณาการเพื่อสร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่ชุมชนในที่สุด โดยเครือข่ายภายนอกนั้นจะเข้ามามีส่วนร่วม ในการสร้างศักยภาพเพื่อการแข่งขันอย่างยั่งยืน เช่น เครือข่ายด้านการตลาด เครือข่ายข้อมูล เครือข่ายการเรียนรู้ ซึ่งจะมีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนภายนอก รวมทั้งองค์การระดับประเทศเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง

รูปภาพที่ 5 การสนทนากลุ่มเพื่อพัฒนาชุดความรู้

การสานแอ็บข้าว ชุมชนบ้านเหมืองหม้อ

การนำวัตถุดิบที่อยู่ใกล้ตัว มาดัดแปลงเป็นสิ่งของเครื่องใช้จากขั้นตอนที่ง่ายจนวิวัฒนาการสู่ความละเอียดอ่อน ประณีตงดงามในเชิงศิลปะและประโยชน์ใช้สอย จนสนองความต้องการได้เป็นอย่างดี และสืบทอดมาจนปัจจุบัน กรรมวิธีดังกล่าวช่วยให้ได้ผลิตสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ไว้เป็นจำนวนมากเราเรียกสิ่งประดิษฐ์นั้นว่า “หัตถกรรม” อันหมายถึง การสร้างสิ่งของเครื่องใช้ด้วยมือ เครื่องมือภูมิปัญญาเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน เครื่องจักสานถือได้ว่าเป็นแขนงหนึ่งในงานหัตถกรรม ที่ได้ทำหน้าที่รับใช้มนุษย์มานาน การแปรรูปวัตถุดิบที่ใช้ทำเครื่องจักสานเป็นพัฒนาการที่สำคัญในการทำเครื่องจักสาน เพราะการใช้วัสดุที่เป็นเส้นเล็กๆ เช่น ดอก ทำให้สามารถประดิษฐ์เครื่องจักสานให้มีรูปทรงตามต้องการและมีความประณีตงดงามยิ่งขึ้น ช่างจักสานจะสานภาชนะหรือใช้ไม้ทำเป็นแบบให้มีรูปทรงตามความต้องการเพื่อให้ได้เครื่องจักสานที่มีรูปร่างและขนาดเหมือนๆ กันเป็นจำนวนมาก การทำเครื่องจักสานเป็นหัตถกรรมสำคัญยิ่งประเภทหนึ่งในสังคมเกษตรกรรม เพราะเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ที่สามารถทำขึ้นเองจากวัตถุดิบที่มีอยู่ตามธรรมชาติหรือแต่ละท้องถิ่น

อุปกรณ์ที่ใช้ในงานหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ แอ็บข้าว

1. ไม้ไผ่/เส้นดอก
2. ด้ายไนลอน
3. เข็มเย็บผ้าขนาดใหญ่
4. กรรไกร
5. ดินสอ/วงเวียน
6. มีดโต้
7. เครื่องชุดดอก
8. ที่ฉีดพรมน้ำ

การเลือกวัสดุในการทำแอ็บข้าว

แอ็บข้าว สามารถทำได้จากวัสดุหลายอย่าง เช่น ไม้ไผ่ ใบลาน ใบตาล เป็นต้น แต่ที่นิยมใช้ทำมากและมีคุณภาพดีที่สุดต้องทำจากไม้ไผ่ ไม้ไผ่เป็นวัสดุที่ได้จากธรรมชาติตามท้องถิ่น มีหลายชนิด แต่ละชนิดเหมาะกับงานแต่ละอย่างและไม้ไผ่ที่นิยมนำมาทำแอ็บข้าว คือ ไม้ไผ่หลาม เพราะหาซื้อได้ง่ายและมีคุณสมบัติพิเศษ คือ แข็งแรง เหนียว มีการยืดหดตัวสามารถดัดโค้งดัดตั้งตัวคือได้ อายุประมาณ 10 เดือน ถึง 1 ปี เพราะมีปล้องใหญ่และปล้องยาว เนื้อไม้เหนียวกำลังดี ไม่เปราะง่ายทำเป็นเส้นตอกสวย และขาว

ส่วนประกอบของแอ็บข้าว

ส่วนประกอบของแอ็บข้าว ข้าวมีดังนี้ แอ็บข้าวเป็นเครื่องจักสานแบ่งส่วนประกอบออกได้เป็นส่วนคือ ส่วนฐาน ส่วนก้น ส่วนตัวและส่วนฝา ส่วนฐานทำด้วยไม้เหลาตัดโค้งเป็นวงกลมมีขนาดเท่ากับส่วนก้น ผูกมัดให้ติดกันเพื่อใช้เป็นฐานสำหรับตัว ส่วนก้นสานเป็นแผ่น ซ้อนกันสองชั้นผูกมัดติดกับส่วนตัว ส่วนตัวเป็นรูปทรงกระบอก สานซ้อนกันสองชั้นส่วนฝามีขนาดใหญ่กว่าส่วนตัวเล็กน้อยสามารถสวมส่วนตัวได้พอดีขอบบนสุดของฝามีหูสำหรับร้อยเชือกสองหู

ขั้นตอนการสานแอ็บข้าว

1. ตัดไม้ไผ่ เลือกลำที่พอดีไม่แก่และไม่อ่อนจนเกินไป อายุไม้ประมาณ 1 ปี แล้วนำมาตัดเป็นท่อนๆ ตัดเอาข้อออก แต่ละท่อนยาวไม่เท่ากันทั้งนี้ขึ้นอยู่กับขนาดของไม้ไผ่ ใช้มีดโต้ขีดผิวไม้ไผ่ออกเฉพาะที่เป็นผิวเท่านั้น เพราะถ้าขูดลงลึกจะทำให้เนื้อไม้ไผ่มีรอยเวลาเอาไปสานจะไม่สวยหรือจะทำให้ผิวไม้เสียไป แล้วนำมาผ่าเป็นซีกทำเส้นตอกกว้างประมาณ 2-3 มม. นำแต่ละชิ้นมาจักเป็นตอกเส้นเล็กๆ ขูดให้เรียบและบาง
2. นำตอกที่จักเป็นเส้นมาสานเป็นแอ็บข้าว โดยสานลายมาตรฐาน คือ ลายสองทำเป็น 2 ชั้น คือ ตัวแอ็บข้าว ฝาปิด ชั้นแรกต้องสานตัวแอ็บข้าวก่อนเสร็จแล้วจึงทำฝาปิด
3. ฐานแอ็บข้าว ทำจากไม้โดยการนำไม้ดังกล่าวมาผ่าเป็นชิ้นยาว ๆ เท่ากับรอบวงของก้น แอ็บข้าว แล้วเผื่อไว้อีกประมาณ 2 นิ้ว กว้าง 1-2 นิ้ว หนา 1.5 เซนติเมตรเสร็จแล้วนำมาทำเป็นวงกลมให้เท่ากับก้นแอ็บข้าว โดยส่วนที่เผื่อไว้เอามาประกบกันใช้เชือกในล่อน มัดยึดให้แน่น

4. นำฐานที่ได้ไปเย็บติดกับกันแอ็บข้าว โดยใช้เชือกไนลอนเป็นตัวเย็บจะได้แอ็บข้าวที่เหนียวทนตามความต้องการ

5. ใช้ด้ายไนลอนสอดเข้าเป็นสายไว้สะพายไปมาได้สะดวกจะได้แอ็บข้าวที่สำเร็จเรียบร้อย สามารถนำมาใช้และจำหน่ายได้

ตารางที่ 1

อุปกรณ์ที่ใช้ในการสานแอ็บข้าวและประโยชน์ในการใช้

		
ชื่อเรียก: มีดโต้	ชื่อเรียก: มีดจักตอก	ชื่อเรียก: กรรไกร
จุดประสงค์: ใช้สำหรับตัดไม้ไผ่	จุดประสงค์: ใช้สำหรับจักตอกให้เป็นเส้นบางๆ	จุดประสงค์: ใช้ตัดเส้นตอกและเส้นด้าย
		
ชื่อเรียก: เข็มเล่มใหญ่	ชื่อเรียก: ด้ายไนลอน	ชื่อเรียก: ดินสอ
จุดประสงค์: ใช้เย็บแอ็บข้าว	จุดประสงค์: ใช้เย็บและมัดแอ็บข้าว	จุดประสงค์: ใช้เขียนแบบ
		
ชื่อเรียก: พ็อกกี้	ชื่อเรียก: เส้นตอก	ชื่อเรียก: เส้นตอกที่คัดขนาดสั้น-ยาว
จุดประสงค์: ใช้พ่นน้ำลงบนเส้นตอกเพื่อให้เส้นตอกมีความนุ่ม	จุดประสงค์: ใช้สานแอ็บข้าว	จุดประสงค์: ใช้สานแอ็บข้าว

ตารางที่ 2
ขั้นตอนการเตรียมไม้ไผ่สำหรับสาน

		
1. เตรียมไม้ไผ่หาลาม	2. นำไม้ไผ่มาตัดและผ่า	3. เส้นตอกที่พร้อมนำไปจักสาน

ตารางที่ 3
ขั้นตอนการจักตอก

		
1. การจักตอก	2. นำเส้นตอกมาขูด	3. เส้นตอกที่ขูดเสร็จแล้ว

ตารางที่ 4
ขั้นตอนการเตรียมเส้นตอกสำหรับสาน

		
1. นำเส้นตอกไปตาก	2. นำเส้นตอกมาคัดขนาด	3. เส้นตอกที่พร้อมนำไปใช้สาน

ตารางที่ 5
ขั้นตอนการสานแอ็บข้าว

		
1. เริ่มวางฐานการสาน	2. วางฐาน 5 เส้น ลาย 2	3. ก่อฐานพับครึ่ง
		
4. นับจำนวนเส้นให้ได้ขนาดตามต้องการ	5. นำฐานที่เริ่มสานต่อกัน	6. นำฐานที่เริ่มสานมาต่อกันให้เป็นวงกลม
		
7. เริ่มสานลายตามต้องการ	8. พับเก็บขอบบนของแอ็บข้าว	9. พับเก็บขอบบนจนรอบ

ตารางที่ 6
ขั้นตอนการทํากันแอ็บข้าว

		
1. สานลาย 1 สำหรับ ทํากันแอ็บข้าว	2. สำหรับทํากันแอ็บข้าว (คาด)	3. ตัดให้พอดีกับขนาด แอ็บข้าว
		
4. ตัดให้ได้ขนาดกับ ตัวแอ็บข้าว	5. พับครึ่งแอ็บข้าว	6. เย็บฝาบนและฝาล่าง ติดกับกันแอ็บข้าว
		
7. เย็บด้านถอยหลัก	8. เย็บให้รอบเป็นวงกลม	9. เย็บฝาบนและล่าง แล้วนำมาสวมกัน

ภาพที่ 6 ผลิตภัณฑ์แอ็บข้าว

ตามปกติการสานแอ็บข้าว นิยมสานเป็นรูปทรงกระบอกเพื่อไว้ใส่ข้าวเหนียว ถ้าหากมีการประยุกต์ใช้หัตถกรรมเครื่องจักสานเป็นรูปทรงอื่นๆ เช่น รูปวงรี รูปหัวใจ รูปเหลี่ยม มีหลายขนาด หลายสีสันทันให้เลือกรเราสามารถนำผลผลิตส่วนนี้มาเป็นของชำร่วยของที่ระลึกใช้ใส่สิ่งของต่าง ๆ ได้ใช้เป็นของประดับตกแต่ง ใช้เป็นกล่องเอนกประสงค์ และการถนอม บำรุงรักษาโดยนำแอ็บข้าวที่ได้ไปรมควันจากฟางข้าว เพื่อกันแมลงเจาะ และเพื่อความสวยงามทนทาน ไม่เกิดราดำ

การพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์หัตถกรรมงานจักสานไม้ไผ่ “ลายดอกสัก”

แนวคิด ความหมาย “ลายดอกสัก” อัตลักษณ์ประจำจังหวัดแพร่ ตามคำขวัญของจังหวัดแพร่ “หม้อห้อม ไม้สัก ถิ่นรักพระลอ ช่อแฮศรีเมือง ลือเลื่องแพะเมืองผี คนแพร่นี้ใจงาม” ชาวเมืองแพร่ผูกพันกับไม้สักมาอย่างยาวนาน ด้วยเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ก่อให้เกิดการสร้างงานสร้างอาชีพให้แก่ชาวแพร่มาแต่โบราณ จากภูมิประเทศและภูมิอากาศ ที่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของต้นสัก ทำให้ไม้สักของเมืองแพร่มีคุณภาพดีเยี่ยมในช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 มีการเปิดสัมปทานป่าไม้ ให้กับชาวต่างชาติ เมืองแพร่เป็นเมืองหนึ่งของภาคเหนือที่มีสำนักงานบริษัทต่างชาตินำมาทำสัมปทานไม้ในพื้นที่ คือ บริษัทอีสต์เอเชียติก สัญชาติเดนมาร์ก และบริษัทบอมเบย์เบอร์มา สัญชาติอังกฤษ เพราะเป็นแหล่งไม้สักคุณภาพดี เป็นที่ต้องการของตลาดต่างประเทศ หลังยุคการสัมปทานป่าไม้ของต่างชาติ มีการก่อตั้งโรงเรียนการป่าไม้ที่เมืองแพร่ เพื่อผลิตบุคลากรสำหรับกรมป่าไม้ เป็นแห่งแรกและแห่งเดียวของประเทศไทย จากแหล่งไม้สักคุณภาพดีสู่อาชีพการทำไม้ของ

ชาวเมืองแพร่ ด้วยฝีมือเชิงช่างที่เห็นเป็นที่ประจักษ์ จากสถาปัตยกรรมอาคารไม้ที่มีชื่อเสียง เช่น คຸ່ມเจ้าหลวงเมืองแพร่ คຸ່มวงศ์บุรี ที่งดงามด้วยการตกแต่งลวดลายไม้ฉลุแบบเรือนขนมปังขิง การทำเครื่องเรือนเฟอร์นิเจอร์ของชาวอำเภอสูงเม่น ที่สืบทอดคุณภาพและพัฒนาต่อยอดจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ไม้สักจึงเป็นตัวแทนที่สามารถบอกเล่าสะท้อนเรื่องราวของเมืองแพร่ ได้อย่างมีมิติทางด้านประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ วิถีชีวิต สังคมและศิลปวัฒนธรรม

ลักษณะดอกสัก ออกดอกเป็นช่อขนาดใหญ่ โดยจะออกตามซอกใบและปลายยอด ดอกเป็นดอกแบบสมบูรณ์เพศที่มีทั้งเกสรเพศผู้และเพศเมียอยู่ในดอกเดียวกัน ดอกย่อยมีขนาดเล็ก กลีบดอกเป็นสีเขียวนวล มีกลีบดอก 6 กลีบ โคนกลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นหลอดและมีขนทั้งด้านนอกและด้านในดอก มีเกสรเพศผู้ 5-6 เกสร ยื่นยาวพ้นออกจากดอก ส่วนเกสรเพศเมียจะยาวเท่ากับเกสรเพศผู้และมี 1 เกสร ที่รังไข่มีขนอยู่หนาแน่น ต้นสักจะออกดอกช่อดอกช่อแรกที่ปลายยอดสุดของแกนลำต้นก่อนกิ่งอื่นๆ แล้วจึงจะเกิดดอกที่ปลายยอดของกิ่งและดอกจะบานเพียง 1 วันหลังจากนั้นดอกที่ได้รับการผสมจะเปลี่ยนแปลงไปเป็นผลต่อไปในช่วงเดือนกรกฎาคมถึงเดือนตุลาคม

แนวคิดการออกแบบลายดอกสัก เป็นการอ้างอิงจากลายผ้าตีนจกโบราณเมืองลอง จังหวัดแพร่ คือ “ลายผักแว่น” ซึ่งเป็นลายโบราณเก่าแก่ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เป็นลายตีนจกที่เรียกว่า ลายกุ่ม หมายถึง เทคนิคการจกหรือยกลาย ที่นำลายลักษณะเดียวกันมาผูกรวมเป็นลายเต็มทั้งผืน โดยนำลักษณะการผูกลายแบบตีนจกลาย มาประดิษฐ์เป็นลายดอกสัก ที่มีกลีบดอก 6 กลีบ 6 เกสร เลข 6 ตามความเชื่อทางโหราศาสตร์เป็นเลขมงคล เลข 6 เป็นตัวแทนของดาวศุกร์ เกี่ยวข้องกับความสวยงาม และศิลปะ ตามความเชื่อของชาวจีน เลข 6 เป็นตัวเลขแห่งความร่ำรวยและความสำเร็จในธุรกิจ จึงเป็นนิมิตหมายอันดีที่จะช่วยให้ “ลายดอกสัก” อัตลักษณ์ประจำจังหวัดแพร่มีความเจริญรุ่งเรือง คำว่า สัก พ้องเสียงกับคำว่า ศักดิ์ ความมีศักดิ์มีศรี ความศักดิ์สิทธิ์ล้วนเป็นคำที่มีความหมายมงคล

“ลายดอกสัก” สามารถนำมาใช้เป็นลายเพื่อผลิตเป็นผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องจักสาน โดยใช้โครงสร้างหลักของลายดอกสักที่เป็นเอกลักษณ์ นั่นคือ ลายดอกไม้ที่มี 6 กลีบ 6 เกสรดอกสักผลิดอกงาม จากต้นไม้ที่เป็นมงคลอันทรงคุณค่าและมีมูลค่า ซึ่งมีความผูกพันกับชาวเมืองแพร่มาอย่างยาวนาน จึงลองถูก ลองผิดในการออกแบบที่จะสร้างความภาคภูมิใจและเกียรติภูมิ ให้กับคนเมืองแพร่สืบไป พร้อมกันนี้ได้เพิ่มการยกระดับ

หัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่ ให้มีความโดดเด่นและมีชื่อเสียง เป็นการสร้างอาชีพสร้างรายได้นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดียิ่งขึ้น

ภาพที่ 7 การออกแบบงานจักสานไม้ไผ่ “ลายดอกสีก”

ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการพัฒนาจักสาน มาตั้งแต่บรรพบุรุษ ถ่ายทอดวัฒนธรรมจักสานเป็นอาชีพดั้งเดิมของชาวบ้าน กลุ่มเครื่องจักสาน ในอดีตชาวบ้านจะหาวัตถุดิบในท้องถิ่นมาทำ แต่ปัจจุบันนี้รับซื้อจากแหล่งอื่น ทั้งนี้ได้ศึกษาการแลกเปลี่ยนจากกลุ่มอื่นๆ ในการเข้าร่วมกิจกรรมและได้ความรู้เพิ่มเติมในการนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนา ด้านวัตถุดิบในท้องถิ่นมีการนำเทคนิคในด้านต่างๆ เข้ามาใช้ในการกระบวนการผลิต เช่น การแปรรูปผลิตภัณฑ์ชนิดต่าง ๆ มีการพัฒนาเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์จักสานที่ทำด้วยวัตถุดิบธรรมชาติในพื้นที่โดยพัฒนาให้มีความเหมาะสมในการใช้งานได้จริง ดังนั้นการพัฒนาให้เป็นที่ต้องการของผู้บริโภค จึงมีการส่งเสริมด้านการตลาด สามารถใช้เป็นช่องทางในการเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน และสิ่งที่เป็นปัจจัยที่ส่งผลให้กลุ่มประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน คือ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลายตามความต้องการของตลาด การหาช่องทางจำหน่าย รวมทั้งการได้รับความร่วมมือส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานราชการเพื่อเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนเหมืองหม้อที่มีอยู่เดิม ได้มีสร้างสรรค์ผลงาน ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องจักสานโดยผสมผสานระหว่างลวดลายดั้งเดิมกับลวดลายที่ทันสมัยที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน เนื่องจากรูปแบบในการออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ ล้วนขึ้นอยู่กับมุมมองของลูกค้าเป็นสำคัญ ผู้ผลิตจะต้องทำการศึกษา สอบถามพฤติกรรมของผู้ซื้อว่าอยากได้อะไร อยากได้สินค้าแบบไหนที่ตรงกับใจกับผู้ซื้อ การผลิตสินค้าขึ้นมาหนึ่งชิ้นจะต้องมีคนซื้อ ซึ่งเรียกว่า “ลูกค้า” พฤติกรรมของลูกค้าหรือพฤติกรรมของผู้ซื้อเขาอยากได้อะไร อยากได้แบบไหน สินค้าที่เรามีตรงกับความต้องการของผู้ซื้อหรือไม่ ดังนั้น

การปรับเปลี่ยนรูปแบบในหลายๆ รูปแบบกับลวดลาย โดยปรับเปลี่ยนตามยุคสมัย ผสมผสานกับการอนุรักษ์ความดั้งเดิมจะส่งผลให้ผลิตภัณฑ์สามารถใช้กับผู้บริโภคทุกเพศ ทุกวัย สอดรับการแนวทางการในการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของ สำนักวัฒนธรรมจังหวัดแพร่ คือ 1) แนวทางในการอนุรักษ์ไว้ซึ่งความเป็นอัตลักษณ์ดั้งเดิม 2) แนวทางส่งเสริม พัฒนางานอย่างสร้างสรรค์และต่อยอดผลิตภัณฑ์ ดังนั้นการดำเนินงานใดๆ ก็ตามต้องอนุรักษ์และยึดความเป็นวิถีชีวิตหรืออัตลักษณ์เดิมไว้ให้มากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นวัตถุดิบ กระบวนการ วิธีการหรือแม้กระทั่งขั้นตอนในการผลิต ถึงแม้ว่าสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปแค่ไหนก็ตาม ควรพัฒนาสินค้าโดยการนำเอาความเป็นท้องถิ่นใส่ไปในสินค้าในส่วนการสร้างสรรค์ผลงานหรือการพัฒนาผลิตภัณฑ์นั้นอย่างน้อยต้องคำนึงถึงหลักสำคัญ 4 ประการ คือ

- 1) อรรถประโยชน์ คือ เน้นประโยชน์ในการใช้งานได้จริง
- 2) การสร้างสรรค์ลวดลายใหม่ๆ ลงไปในผลิตภัณฑ์นั้น ขึ้นอยู่กับจินตนาการของแต่ละบุคคลหรือแต่ละกลุ่มหรือขึ้นอยู่กับวิถีชีวิตของแต่ละท้องถิ่น แต่ในขณะเดียวกันต้องให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคที่หลากหลายด้วย
- 3) คุณภาพดี คุณภาพเป็นสิ่งที่สำคัญการขายจะดีตลาดจะต้องการ ต้องดูว่าคุณภาพของงานก่อนเป็นเบื้องต้น เพราะคุณภาพจะบ่งบอกถึงวัตถุที่นำมาผลิต ขั้นตอนการผลิต วิธีการผลิต เป็นต้น
- 4) ราคา สินค้าจะดีหรือไม่ดี มีประโยชน์หรือไม่มีประโยชน์ คຸ້ມหรือไม่คຸ້ມ สวยหรือไม่สวย ราคาคือตัวกำหนดเพราะราคา จะจำแนกสินค้าแต่ละประเภทให้ผู้บริโภคได้พิจารณาก่อนตัดสินใจซื้อ

ภาพที่ 8 ผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ “ลายดอกสัก”

ผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์หัตถกรรมงานจักสานไม้ไผ่ “ลายดอกสัก” เป็นการพัฒนาศักยภาพชุมชนเกิดความเข้มแข็ง สามารถแก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นภูมิปัญญาด้านงานหัตถกรรมจักสานของไทยถือเป็นสมบัติล้ำค่าที่ได้รับสืบทอดต่อกันมา สร้างรายได้ให้กับชุมชนมาหลายชั่วอายุคน แม้ยุคสมัยจะเปลี่ยนแปลงไป แต่งานจักสานก็ได้มีการพัฒนาขึ้นให้เข้ากับความต้องการของตลาดตลอดมา หากเปรียบงานจักสานเป็นแพ้น้ำอย่างหนึ่งก็คงบอกได้ว่าเป็นแพ้น้ำที่ไม่เคยตกลูก จากการปรับตัวหลายๆ อย่างนำไปสู่กระบวนการจัดการอาชีพหัตถกรรมจักสานที่ยั่งยืน ถือได้ว่าอาชีพหัตถกรรมจักสานนี้เป็นอาชีพที่ไม่มีวันตาย ยังคงสร้างคนสร้างงานและสร้างอาชีพให้กับชุมชน

จึงสรุปได้ว่า การพัฒนาชุดความรู้ของชุมชนหัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่แอ็บข้าวของชุมชนบ้านเหมืองหม้อ เป็นการพัฒนาองค์ความรู้ของชุมชนเริ่มจากคนในชุมชนท้องถิ่นได้มีการพัฒนาศักยภาพชุมชนเกิดความเข้มแข็งสามารถแก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตมีการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์กับหน่วยงานส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่คิดขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาของสังคมหรือชุมชน มีความต่อเนื่องการลองผิดลองถูก ทดลองพัฒนาอย่างมีทิศทางและที่สำคัญต้องเกิดประโยชน์แก่คนหมู่มากหรือคนส่วนใหญ่ซึ่งดำเนินการตามแนวทางของศาสตร์พระราชา โดยน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในประกอบอาชีพ เพื่อให้คนในชุมชนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการดำรงชีวิตในประจำวัน นำเอาทรัพยากรและทุนชุมชนมาใช้อย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์ เพื่อลดต้นทุนการผลิต ทุนองค์ความรู้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมปฏิบัติให้เป็นไปตามเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงของโลก ในภาวะเศรษฐกิจค่าครองชีพสูงก่อให้เกิดหนี้สินสูงขึ้น โดยไม่มีแนวทางที่จะแก้ปัญหาได้จึงต้องหันมาศึกษาแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยมีภาครัฐเข้ามามีความรู้ให้การสนับสนุนด้านต่าง ๆ การเปลี่ยนแปลง ด้านเศรษฐกิจ ชุมชนสามารถลดต้นทุนการผลิต ผลผลิตมีคุณภาพและขายได้ราคาเพิ่มขึ้นลดรายจ่าย มีรายได้

เพิ่มด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชนสามารถสร้างคุณค่าเพิ่มจากทุนในชุมชนและช่วยสร้างสมดุลทางนิเวศน์ในการลดใช้สารเคมีของกลุ่มเกษตรกร ด้านความสัมพันธ์ของคนในสังคม ชุมชนเกิดความสามัคคี มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกัน มีการเอื้ออาทรต่อกันมากขึ้น ทำให้เกิดความเข้มแข็งในการทำงานเป็นกลุ่ม เป็นหมู่คณะ ด้านนโยบายรัฐ/การเมืองระดับท้องถิ่น อบต. มีการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ด้านสังคมเศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

บทส่งท้าย

ปัจจุบันองค์กรต่าง ๆ ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญในการจัดการความรู้และการแสวงหาความรู้ เนื่องจากความรู้เป็นสินทรัพย์ที่จับต้องไม่ได้และสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับองค์กรได้มากที่สุด นั่นคือ ความรู้ ทักษะและความชำนาญของ บุคคลในองค์กร ชุมชนจึงพยายามรักษาความรู้จากบุคคลเหล่านี้ให้อยู่กับองค์กรมากที่สุด โดยวิธีการจัดการความรู้และการแสวงหาความรู้ การบริหารจัดการความรู้ที่ต้องการใช้ให้แก่คนที่ต้องการในเวลาที่ต้องการใช้ เพื่อให้คนทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และส่งผลให้องค์กรประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ความรู้และการเรียนรู้เป็นขบวนการที่มีความสำคัญยิ่งต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ตลอดชีวิตของเรานั้น ต้องผ่านการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ เป็นจำนวนมากการเรียนรู้ช่วยให้เราสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมและสิ่งแวดล้อมโดยทั่วไปได้ บุคคลจะมีวิธีการดำเนินชีวิตหรือแบบแผนการแสดงออกอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับการเรียนรู้เป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้การเรียนรู้ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้เราเข้าใจพฤติกรรมของตนเองและบุคคลอื่นๆ ได้ด้วย

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน ถือว่าเป็นองค์ความรู้ที่มีการสั่งสมและถ่ายทอดมาเป็นระยะเวลาานาน เครื่องจักสานยังเป็นเครื่องมือที่มนุษย์สามารถจะนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดีและไม่เพียงแต่ด้านประโยชน์ใช้สอยเท่านั้นที่มนุษย์พัฒนาขึ้น ความสวยงามและความทนทานถาวรเป็นปัจจัยที่มนุษย์ให้ความสำคัญอีกด้วย ปัจจุบันเครื่องจักสานได้มีการพัฒนาไปมากโดยการประดิษฐ์คิดค้นทำให้ได้รูปแบบต่างๆ ที่ทันสมัย ตลอดจนกลายเป็นสิ่งที่รับใช้ชีวิตมนุษย์ จนเป็นมรดกตกทอดมาจนทุกวันนี้ ซึ่งปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้ภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมเครื่องจักสานนั้นดำรง

อยู่ คือ การจัดการความรู้ เพื่อให้องค์ความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดมีการจัดเก็บ การพัฒนา และการนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาทั้งในระดับครัวเรือนชุมชน ตลอดถึงระดับประเทศ ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) หมายถึง กระบวนการหรือองค์ความรู้ของคนหรือกลุ่มคนในถิ่นใดถิ่นหนึ่ง อันเกิดจากการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษหรือจากประสบการณ์ที่ผ่านการกลั่นกรอง สังสม คติวิเคราะห์ และนำมาใช้จนบังเกิดผลโดยอาศัยการเรียนรู้ที่มีความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตเป็นรากฐานของความรู้ชาวบ้านที่มีลักษณะเป็นนามธรรมและรูปธรรม ถึงแม้ว่าหัตถกรรมไทยแบ่งได้หลายประเภทและหลายลักษณะตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น เฉพาะหัตถกรรมเครื่องจักสาน เนื่องจากเป็นหัตถกรรมที่มีสวยงามและความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนไทยมาช้านาน และเป็นพื้นฐานที่สำคัญทางวัฒนธรรมเครื่องจักสานถือว่าเป็นภูมิปัญญาไทยและงานศิลปหัตถกรรมอย่างหนึ่ง ที่มนุษย์คิดวิธีการต่าง ๆ ขึ้นเพื่อใช้สร้างเครื่องมือ เครื่องใช้ใน ชีวิตประจำวันโดยสร้างรูปทรงของสิ่งประดิษฐ์ขึ้นนั้นตามความประสงค์ในการใช้สอย ประสานกับชนบประเพณี ความเชื่อ ศาสนาและวัสดุในท้องถิ่นนั้น ๆ

จากการสังเคราะห์ การจัดการความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชাজังหวัดแพร่ พบว่า ศาสตร์พระราชา (The King's Philosophy) เปรียบเสมือนองค์ความรู้ กระบวนการเรียนรู้และนวัตกรรมของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร โดยได้แยกออกตามองค์ความรู้ ปรัชญา แนวคิด ทฤษฎี และนวัตกรรมแต่ละอย่าง เช่น ทฤษฎีใหม่ (The New Theory) ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) เป็นต้น แนวทางการเรียนรู้ศาสตร์พระราชามีมติ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” หนึ่งในหลักการที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานเพื่อการแก้ไขปัญหาในด้านต่าง ๆ ของประเทศ ผู้ที่จะได้รับการแก้ไขปัญหากล่าวได้ว่าทรงดำเนินการเพื่อการ “เข้าใจ” และขณะเดียวกันก็เป็นการ “เข้าถึง” ด้วย และหลังจากนั้นจึงเป็นการเข้าแก้ไขปัญหาตามที่พระองค์ได้ทรงกำหนดแนวทาง คือ การ “พัฒนา” ดังตัวอย่างที่มีอยู่อย่างมากมาย สรุปได้ดังนี้

เข้าใจ : ทำอะไรต้องเข้าใจปัญหา เข้าใจหนทางแก้ไข เข้าใจกระบวนการจัดการ และปรับความเข้าใจระหว่างผู้ให้ ผู้รับเสียก่อน ให้เข้าใจซึ่งกันและกัน

เข้าถึง : เมื่อเข้าใจระหว่างกันทุกประการครบถ้วนแล้ว ต้องเข้าถึงการกระทำ สร้างความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้อง เข้าถึงเครื่องมือเครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์และความสามัคคี ร่วมจิตร่วมใจของผู้ปฏิบัติ ร่วมมือ ร่วมไม้ กันทำงาน

พัฒนา : เมื่อต่างฝ่ายต่างเข้าใจกันแล้ว เข้าถึงกันแล้ว การพัฒนางานก็จะดำเนินการไปอย่างยั่งยืน ไม่ส่งผลกระทบที่ติดลบต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและการเมือง หากแต่นำไปสู่ความสมดุล มั่นคงและยั่งยืน

ศาสตราจารย์ราชามีประโยชน์ต่อหลายมิติ ทั้งด้านศิลปะ วัฒนธรรม สังคม ดังนั้น การศึกษาพระราชดำรัส พระบรมราโชวาทหรือแนวพระราชดำริจึงมีส่วนช่วยให้ผู้ศึกษาเกิดความฉลาดรู้ เกิดประโยชน์ทั้งตนเอง สังคม ประเทศชาติ ศาสตร์พระราชา เป็นการสร้างสรรค์ การสืบทอดและการสานต่อ รวมถึงการน้อมนำไปใช้ประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่วิจัยครั้งนี้ เกิดมุมมองด้านการพัฒนามนุษย์ การพัฒนาด้านภูมิปัญญาและการบูรณาการจัดการเรียนรู้ ถอดและตีความปรัชญาที่พระองค์ท่านทรงถ่ายทอดและทำให้เห็นเชิงประจักษ์ จากองค์ความรู้ภายในสู่องค์ความรู้ที่เป็นศาสตร์ หรือ “การจัดการความรู้” (KM) ในครั้งนี้ เป็นกระบวนการจัดการความรู้ ถอดบทเรียนจากท้องถิ่น (Local wisdom) เช่น ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านเทคโนโลยี เป็นต้น ซึ่งผลจากการถอดบทเรียนในครั้งนี้ พบว่าชุมชนบ้านเหมืองหม้อ มีแนวทางการน้อมนำศาสตร์พระราชามาปฏิบัติ ดังนี้

1. การพัฒนามนุษย์ ทางด้านการสร้างความตระหนักการเรียนรู้ การยอมรับและต่อยอดสู่การนำภูมิปัญญาในพื้นที่เกิดการจัดการความรู้จากศาสตร์พระราชาสู่การปฏิบัติ ในด้านการพึ่งพาตนเองและความเข้มแข็งของชุมชน เป็นต้น

2. การบริหารจัดการศาสตร์พระราชาเป็นต้นแบบแห่งการแก้ไขปัญหาในเชิงการบริหารจัดการ ซึ่งชุมชนสามารถน้อมนำศาสตร์พระราชามาปฏิบัติ โดยมีผู้กล่าวว่า “ตัวอย่างที่ดีมีค่ามากกว่าคำสอน” ในมิติที่ต่อยอดจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

3. ด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างสำนึกการมีส่วนร่วมและความตระหนัก ในการทำงานเพื่อส่วนรวมให้เกิดขึ้นในพื้นที่ โดยเริ่มต้นจากผู้นำและขยายผลสู่ประชาชนในพื้นที่ด้านการพัฒนาและสัมมาชีพ ซึ่งเมื่อชุมชนตระหนักและพึ่งตนเองในด้านต่าง ๆ แล้วจะสามารถต่อยอดการอนุรักษ์พื้นที่ในมิติอื่น ๆ เช่น มิติทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หรือจิตอาสาเพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

การจัดการความรู้ศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับชุมชนตามศาสตร์พระราชา จังหวัดแพร่สามารถสรุปขั้นตอนของกระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้าน หัตถกรรมเครื่องจักสาน ได้ทั้งหมด 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การกำหนดความรู้ 2) การสร้างและแสวงหา 3) การจัดเก็บความรู้ 4) การแบ่งปันความรู้ 5) การใช้ประโยชน์ โดยการน้อมนำศาสตร์พระราชามาปฏิบัติ ซึ่งแต่ละขั้นตอนต้องอาศัยกิจกรรมทางสังคม

หลากหลายรูปแบบ ได้แก่ กระบวนการมีส่วนร่วม กระบวนการกลุ่มเป็นต้น เป็นการสืบทอด การสานต่อ ถือเป็นองค์ความรู้ที่สะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของชุมชนที่ควบคู่มาพร้อมกับอาชีพเกษตรกรรม นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชนเพื่อให้เกิดการพึ่งพาตนเอง รวมถึงการนำเอาทักษะด้านหัตถกรรมการจักสานไม้ไผ่ไปถ่ายทอดสู่ชุมชนอื่นอีกด้วย

บรรณานุกรม

- กิริติ ยศยิ่งยง, **การจัดการความรู้ในองค์การและกรณีศึกษา**, กรุงเทพฯ ฯ: ธรรมมลการพิมพ์ ,2550
- กัลยานี ปฎิมาพรเทพ, **แนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา**, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี/สถาบันแห่งชาติว่าด้วยภูมิปัญญาและการศึกษาไทย.กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี, 2541
- เกสร อิตะจารี.**ศิลปศึกษาขั้นนำ**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาศิลปศึกษา.2542
- โกวิทย์ พวงงาม, **การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น**.กรุงเทพฯ :บพิศการพิมพ์. 2553
- งานนโยบายและแผน สำนักปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลเหมืองหม้อ, **แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. 2566 – 2570)**, องค์การบริหารส่วนตำบลเหมืองหม้อ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่, (อัดสำเนา)
- จำนง อติวัฒน์สิทธิ วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร., (ออนไลน์) เข้าถึงข้อมูลเมื่อ 12 มกราคม 2564 [file:///C:/Users/admin/Downloads/54585-Article%20Text-126682-1-10-20160412%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/admin/Downloads/54585-Article%20Text-126682-1-10-20160412%20(2).pdf) 2
- ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์, **การวิจัยทางศิลปะ**, กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548
- นิตี เอียวศรีวงศ์, **ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการทรัพยากร. ทิศทางไทย**. 5(สิงหาคม), 2536. หน้า 3-4.
- บุญดี บุญญากิจ และคนอื่นๆ, **การจัดการความรู้.....จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ**, พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ : จิรวัฒน์ เอ็กเพรส, 2548
- บดินทร์ วิจารณ์, **การจัดการความรู้สู่องค์กรยุคใหม่**, กรุงเทพฯ: ชัมชิสเท็ม, 2547
- วิจารณ์ พานิช, **การจัดการความรู้ในยุคสังคมและเศรษฐกิจบนฐานความรู้**, กรุงเทพฯ: สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม, 2546
- สมศักดิ์ ภู่วาธวรรณ์, **เทคนิคการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์**, กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2535
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. 2565.
- ญาณิศา เพื่อนพะยะ และ ประสพชัย พสุนนท์, **นวัตกรรมชุมชนเชื่อมโยงเศรษฐกิจชุมชนสู่ความยั่งยืน**. (Journal of Management Science NakhonPathom Rajabhat University.8(2), 2564 32-44)

ราชกิจจานุเบกษา. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566—2570). http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2565/E/258/T_0001.PDF หน้า 20.

พรธิดา วิเชียรปัญญา, “การจัดการความรู้พื้นฐานและการประยุกต์ใช้”, กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เน็ท, 2557, หน้า 32-33.

ไพศาล ไกรสิทธิ์, นานาสาระเพื่อการพัฒนา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: พัฒนาสาระ http://paisarnkr.blogspot.com/2018/04/blog-post_9.html 2561 สืบค้นเมื่อ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2565.

วิจารณ์ พานิช, การจัดการความรู้ฉบับนักปฏิบัติ, พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 2549

ประวัติคณะผู้วิจัย

๑. ประวัติหัวหน้าโครงการวิจัย

๑. ชื่อ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชลธิชา จิรภาคพงศ์
Assistant Professor Chonthicha Jirapakpong

๒. เลขรหัสประจำตัวนักวิจัย

๓. ตำแหน่งปัจจุบัน

- อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

๔. ประวัติการศึกษา

- ศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.) สาขาวิชา การบริหารธุรกิจ สถาบันราชภัฏอุดรดิตถ์ (พ.ศ. ๒๕๔๐)
- การศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) สาขาวิชา การบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร (พ.ศ. ๒๕๔๔)
- ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (ศษ.ม.) สาขาวิชา นวัตกรรมหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยรามคำแหง (พ.ศ. ๒๕๕๗)

๕. ประสบการณ์ทางวิชาการ/งานเอกสารตำรา

- เอกสารประกอบการสอน วิชา เศรษฐศาสตร์สำหรับครู, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ , ๒๕๕๐
- เอกสารประกอบการสอน “มนุษย์กับสังคม” โรงพิมพ์นวสารสินการพิมพ์ , ๒๕๕๐, ISBN 978-974-364-756-7 (เขียนร่วม)
- งานเรียบเรียง “เศรษฐศาสตร์ในชีวิตประจำวัน” โรงพิมพ์เมืองแพร่การพิมพ์, ๒๕๕๑, ISBN 978-974-393-314-7
- เอกสารประกอบการสอน “สถิติเบื้องต้นและการวิจัย” โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔, ISBN 978-974-364-936-3 (เขียนร่วม)
- เอกสารประกอบการสอน “เศรษฐศาสตร์ในชีวิตประจำวัน” โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔, ISBN 978-616-300-007-1 (เขียนร่วม)
- เอกสารประกอบการสอน “มนุษย์กับสังคม (ฉบับปรับปรุง)” โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๕๘, ISBN 978-974-364-756-7 (เขียนร่วม)
- ตำรา “มนุษย์กับสังคม (ฉบับปรับปรุง)” โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๔, ISBN 978-616-300-794-0 (เขียนร่วม)
- หนังสือ “เศรษฐศาสตร์สำหรับการสอนสังคมศึกษา” เมืองแพร่การพิมพ์, ๒๕๖๕, ISBN 978-616-593-580-7

๖. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานทั้งภายในและภายนอกประเทศ

- ๑) ชื่อเรื่อง “การศึกษาศักยภาพการบริหารการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีตามทฤษฎีของครูผู้สอนและนักเรียน : กรณีศึกษา วัดจองคำ อำเภอหางาว จังหวัดลำปาง” ๒๕๔๗

- สถานภาพในการทำวิจัย: ผู้ร่วมวิจัย
- ๒) ชื่อเรื่อง “การประเมินกิจกรรมเสริมหลักสูตรมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: วิทยาเขตภาคเหนือ” พ.ศ. ๒๕๔๘
- สถานภาพในการทำวิจัย: ผู้ร่วมวิจัย
- ๓) ชื่อเรื่อง “การประเมินหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมชั้นตรีโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมจังหวัดแพร่” พ.ศ. ๒๕๔๘.
- สถานภาพในการทำวิจัย: ผู้ร่วมวิจัย
- ๔) ชื่อเรื่อง “การศึกษาทิศทางการพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่” พ.ศ. ๒๕๔๘
- สถานภาพในการทำวิจัย: ผู้ร่วมวิจัย
- ๕) เรื่อง “การศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารงานของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในจังหวัดแพร่” ปี พ.ศ. ๒๕๔๘
- สถานภาพในการทำวิจัย : ผู้ร่วมวิจัย
- ๖) ชื่อเรื่อง “การใช้หลักพุทธธรรมในการงานของสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาแพร่ เขต ๑” พ.ศ. ๒๕๔๙
- สถานภาพในการทำวิจัย : ผู้ร่วมวิจัย
- ๗) ชื่อเรื่อง “การศึกษาสภาพและแนวทางการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาแพร่ เขต ๑” พ.ศ. ๒๕๔๙
- สถานภาพในการทำวิจัย: ผู้ร่วมวิจัย
- ๘) ชื่อเรื่อง “ทัศนคติที่มีต่อครอบครัวและการได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวของพระนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่” พ.ศ. ๒๕๕๐
- สถานภาพในการทำวิจัย: ผู้ร่วมวิจัย
- ๙) ชื่อเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่” พ.ศ. ๒๕๕๒
- สถานภาพในการทำวิจัย: หัวหน้าโครงการ
- ๑๐) ชื่อเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพและพฤติกรรมทางการเรียนรายวิชาคณิตศาสตร์เบื้องต้นของนิสิตสาขาวิชารัฐศาสตร์ (คฤหัสถ์) ด้วยกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม” พ.ศ. ๒๕๕๓
- สถานภาพในการทำวิจัย: หัวหน้าโครงการ
- ๑๑) ชื่อเรื่อง “คุณภาพการบริหารองค์กรของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่” พ.ศ. ๒๕๕๔

- สถานภาพในการทำวิจัย: หัวหน้าโครงการ
- ๑๒) ชื่อเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในชุมชนจังหวัดแพร่” พ.ศ. ๒๕๕๖
- สถานภาพในการทำวิจัย: ผู้ร่วมวิจัย
- ๑๓) ชื่อเรื่อง “การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ รายวิชา สถิติเบื้องต้นและการวิจัยของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ โดยการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง” พ.ศ. ๒๕๕๗
- สถานภาพในการทำวิจัย: หัวหน้าโครงการ
- ๑๔) ชื่อเรื่อง “รูปแบบการเรียนการสอนรายวิชา การวิจัยในชั้นเรียน ของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ โดยการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ” พ.ศ. ๒๕๕๘
- สถานภาพในการทำวิจัย: หัวหน้าโครงการ
- ๑๕) ชื่อเรื่อง “การจัดการสุขภาวะเชิงพุทธของผู้สูงอายุในเขตภาคเหนือ” พ.ศ. ๒๕๕๘
- สถานภาพในการทำวิจัย: ผู้ร่วมวิจัย
- ๑๖) ชื่อเรื่อง “แนวคิดและรูปแบบการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามแนวพระพุทธศาสนา “ พ.ศ. ๒๕๕๙
- สถานภาพในการทำวิจัย: ผู้ร่วมวิจัย
- ๑๗) ชื่อเรื่อง “วิสาหกิจจักสานจังหวัดแพร่: องค์ความรู้และการจัดการเชิงเครือข่ายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” พ.ศ. ๒๕๖๐
- สถานภาพในการทำวิจัย: หัวหน้าโครงการ
- ๑๘) ชื่อเรื่อง “ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนบนฐานพุทธธรรมของภาคการศึกษาและพระสอนศีลธรรม” พ.ศ. ๒๕๖๐
- สถานภาพในการทำวิจัย: หัวหน้าโครงการ
- ๑๙) ชื่อเรื่อง “สุขภาวะพระสงฆ์: การพัฒนารูปแบบสุขภาวะตามแนววิถีพุทธ โดยการบูรณาการสาธารณสุขเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของจังหวัดลำปาง” พ.ศ. ๒๕๖๑
- สถานภาพในการทำวิจัย: หัวหน้าโครงการ
- ๒๐) ชื่อเรื่อง “การส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดล้านนา” พ.ศ. ๒๕๖๓
- สถานภาพในการทำวิจัย: หัวหน้าโครงการ
- ๒๑) ชื่อเรื่อง “การสร้างเครือข่าย กลไกการตลาดผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ของชุมชนสัมมาชีพในจังหวัดแพร่” พ.ศ. ๒๕๖๕
- สถานภาพในการทำวิจัย: หัวหน้าโครงการ

๗. บทความวิชาการ/บทความวิจัย

- ๑) ฉวีวรรณ สุวรรณภา และชลธิชา จิรภัคพงศ์. “ปัจจัยที่มีผลต่อการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในชุมชนจังหวัดแพร่”. **Rajabhat Journal of Sciences, Humanities & Social Sciences**. ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๕๙) : ๑๘๐- ๑๘๙. (TCI กลุ่มที่ ๑)
- ๒) พระครูปลัดพรหมเรศ โชติวโร, รวีโรจน์ ศรีคำภา และชลธิชา จิรภัคพงศ์. “การจัดการสุขภาวะเชิงพุทธของผู้สูงอายุในเขตภาคเหนือ”, ใน : **การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๔ ศาสตร์พระราชากับการสร้างสังคมอุดมปัญญาในยุคไทยแลนด์ ๔.๐** วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ลำพูน. (วันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑): ๑๖๒-๑๗๒.
- ๓) ชลธิชา จิรภัคพงศ์, ฉวีวรรณ สุวรรณภา และพัฒน์นรี อัฐวงศ์. “ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนบนฐานพุทธธรรมของภาคการศึกษาและพระสอนศีลธรรม”. **วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม**. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓ (กันยายน – ธันวาคม ๒๕๖๑) : ๙๙ – ๑๐๘. (TCI กลุ่มที่ ๑)
- ๔) Assist Prof. Chaweewan Suwanapha Assist Prof. Chonthicha Jirapukkapong , Mr.Panya Sunanta Phrakrupradphromres Chotiwaro,Dr.,Assist Prof “Buddhist well-being Model for better qualities of life in Chiang Rai Province” **The 10th International Buddhist Research Seminar “Nan: The City of Buddhist towards Dhamma &World Heritage”** :15 May 2019 Mahachulalongkornrajvidyalaya University Nakhon Nan Buddhist College
- ๕) Assist Prof. Chaweewan Suwanapha, Assist Prof. Chonthicha Jirapukkapong, Mr. Panya Sunanta, Phrakrupradphromres Chotiwaro, Assist Prof. Dr., Assoc. Prof. Dr. Suvin Ruksat. “Buddhist Monk’s Well-being: Development of a Buddhist Based Well-being Promotion Model by Community Public Health Integration for Better Life Qualities in Chiang Rai province” **The Journal of the International Association of Buddhist Universities (JIABU)**. Vol. 12 No.1 (January – June 2019) : 364-384. (TCI กลุ่มที่ ๒)
- ๖) ชลธิชา จิรภัคพงศ์, ฉวีวรรณ สุวรรณภา, ปุญยวีร์ มงคลพิพัฒน์พร และพัฒน์นรี อัฐวงศ์. “วิสาหกิจจักสานจังหวัดแพร่: องค์ความรู้และการจัดการเชิงเครือข่ายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน”. **วารสารการจัดการ**

มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ (WMS Journal of Management Walailak University). Vol.8 No.3 (Jul – Sep 2019) : 63 – 74. (TCI กลุ่มที่ ๑)

- ๗) ชลธิชา จิรภักพงค์, ณวิวรรณ สุวรรณภา, ปุณยวีร์ มงคลพิพัฒน์พร และ พัฒน์นรี อัฐวงศ์. “สุขภาวะพระสงฆ์: การพัฒนารูปแบบสุขภาวะตามแนววิถีพุทธโดยการบูรณาการสาธารณสุขเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของจังหวัดลำปาง”. วารสารวิชาการ Veridian E – Journal, Silpakorn University ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๖ (พฤศจิกายน – ธันวาคม ๒๕๖๒) : ๑๒๒๗ – ๑๒๔๗. (TCI กลุ่มที่ ๑)
- ๘) พัฒน์นรี อัฐวงศ์, สาธกร แก่นมณี, สายสมร วิทยศิริ และชลธิชา จิรภักพงค์. “ปัจจัยความเสี่ยงที่มีผลต่อการจัดการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่”. วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๓) : ๑๐๓- ๑๑๙. (TCI กลุ่มที่ ๒)
- ๙) ชลธิชา จิรภักพงค์, พระครูปริยัติวราร, พระอนุสรณ์ กิตติวัฒน์, เกรียงศักดิ์ พงศ์คำ และอรอนงค์ วุวงศ์. “การถ่ายทอดผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในล้านนา”. วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ (กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔) : ๑๙๘ -๒๑๑. (TCI กลุ่มที่ ๒)
- ๑๐) ชลธิชา จิรภักพงค์, พระครูปริยัติวราร, พระอนุสรณ์ กิตติวัฒน์, เกรียงศักดิ์ พงศ์คำ และอรอนงค์ วุวงศ์. “การส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดล้านนา”. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม. ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๓ (กันยายน – ธันวาคม ๒๕๖๔) : ๓๐๕ – ๓๑๘. (TCI กลุ่มที่ ๑)
- ๑๑) ชลธิชา จิรภักพงค์, พระครูปริยัติวราร, พระศกดิษฐ์ แสงธง และ สมจิต ขอนวงศ์. “การสร้างเครือข่าย กลไกการตลาดผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ของชุมชนสามัคคีในจังหวัดแพร่”. วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๕) : ๘๔ – ๑๐๑. (TCI กลุ่มที่ ๒)

๒. ประวัติคณะผู้วิจัย

๑. ชื่อ พระครูโสภณกิตติบัณฑิต,ผศ.ดร.

Phrakrusoponkittibundit, Assistant Professor, Dr.

๒. ตำแหน่งปัจจุบัน

- อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

๓. หน่วยงานและสถานที่ติดต่อได้สะดวก

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ เลขที่ ๑๑๑ บ้านหนองห้า
ถ. ยันตรกิจโกศล ต.แม่คำมี อ.เมือง จ.แพร่ ๕๔๐๐๐ โทรศัพท์เคลื่อนที่ ๐๙-๘๕๕๖-๙๓๕๑,
phdbsn11@gmail.com

๔. ประวัติการศึกษา

- พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) วิชาเอกการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

- รัฐศาสตรบัณฑิต (ร.บ.) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

- รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (ร.ม.) วิชาเอกการเมืองและการปกครอง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

- Buddhist Studies (M.Phil) New Delhi University, India

- Political Science (Ph.D.) Banaras Hindu University, India

๕. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ

๑. ภาษาอังกฤษ

๒. คอมพิวเตอร์

๖. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

๑) ชื่อเรื่อง “ความพึงพอใจของนักเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดแพร่ ต่อพฤติกรรมการสอนของพระนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่” พ.ศ. ๒๕๔๖ สถานภาพ : ผู้ร่วมวิจัย

๒) ชื่อเรื่อง “การประยุกต์ใช้พรหมวิหารธรรมของผู้บริหารกับบุคลากรในหน่วยงานของรัฐ ในรายวิชาการระบบราชการไทย” พ.ศ. ๒๕๕๖ สถานภาพ : หัวหน้าโครงการ

๓) ชื่อเรื่อง “กระบวนการพัฒนาทุนมนุษย์ตามแนวองค์การธุรกิจวิสาหกิจในจังหวัดแพร่ : ศึกษาเฉพาะกรณี บริษัทนมซีเส็งลิสซิง จำกัด” พ.ศ. ๒๕๕๗ สถานภาพ : หัวหน้าโครงการ

๔) ชื่อเรื่อง “การสืบค้นการจัดระบบการอนุรักษ์เอกสารโบราณของวัดและการถ่ายทอดภูมิปัญญาล้านนาเพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นจังหวัดแพร่” พ.ศ. ๒๕๕๘ สถานภาพ : ผู้ร่วมโครงการ

๕) ชื่อเรื่อง “การเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา ภาคเหนือที่ ๑ (จังหวัดแพร่ จังหวัดน่าน และจังหวัดอุตรดิตถ์)” พ.ศ. ๒๕๕๘ สถานภาพ : ผู้ร่วมวิจัย

๖) ชื่อเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์พุทธวงศ์ในคัมภีร์ไบเบิลฉบับวัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่นจังหวัดแพร่” พ.ศ. ๒๕๕๘ สถานภาพ : หัวหน้าโครงการ

๗) ชื่อเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาชาวเขา จังหวัดแพร่” พ.ศ. ๒๕๕๙ สถานภาพ : หัวหน้าโครงการ

๘) ชื่อเรื่อง “วิสาหกิจชุมชนจังหวัดแพร่ : องค์ความรู้และการจัดการเชิงเครือข่ายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” พ.ศ.๒๕๖๐ สถานภาพ : ผู้อำนวยการแผนงาน

๙) ชื่อเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนของการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนในจังหวัดแพร่” พ.ศ.๒๕๖๑ : ผู้ร่วมวิจัย

๑๐) ชื่อเรื่อง “สุขภาวะพระสงฆ์ : การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างสุขภาวะตามแนววิถีพุทธโดยการบูรณาการสาธารณสุขชุมชนเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีในภาคเหนือตอนบน” พ.ศ.๒๕๖๑ สถานภาพ : ผู้อำนวยการแผนงาน

๑๑) ชื่อเรื่อง “อาหารพื้นบ้าน : กระบวนการจัดการอาหารพื้นบ้านยอตนิยมตามหลักโภชนาการเพื่อสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุเขตภาคเหนือตอนบน” พ.ศ.๒๕๖๒ สถานภาพ : ผู้อำนวยการแผนงาน

๑๒) ชื่อเรื่อง “โรคไม่ติดต่อเรื้อรัง : การป้องกันและเสริมสร้างสุขภาพของพระสงฆ์แบบมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในภาคเหนือ” พ.ศ.๒๕๖๓ สถานภาพ : ผู้อำนวยการแผนงาน

๑๓) ชื่อเรื่อง “การถอดรหัสคำว่า “โพชฌงค์ ๗” ตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร” พ.ศ. ๒๕๖๔ สถานภาพ : ผู้ร่วมวิจัย

๑๔) ชื่อเรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายจิตอาสาวิถีพุทธแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนตำบลกาญจนา อำเภอมือเกรง จังหวัดแพร่” พ.ศ. ๒๕๖๕ สถานภาพ : หัวหน้าโครงการ

๗. ผลงานวิจัย-บทความ หนังสือ ที่ตีพิมพ์ และแหล่งทุน

๑) บทความวิจัยเรื่อง “The Process of Human Capital Development in Accordance with Business Organization on Buddhist Approach in Phrae Province” Journal of International Buddhist Studies, Volume 7 Number 1 (January – June 2016), ISSN: 1906-6244, pp. 133-138.

๒) บทความวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาชาวเขาจังหวัดแพร่” พ.ศ.๒๕๕๙. ตีพิมพ์บทความวิจัยลงวารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ฉบับที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๑)

๓) บทความวิจัยเรื่อง “การสืบค้นการจัดระบบการอนุรักษ์เอกสารโบราณของวัดและการถ่ายทอดภูมิปัญญาล้านนาเพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นจังหวัดแพร่” พ.ศ. ๒๕๕๘ ผู้ร่วมวิจัย แหล่งทุน วช. นำเสนอประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๔ เมื่อ ๓๑ มีนาคม ๒๕๖๐ มจร.วิทยาเขตขอนแก่น

๔) บทความวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์พุทธวังสะในคัมภีร์ไบเบิลฉบับวัดสูงเม่น อำเภอสองเม่น จังหวัดแพร่” พ.ศ.๒๕๕๘ หัวหน้าโครงการ แหล่งทุน วช. (JIBS) Journal of International Buddhist Studies, Volume 9 Number 1 (January – June ๒๐๑๘)

๕) บทความวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนของการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนในจังหวัดแพร่” พ.ศ. ๒๕๖๑ ผู้ร่วมวิจัย แหล่ง

ทุน วช. นำเสนอประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๔ เมื่อ ๑๙ กันยายน ๒๕๖๑ วิทยาลัยสงฆ์ นครน่านฯ

๖) บทความวิจัยเรื่อง “วิสาหกิจชุมชนจังหวัดแพร่: องค์ความรู้และการจัดการเชิงเครือข่ายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” พ.ศ.๒๕๖๐ ผู้อำนวยการแผน แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร. วารสารธรรมทรรศน์ ปีที่ ๑๙ (๑) (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๒)

๗) บทความวิจัยเรื่อง “สุขภาวะพระสงฆ์ : การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างสุขภาวะตามแนววิถีพุทธโดยการบูรณาการสาธารณสุขชุมชนเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีในภาคเหนือตอนบน” พ.ศ.๒๕๖๑ สถานภาพ : ผู้อำนวยการแผน แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร. วารสารสันติศึกษาทรรศน์ ปีที่ ๑๙ (๒) (มีนาคม-เมษายน ๒๕๖๔)

๘) บทความวิจัยเรื่อง “อาหารพื้นบ้าน : กระบวนการจัดการอาหารพื้นบ้านยอดนิยมตามหลักโภชนาการเพื่อสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุเขตภาคเหนือตอนบน” พ.ศ.๒๕๖๒ สถานภาพ : ผู้อำนวยการแผน แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร. วารสารสันติศึกษาทรรศน์ ปีที่ ๑๙ (๓) (พฤษภาคม-มิถุนายน ๒๕๖๔)

๙) บทความวิจัยเรื่อง “โรคไม่ติดต่อเรื้อรัง : การป้องกันและเสริมสร้างสุขภาพของพระสงฆ์แบบมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในภาคเหนือ” พ.ศ.๒๕๖๓ สถานภาพ : ผู้อำนวยการแผน แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร. นำเสนอประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๙ เมื่อ ๔ เมษายน ๒๕๖๕ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑๐) บทความวิจัยเรื่อง “การถอดรหัสคำว่า “โพชนงค์ ๗” ตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร” พ.ศ. ๒๕๖๔ ผู้ร่วมวิจัย แหล่งทุน มหาวิทยาลัยแม่โจ้ นำเสนอประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒ เมื่อ ๑๓ กันยายน ๒๕๖๕ มจร. วิทยาเขตแพร่

๑๑) บทความวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายจิตอาสาวิถีพุทธแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนตำบลกาญจนา อำเภอมะเข่ จังหวัดแพร่” พ.ศ. ๒๕๖๕. ตีพิมพ์บทความวิจัยลงวารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ ๑๑ (๓) (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๕)

๓. ประวัติคณะผู้วิจัย

๑. ชื่อ-สกุล รองศาสตราจารย์พูนทรัพย์ เกตุวีระพงศ์

Associate Professor Phoonsrap Ketveerapong

๒. รหัสประจำตัวนักวิจัย

๓. ตำแหน่งปัจจุบัน

-อาจารย์ประจำ/หัวหน้าศูนย์วิจัยเชิงกลยุทธ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตแพร่

๔. หน่วยงานที่สังกัด : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

๑๑๑ ต.แม่คำมี อ. เมือง จ. แพร่ ๕๕๐๐๐

โทร. ๐๕๔- ๕๒๒๒๗๕, โทรสาร ๐๕๔ -๖๒๑๒๕๐,

E-Mail pk2497hotmail.com. มือถือ ๐๗๑- ๗๗๒๖๙๑๗.

๕. ประวัติการศึกษา

- ธรรมศึกษาเอก
- ปก.ศ.สูง วิชาเอกสังคมศึกษาวิทยาลัยครูสวนดุสิต
- ครุศาสตร์บัณฑิต (ค.บ.) วิชาเอกสังคมศึกษาวิทยาลัยครูสวนดุสิต
- การศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) วิชาเอกการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร

๖. ประสบการณ์ทางวิชาการ/งานเอกสารตำรา

- เอกสารประกอบการสอน “พื้นฐานการศึกษา”
- เอกสารประกอบการสอน “จิตวิทยาการเรียนการสอน”
- เอกสารประกอบการสอน “ภูมิศาสตร์สำหรับครู”
- เอกสารประกอบการสอน “การเรียนรู้หน้าที่พลเมือง”
- เอกสารประกอบการสอน “จิตวิทยาสำหรับครู”
- เอกสารประกอบการสอน “พุทธวิธีการสอน”
- เอกสารประกอบคำสอน “จิตวิทยาการเรียนการสอน”
- เอกสารประกอบคำสอน “จิตวิทยาสำหรับครู”
- ตำรา “สารัตถะครู” พิมพ์ครั้งที่ ๑
- ตำรา “สารัตถะครู” ฉบับปรับปรุงพิมพ์ครั้งที่ ๒
- งานเรียบเรียง “จิตวิทยาพัฒนาการเด็กและวัยรุ่น” พิมพ์ครั้งที่ ๑
- งานเรียบเรียง “จิตวิทยาพัฒนาการเด็กและวัยรุ่น” ฉบับปรับปรุงพิมพ์ครั้งที่ ๒

๗. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

- ๑) เรื่อง “ศึกษาศักยภาพการบริหารการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีตามพระคัมภีร์ของครูผู้สอนและนักเรียน: ศึกษาเฉพาะกรณีวัดจองคำจังหวัดลำปาง” พ.ศ. ๒๕๔๗
สถานภาพในการทำวิจัยภาพ: ผู้ร่วมวิจัย
- ๒) ชื่อเรื่อง “ประเมินโครงการกิจกรรมเสริมหลักสูตรมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตภาคเหนือ “พ.ศ. ๒๕๔๗
สถานภาพในการทำวิจัย: หัวหน้าโครงการ
- ๓) ชื่อเรื่อง “การประเมินหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมชั้นตรี โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม จังหวัดแพร่” พ.ศ. ๒๕๔๗
สถานภาพในการทำวิจัยภาพ: ผู้ร่วมวิจัย
- ๔) ชื่อเรื่อง “การใช้หลักพุทธธรรมในการทำงานของสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแพร่ เขต๑” พ.ศ.๒๕๔๙.
สถานภาพในการทำวิจัย: ผู้ร่วมวิจัย

- ๕) ชื่อเรื่อง “การศึกษาสภาพและปัญหาการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแพร่ เขต ๑” พ.ศ.๒๕๔๙
สถานภาพในการทำวิจัย: หัวหน้าโครงการ
- ๖) ชื่อเรื่อง “การศึกษาความพึงพอใจของประชาชนที่มารับบริการโครงการของเทศบาลตำบลหนองม่วงไข่ จังหวัดแพร่” พ.ศ.๒๕๔๙
สถานภาพในการทำวิจัย: หัวหน้าโครงการ
- ๗) ชื่อเรื่อง “ทัศนคติที่มีต่อครอบครัวและการได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวของพระนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่” พ.ศ.๒๕๕๐.
สถานภาพในการทำวิจัย: หัวหน้าโครงการ
- ๘) ชื่อเรื่อง “การศึกษาทิศทางการพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่” พ.ศ.๒๕๕๑
สถานภาพในการทำวิจัย: ผู้ร่วมวิจัย
- ๙) ชื่อเรื่อง “ความพึงพอใจของนิสิตที่มีต่อการให้บริการของฝ่ายกิจการนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่” พ.ศ. ๒๕๕๒
สถานภาพในการทำวิจัย: หัวหน้าโครงการ
- ๑๐) ชื่อเรื่อง “ปัจจัยที่เอื้อต่อการเรียนของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตแพร่” พ.ศ. ๒๕๕๒
สถานภาพในการทำวิจัย: ผู้ร่วมวิจัย
- ๑๑) ชื่อเรื่อง “การประเมินหลักสูตรรัฐศาสตรมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่” พ.ศ. ๒๕๕๔
สถานภาพในการทำวิจัย: หัวหน้าโครงการ
- ๑๒) ชื่อเรื่อง “ศึกษาสภาพการเรียนรู้วิชาการวิจัยทางสังคมศึกษาสำหรับครูมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตแพร่” พ.ศ. ๒๕๕๔
สถานภาพในการทำวิจัย: หัวหน้าโครงการ (วิจัยในชั้นเรียน)
- ๑๓) ชื่อเรื่อง “การให้บริการหอฉันมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่” พ.ศ. ๒๕๕๕
สถานภาพในการทำวิจัย: หัวหน้าโครงการ.
- ๑๔) ชื่อเรื่อง “รูปแบบและกระบวนการสร้างองค์ความรู้และเครือข่ายการเรียนรู้ขององค์กรการศึกษาทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย” พ.ศ. ๒๕๕๕.
สถานภาพในการทำวิจัย: ผู้ร่วมวิจัย

๑๕) ชื่อเรื่อง “ศึกษาความพึงพอใจของนิสิตต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตแพร่” พ.ศ. ๒๕๕๖

สถานภาพในการทำวิจัย: หัวหน้าโครงการ

๑๖) ชื่อเรื่อง “ศึกษาอัตชีวประวัติหลวงปู่พระมหาโพธิวงศาจารย์ ๒๕๕๔”

สถานภาพในการทำวิจัย: ผู้ร่วมโครงการ

๑๗) ชื่อเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดแพร่”

พ.ศ. ๒๕๕๑

สถานภาพในการทำวิจัย: ผู้ร่วมวิจัย

๑๘) ชื่อเรื่อง “การเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ของสังคมตามแนวพระพุทธศาสนาโดยการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในเขตภาคเหนือ”

พ.ศ. ๒๕๕๖

สถานภาพในการทำวิจัย: ผู้ร่วมวิจัย

๑๙) ชื่อเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเรียนวิจัยของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่” ๒๕๕๗

สถานภาพในการทำวิจัย: หัวหน้าโครงการ

๒๐) ชื่อเรื่อง “สืบชะตาล้านนา: แนวคิดและการเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและจิตวิญญาณของชุมชนในล้านนา” พ.ศ. ๒๕๕๗

สถานภาพในการทำวิจัย: หัวหน้าโครงการ

๒๑) ชื่อเรื่อง “โครงการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ภาคเหนือที่ ๑”

พ.ศ. ๒๕๕๗

สถานภาพในการทำวิจัย: หัวหน้าโครงการ

๒๒) ชื่อเรื่อง “แนวคิดและรูปแบบการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามแนวพระพุทธศาสนา “A Study of Concept and Learning Form to Citizenships Based on Buddhism” พ.ศ. ๒๕๕๙.

สถานภาพในการทำวิจัย: หัวหน้าโครงการ

๒๓) ชื่อเรื่อง “อาหารพื้นบ้าน: กระบวนการจัดการเพื่อคุณภาพชีวิตและจริยธรรมทางสังคมในชุมชนภาคกลาง “Local Food: The Management Process for the Quality of Life and Social Ethics In Central communities” พ.ศ. ๒๕๖๐

สถานภาพในการทำวิจัย: หัวหน้าโครงการ

๒๔) ชื่อเรื่อง “อาหารพื้นบ้าน : กระบวนการจัดการเพื่อคุณภาพชีวิตและจริยธรรมทางสังคม” “Local Food : The Management Process for the Quality of Life and Social Ethics”

พ.ศ. ๒๕๖๐. สถานภาพในการทำวิจัย: ผู้ร่วมโครงการ

๒๕) เรื่อง “นโยบายและการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของประชากรรัฐ
ในล้านนา” “Policy and Cultural Tourism Management of
Civil State in Lanns” พ.ศ ๒๕๖๐

สถานภาพในการทำวิจัย: หัวหน้าโครงการ

๒๖) ชื่อเรื่อง การพัฒนาศักยภาพของการออมและการประกอบอาชีพของ
ผู้สูงวัยเพื่อการดำรงชีวิตอย่างยั่งยืนในภาคเหนือตอนบน

“Development of savings and career patented of the
elderly for sustainable living in the Upper North”

พ.ศ ๒๕๖๑

สถานภาพในการทำวิจัย: หัวหน้าโครงการ

๒๗) ชื่อเรื่อง “การจัดการองค์ความรู้อาหารพื้นบ้านยอดนิยมเพื่อ
เสริมสร้างสุขภาพของผู้สูงอายุ เขตภาคเหนือตอนบน”

“Management of Body of Acknowledge of Highly
Popular Local Food base on Nutrition Principle for
Enhancement Health of Elder in Upper the North Part”

พ.ศ ๒๕๖๒.

สถานภาพในการทำวิจัย: หัวหน้าโครงการ

๒๘) เรื่อง “การจัดการองค์ความรู้การป้องกันและเสริมสร้างสุขภาพด้าน
โรคไม่ติดต่อเรื้อรังของพระสงฆ์แบบมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายใน
ข่ายภาคเหนือ” “Knowledge Management about Health

Promotion and Disease Prevention of Non-
Communicable Disease in Buddhist Monks by North
Partnership Networking’s Participation” พ.ศ ๒๕๖๓

สถานภาพในการทำวิจัย: หัวหน้าโครงการ

๘. บทความวิชาการ/บทความวิจัย

๑) “การศึกษาสภาพและปัญหาการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการโรงเรียนวิถี
พุทธสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแพร่เขต ๑ ” เผยแพร่ในเอกสาร
ประกอบการสัมมนาผลงานวิจัยนานาชาติ พระพุทธศาสนา: ความรู้จริงและ
คุณภาพชีวิต. ๒๕๕๒.

๒) “ทัศนคติที่มีต่อครอบครัวและการได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวของพระ
นิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่” เผยแพร่ใน
หนังสือสารนิพนธ์พุทธศาสตร์บัณฑิตรุ่นที่ ๕๔ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย.๒๕๕๒.

๓) “The Study of the Conditions and Problems in Developing the
Quality Management In Buddhist Way Schools under Phrae
Education Service Area ๑ Office “เผยแพรในเอกสารการประชุมวิชาการ

ระดับชาติ.มจร.ครั้งที่ ๑ เล่มที่ ๒. ฯลฯ.

- ๔) “พุทธจริยศาสตร์กับการศึกษา” เผยแพร่ในหนังสือพระพุทธศาสนากับจริยศาสตร์ การสัมมนาทางวิชาการนานาชาติ ครั้งที่ ๑ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ๕) “ครูและคุณธรรมแห่งความเป็นครู” เผยแพร่ในวารสารมหาจุฬาฯวิทยาเขตแพร่
- ๖) “สิบสองเป็ง: มิติในพระพุทธศาสนา” เผยแพร่ในวารสารมหาจุฬาฯวิทยาเขตแพร่
- ๗) “คัมภีร์ที่ปรากฏในพิธีสืบทอดของล้านนา” เผยแพร่ในหนังสือสารนิพนธ์พุทธ

ศาสตร์บัณฑิตรุ่นที่ ๕๔ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

- ๘) “การพัฒนาบุคลิกภาพต่อวิชาชีพครู” หนังสือสารนิพนธ์พุทธศาสตร์บัณฑิตรุ่นที่ ๕๓ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ฯลฯ.

๔. ประวัติคณะผู้วิจัย

๑. ชื่อ นางสาวพัฒน์นรี นามสกุล อัฐวงศ์

Miss.Patnaree Attawong

๒. รหัสประจำตัว

๓. ตำแหน่งปัจจุบัน

นักวิชาการศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

๔. ประวัติการศึกษา

- ศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.) การจัดการทั่วไป (บัญชี) สถาบันราชภัฏอุดรดิตถ์
- การศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) การบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร

๕. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชา

๖. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ : ระบุสถานภาพ

- ๑) เรื่อง “ศึกษาภาพลักษณ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ตามการรับรู้ของพระนิสิตและนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดแพร่” พ.ศ. ๒๕๔๘ สถานภาพ : ผู้ร่วมวิจัย

- ๒) เรื่อง “พฤติกรรมการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่” พ.ศ. ๒๕๕๓ สถานภาพ : หัวหน้าโครงการ

- ๓) เรื่อง “ประสิทธิภาพการให้บริการของห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่” พ.ศ. ๒๕๕๓ สถานภาพ : ผู้ร่วมวิจัย

- ๔) เรื่อง “ศึกษาสภาพและปัญหาในการทำวัตร-สวดมนต์ของชุมชนวัดชัยมงคล อำเภอเมือง จังหวัดแพร่” พ.ศ. ๒๕๕๓ สถานภาพ : ผู้ร่วมวิจัย

- ๕) เรื่อง “พฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองของพระภิกษุในจังหวัดแพร่” พ.ศ. ๒๕๕๓ สถานภาพ : ผู้ร่วมวิจัย

๖) เรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการอ่านของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่” พ.ศ. ๒๕๕๔ สถานภาพ : หัวหน้าโครงการ

๗) เรื่อง “การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่” พ.ศ. ๒๕๕๔ สถานภาพ ผู้ร่วมวิจัย

๘) เรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการ ของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กลุ่มวิทยาเขตภาคเหนือ พ.ศ. ๒๕๕๕ สถานภาพ ผู้ร่วมวิจัย

๙) เรื่อง “การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเข้าศึกษาต่อมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่” พ.ศ. ๒๕๕๖ สถานภาพ ผู้วิจัย

๑๐) เรื่อง “การมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษาภายในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่” สถานภาพ ผู้วิจัย ๒๕๕๗

๑๑) เรื่อง “ลิลิตพระลอ : ประวัติศาสตร์ คุณค่าและการเสริมสร้าง การเรียนรู้จริยธรรมทางสังคม” พ.ศ. ๒๕๕๗ สถานภาพ ผู้ร่วมโครงการ

๑๒) เรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการงบประมาณมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตภาคเหนือ” พ.ศ. ๒๕๕๘ สถานภาพ หัวหน้าโครงการ

๑๓) เรื่อง “สำรวจความพึงพอใจของประชาชนผู้รับบริการขององค์การบริหารส่วนตำบลป่าแดง ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘ สถานภาพ ผู้ร่วมวิจัย

๑๔) เรื่อง การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดแพร่ พ.ศ. ๒๕๕๘ สถานภาพ ผู้ร่วมวิจัย

๑๕) เรื่อง “การเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ของสังคมตามแนวพระพุทธศาสนาภาคเหนือที่ ๑ อุดรดิตถ์ แพร่ น่าน” งบวิจัยของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สำนักสนับสนุนสุขภาวะองค์กร สำนักงานสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) พ.ศ. ๒๕๕๘ สถานภาพ ผู้ร่วมวิจัย

๑๖) เรื่อง “วิสาหกิจจักษุงานจังหวัดแพร่:องค์ความรู้และการจัดการเชิงเครือข่ายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” ภายใต้แผนงานวิจัยเรื่อง วิสาหกิจชุมชนเมืองแพร่ : องค์ความรู้และการจัดการเชิงเครือข่ายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน พ.ศ. ๒๕๖๐ สถานภาพ ผู้ร่วมวิจัย

๑๗) เรื่อง “ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนบนฐานพุทธธรรมของภาคการศึกษาและพระสอนศีลธรรม” ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง พระสอนศีลธรรม : คุณลักษณะและกระบวนการสร้างจิตสำนึกแห่งความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนบนฐานพุทธธรรม พ.ศ. ๒๕๖๐ สถานภาพ ผู้ร่วมวิจัย

๑๘) เรื่อง ปัจจัยความเสี่ยงที่มีผลต่อการจัดการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ พ.ศ. ๒๕๖๒ สถานภาพ หัวหน้าโครงการ

๗. ผลงานวิชาการอื่น ๆ

๑) บทความเรื่อง "เตี้ยเล่าให้ฟัง" วารสารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒๑ มกราคม -มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๓

๒) บทความวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการอ่านตามความเห็นของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่” รวมบทความวิจัย การสัมมนา ผลงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ดีเด่น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วันที่ ๒๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๖ การประชุมที่มี Proceeding

๓) บทความวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กลุ่มวิทยาเขตภาคเหนือ” การประชุมวิชาการระดับชาติ มจร ครั้งที่ ๑ วารสารพุทธบูรณาการเพื่อการพัฒนาจิตใจและสังคม เล่ม ๒ ISBN 978-616-300-116-0 กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๗

๔) บทความวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพศึกษาภายในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ มกราคม ๒๕๕๘-มิถุนายน ๒๕๕๘ ISSN 2408-2457

๕) บทความวิจัย “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการงบประมาณมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตภาคเหนือ” วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร Journal of MCU Peace Studies ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ มกราคม -มิถุนายน ๒๕๕๙ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ISSN 2287-0962 : ๕๒-๖๐.

๖) บทความวิจัย “ลิลิตพระลอ: การเสริมสร้างการเรียนรู้และจริยธรรมทางสังคม” LiLit Phra Lor : Enhancing Learning and Social Ethics วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม Nakhon Phanom University Journal ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ มกราคม-เมษายน ๒๕๕๙ ISSN 2228-9356

๗) บทความวิจัย “แนวคิดและรูปแบบการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามแนวพระพุทธศาสนา”. วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๐) : ๑๙๒- ๒๐๗.

๘) บทความวิจัย “ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนบนฐานพุทธธรรมของภาคการศึกษาและพระสอนศีลธรรม” วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๑) : ๙๙-๑๐๘.

๙) บทความวิจัย “วิสาหกิจจักษุภัณฑ์จังหวัดแพร่: องค์ความรู้และการจัดการเชิงเครือข่ายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน”. วารสารการจัดการมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ (WMS Journal of Management Walailak University). Vol.8 No.3 (Jul – Sep 2019) : 63 – 74. (TCI กลุ่มที่ ๑)